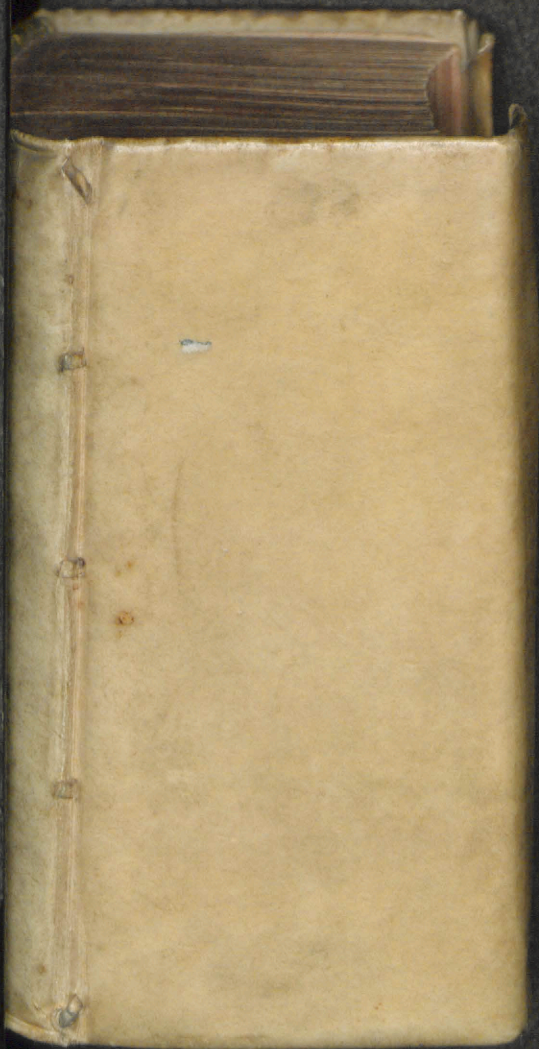

R

Geo II.
194.

R

ESTICA

A2874

-12

684368

QVÆ IN HOC

comentario continen-
tur hæc sunt:

R V S S I A.

I.

RVSSIAE topographica
descriptio, e probatissimis
autoribus compendio de-
prompta.

II. Soli coelique qualitates; fru-
ges, aliaque commercii apta.

III. De ingeniis & moribus in-
colarum.

IV. Regimen politicū & civile.

V. Reditus Principis, quibus re-
bus consent.

VI. De moneta Russica.

VII. De militia Russorum.

VIII. De familia magni Ducis
Muscoviae, & principum successione.

IX. De Samoiedarum moribus.

X. Magnus Moscorum Dux.

A 2

TAR-

TARTARIA.

I.

Excerpta è Michalonis Lituanii fragmentis de moribus Tartarorum.

II. De Tartarorum origine, moribus, tam domi quam in bello, disciplina. E Thuano.

III. Tractatus de Tartaris Præcopensibus, Chersonesius, & Bosphorus.

IV. Martini Broniovii de Biezdzfedeæ, ad Tartarum legati, Tartaria.

V. Excerpta quadam ex Sabellico, aliisque.

I. RVS.

I.

RVSIAE TOPOGRAPHICA descriptio, è probatissimis authoribus compendio deprompta.

RVSSIA, quæ & Muscovia à metropolis nomine vulgo dicitur, fines habet ad arcum Lappiam, & oceanum septentrionalem; ad orientem Tartaros Naгаios; ad meridiem Tartariam Crimeam sive Perecopensem; ad occidentem denique Poloniam, Lithuaniam, Livoniam, Sueciam. Quemadmodum jam uni Principi paret, continet provincias hæc: Volodemeriam, Moscoviam, Nisnovogrodiam, Pleskoviam, Smolensko, Novogrodiam Velicam, Rostoviam, Yarullaviam, Bealezeram, Rezam, Dvvinam, Corgapoliâ, Meshoram, Vagham, Vstugam, Galetsam. Quibus superioræ seculi Principes Russiæ armis acquisitas adjunxerunt Tiverram, Yonghoriam, Permianam, Vadskam, Boughoriam, Chernigo, Oudoriam, Condoram, & magnam Siberiæ partem; ejus incolæ licet non sint Russi, tamen

A 3 parent

parent Russiæ Duci, illiusque legibus vivunt, & tributa ipsi pendunt uti nativi illius subditi. præterea regna Casan atque Astracan, iridem bello acquisita. Tota hæc regio ingens terrarum spatium in longitudinem atque latitudinem occupat. Nam à septentrione in meridiem, à Cola ad Astracan (quod regnum non nihil declinat versus ortum) patet in longitudinem veritas five milliaria Russica (quorum LXXXVII uni gradui comparantur) quater mille ducenta & sexaginta: Et tamen Princeps Russiæ adhuc grande terrarum spatium possidet ultra Colam versus arctum & ad flumen Tromschuan usque, verum limitibus incertis, & iure pene controverso inter ipsam & Sueciæ Daniæque Reges, quorum uterque varia loca ibidem possidet, & imperium totius sibi vendicat. In latitudinem porro à finibus Livoniæ, & limite illius occidentali, ad Siberiam & limites remotissimos versus ortum, circiter quater mille quadringenta milliaria Russica occupat. Si vastæ hæc regiones ubique pari incolarum frequentia cultæ essent, Princeps hic haud dubio vicinos omnes longe potentia superaret; nam finium amplitudine facile cum quibusvis certat.

Has regiones permeant ingentia ali-
quot

quot flumina; quæ five amplitudinē five longitudinē cursus spectes, maximis Europæ fluminibus comparari, si non præferri possunt. Horum præcipua sunt:

1. Volgha, (olim *Rha*) Tartaris *Edel*. Oritur circiter ducenta milliaria Russiæ supra Yaroslaviam è lacu *Volgo*; & pluribus amnibus undique acceptis ita augetur, ut antequam ad oppidum hoc perveniat, pene milliare Anglicum in latitudinem pateat; & hinc porro magis magisque sese dilatans, & Ocei flumine apud Nisnovogorod admissio, non minus quam duobus millibus octingentis milliariibus confectis, in mare Caspium, quod Russi *Chervalmeskoje* vocant, pluribus & ingentibus ostiis se evolvit: quadraginta sex gradibus & triginta scrupulis ab æquatore versus arctum, uti ab Anglis observatum invenio.

11. Borysthenes, hodie *Nepes*, five *Dneper*, haud longe à metropoli Moscoæ juxta pagum Dnepersko oriens. Russiam dividit à Lichuania, & sese in pontum Euxinum exonerat. Labitur autem primo versus meridiem ad VVyezman; inde ortum petens, Drohobum, Smolensko, Orslam Dubrovnam, & Michalouvv stringit; inde rursus in meridiem se convertens, Kioviam Russiæ olim metropolin, Circassosque adit; &

tandem per campestria deserta fluens, Oczakovy Tartarorum Perecopensium oppidum & arcem, xl. milliar. à Circassis attingit; indeque in pontum Euxinum tam vasto ostio exit, ut procul inuentibus freti formam referat. sunt qui dubitant fluvium hunc non recte hodie Borysthenem vocari; sed Berezinam fluv. (qui Boriskovy arcem alluit & in Dneper confluit) rectius à veteribus Borysthenem appellatum.

III. Tanais, vulgo *Don*, (antiquis limes inter Asiam atque Europam) in Rezan Ozera oriens, ex lacu Ivvanovvo Lezioro (qui in latitudinem, ut tradunt, patet versus 10) primum recta per Tartarorum Perecopensium agros versus ortum labitur, & haud longo à flumine Volga intervallo & oppido Sanissa, cubito se flectens, atque aliquot aliis amnibus auctus, in Mæotidem paludem prope oppidum Azoph descendit. Per hoc flumen ab urbe Moscua Constantinopolin navigatur, per amnē Moscuam in Occam descendendo, nave per angustum isthmum traducta, & in hunc rursus deducta. Est & alter Tanais minor, qui in Siberiensi Ducatu oriens (unde Duncz Severski vocatur) supra Azoph in Tanaim magnum descendit.

IV. Dvina, in VValogda provincia

scatu-

scaturiens, magno gyro circumacto recta descendit versus arctum, & per sex ostia se condit in sinum S. Nicolai. coalescit è duobus amnibus, Jug & Suchana; unde illi nomen; nam Dvina Russis *linos* notat.

V. Duna, in Novogrodenfi provincia nascens, per Livoniam labitur, & secundum Rigam descendit in mare Balticum; quod Russi *Warekkoie morie* vocant. oritur è lacu ejusdem nominis, qui distat à fontibus Borysthenis fere x milliar.

VI. Onega in Sinum Solovetsko se fundit, nonaginta mill. Russic. à portu S. Nicolai versus occasum solis. Hic fluvius infra oppidum Cargopoliam conjungit se cum amne Volock, qui in Finlandicum mare descendit juxta oppidum Yamam, ita ut à portu S. Nicolai in Finlandicum mare, atque inde in mare Balticum navigis penetrari possit à Russis, fuerit probatum.

VII. Suchana, qui insluit in Dvina, & amisso nomine una cum Dvina in mare arcticum se mergit.

VIII. Ocka, haud longe à Tartarorum Perecopensium finibus exoriens; & Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corsiram, Columam, Rhezaniam, Czigorodiam, Murinamq; præterlapsus,

curfu in arcum reflexo, in Volgam descendit juxta Nisfinovogorodam. Pisces nutrit longe optimos. Ex ejus fontibus quoque oriuntur Sem & Sosna. quorum ille Senerensem Ducatum præterfluit; oppidumque Potivolo alluens, in Disnam flu. illabitur juxta oppidum Czernigovv, & cum Disna infra Kioviam in Borysthenem: Sosna autem per campestria Tartarorum cursu in orientem instituto à Tanai absorbetur.

x. Moskua, metropolin dividens, illique nomen comunicans, descendit in Occam. Oritur autem in Tyverensi provincia, septuaginta fere miliar. Russic. supra Mosaisko, à quo ad metropolin jam distat xc miliar. numerantur: sex autem mill. supra Mosaisko navigabilis esse incipit.

x. VVichida, amplissimus amnis, qui in Permia oriens, Volga confluit; alii in Dvvinam deducunt.

Nunc singulas provincias describemus, initio factò à Moskua, uti principali.

Moscuæ provincia.

PROvincia hæc neque admodum ampla est, neque fecundo solo: quippe quod maxima sui parte acidum atq: arenosum: frumento tamen mediocriter affluit: melle ferisque caret: præter lepor-

res.

res, quorum satis magna ibidem copia: arbores quidem fructiferas habet, (præter cerasos) sed fructus fere sunt insuaves atque ingrati saporis. Indigenæ hujus provincie cæteris Russis astutiores atque adeo fallaciores judicantur.

Metropolis est Moskua, forma pene rotunda ædificata. Ægydius Fletcherus, Elisabethæ Angl. R. ad magnum Russiæ Ducem Legatus, anno c10 10 LXXXVIII, scribit, se à Russis accepisse, antequam hæc urbs anno c10 10 LXXI à Tartaris Perecopensibus pene tota flammâ deleteretur, arce ægre servata, ædes in ea numeratas fuisse XL1 mill. 10: sed hodie Londino haud multo majorem esse. Dividitur autem in quatuor partes, quæ singulæ suis muris aut vallo cinctæ sunt. Intima pars & veluti medietallium urbis appellatur *Kryagorod*. Huic proximè adjacet castellum, aut Regia, muris ab hac divisa: appellaturque *Kremena-grod*. Quæ duæ partes muro circumdatæ sunt lapideo, nonnulla materie adjecta. Pars quæ ab oriente, septentrione & occidente has cingit, *Targorod* dicitur, id est, Cæsarea civitas: muro cincta ex candido saxo, sed terra aggregata. Pars quæ has extra circumcingit, *Skerodum* nominatum, sepem habet, sine ulla terra. Pars hujus meridionalis,

trans

trans flumen Moscuam sita, alio nomine Strelzka Slaboda vocatur; quod à militibus inhabitetur, sive prætorianis magni Ducis. hanc à Basilio ædificatam scribit Fletcherus, & milites ibidem collocatos, privilegio ipsi indulto medonem etiam vetitis diebus bibendi; atque ea de causa hanc partem vulgo *Naloy* appellari; quod ipsorum lingua sonat, *Infunde*. Cæterum ædes privatorum omnium ut plurimum sunt ligneæ, paucæ admodum lateritiæ. Plurimæ sunt templa, quorum nonnulla è ligno sunt structa: horum templorum principale est *Troyes*, id est, templum S. Trinitatis, ad quod palmarum festo Patriarcha असो insidens à magno Duce introducit. Castellum autem, in quo est regia Principis, muro lateritio, alto crassoque, à reliquo corpore separata, his mille nongentos passus ambitu complectitur. in quo sunt plurima pulcherrima ædificia nobilium; diversa fora rerum venalium; plurimæque templa; uti templum Archangeli Michaelis, in quo principes sepeliuntur; *Blazavenskine*, sive templum Annuntiationis Mariæ, novem habens turres, quarum tecta, uti & totius templi, ære deaurato cooperta sunt, & crux altissime turris ex auro purissimo facta est; *Ivan Veliky*,

D. Ioan-

D. Ioannis templum, cuius turris tectum deauratum est, abundatque campanis; quarum una, longe maxima, pendet bis mille ducentas poëdas, quæ valent ponderis nostratis 66000 libras. Distat hæc civitas, prout ab Anglis observatum est, ab æquatore quinque & quinquaginta gradus, & decem scrupula versus arctum.

Volodimeria provincia.

Wolodimeria provincia, quæ & nomen à præcipua urbe invenit, adjacet Moscæ provinciæ versus aquilonem, & Occa flumine alluitur versus ortum. Principalis urbs est VVolodimeria, satis ampla; castrum habet ligneum; fuitque olim Russiæ metropolis. Sita est inter Volgham & Occam flumina, cLxxv milliar. Russica ab urbe Moscua, sive xxxvi mill. German. versus ortum; agro adeo fertili, uti ex uno modio tritici sæpe xx. nonnumquam & xxx colligantur. Alluit illam Clefsma fluvius. cætera magnæ vastæque sylvæ cingunt. Oritur hic fluvius iv. milliar. Germ. à Moscua, & ibi multis moleninis servit; infra VVolodimeriam spatium xii. milliar. Germ. navigatur usque ad oppidum Murom, ad Occæ ripam situm; & dein Occæ se conjungit.

Nist-

NOvogardia, civitas ampla & lignea, cum castro, quod Basilius ad Volgæ & Occæ confluentem ex lapide in scopulo ædificavit; distat à metropoli Moscua pene ecce mill. Russi. versus boream, & quinquaginta sex grad. & xxx scrup. ab æquatore. Ager fertilitate rerumque copia VVolodimeriam æquat. Ad utramque autem Volgæ ripam degunt Ceremissi, qui Mahumeti sectam sequebantur tum quum Herbersteinius scriberet: Sunt autem duplices: nam qui trans Volgam versus boream incolunt, Ceremissi Logori vocantur, à sœnorum struib; qui vero cis fluvium, versus meridiem, Ceremissi Nagorni appellantur, id est, superiores sive montenses, non quod ulli ibidem sint montes, sed à collibus quos occupant. Sura fluvius (quondam inter Russiam & Casanum limes) à meridie veniens, centum pene miliar. Russic. infra Novogardiam in Volgam influit; supraque confluentem ad dextram Suræ ripam Basilius castrum locavit quod ab ipsius nomine VVasilgorod appellatur. Ab Occa flum. orientem & eum versus vastæ occurrunt silvæ, quas Mordvæ populi inhabitant, à Russis diversi, & proprio idiomate utentes; durum hominum genus, qui

pagæ

pagatim incolentes, ferina & melle vitant, pelliculisque pretiosis inprimis abundant; militiæ non inidonei, fere pedites militantes, arcubus longis conspici, & sagittandi peritia notis; quibus artibus latrocinantes Tartaros sæpe fortiter repulerunt & multarunt.

Rhezan Ducatus.

ANovogardiæ inferioris Ducatu, declinando nonnihil ad occidentem, Rhezan provincia jacet inter Occam & Tanaim fluvium. Objacet autem Moscæ provinciæ ad ortum, Aka ab illa divisa. Hic principatus cæteris omnibus Russiæ provinciis longe præstat fertilitate; nam ager illius frumenti culmos tam dense profundit, ut equi difficulter transire possint: præterea magna ibidem mellis, piscium, avium, ferarumque est copia: arborum fructus quoque longe sunt præstantiores quam in reliqua Russiâ. Incolæ audaces & bellicosissimi. Principalis urbs, *Rhezan*, ad Occæ ripam sita, & fere è ligno structa: Occa fluvius non procul ab urbe insulam facit, quæ Strup appellatur. Fuit quondam magnus Ducatus, Principemque habuit nemini obnoxium; nunc autem Ducatus hic Moschico imperio accessit. Cætera oppida sunt *Cossia*, ad ripam Occæ fluminis, oppidum item ligneum,

lignum, xxviii mill. distans à Rhezan; quod & quondam Dominum habuit sui juris; nunc Mosco caret. *Tulla*, oppidum ligneum, xl fere mill. Polonic. à Regezan; xxxvi à Moscua versus meridiem. *Basilus Ioannis Magnus* Dux hic castrum è lapide construxit, ad ripam fluvii, qui idem cum oppido nomen habet; Vppa autem fluvius ab ortu castrum alluit, *Tullæque* flu. junctus, Occæ supra *Vorotin* xx fere milliar. commiscetur. Hoc quoque oppidum ad tempora usque *Basilii* proprium habuit Dominum. *Odoiovv*, castrum ad *Tullæ* & Vppæ confluentem in Occam. A quo versus meridiem *Msczeneck* jacet, locus palustris; ubi quondam arx fuit ejusdem nominis, cujus tantum rudera hodie visuntur: circa tamen illam habitant non pauci in tuguriolis, qui quum à Tartaris infestantur, in palustria hæc loca se cum suis recipiunt. Distat denique *Msczeneck* à Moscua lx mill. Polonica, à fontibus Occæ xviii. *Coluga*, oppidum & castrum ligneum, ad Occæ ripam, xxxvi milliar. Polonic. à Moscua magnus Dux hic præsidium alit adversus Tartaros. *Vorotinia*, urbs & castrum: ad Occæ ripam; distat à *Coluga* iii millaria; ducatus titulo insignis.

Sibe-

Siberiensis sive Severiensis provincia.

Severiensis ducatus est amplus, & rebus omnibus affluens. Ejus latitudo à *Borylthene* flu. ad *Msczeneck* castrum, quod supra dictum diximus, extenditur; & vastos & incultos campos passim occupat. *Severientes* Duces sui juris fuerunt, sed postea magnis *Lithuanicæ* Ducibus multos annos paruerunt. *Polonis* quoque, quum magnus ducatus, *Iagelone* baptizato, ad *Polonos* pervenisset, tributum persolverunt. Dein à *Casimiro* *Polonicæ* Rege, magnoque *Lithuanicæ* Duce, *Iagelonis* filio, ad *Ioanem* magnum *Russicæ* Ducem defece- runt. Sedes autem hujus Principatus erat in *Novvogrodeck*. Tandem hi Principes (prout alii multi in *Russia*) perfidia innocenter accusati, à *Basilio* Principatu sunt exuti. Civitates & arces in hoc ducatu sunt complures, inter quas *Novvograd*, *Sieverski* dicta, *Starodub*, *Potivolu*, *Czernigovv*, & *Bransko* sunt celebriores. *Sylvæ* hermelis, aspreolis, & melle abundant; agri quoque sunt fertilissimi.

Novvograd Sieverski, urbs & arx lignea, olim ducum sedes, distat à *Potivolu* & *Starodub*, ab una xviii, ab altera xiv mill. à Moscua per *Colugâ*, *Vorotiniâ*, *Serensko* & *Bransko* cl. milliar.

B

Cæter-

Cernigovv, oppidum & arx, distat xxx mill. à Kiovia: totidem à Potivolo. *Potivolum*, urbs & arx lignea, distat à Moscua cxi. mill. Polonica: à Kiovia l.x, à Branski xxxviii.

Novogrodeck, xviii milliar. distat à Potivolo, xiv à Starodub.

Starodub xxxii mill. à Potivolo.

Smolenscensi provincia.

Provincia hæc ampla, ad ortum habet Moscuam, ad eorum Siberiam, ad africanum Lithuaniam, ad occidentem Livoniam. Metropolis illius *Smolensko*, civitas ingens & insignis, ad Borysthenis ripam sita: in cuius ulteriori ripa arcem habet è roboribus ædificatam, in qua plurima ædificia lignea in formam civitatis exstructa sunt: hanc ex una parte fluvius alluit, ex altera profundis fossis & acutis stipitibus munitur; in medio autem arcis templum est scopolis superstructum, Divæ virgini sacrum. Civitas ipsa in valle sita est, collibus undique & vastis sylvis cincta; distat à Moscua lxxx mill. Polonica.

Cætera oppida sunt: *Drohobus* sive *Drogobusch*, ad Borysthenis ripam, lxxxi mill. à Moscua, xviii à Smolensko. Hungra amnis profundus non longe ab hoc oppido oritur in sylva quadam, & inter Collugam & Vorotiniam insluit in Oceanum.

cam. Hic fluvius quondam Lithuaniani à Russia dividebat. *Wyezma*, oppidum & castrum ligneum, ad ripam flu. ejusdem nominis, qui haud procul inde in Borysthenem illabitur; distat à Moscua xlv mill. à Mazaysko xxvi, à Drohobus xviii. *Mozaysko*, oppidum & castrum ligneum; distat à Moscua xviii mill. versus meridiem; à VVyezma xxvi. hic Princeps Russiae quotannis venatur, præsertim lepores albos, quorum magna hic copia est.

Bielskia Ducatus.

Bielskia principatus Russiae, quondam sui juris principem habuit; qui magnis Lithuaniae ducibus, Jagellonis filius, (à quibus Basilius, Princeps Byelskæ, ad Basilium Russiae ducem defecit, ducatumque totum illi subjecit) tributum pendebat, nunc Russiae Dux titulum illius usurpat. Civitas præcipua *Byela*, cum castello, ad ripam flu. Obseke in vastis sylvis sita, & lx milliar. Polon. à Moscua, xxxvi à Smolensko, à Toropez xxx abjuncta.

Rschovia Ducatus.

Ducatus hic latissime patet, à Moscua versus occasum. Leporibus albis abundat hæc provincia, quos Duces Russiae hic sæpe venantur. Principalis illius civitas *Rschova*, cum arce utraque lignea,

lignea, ad Volgæ ripam sita, xxiii mill. à Moscua. Ultra hanc aliquot mill. occidentem versus sylvæ est VVolkovskiles in qua jacet palus VVronovv; è qua exit fluvius quidam, qui duobus milliar. Polon. progressus in lacum Volgo influit, & aquis multis auctus rursus egreditur, & deinceps Volga à lacu dicitur.

Cætera oppida sunt; *Wolocz Kurbs* & arx lignea, xxiv mill. à Moscua versus occidentem, xii à Mosaysko, xx à Tverria. *Wielil ye lukj*, urbs & arx lignea, cxi. mill. à Moscua, lx à Novogrodia magna, xxxvi à Polosczo; præter fluit Lovat fluvius, qui inde septentrionem petens, in Ilmen lacum juxta Novogrodiam magnam ingreditur. *Tovopyec*, urbs & arx, xviii milliar. à VVyelikie Luki, ad confinia Ducatus Lithuanicæ.

Tverenzis Ducatus.

VNa è maximis Russiæ provinciis. Metropolis illius *Tverria*, quam Volga fluvius interlabitur: in altera Volgæ ripa castellum habet ligneum, juxta quod Tvercza fluv. in Volgam confluit. civitas hæc monetam propriam habet argentæam, quæ valore Moscovicæ æquatur. distat à Moscua xxxvi mill. versus occidentem æstivum. Est & *Tarsack*, oppidum x mill. Polon. à Tverria distans; cujus olim dimidia pars Novogro-

grodienſi provinciæ attributa fuit; altera Tverienſi Ducatui; quem Ioannes Baſilides primum occupavit.

Plescorvicenſis Ducatus.

Amplissima provincia, & sui quondam juris, donec à Ioanne Baſilide anno cix id ix occuparetur. Metropolis illius Pleskovia, Russis *Pskovv*, ad lacum Pskovvam sita; ex quo ejusdem nominis fluvius emergit, ac mediam urbem interluit, & sex mill. emensus in lacum Czuczko vel Czudzin ingreditur: per quem facilis in mare Balticum esset navigatio, nisi scopuli quidam non longe ab Ivvanovvgorod & Nierva castris in finibus Livoniæ impedimento essent. Hæc urbs, quod in Russia rarissimum, muro cincta est; dividiturque in quatuor partes, quarum singulæ muro cinctæ. Distat à Novogrodia magna xxxvi mill. versus occasum. Hæc civitas prodione sacerdotum in Russia Ducis manus devenit, qui cives in Moscuam traduxit, & Russos in illorum locum substituit.

Novogrodia magna Ducatus.

Provinciæ hujus principatus olim totius Russiæ longe amplissimus fuit. Ejus metropolis est Novogrodia magna, Russis *Novogrod Wielki*. Continet ambitu suo circiter duas versas. In ea sunt

monasteria septuaginta, crassis lateritiis muris septa, & plurimis rotundis turribus ornata, quæ fere æneis tegulis rectæ sunt: alioquin cæteræ ædes è trabibus ligneis compactæ sunt; quibus & vallum constat, & semitæ stratæ sunt. Distat ab æquatore quinquaginta octo gradibus & xxv scrupul. Interfluit fluvius navigabilis Vvolchovv sive VVoleho; qui ex lacu Ilmen in verslis supra civitatem emergens, infra illam & xxxvi in ill. ab origine sua in alium lacum Ladoga dictum se mergit. Lacus autem Ilmen, in latitudinem quidem xii, in longitudinem vero xviii mill. Polonic. patens duos celebres amnes recipit, Lovvat & Scholonam; unum hunc emittit. Distat urbs à Moscua cxx milliar. Polon. versus occidentem æstivum: à Pleskovia xxxvi; ab VVanogorod & VVielikie Luki xl. Cætera oppida sunt, *Ruß*, oppidulum vetustissimum, xii milliar. à Novogrodia: præterfluit fluvius falsus, quæ oppidani ampla fossa in modum lacus coercent, & ex aqua in ædes suas per canales derivata salem coquunt. Id oppidum superioribus annis pene dirutum, & quum olim amplissimum fuerit, uti è ruderibus apparet, nunc tantum tenuis est pagus, cum adjuncto castello, quod vocant *Starra Russa*. *Ivanovv*

Novv gorod arx, à Ioanne Basilide (unde illi nomen hæsit) ad ripam Nervæ fluv. è vivo saxo structa. Iuxta hanc arcem jacet civitas Nerva, Russica dicta, ad discrimen alterius Nervæ quæ ad alteram ripam ex opposito jacet, quæ Livonia tribuitur. Vtraque autem dicitur Nerva à fluvio qui ex lacu Czudzko effluit, & Pskovva & Vielika Reka amnibus acceptis, has interluit, alveo bombardæ jactum lato, indeque in mare Livonicum se exonerat. *Iamnia*, castrum xii milliar. ab Ivvanovvgorod, ad Plusiæ fluv. ostium, septentrionem versus. *Coprogia*, urbs & castrum iv milliar. à Iamnia, ad ripam fluvii ejusdem cum urbe nominis. Hinc septentrionem versus xxv mill. per Oreslek & Corellam urbes, ad Polnam fluvium pervenitur, qui Russorum imperium à Finlandia Sueciæ Regi subiecta dividit.

A Novogrodia magna, xxx milliar. intervallo distat *Vodzka* regio, inter occidentem & septentrionem sita, cujus incolæ proprium idioma habent, nonnihil à Russico diversum: hic animalia aliunde in vecta colore album induere suumque mutare perhibent.

Divina provincia.

Hæc provincia ad septentrionem sita est, & quoddam ad Novogrodien-

sem principatum pertinuit; nomen accepit à fluvio Dvina, qui præterlabitur. Amplissima est & supra e milliaria ambitu complectitur; paucissima tamen oppida. & castra habet; præterquam Dvvinam civitatem in medio regionis sitam; Colmogram arcem; & Pingam castrum ad fluminis ostium conditum. Pagis tantum abundat, qui ob soli sterilitatem longe à se invicem distant. Incolæ ex piscibus ferisque omnis generis victum quærunt; panis usum ignorant; pellibus amiciuntur. Solum ipsorum magna parte factum, ita ut salem ex illo excoquant & vicinis vendant. Longe alia jam hujus regionis facies, postquam varæ nationes huc commerciorum causa venire cœperunt, qui antea Narvam petebant.

Viliugha provincia.

HÆC provincia Dvvinam provinciam concludit à meridie. Hæc regio olim Novogrodienfis tributaria fuit; nunc Principi Mosco paret. Incolæ nullum panis habent usum; piscibus & ferina viciant; Idioma proprium habent, licet & Russica lingua utantur, Salem è Dvvinam provincia petunt. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ nunquam Zebellinis æquiparantur. Zebelli-

bellinorum pelles hic paucæ; neque admodum laudatæ. Præcipua civitas *Vsiug*, cum sua arce, ad ripam Suchanæ fluvii condita. *Vsiug*h dicitur ab *Vstia*, quod *Ostium* Latinis denotat, & *Iug*h fluvio, qui ex meridie in septentrionem labens, ad cujus confluentem in Suchanam primo sita fuit, nunc ad dimidium milliare supra confluentem illius jacet.

Vologda provincia.

PROVINCIA hæc inter orientem & septentrionem jacet; tota paludosa est & sylvestris, ita ut viatores difficulter itineris rationem inire possint, propter crebras & pene invias paludes & fluviorum mæandros. Quondam sub Novogrodicæ magnæ ditione fuit. Principalis illius urbs *Vologda*; quæ arcem habet & natura loci & opere munitissimam; in qua magnus Russiæ Dux tempore necessitatis partem thesaurorum solet recondere; unde illam lateritio muro crasso & alto cingendam curavit. Abest à Iaroslavi 1. milliariis. Polonicis, à Bielezoro xl., & Lix. gradib; & x scrup. ab æquatore. Fluvius *Vologda* ex occidentem in septentrionem defluens & in Dvvinam confluens stringit illam; à quo ipsi, uti & provinciæ, nomen. *VVaga* fluvius, omnis generis piscibus abundans, inter hæc & Bielezororum è paludibus

in densissimis sylvis oritur, ac in Dyvli-
nam fluvium illabitur. accola hujus fluvii
panis usum penitus ignorantes, feris
carnibus ut plurimum victitant; abundant
pellibus vulpinis nigris & cinericeis coloris.

Bieleiezero Ducatus.

Bieleiezero (quasi *album lacum* dicas) ampla est regio, una è Ducatus
Russiæ, ad septentrionem sita, juxta
ingentem lacum, à quo ipsi nomen
indieum. Patet lacus in longitudinem
xlii milliar. Polonica, totidemque pene
in latitudinem. Circiter triginta annos
recipit, & unum tantum Sosnam emit-
tit, qui xv milliar. supra Yaroslav & iv
infra Mologam Volghæ fluvii alveum
subit. In hoc lacu arx jacet, natura loci
munitissima, & inexpugnabilis credita,
in quam Russiæ Dux thesauros suos re-
condere consuevit, & tempore neces-
sitatis veluti ad asylum se recipere.
Regio pene tota palustris est, & sil-
vola, ideoque & aditu perdifficilis, ita
ut non nisi aquis glacie contrictis, aut
pontibus è transversis arboribus stratis
adiri possit. A lacu Bieleiezorio ad sa-
gitæ jactum alius jacet lacus, sulphur
copiose proferens, quod fluvius quidam
ex illo emergens, veluti spumam super-
natantem devehit. Ejus præcipua urbs

&

& arx *Bieleiezero*, ad lacum supradic-
tum sita, distat à Moscua e milliaria,
& à Novogrodia magna totidem.

Iaroslavi Ducatus.

Provincia hæc ampla & fertilissima,
præsertim ea parte qua Volgham flu-
vium contingit. Ducatus olim secundo-
genitis magnorum Russiæ Ducum at-
tribuebatur: in quorum progenie ali-
quandiu mansit, & proprios habuit Do-
minos, quos Ioannes Basilides, Russiæ
monarcha, principatu spoliatus, in ser-
vitutem redegit, parva admodum in
provincia redituum parte ipsis relicta.
ex horum progenie qui supersunt, Kne-
si, id est, Duces Iaroslaviæ dicuntur.
Principalis illius urbs *Iaroslav*, am-
plissima, cum arce sua lignea, distat à
Moscua xlv milliar. Polonicis, ad Vol-
gæ ripam sita.

Rosthovia Ducatus.

Hic Ducatus olim post Novogro-
diam magnam, inter Russiæ prin-
cipatus præcipuus & antiquissimus ha-
bebatur, & secundogenitis Ducum Rus-
siæ attribuebatur: quorum posteri à Io-
anne Basilide illo fuerunt spoliati, no-
vissimo hærede anno c1010 Lxv indigne
trucidato, & stirpe penitus deleta. Præ-
cipua illius urbs *Rostov*, cum arce sua
lignea, sita est ad lacum quendam, è

quo

quo Cotorea fluvius emergit, & Iaroslaviam civitatem præterlapsus illabitur in Volgam. Archiepiscopus suum habet urbs, distatque à Moscua milliar. Polon. xxxiv.

Reliqua oppida sunt; *Vglitz*, cū suo castello, ad *Volgæ* ripam, distans à Moscua xxiv milliar, à Iaroslavia xxx. *Chlopigrod* urbs, distans ab *Vglitz* ii mill. Polonica. hic frequentissimæ nundinæ celebrantur, ad quas *Succi*, *Livones*, *Lithuani*, *Tartari* & aliæ nationes confluunt; rerum tantum permutatione hic utuntur. *Pereaslav* urbs & arx ad lacum quendam sita, xxiv milliar. à Moscua, x à *Rostovia*. Iuxta hanc lacus est è quo salem coquunt.

Sudaliensis Ducatus.

PROVINCIA hæc *Rostovix* & *VVolodimerix* contermina est, olim inter præcipuos *Russix* principatus habita, & secundogenitis magnorum *Russix* Ducum attributa, quorum posteris à Ioanne Basilide in eundem modum fuit erepta. Metropolis illius *Sudali* civitas & arx, in qua sedes Episcopalis est, quondam totius *Russix* metropolim fuisse volunt. Reliqua oppida sunt: *Costromovogrod*, urbs cum castro, ad confluentem *Costromæ* amnis in *Volgam* sita, xx mill. à Iaroslavia versus orientem

tem æstivalem. *Galicz*, urbs & arx, quæ minori provincix nomen dedit, quæ ob crebras paludes, amnes, & densissimas sylvas pene invia est.

Viatka regio.

HÆC provincia fere tota palustris est, & sterilior; melle tamen, piscibus & feris omnis generis abundat; Cerevisiarum latrociniis obnoxia. Nomen habet à *Viatka* fluvio, qui in *Camam* influit. Ad hujus ripam sitæ sunt *Chilina* & iv milliar infra hanc *Orsk*; deinde vi milliar. ab *Orlo* versus occidentem *Sloboda* & *Corelnicz*, civitates, ad *Rhecziezæ* fluvii ripas, qui ab oriente fluens in *Viatkam* influit. Hæc regio olim sub *Tartarorum* dominio fuit, donec à *Basilio* magno *Russix* Duce ipsis eriperetur: plurimi tamen *Tartari* ultra citraque *Viatkam* in campetribus hodieque habitant, præsertim juxta *Viatkæ* in *Camam* fluvium confluentem. Distat hæc regio à Moscua cl. milliar.

Permia regio.

AMPLISSIMA provincia, distans à Moscua ccl. miliar. In ea est urbs ejusdem nominis ad *Vischoræ* flu. ripam sita; qui decem milliar inde emensus in *Camam* se condit. Indigenæ hujus provincix pane rarissime utuntur, ferina fere omnis generis victitantes. Idioma pecu-

peculiare, litterasque à Ruthenicis habent diversas, à Stephano Episcopo inter Sanctos à Russis relato, qui hosce ad fidem Christianam convertit, inventas. Plurimi illorum nihilominus hodieque sunt pagani & idololatræ, passim in sylvis degentes. Hyeme trahis iter super nives faciunt, quas aut canes aut cervi albi (quos in hunc usum cicurant & domi alunt) ducunt. Pedites vero nartis suis (quemadmodum & in aliis plurimis Russiæ locis consuetudo est) celerrime super nives feruntur. Sunt autem hæ nartæ, lignæ soleæ, duos tresve cubitos longæ, quibus pedibus subligatis & baculo oblongo atq; acuminato suffulti, tanta celeritate feruntur, & colliculos, truncos, foveasque transiliunt, ut nullus equus, licet agilis, eos cursu consequi possit: hocque modo feras omnis generis capere & telis configere solent.

Sibiræ provincia.

Hæc provincia ad Camam fluvium jacet, inter Permiam atq; Viatkam; videtur urbibus & castris omnino vacua: Regio tota palustris & sylvis opaca, & ob vicinitatem Tartarorum magnam partem deserta. Indigenæ proprio idiomate utuntur: panis usum nesciunt; ferina carne vescuntur. Mercimonia aspreolorum pellibus (qui apud

illos

illos præstantissimi reperuntur) exercent, eisdemque magno Russiæ Duci pro tributo pendunt. In hac provincia layczk ingens fluvius oritur, qui per Tartarorum campestria Caspium mare petit.

Iugra provincia.

Iugra, sive Iuhra, cujus indigenæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad oceanum septentrionalē sita est: ex ea Hungaros ob sterilitatem soli olim emigrasse & ad Mæotidis paludes confedis se volunt; atque inde postea in Pannoniam ingressos, à suo nomine Iuhariam dixisse, quæ jam Hungaria audit. Indigenæ hujus regionis magno Russiæ Duci tributum pendunt, & pene eodem cum Hungaris idiomate utuntur, uti ferunt; nam Herbersteinus sibi compertum negat.

Pet'ora Regio.

Hæc provincia secundum mare glaciale longo tractu se extendit versus arctum atque orientem. Nomen capit à flumine Petzora, qui à meridie descendens juxta oppidum & castellum Puskeoziero, sex amplis ostiis in mare glaciale se exonerat. ad utramque fluminis ripam jacent montes, quos Russi Ziemnoipoias vocant, id est, cingulum terræ: quorum juga ob continuos ven-

torum

torum flatus nihil herbidi fortiantur, sed fere perenni nive rigent: cresunt tamen ibidem ingentes cedri, circa quas nigerrimi zibellini reperiuntur: multæ quoque aves rapaces, præcipue accipitres albi, aucupio aptissimi, quibus Duces Russiæ plurimum utuntur. Hos montes ab antiquis Riphæos & Hyperboreos dictos volunt. Qui Russia Petzoram petunt, iis per Viliugam, & Dvvinam, Permiamque iter est. Incolæ hujus regionis simplicissimi sunt: Idiomata habent proprium, & panis usum ignorant: Anno demum c10 10 xviii fide Christiana imbuti & baptizati fuerunt. Ad ostium fluminis situm est oppidum & arx Pushtjezero. Ultra quod secus mare degunt Samoeidæ, qui Russis Samogedz, id est, seipsos comedentes, appellantur: Hæ gentes advenarum confortia fugiunt; avibus & feris omnis generis, adeoque pretiosis pellibus, supra modum abundant; & vicinum mare multis piscibus sætum est; & belluis quas *Mors* vocant Russi; quarum dentibus utuntur ad manubria ensium atque cultellorum. Ad eundem fluvium jacet Papinovygorod oppidum & castrum; cujus accolæ Papini vocantur, & diverso à Russis utuntur idiomate: tributum pendunt Russiæ Duci. Pushtofera oppidum

dum (prout ab Anglis observatum fuit) exiguum est, & circiter centum domiciliis ligneis constans. Hibernis mensibus intensissimum hic est frigus, quum & mense Augusto flumen glacie cōstringatur, & raro ante medium Majum solvatur. Distat ab æquatore lxxviii grad. & 30 scrupul. Ad ejusdem fluv. ripam jacet Vstzilma pagus, constans triginta aut quadraginta ædibus; lxxvi grad. & 30 scrupul. ab æquatore abjunctus.

Obdoria Regio.

○ Bdoria ab Obby fluvio nomen accepit, qui è Kitaysko amplissimo lacu exiens, & ab oriente in septentrionem labens, sex ostiis in oceanum glaciale descendit: ad oppidum autem Obby tam amplum est hoc flumen, ut xvi milliaria Polon. aut lxxx verstas Russic. patere credatur; vixque biduo, licet aura obsecundante, trajiciatur: supra fidem piscosum. Accolunt Vogulici & Hogritzchi populi, Russiæ Principi obnoxii: qui varia genera animalium hic capiunt. In hac regione haud longe à fluminis ostio visitur idolum antiquissimum è lapide excisum, celeberrimum in hisce partibus, & quod hi populi summa veneratione adorant; *Zelota babas* Russi vocant, id est, auream anum; habet enim similitudinem anus infantem

gremio tenentis, & alterum juxta se habentis, quem illius nepotem dicunt indigenæ. Ab Obby fluvio à parte sinistra ascendendo, Calami populi in campistris degunt, Russiæ Duci tributum pendentes. Infra Obby fluvii ostia complures sunt amnes, Irtsica, Beresyya, Soda, Tachnim, Danadim, & alii è montibus Ziemnoipolis emergentes; quorum accola itidem Duci Russiæ tributum pendunt. Hæc rerum facies fuit cum Herbersteynius legationem apud Moscum obiret: postea Theodoro rerū potente, circum flumen Obby aliquot arces à Russis fuerunt extructæ, validis è nemoribus illic excisis trabibus intertextæ, terraque oppleta, & præsidii communiter; coloniarum eò deductæ, è Russis, Tartaris, Polonis aliisque nationibus mixtæ. multi illuc exules, hominidæ, alique facinorosi ablegantur, unde sensim populosa societates ibidem constitutæ.

Condora Regio.

Provincia hæc ad oceanum septentrionalem itidem sita, Obdoriæ regioni finitima est; tota silvosa & variis amnibus divisa. Indigenæ proprio idiomate utuntur, & Zolotam Babam idolum paulo ante commemoratum venerantur. serina visitant; & pretiosas pel-

les

M O S C O V I A E.

les Russiæ Duci pro tributo ferunt. Nullæ hic urbes aut arces, ac ne pagi quidem.

Lucomoria Regio.

Hæc Regio longo tractu juxta mare septentrionale protenditur. Incolæ passim in sylvis & campis degunt. Huic regioni confines sunt; Grusintzi & Serponovvtzi, à castro Grustina ad lacum Kitaysko sito ita dicti. Ab hoc lacu homines nigri, communis idiomatis ignari, ad Grustinam arcem solent accedere, varias merces deferentes, præcipue uniones, gemmasque varias, quas Grusintz ab ipsis permutatione mercantur. Omnes autem Lucomoriæ incolæ magno Duci sunt vestigiales. Ex Lucomoriæ montibus Costin fluvius oritur, qui in magnum fluvium Tachum descendit.

Loppia Regio.

Alucomoria ultra tendendo secundum mare glaciale Loppi populi agunt, barbarum & brutum hominum genus, qui incertis sedibus vagantur, piscibus & ferina victitantes, & panis usum omnino ignorantes. Idioma proprium habent & Russiæ Duci tributum pendere dicuntur. Regio illorum frigidissima est.

Ceremisti populi.

Ceremisti, Mordovotes, & Vachines, inter Viatkam & Vologdam provincias, vastas sylvas sine certis laribus

occupant: magnam partem Pagani, quidam & Mahumetani; latrocinii & magicis artibus infames. Melle & ferina ut plurimum victitant. Durum hominum genus, & sagittandi peritissimum. Rusi sunt vestigales. Hi populi Volgam utrimque accolunt. quorum illi, qui dextram Volgæ ripam versus arcum accolunt, Logovi agnominantur, à fœni struibus; qui sinistram & versus meridiem, Nagorni, quod montana incolant.

Mordvæ populi.

A Nisnovogorod orientem & meridiem versus vastæ occurrunt sylvæ, quas Mordvæ populi incolunt, homines duri & bellicosi, & proprio idioma se utentes, partim idololatæ, partim Mahumetani. mulieres decoris gratia ungues nigro colore inficiunt, aperteque capite & passis crinibus incedunt. Ceremissis Nagornis vicini sunt, qui non pauci ipsi sunt permixti.

Cazan Regnum.

C Azan regnum, civitas & castrum ejusdem nominis, ad ulteriorem Volgæ ripam, lxx fere milliar. Germ. à Novogrodia inferiore: ad orientem Tartaros finitimos habet, qui Schibanski & Kofatski vocantur. Cazan urbs abest à Viatka arce lx mill. German. Incolæ sunt Tartari, sed cæteris cultiores & urbanio-

baniores: quos Basilius Russiæ Dux adiegit ut se subicerent ipsius imperio, atque ejus arbitrio Regem acciperent. Postea sæpius rebellaverunt, & gravia damna Russis intulerunt, quæ Herbersteynius prolixè narrat. Cazan pulchrum est oppidum, prout sunt oppida Russiæ universa: in edito monte adjunctam habes arcem & naturæ & opere munitâ. Distat ab æquatore lv grad. & xxx scrupulis.

Astracan.

A Stracan urbs opulenta, magnumque Tartarorum emporium, decem dierum itinere infra Cazan, ad citeriorem Volgæ ripam sita, & longe supra illius ostia. Sita est urbs in insula amnica, ad clivum montis, habetque arcem ligneo vallo septam, quali & ipsa cingitur. Insula hæc patet in longitudinem milliar. xii, in latitudinem iii; distatque ab æquatore xlvii (alii xlvj) grad. & x scrupul. Nullis arboribus, ac ne gramine quidem vestita; solo effæto & quod frumentum maligne admodum producit: unde hic magna annonæ penuria; incolæ autem magna ex parte piscibus vitam tolerant; quos passim in oppido ad solem & ventum sicant; unde tantus fetor prodit, ut aërem ipsum inficiat, qui hic hominum valetudini minus propicius est; & tantum muscarum

copiam generat, ut vix alibi tantam videre liceat.

Itinerum & fluviorum à Moscovia in Siberiam, Samoiediam & Tingoëscam ducentium, itemque oppidorum à Russis in illis regionibus conditorum descriptio.

EX urbe Soil ad Witfogdam oppidum (situm ad flumen ejusdem nominis, quod influit in flumen Dvvinam; quod centesimo à confluyente milliari prope fanum Michaëlis archangeli exoneratur in mare album,) contendunt aduerso flumine, dum perveniant Iaviniscum, oppidulum à Moscis conditum, & Soil septendecim ferè dierum itinere distans. quo priusquam deveniant, multa flumina, multas sylvas pertrāsunt. profluit autem Witfogda è montibus Toegorriis, Tartariæ ad austrum conterminis, atque hinc, boream versus ad ipsum usque Oceanum procurrentibus. ex istis montibus oritur & Pezora, qui cis fretum Weygat Oceano se commiscet. Iavinisco digressi, post trium hebdomadū iter deveniunt ad Neemum, Quod tam leni persylvus fluit agmine flumen, ut inde sibi invenerit nomen. Neem namque Latinis significat mutū. In eo quinque propemodum dies ratibus suis vel scaphis navigant. postea verò, compendii causa, properante videlicet aliorum

Ne-

Ne-emo, sarcinas suas ad unam duntaxat leucam terra portandas eurent necessum est, quo factò, Wiseram devenitur, flumen è quibusdam rupibus Toegorriorum montium appèdicibus profluens. eas Mosci Camenas vocant. feruntur hinc novem continuos dies secundo VVisera, donec perveniant Soil Camscoy, oppidulum refocillandis aliquantisper viatoribus, terrestri deinceps itinere perrecturis, ab Moscis exstructum. VVisera verò continuato aliquanteus cursu, tandem Camo se miscet, Viaticam Moscoviæ oppidum præterfluenti, & immenso flumini Rha, quod & Volga dicitur, illabenti. qui quidè Volga Lxx ostiis exoneratur in mare Caspium, ut ex iis accepi, qui coram id arbitrati sunt.

Oppidum Soil Camscoy mediocriter habitatum est, & pagis compluribus circumdatum. Incolæ Russi fere aut Tartari. Pecoris, & præsertim equorum, hic magna copia. Viatores itaque paululum recreati, sarcinas suas equis imponunt, & per montes ferè contendunt, abietibus, pinis, & raris quibusdam arboribus confitos. Trajiciunt verò inter hos ipsos montes flumen Soibam: hinc Cosnam, utrumque ad aquilonem procurrentes. Distribuantur autem hi montes in partes tres, quarum duæ priores singule

bidui, tertia quadridui itinere superantur. Ac prima quidem nomen est *Coosvinscoy Camen*, alteri *Girginscoy Camen*, tertia *Podvinscoy Camen*. Et sunt sane hæc ipsa montana, ab iis unde egressi sunt terris multum diversa. Pulchriores in iis & arboribus densiores sylvæ, varias passim gignentes stirpes. Frequenter autem hæc tria deserta à Tartaris fere & Samojedis, nihil quam pretiosas pelles, Imperatori Moscorum pendendas, in iisdem venantibus. Montes *Podvinscoy Camen*, cæteris altiores, ac nivibus passim & nubibus cooperti, ideoque viatoribus; superatu difficiles. Fiunt tamen paullatim declives. Hinc *Vergateria* devenitur, in quo oppidulo subsistendum est, usque dum appetat ver, idque ob flumen *Teram*, quod vicinis illic locis exortum, reliquo anni tempore perquam vadofum est. At verò, Vere novo, gelidus canis cum montibus humor Lignitur, & magnis accrescunt aulibus amnes, scaphis & lembis trajicitur.

Vergateria primum est terræ Siberiæ oppidum, ac non nisi ante annos viginti & unum, (*scripta hæc anno 1612*), una cum aliis aliquot oppidis, ceptum conditi. Est autem & tectis mediocriter frequens, & coluntur hic agri, non secus quam in Moscovia. Residet hic Imperatoris

toris Moscoviæ nomine Gubernator, qui magnam quotannis, initio statim veris, frugum & annonæ copiam, in omnes præsidio militari munitas per universam Siberiam arces fluminum via, distribuit. quin & Moscis trans Obby degentibus eadem succurrendum est via. nec enim adhuc ibi colitur tellus, & Samojedæ (ut diximus) ferina ut plurimum victitant. Secundo *Toëra* quinque dierum itinere devenitur *Iaphanum*, oppidum ante biennium structum & colonis infestum. Hinc rursus feruntur secundo *Toëra*, & biduum sic progressi, coguntur hoc flumen, ob anfractus ejus meatus, subinde trajicere, quo videlicet faciant viæ compendium. Habitant jam in his locis Tartari passim, & Samojedæ, pecuaria fere naviculariaque se sustentantes.

Tandem relicto *Toëra*, ad ingens flumen *Tabatum* deveniunt, ducentis circiter leucis *Vergateria* distitum: & hinc *Tinnam* porro contendunt; oppidum populosum, & ab iis quos ante diximus conditum. multi vero & rhedis, hiberno tempore, duodecim fere dierum spatio, *Iaphani Tinnam* perveniunt, atque hic magna pellium pretiosarum inter Moscos & Tartaros Samojedæque vigent commercia, estque commodus val-

de hic locus iis, quibus non nisi semestri spatio decretū est emanere, sed multi ulteriora scrutantur, & longe trans Obby ortum & meridiem versus contendunt.

Tinna devenitur *Tobolsca*, Siberien-
sium oppidorum metropolim, in qua ipsa Siberiæ, ac Moscorum in ea supremi Proregis, sedes. Deferuntur huc annuatim ab reliquis tractus totius oppidis, tam cis quam trans Obby, tributa: quæ in unum collecta, & præsidario milite circumsepta, in Moscoviam porro ad Imperatorem perferuntur. Severissime quoque hic dicitur jus, & tenentur quotquot sunt in Samoedia Siberiaque Gubernatores huic uni parere. Vigent præterea rerum è Moscovia ad-
vectarum in hac urbe commercia. confluentibus eo è tractu australi & ab extrema fere Tartaria Tartaris, aliarumque nationum hominibus, qui, quò longius pervagatur regionum istarū fama, eò frequentiores concurrunt. Vnde magna profecto redit ad Moscos utilitas, qui tam placide subjugarunt has gentes, ut nihil ipsis nunc metuendum sit, adeo eas sibi habent addictas. Extructa sunt insuper passim templa & ædes sacræ, in quibus Græca exercetur religio, quæ apud Russos aliosque septentrionis populos in multo usu est, licet variis superstitioni-

stitionibus depravata, utcumque sit, nemo illic invitus ad fidem cogitur, sed adhibentur à Russis lenia quædam remedia, quibus homines illi persuadeantur, ac lucrifiant.

Sita est urbs *Tobolsca* ad flumen *Trim*, quod rapidissimo cursu, & ceu alter quidam Danubius, ab austro exortum, in Obby aquas suas evolvit, videturque ex eodem cum illo tractu profluere. ab altera parte fluvius *Tobel* est, unde urbi nomen. In hunc influit flamen *Tassa*, quod ab aquilone, & certis illie ad oram montibus, videtur profluere. ad hujus ripam Mosci nuper oppidū condiderunt, *Pohemium* nomine, petitis è Siberia incolis habitatum, non alia quidē de causa, quam quod agro cingatur eximie fertili, tum & perquam amœnis sylvis, variarum ferarum nutritibus, pantherarū nempe, lyncium, vulpium, fabellorum, & materarum. Distat verò *Tobolsca* *Pohemium* duarum vel circiter hebdomadarum ad aquilonem itinere. *Tris* pari fere ab *Tobolsca* spacio Obby sese commiscet. atque ad ejus ostium conditum fuit oppidum *Iscoygorotum*: sed postea, jussu Gubernatoris Siberiæ dirutum: nulla quidem tunc addita causa. quam ego tamen suspicor fuisse nimiam frigoris vehementiam, vel quod ipsum oppi-

oppidum mari esset vicinius, quam ipsi vellent, metuerentq, ne quid inde suboriretur incommodi. quocirca in quadam Obby fluminis insula, & plus minus supra dictum illud leucis, oppidum condiderunt, cui nomen *Zergolta*.

Atque hinc adverso flumine naves, contra fortiores utuntur velis, sive quod languidum spirent venti, sive ob altitudinem ripe, adeo quidem, ut licet amplissimus passim sit Oby, scaphas tamen in eo funibus protrahant, eodem plane quo Moscoviae fluvius superant modo.

Ducentis supra Zergoltam leucis *Novosotam* deveniunt, arcem tredecim abhinc annis exstructam, quo tempore magnus Gubernator certos & Siberia homines eo dimiserat, terras humano generi commodas atque oppidis extruendis idoneas indagaturos. Hanc igitur arcem tunc temporis condiderunt, & praesidio aliquo militum munierunt, tractu perquam ameno, salubri, tepido, fertili, & in quo maximus rara specie bestiarum & avium numerus. Arx ipsa ad euronorum sita excrevit paullatim in civitatem. Cujus incolis fuit injunctum, ut ad ulteriora tepidioraque loca pedetentim progredierentur, & candide ubique negotiarentur, obvios quoque populos benigne humaniterque tracta-

tes,

tes, quo latius tandem regnarent, ac Russicum nomen diffunderent. quare gregatim eo profecti, & ad quadringentas in mediterranea leucas progressi, pulchros quidem, sed desertos invenerunt terrarum tractus. Cum vero decem abhinc annis, ducentas adverso Oby leucas progressi, incidissent in regionem non minus uberem quam amœnam, quæque & tepida admodum esset, & nullo plane laboraret incommodo, hyeme nimis quam brevi, ac propemodum nulla; sumere hinc occasionem in Siberiam revertendi, atque hæc in Moskovia porro denuntiandi. Imperabat ibi tunc temporis Borius Goddenovius, qui accepto tam læto nuntio, rem minime differendam censens, illico in mandatis dedit Gubernatori Siberiæ, ut quæ mox curaret ibi condendam urbem. Paruit Gubernator, & exstructa ejus jussu est arx una cum aliquot domibus: adeo ut luculenta nunc urbs sit. Cui nomen impositum *Tooma*, eo quod intellexerint, magnam Tartarorum multitudinem eo loci olim confedisit, à quibus hæc urbs ob eximiam situs amœnitatem id nomen accepit. Dicebantur vero hi Tartari etiam tunc habere regem, nomine Alcinum. unde factum ut condita primum urbs multis diversorum

rum

rum populorum in campis illis degentium impetus sustinuerit. Nunc vero tam potens est, ut successu temporis videatur & hinc mediocre regnum aliud quod surrecturum. Ceterum inter arcem hanc Naxinscoiam urbem Toomâ, atque Siberiam, Mosci multos quoties detegunt in mediterraneis habitantes populos, quorum aliqui sese *Ostachios* nuncupant, ac cum Tartaris, *Samojedis* & *Russis* in unum jam corpus coaluere, amice inter se negotiantes, multi apud eos sunt Reges, Indicis fere similes (de minoribus loquor, non de majoribus Indiæ regibus.) Et ut paucis absolvam, Mosci in illo terrarum tractu tam magnos fecerunt progressus, ut merito nobis mirum videri debeat. Sunt præterea arces oppidaque complura inter Obby & Yrtim fluvios, eodem fere cum Tobolsca tempore condita, & jam lauta. quorum incolæ Mosci, Tartari, *Samojedæ*, ex eorum genere quos *cicures* appellamus, aliorum qui prorsus barbari sunt adpectu. Et inter oppida primum est *Tava*, quo loci decem fere dierum inter Obby & Yrtim intercaedo est. *Iorgoetum*, ante xv circiter annos exstructum. *Besobia* & *Mangansoisigoeratum*, utraque supra *Iorgoetum* ad austrum posita, ad occidenta-

lem

lem vero fluminis Obby ripam incolæ magis magisque in dies student progredi. Cis Obby sitæ sunt urbes *Tobolsca*, *Siberia*, *Beresia*, & quædam aliæ, ad diversos fluvios conditæ. & exstruuntur in dies plures. trans Obby sunt *Narim*, *Toma*, & quædam aliæ, quorum incolæ vice equorum utuntur rangiferis, vel canibus longe celerim, quos cum alio piscium genere, tum raris inprimis saginant, quod existiment eo cibo vires iis augeri. *Iorgoetum*, ut supra dixi, in insula fluminis Obby exstructum est. Iam vero & supra *Narim* ortum versus tendentibus flumen occurrit *Telta*, ad cuius ripam arcem ædificaverunt nomine *Comgoffcoiam*. cuius præsidarii milites unâ cum *Narimensibus*, annis abhinc circiter septem, à Gubernatore Siberiæ iussi sunt rectâ ad ortum tendere, & ecquæ illic agerent ignotæ gentes, sedulo indagare. Itaque decem vel circa hebdomadarum itinere per vastâ quædam deserta progressi, multis per vianâ pulchris tractibus, multis sylvis atque fluminibus occurrentibus, tandem magalia quædam in campis erecta, & unâ hominum quosdam cerus conspicati sunt. sed cum ducibus uterentur *Samojedis* ac Tartaris, locorû illorum gnaris nihil

nihil timuerunt. Accesserunt ad eos barbari reverenter ac venerabundi, & per Samojedas Tartarosque significarunt, Tinguesios sese vocari, & secus magni fluminis *lenisceæ* ripam colere, quem ab vulturno quidem adfirmabant profluere, sed ignorare se ejus fontem. Hi homines strumis à mento propendentibus non aliter gloriebantur quam gallopavi. Videbatur eorum lingua non multum abire ab idiomate Samojedarum, qui & plerasque eorum voces ediserebant.

lenisceæ, fluvius longe quam Obby major, ab ortu habet excelsos montes, inter quos & ignivomos quosdam, sulphur identidem ejicientes. ab occasu planum est solum & insigniter fertilis stirpibus, flosculis & arboribus varii generis confitum. multi quoque in eo peregrini gignuntur fructus, magna avium rariorum copia. inundat campos ad xxx circiter leucas verno tempore *lenisceæ*, non secus, ut quidem nobis relatum est, quam Nilus Ægyptum: quod non ignorant Tingoesii, trans ipsum flumen & in montanis tantisper agunt, dum id decrescat; redeuntes deinde, & armenta sua reducentes ad plana.

Tingoesii, gens mire humana, Samojedarum instinctu, subiecere se illico hisdem

hisdem à quibus illi regebantur Gubernatoribus, quos reverebantur ceu quoddam deos. quod autem numen, & quoritu id colant, incertum est; neque sciri hactenus potuit, Moscis negligenter nimis in hæc talia inquirentibus.

Neque mirandum delinceps, si fretum VVaygats obstruatur quotannis ad aquilonem tam immensis è glacie montibus, cum & Obby & *lenisceæ*, & innumeri præter hos, quorum nomina necdum sciuntur, fluvii tam immanem ejus effundant vim, ut omnem præne fidem exsuperet. Fit enim initio statim veris, ut in locis mari vicinis glacies, præ incredibili sua crassitudine simul & multitudine, totas secum auferat silvas. Atque hinc adeo est quod ad litora freti VVeygats tanta passim conspiciatur lignorum undique confluentium copia.

Suscipere præterea ii, quos dixi, longinquum iter trans *lenisceam*, sed nempe recta ad ortum viam: & ad austrum vix ausi desistere; assumtis secum aliquot Tingoesiis, de quibus didicerant habitare complures ad austrum gentes, quæ ab ipsis essent multum diversæ, & quorum reges perpetua fere inter se gererent bella. sed cum aliquot dies progressi nil proficissent, tandem ad suos reversi sunt. Tingoesii tamen, prius in-

juncto ut penitus tractus illos lustrarent, receperunt id se facturos, & sedus jam antè cum Moscis pactum reintegrarunt. Anno infecuto Tingoëssi emisere nonnullos suorum directe ad orientem, qui longius aliquanto quam ante progressi, tandem & alium quendam invenerunt ingentem fluvium, lenisera quidem minorem, sed pari rapiditate: cujus cursum aliquot dies secuti inciderunt in quosdam homines, quos cursu antevertentes apprehenderunt: sed eorum sermonem non atlequebantur, nisi quod è certis quibusdam signis & vocibus barbarorum *Om Om* subinde ingeminantium, conjecerunt ab altera fluvii parte crebra audiri tonitrua: addebant, & hominum strepitus inibi sapius exaudiri, & intentis in flumen digiro, *Pisida* aliquoties repetebant: unde collegerunt Tingoëssi, id fluvio nomen esse. vocibus vero *Om Om* divinarunt postea Mosci designari bombos nolarum. Redeuntcs dehinc Tingoëssi, assumserunt secum nonnullos tractus istius incolæ: qui perierunt omnes in via, sive pavore quodam id factum sit, sive ætæ insolentia. Ipsi sane Tingoëssi mortem eorum moleste ferebant. reversi namque, asserabant, homines esse ingeniosos, corpore bene compacto, oculis par-

vis,

vis, facie plana, colore fusco, & ad luteum fere vergente.

Hæc cum didicissent è Samojedis, ex tractu Tingoëssiorum in Siberiam redeuntibus Mosci, magna statim cupiditate correpti sunt ulteriora ejus tractus investigandi. quare petierunt à Prorege, se, comitibus aliquot junctis, eo dimitti. is vero petitioni contestim annuit, concessa ipsis & militum aliqua manu, injunctoque ut curiose singula quæque explorarent, & Tingoëssios, Samojedas ac Tartaros secum assumerent. Atque ita illi locc vel circiter numero trajecerunt fluvium Obby, & per Samojedarum ac Tingoëssiorum terras deveniunt ad leniscæam. quo trajecto, perrexerunt porro ad ortum, ducibus usi Tingoëssi: qui non tantum anteaambuloni obibant munus, sed de comiteatu quoque omnibus abunde prospiciebant, captis mira quadam dexterritate avibus, capris, rangiferis, aliisque id genus feris: quin & piscium non exigua, è fluvii per viam occurrentibus, copia. Progressi ad flumen Pisidam, trajicere tamen non ausi sunt, sonitu, de quo antè acceperant, jam palam audito, quem certo judicabant, non aliud esse quàm aris campani mugitum. flante vero ab ulteriore Pisidæ ripa vento,

D 2

exau-

Ex bibl. univ. Tart.

exaudiebant & hominum & equorum interdum strepitus. vela quoque non nonnulla, sed paucula, conspicati sunt: unde conjecerunt, esse navigia quæ secundo flumine deorsum tenderent. addebant, vela fuisse quadrata, indicis, ut arbitramur, similia. Sed nullis plane ab ea ubi constiterant parte usquam conspectis hominibus, cum aliquamdiu illuc hæssissent, & verno tempore comperissent flumen valde augeri; (quod tamen vix potest, ut certo narraverint; cum præalta utrumque sit ripa:) tandem longis admodum itineribus, ac non nisi autumno, reversi sunt; referentes, & quidem jurati, sese Aprili ac Majo mensibus admodum delectatos fuisse pulcherrimo tractus illius adspectu, & cōplures in eo vidisse rariores stirpes, flores, fructus, arbores, aves, feras. Sed enim Mosci talium minime curiosi erant; ut qui nihil capere quam lucrum, cætera prorsus inculti.

Qua post hæc à Russis in hisce partibus gesta fuerint, non satis constat: bellum domesticum impeditos, credibile est.

Influit præter hæc in fluvium Oby flumen *Toas*, profluens, ut videtur, ex locis lenicæ vicinis, & vasta quadam in iis sylva: ex qua & alius, non procul ab illo priore, videtur oriri fluvius, lenicæ itidem sese commiscens. adeo ut inde

ut inde ab Oby, aqua proficiscantur per terram Samojedarum; & duabus duntaxat terra confectis leucis, incurrunt in flumen *Torgals*, quo secundo deferuntur in lenicæ: estque commoda sane hæc via, & à Samojedis atque Tingoësis non ita pridem inventa. *Hæc ita hætenus prodita ab Isaaco Massa, Harlemensi anno 1612.*

Iter à sinu S. Nicolai ad Moscuam.

A D Colmogrom	verst. 100.
ad Vstihugam	500.
ad Tormam	250.
ad Vologdam	250.
omne hoc iter 1100 verstar. ad verso flumine Dyvina ascenditur.	
Ad Yeraslaviam	verst. 180.
ad Rostoviam	60.
ad Peralaviam	60.
ad Moscuam metropolim	120.
terrestri itinere 440 verstarum.	

Iter à Moscu ad Novogrodiam magnam.

A D Ottueram	verst. 180.
ad Torzhokam	60.
ad VVisnovolokum	60.
ad Novogrodiam	150.
ab euro ad eorum tendendo Russica miliaria 450.	

Iter à Vologda ad Narvam.

Ad Belozoram	verst. 140 ^o
ad Batagh	80 ^o
ad VVitergenam	40 ^o
ad Ladiskiam	60 ^o
ad lacum Onegam	80 ^o
ad Oheram	90 ^o
ad Narvam	180 ^o
ab aquilone ad africanum	verst. 770 ^o

Iter à mari albo ad mare Caspium.

A S. Nicolai monasterio ratibus uniligneis adverso flumine Divina ascenditur Vologdam usque, verst. 1100. iter est quatuordecim dierum, noctu & interdium navigando. rates illas Russi appellant *strogs*. hybernis mensibus equis & rhedis hoc iter octiduo absolvitur: aestivis ob crebras paludes & altum coenum invium est. A vologda ad Yarallaviam sunt verstæ 180: Yarallavia ad ripam Volgæ sita est: à qua porro naviculis descenditur ad mare Caspium usque: intervallum est 2700 verstarum: quod iter triginta integris diebus absolvitur. Volga infra Yarallaviam, ubi minimum patet miliare unum in latitudinem.

Iter à Moscua metropoli ad mare Caspium.

A Moscua secundo fluvio Moscua ad Collom sunt xx mill. à Collom una circiter

circiter mill. Moscua confluit in Occam à conflente ad castrum Terrevetisko sunt viii miliaria. ad Peroslaviam viii mill. ad veteris Rezanæ rudera vi miliar. ad Terrecomam xii. ad Cassim, ad Morom xx miliar. ad Nisnovogrod & confluentem Occæ in Volgæ xxv. ad Vasilgorod xxv. ad Sabovvshare xvi. ad Svvyasko xxv. Cazan; à Cazan ad Camæ in Volgæ confluentem xv. ad Petrovolog. ad primum Russorum præsidium, quod Tartarorum vocabulo appellant *Caravvool*, sunt vii verstæ. ad secundum Kameni Caravvool 113 verstæ. tertium Stupino Caravvool 50 verst. ad quartum Polooy Caravvool 120 verst. ad quintum Keezeyur Caravvool 50. ad sextum Ichkebre 30 verst. ad Astracan 30 verst. ad Vchoogh 60 verst. ad insulam Cheterabougori 40 verst. Hic Volga se exonerat in mare Caspium.

II.

Soli calique qualitates: fruges, aliæque commercii aptæ.

Solum hujus regionis ut plurimum est leve atque arenosum, pro provinciarum tamen differentia multum varians. Provinciæ enim omnes quæ

quæ ad septentrionem vergunt, quæque
fiat sunt versus finem S. Nicolai & Co-
lam, quæque ad aquilonem tendunt ver-
sus Siberiam & Samojedarum regionem,
fere sunt infœcundæ, tum ob nemora
& densissimas sylvas quibus horrent,
tum ob climatis extremam frigiditatem
hibernis mensibus, & æstatis brevita-
tem. Secundum utramque autem Volga
fluminis ripam inter Cazan & Astrac-
can, licet solum perœcundum sit, agri
pene inculti jacent, & regio omnis in-
colis vacua est, præterquam paucis ad-
modum locis ad occidentalem ripam
ejusdem fluminis, ubi magnus Russiæ
Dux aliquot castella condidit, & prælu-
dia militum collocavit. Causa est, quod
vicini Tartari, qui *Crim* appellantur,
neque ipsi oppida condere volunt, va-
gæ & ambulatoriæ vitæ dediti, & pecu-
ariam tantum exercentes, neque Russi-
um, cujus vires longius ab hisce locis
distat sunt, condere permittunt. A Vo-
logda, quæ circiter mille septingentas
verstas distat à S. Nicolai monasterio, ad
Moscuam metropolim, & à Moscuâ ad
fines Tartarorum versus meridiem, quæ
regio par pene verstarum spaciuni oc-
cupat, regiones omnes amœnæ sunt
& fertiles, pascuis juxta atque arvis di-
vites, & pluribus annibus rigat. Eadem
est

est telluris facies à Rezaniam (quod oppi-
dum à Moscuâ jacet versus eorum) ad
Novogrodam magnam, & Volosko ex-
tremum pene Russici imperii oppidum
versus eorum. Nec multum dissimilis
tellus, quæ inter Moscuam & Smolens-
ko interjacet. Cæterum omnium ha-
rum provinciarum faciem plurimum
immutant anni tempestates. Nam hy-
bernis mensibus altissima nive tegun-
tur, maxime tamen versus arctum. Flu-
mina omnia (etiam rapidissima) crassis-
sima glacie constringuntur, idque con-
tinuis ut plurimum quinque mensibus,
ab ingressu nimirum Novembris ad exi-
tum Martii. cum enim primum nives li-
quescere incipiunt & gelu solvi. Aër his-
ce mensibus supra modum est frigidus,
ita ut guttæ aquæ in sublime jactæ, con-
gelentur antequam decidant: frigus au-
tem adeo penetrabile, ut multi in ipso
foro & alii alibi in campis iter agentes
aut penitus deficient, aut ægre mem-
bris exterioribus mutilati evadant.
Nonnumquam hyeme supra modum
severiente, lupi atque ursi cætervatim
è sylvis fame cogente erumpunt, & ob-
vios quosque dilaniant, paganosque
interdum in tuguriis suis opprimunt.
Adversus hanc frigoris violentiam in
oppidis atque pagis, in omnibus adibus

habent caldaria sive stuyas modo ipsis peculiari factas, è silicibus aut petris in modum furnorum, quæ conclavia multo fumo implent. Mira sunt & fere fidem superant quæ de acrimonia frigoris in hisce partibus narrantur, quæ consulto prætereo. Atque hæc quidem hyeme regionum conditio est. Vere vero ineunte tanta repente mutatio incidit, ut sylvæ subito revirescant, gramina emergant, flores emicent, sata pullulent, aves & præsertim lusciniæ tam suaviter ubique concinant, ut nihil ad amœnitatem regionis addi posse videatur. Id autem beneficii regiones hæc à nivibus consequi opinantur, quæ quum hyeme altissimæ sint & solum ubique operiant, solum veluti veste quadam contegunt, & ne à frigore aduratur, foveant; vere vero ingresso, eadem brevissimo tempore dissolvuntur & liquecunt, solumque, quod fere leve & arenosum esse diximus, humorem large & quam ocysime imbibit, & à solis radiis percussum solumque herbas omnes quam celerissime protrudit. Porro ut frigus hybernis mensibus intentum, ita & æstus æstivis mensibus Iunio, Julio & Augusto hic longe major quam in Anglia aut nostris provinciis: quo fit ut fruges citius macerentur, præterea maxima Russiæ pars

mul-

multis fontibus scatet, rivulis, lacubus, amnibusque rigatur. Denique maximorum & altissimorum fluminum, quæ regionem permeant, beneficio accidit, ut Russia, quæ bona sui parte quam longissime ab Oceano & aliis fretis abesse cernitur, commerciis apta reddatur, etiam cum remotissimis ab illa provinciis: alia enim flumina in mare Balchicū descendunt, alia in oceanum septentrionalem; maximum autem illorum flumen Volga etiam in mare Caspium penetrat: ita uti cum Persiæ & aliis Asiaticis regionibus communicet, & merces omnes Asiaticas per mediam Russiam facile ad oceanum perducat.

Inter ea quæ Russia producit in usum indigenarum, primum locum postulant fruges: triticum nimirum, quod interdum vilissimo pretio hic venire solet: secale, quod solum ante hyemem serunt, quum cætera farræ verno tempore terræ mandent; hordeum, avena, pisa, fagopyrum, & pšnyka oryæ sapore admodum similis. Quæ frumenta omnia tanta copia hic proveniunt, ut indigenis & vicinis nonnunquam abunde sufficiant: quod si quando hic annonæ caritas accidit, id potius Nobilium fraude fit quam regionis infœcunditate. Sunt tamen in magni Russiæ Ducis dominio

pro-

provincia aliquot farris inopes, uti Permia & alie quædam septentrionales, quæ panis è frugibus usum fere ignorant, nisi quum interdum illum à vicinis accipiunt; quarum incolæ panes è radice quadam, quam vocant *vaghnoy*, coquunt; interdum & ex interiore medulla abietum.

Quæ autem & indigenis servant, & commercijs apta sunt, hæc fere numerantur.

I. Pelles variorum animalium, quibus & incolæ contra frigoris violentiam corpora sua muniunt, & ingentem earumdem copiam advenis mercatoribus vendunt; tam opulento commercio, ut observatum sit, nonnullis annis tantam copiam evectam, quæ pretium quadringentorum aut quingentorum millium rublarum superaverit. Inter pelles hæcæ primum locum sibi vendicant zebellinæ sive sabellinæ; quas Pechora provincia subministrat præstantissimas; quibus hodie sceminarum luxus ingens interdum pretium in Europa ponit. Cæteræ sunt vulpes nigræ. & rubræ, quibus Siberia abundat; atque etiam albæ: martes: castores: hermelinorum pelliculæ pulcherrimæ: luporum, lynxium, &c.

II. Cera tanta copia, ut nonnullis annis

annis duæ librarum myriades evectæ fuisse dicantur: maxima autem vis Plefcovix venire solet, licet alie quoque provinciæ illa abundant.

III. Mellis item tanta, ut, licet magna illius pars ab indigenis in potu absumatur, tamen non vulgaris copia quotannis exportetur in vicinas provincias.

IV. Sevum; quod superiori sæculo ad quatuor librarum myriades evectum fuisse memorant, licet hodie vix quarta pars evehatur: maximam illius copiam mittit Ieroslavia & Vologda, aliæque provinciæ.

V. Taurorum & bubalorum tergora; quorum superioribus annis ad centum millia exportata volunt; hodieque non minorem, si non majorem numerum, exportari.

VI. Oleum ex phocarum arvina coctum.

VII. Ickary sive cavcary; cujus magna copia ad Volgæ ripam conficitur ex ovibus piscium, bellouginæ puta, sturionis, severigæ, & aliorum; & in alias regiones, præsertim in Italiam, vehitur, opulento satis commercio.

VIII. Linum & cannabum. Illud quidem Volsko provincia cum vicinis regionibus; hoc Smolensko, Dorogoboffe & Vathma, magna copia & singulari boni-

bonitate producunt. Exigua autem copia hodie, prout olim, evectatur, partim ob incolarum desidiam, potissimum autem ob exportandi difficultatem & nimios vecturæ sumtus.

ix. Sal; cujus magna vis Staræ Russæ & alibi è salis scaturiginibus cogitur, juxta Astracan oppidum autem à marinis fluctibus ejicitur in litus.

x. Pix; cujus immensa copia in provincia Smolensko & Dvina ex abietibus & piceis eliquatur.

xi. In provincia Corelia & ad ripam Dvinae versus oceanum arctum, è ruppe exciditur *slude*, ut vocant, quæ vitri usum præstat, & in lanternis vulgo hodie usurpatur, vitri Russici nomine.

xii. Ferrum, nam cæterorum metallorum fere infecunda est Russia.

III.

De ingenio & moribus incolarum.

Gentis omnis Moscoviticæ major servitus est quam libertas; cujus rei egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim passim, cujuscunque conditionis sint, nullo respectu personarum habito, durissima servitute premuntur. Nobiles

magna

magnates, præfecti, primores, consiliarii que universi, se *chlapos*, id est, abjectissimos & vilissimos servos Magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ possident, non sua sed Principis esse agnoscunt. Ut autem equestris ordo à Magno Duce, ita etiam plebeus ordo à Nobilibus & Magnatibus gravissime premitur. Colonorum enim & oppidanorum bona; militarium hominum & Nobilium prædæ exposita sunt, & per contemptum nigri homines & Christiani communiter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant; septimus dies privato labori conceditur. Neque hi strenue laborant, nisi bene verberati. Habent autem certos agros à dominis suis sibi attributos, ex quibus vitam tolerant, & tributa annua solvunt. Artifices & mechanici secundum præscriptum parvo laborem suum vendunt. Quumque annonæ caritas in pretium concedit, tunc artifices exiliori tenuiori que in pretio sunt, adeo ut vix panem ipsam pro labore unius diei, quamvis strenuo, possint acquirere. Oppidani quoque & mercatores gravibus & intolerabilibus tributis & exactionibus onerantur. Quod si Princeps aliquem mercatorem argenti aut auri paulo ditiores à delatoribus (quorum

rum plena est aula) resciverit, hunc sibi
representari imperat: & crimine, licet
falso & commentitio, onerato dicit: De-
latum est ad nos tuum, scelestè, facinus
ideo ut criminofus punieris. Si autem
accusatus se innocentem obtestetur:
tunc princeps respondere solet, Animæ
testium, qui te accusaverunt, hoc sciant:
Mea vero nihil refert. Confellim ergo
jussu principis arripitur, & tandiu ver-
beratur, donec præscriptam summam
monetæ argenteæ principi annumeret.
Quæ ab authoribus idoneis relata, præ-
termittere noluimus, licet non esse per-
petua, aut quibusvis principibus usi-
tata, credamus. Est præterea mos apud
iplos receptus, omnes debitores qui æt
alienum conflasserunt cui solvendo mi-
nime sint, ex legis præscripto in locum
publicum ad id destinatum rapere, ibi-
que à servis prætorianis flagris baculis-
que furas & crura miserorum sine ulla
misericordia cadi, donec creditoribus
suis, undecunque tandem, accipiant,
quomodocunque satisfaciant, aut, si
nullatenus id possint, tunc creditoribus
suis ita verberibus, subacti certum tem-
pus secundum debiti modum servire con-
guntur. In hunc itidem locum omnes
accusati coram Principe per contumæ-
liam ducuntur, &, si ditiores fuerint,
cujus

cujuscunque conditionis, tantisper ver-
berantur, donec multam imperatam,
licet indebitam, principi solvant.

Omnes communiter servos aut ne-
xos aut captivos habere solent; quos
morituri frequenter manumittunt: illi
tamen servituti assueti aliis dominis in
servitutem sese dedunt, aut pecunia
accepta se manciant. Liberi etiam,
qui dominis certa mercede serviunt,
non possunt, quando lubet, à domi-
nis se abdicare. Si enim quis absque do-
mini voluntate abierit, ab alio in fa-
mulatum non assumitur, nisi fuerit à
priori domino vel ab illius amicis, qui
pro fidelitate illius spondeant, com-
mendatus.

Pater quoque potestatem habet filium
quater vendendi, ita ut semel vendi-
tum quocunque tandem modo libera-
tum vel manumissum à domino, ite-
rum atque iterum jure paterno pos-
sit vendere: post quartam autem ven-
ditionem nihil amplius juris in illum
habet.

Mulierum conditio miserrima est;
nulla enim honesta & pudica creditur,
nisi domi conclusa vivat, adeo ut nus-
quam prodeat. Domi autem manen-
tes filia nent, relam texunt; neque quic-
quam authoritatis in ædibus usurpant.

à maritis bene verberatæ, raro conquiescunt, sed amoris id indicium vocant. *Hæc à Guagnino prodita accepimus.*

Russi ut plurimum vasto sunt corpore & obefiore: quippe qui mole corporis aliis præcellere inprimis decorum putent. Ingenio sunt tardo juxta atq; barba: quod partim climatis vitio fieri autumant, partim victus quotidiani cruditate: nam ut plurimum radicibus, alio, cepis, brassica, aliisque cibis crassius nutrimenti utuntur, qui crassiores humores in ipsis generant. Præterea multo cibo se infarciunt; & large ipso prandii initio hauriunt aquam vitæ, ut vocant, aut alium potum medicatum; statimque post cibum sumtum somno meridiano indulgent; nullumque vitium ipsis familiarius quam ebrietas. Opulentiores medone utuntur: tenuiores quasse, qui potus nihil aliud est quam aqua modico fursure vitiata: egeni tantum aquam usurpant.

Plurimum utuntur thermis & caldariis: ita ut ne æstivis quidem mensibus ab illis abhorreant. Extremum autem frigus extra & intensus calor intra ædes una cum diæta illa quam indicavimus & illorum ingenia obstupescit, & contem obfuscat, & cuticulam facit delibescere, insigni dehonestamento; idque magis

magis adhuc in fœminis quam in viris, utpote quæ magis circa focum occupentur. unde nihil hisce familiarius quam fuso faciem incrustare, ut vitium hoc tegant. Nec probrum hic putatur pictam & fucatam esse, maritis ultro sumtum præbentibus.

Amiciunt se Russi ad Græcorum pene modum; ita tamen ut singuli pene ordines suum peculiarem amicum habeant. Nobiles, qui cæsariem ad eutem ipsam deradere solent, (nisi quum principem offenderunt aut indignationem illius metuunt; tunc enim & comam alunt, & ad humeros usque promittunt, faciemque eo operiunt horrendum in modum) primo verticem capitis tegunt exiguo caputio, (*tasfia* ipsis dicitur,) auro & gemmis preciosis intertexto; huic aliud majus & Turcicæ in modum erectum superimponunt, nigrae vulpeculæ pelle munitum; (has quippe pelles maximi faciunt, & magno precio redimunt.) Collo nudo circumdant collare tres interdum transversos pollices latum, unionibus aut aliis gemmis resplendens. Indusio lineo primo superinduunt vestem, quam *sbepon* vocant: quæ est tunica sericea auro & gemmis distincta, (æstate quippe intra peiores hanc solam gestant) ab humeris

ad genua promissa, & nodis antica parte clausa. Huic rursus superindunt strictiorem tunicam, nodis itidem conclusam, & cingulo Persico supra lumbos constrictam; cui cultellos & cochleare appendunt. Ea tunica plerumque est pretiosissimo panno, & propendit ad talos usque, & appellatur *eis castian*. Illi porro laxum indumentum superaddunt, quod vocant *serico*, cum prætexta aurea aut argentea; itemque alterum manicatum, quod vocant *alkaben*, è subtili itidem panno, uti cætera, & ad talos usque propendens, cum collari phrygiato. Quibus omnibus, quum foras prodeunt, superinijciunt pallium, *honoratky* ipsi, solum pene ad *alkabenis* modum, sed carens collari. Caligas cruribus aptant à corio Persico, quod vocant *saphian*; quibus adjiciunt soccos è panno serico, auro intexto. Atque ita amicti quo vehuntur vel ad proximas redier. Optimatum (quos *Byoreski* vocant) amictus à superiore non multum differt, nisi splendore & pretio. Nobilium sceminarum (quas vocant *Chyna Boyarhena*) veltus ita se habet: Caput tegunt velo serico, plerumque rubri coloris. Cui addunt frontale è serico albo; *obrosan* appellant. his superindunt capu-

caputium è panno atreo phrygiato (*shapha Tempika* illis,) cum limbo è pretiosis pellibus, unionibus & gemmis resplendens. Supremum corporis indumentum est *eposhen*, laxa tunica cum manicis ad solum usque pendulis & antica parte grandioribus, nodis aureis aut inauratis connexa. A tergo addunt cucullum è pretiosis pellibus, qui pene scapulas illarum tegit. Sub qua tunica gestant & alteram, *leitnick* illis, cum laxis manicis ad cubicum usque reductis, è pretiosissimo panno; & sub hac tertiam, *serri Tempsey*, ad talos usque demissam. Armillas itidem gestant aureas & gemmis distinctas; soccos denique ex albo, flavo aut cyaneo corio, margaritis variato.

Vulgarium amictus vilis est. Mares hyeme quidem subuculè è pellibus agnitis, aliisve, quam *shube* dicunt, superindunt tunicam laxam ad talos usque demissam, è vili panno albo aut cyaneo: caput furrato caputio, crura soccis muniunt: æstate nihil præter indusia & soccos usurpant. Fæminæ item hibernis mensibus subuculam ejusmodi & togam rubram aut cyaneam induunt; æstate bina ut plurimum indusia tantum, sive domi desideant sive prodeant in publicum. Sine inauribus ex argento

aut alio metallo vix ullam feminam aut virginem videre est. Capita capitulis & serico velant.

Cæterum quemadmodum plebei à nobilibus servilem in modum habentur; ita etiam infimæ fortis homines, quos *Christianos* vocant, quum licet aut possunt, crudelissime in æquales suos aut inferiores grassantur. Vnde rapinis & homicidiis plena sunt omnia: nam se invicem trucidare pene ludum ducunt; nec ullum crudelitati ponunt modum; adeo ut fidem superent quæ atrocissime hic vulgo perpetrentur ab iis qui *Christiani* audire volunt.

Mendicorum numerus infinitus est, quorum tanta est egestas, ut fame pene cuncti, vulgo usurpent; *Da quod manducem, & trucidam me.*

Merito porro ambigitur, utrum maior sit eorum sævitia, an luxuria & improbitas: nam scortationes, adulteria & ejusmodi facinora, omnem superant modum; quum vix poena ulla legibus constituta sit in ita delinquentes. Quibus vitis accedit falsiloquium, quod ipsis tam familiare est ut jure dicatur vulgo, *Rustum nec facile cuiquam fidem habere, neque fide dignum esse.* Quibus ipsorum vitis haud frustra factum creditur, quod ipsorum consuetudine

dine Tartari ad fidem Christianam non convertantur, dum gentis vitia religioni imputant.

Matrimoniorum ratio à cæteris nationibus non parum abludit. maribus enim puellas quas ambiunt, videre aut alloqui ipsis insuetum; per matres aut anum aliquam procantur. Vbi autem inter parentes, aut eos qui in parentum sunt loco utriusque partis, convenerit, (nam sine consensu parentum etiam hic connubia illegitima judicantur,) primo inter se deliberant quam summam puella ad sponsum delatura sit, quæ pro parentum opulentia interdum grandior est; nam ipsorum moribus infolens est sponsum quicquam dotis nomine repromittere. verum marito decedente, nullis liberis è conjugio natis, vidua tantum recipit quantum attulerit, si modo maritus tantum in bonis relinquat; si vero liberos ex illo suscepit, tertiam partem bonorum capit, aut amplius, è voluntate decedentis. Dotales dein tabulas ut ita dicam constituunt, in quibus puellæ parentes aut consanguinei fide jubent puellam esse incorruptam; (è quo contractu plurimæ lites nasci solent, si vel modica postea maritum suspicio ceperit illam ante fuisse vitiatam.) Hisce confectis, spon-

primo munus aliquod sponso mittit,
& ille vicissim sponsæ. neque tamen ad-
huc mutuo conspiciere aut alloqui per-
mittuntur. Vesp̄era autem, quæ nu-
ptiarum solennia præcedit, sponsa à ma-
tre & aliis matronis collimago, id est,
veredo aut rheda, si hyems sit, ad sponsi
aedes perducitur, cum nuptialibus in-
dumentis, & thoro conjugali elegan-
ter parato; ibidemque noctu ab iisdem
custoditur, ita ut à sponso videri non
possit. Vbi jam dies nuptiarum illuxit,
sponsa velo lineo tecta à vertice capitis
ad lumbos usque à parentibus & ami-
cis suis ad templum deducitur, & spon-
sus item à suis. (vehuntur autem equis,
licet templum proximum sit, & ipsi
tenuioris fortunæ.) Cæremonia & ver-
ba quæ sacerdos usurpat à cæterorum
Christianorum consuetudine nihil pe-
ne differunt: annulo quoque fides
firmatur, manūque sponsæ in spon-
si manum tradita. Quibus absolutis,
sponsa accedit ad pedes sponsi, & caput
calceis illius illidit, in signum subjec-
tionis; & sponus vicissim tunica sua illam
operit, ut testetur, se tutelam illius susci-
pere. Tum cognati & amici utrimque
sponso sponsæque sese inclinant, ut mu-
tuum in futurū obsequium & amicitiam
voveant. denique à sponsi patre panis
sacer.

sacerdoti traditur, qui illum quantocius
tradit in manū patris sponsæ, obtestans
illum, ut die constituto dorem promif-
sam sponso annumeret, & deinceps
amicitiam cum ipso & amicis illius in-
violatam conservet: pater autem spon-
sæ panem in plures partes frangit, &
singulas partes distribuit inter præsen-
tes consanguineos & amicos, ut deinceps
in unum veluti panem coalescant.
Finitis hæcæ ceremoniis, sponsus spon-
sam manu ducit ad templi vestibulum,
& cyathum plenum medone illi propi-
nat; illa cyathum acceptum sub velo
libat. atque ita cum suis quique amicis
ad parentum aedes reducuntur: ubi sub
ingressum farre asperguntur, in omen
fecunditatis & opulentia. Sub vespe-
ram sponsa rursus ducitur ad aedes
sponsi, velata uti ante: & illa nocte nec
vocem edere à matre docetur, ne spon-
sus illam audiat aut videat ante crasti-
num: tribus quoque sequentibus diebus
in nuptiali symposio, verba nisi pauca,
eaque pene ex præscripto, & cum sum-
ma sponsi reverentia loquitur: nam se-
cus facere inprimis indecorum putant.
Quarto demum die novi nupti ad pro-
pria concedunt, & amicis omnibus
dant epulum. Toto nuptiarum tem-
pore sponus *moloday kneez*, id est,
E s juve.

juvenis dux, appellatur, & ſponſa *moloday knezay*.

In mortuis ſuis ſepeliendis multas ceremonias adhibent, ſuperſtitioſas juxta atq; profanas; nam intra ſarcophagum abdunt literas commendatitias ad S. Nicolaum, quem cœli janitorem opinantur, haud ſecus quam Romanenſes S. Petrum. Hyeme, autem quum tellus gelu ita obduruit, ut ſcrobis eſſodi nequeant, cadavera omnia in domum publicam (*boſhedom*, id eſt, dei ædem, vocant) abdunt; ubi gelu conſtringuntur: vere autem ineunte, & ſoluta glacie, ſinguli ſuorum cadavera repetunt; quæ cum ſuis veſtimentis terræ mandant. Præter orationes pro deſunctis, poſtquam jam cadavera terræ ſunt mandata, ante ſepulturam adhibent ſcœminas, quæ magno ululatu planctum faciunt, & mortuos magnis vociferationibus interrogant ethnicorum more, cur ipsis moriendum fuerit, & ſimilia: ut minus mirari liceat, ejuſmodi planctus à Braſilianis & aliis barbaris celebrari. *Hæc ſere à Legats Anglici commentario hauſta.*

Mores denique gentis in leone animorum ita exprimit *Joann. Barclaius*:

Servituti gens nata, ad omne libertatis veſtigium ſerox eſt; placida ſi prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro faten-

fatentur Principi ſe ſervire; illi in ſuas opes, in corpora, vitamque juſ eſſe. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non eſt in ſuorum Ottomanorum ſceptum. Cæteras quoque gentes ex ſuo genio æſtimant. Hoſpites, ſive forte, ſive conſilio, in Moſcoviam adveçtos, in idem jugum damnant, & ſervire ſuo Principi volunt; ſi quos ſurtim abeuntes retraxerint, ut fugitivos pleçtunt. Magnatibus, licet ipſi ſerviunt, in minores ſuus faſtus eſt; & vulgus horum maxime ſupercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis eſſe, ut pauci inter illos vulgariſſimas preces memoria teneant, quibus Numen propiciamus. Bello quam ocio aptiores; & plerumque in armis ſunt; ſive quo Tartarorum impetum frangant, ſive alio limite Polonos laceſſiunt, repelluntve: Iſta quoque ætate civilibus odiis inter ſe certaverunt. Acies illis ex equitibus tota. pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate conſtituunt; magno impetu vel impreſſionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere incœperunt ad deſperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, ſi aſſequutus hoſtis, nihil auſi repugnare, ita ſe victoribus dedant, ut nec mortem deprecantur, Gens

Castigandis furcis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, nectendisque fraudibus apta; Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos; quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acre est, & præter patrios potus ne quidem advecta vina desunt.

Vxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, dignas quoque maioribus malis; adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Vironum in se benevolentiam ex verberum numero æstimaunt; nunquam melius suo judicio habitare quam cum in sæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione; & cum sibi ex sedes placerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum charam haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœsta, crebro in singulicibus & ceteris mœrentis animi indicis erat. Viro denique sciscitanti mœstitiæ causam; se enim nullis quod sciret amicitia muneribus defuisse: Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quàm tibi vilis

sim?

sim? simulque largos gemitus cepit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendisset. peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa; Vbi autem sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Iordane audito, primum stupor continuu risum; mox utroque vanescente, è re sua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa præscripserat: nec multo post arripuit cædendæ mulieri causam, & illa fustibus mixtata, tum primum bona fide amare & colere virum cepit. Nec tenuit ille modum; sed jam ferior quam misera conjux optasset, ad extremum, grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixisse.

IV.

Regimen politicum & civile.

Regimen principis regimine fere se habet ad Turcici imperii modum, cujus principia politica studiose videtur imitari. Nam primum omnia sibi vindicat, & non modo vulgus, sed & nobilitatem duro servitio premit, & popu-

popu-

populum gravibus tributis exhaurit: præterquam quod nobilitati aliquam libertatis speciem indulget, ad tenuiores, ubicunque nobiles ipsius beneficio terras possident, acius opprimendos: & plebi quoque libertatis aliquam quasi larvam relinquit, quia ipsis licet terras suas testamento liberis suis transcribere.

Principale regimen consistit in legibus ferendis & abrogandis, publicis magistratibus creandis, bello gerendo, aut pace sive induciis paciscendis, foederibus quoque cum exteris principibus & rebus publ. faciendis; poenis corporalibus infligendis aut condonandis; denique in omnibus civilibus & criminalibus iudiciis. Princeps & Senatus illius plane absoluta utitur potestate: ita ut non modo supremus sit legislator, sed & executor. Nam leges omnes sine ullo publico parlamento prævio promulgat. In quibus examinandis præter privatos consiliarios, nullos adhibet præter paucos episcopos, abbates atque ecclesiasticos; ut melius superstitioso vulgo imponat, cui nihil sacrum & rectum videtur nisi cui ipsorum sacerdotes assuerint, nihil durum putatur cui illi consenserint. Itaque Principes ecclesiasticos homines multis immunitatibus & honoribus cumulant, gnari, nullum firmissimum

culum

culum esse tyrannicæ dominationis, quam superstitionem vulgi & rituum receptorum pertinacem observantiam. Deinde nullum est munus publicum, quantævis dignationis, quod hic hæreditarium sit, quod non immediate & absolute à Principe conferatur; adeo ut ne scribarum quidem, quos *dyaks* vocant, & in singulis præcipuis oppidis habent, munus præterquam ab ipso Principe cuiquam mandetur. Tertio iudices omnes, qui jurisdictionem in causis civilibus & præsertim in criminalibus exercent, ab eodem ad libitum constituuntur; nec munia hæc aut ad hæredes transmittunt, aut ad vitam peculiari Principis decreto obtinent. Idem ita timide & circumspecte in eo munere versantur, ut nullam causam alicujus momenti per se determinare audeant, nisi prius ad supremum Senatum & aulam Principis retulerint. Superiori autem sæculo Ioannes Basilides, ut supremam hanc vitam necisque potestatem ostentaret, ita tyrannicæ eadem est abusus, ut quocunque procederet, si quem aut liberius se intuentem aut aliquin sibi displicentem offendisset, statim capite plecti, & miseri caput ante pedes suos projici mandaret. Idem & Nobilibus nonnullis, qui in certis provinciis

avi.

avitam tuebantur libertatem, & absorptam hactenus in provinciis suis obtinuerant iudicandi potestatem, penitus omnem jus dicendi ademit licentiam. Quarto ad solū Principem omnes causae per appellationem deferuntur; solus damnatis veniam indulget. Licet sub Theodoro, in quo stirps principalis defecit, etiam imperatrix, ut vocant, hanc indulgendi potestatem usurpaverit; quod magis Principis ignavia quam veteri consuetudine aut jure fuit toleratum.

De supremo Principatus conventu.

Supremus Principatus Russici conventus *labore* ipsis dicitur. Interesse solent primo Imperator ipse; secundo Nobiles ut plurimum viceni, qui privatum illius consilium constituunt; tertio nonnulli ex ecclesiastico ordine, & fere pari numero: plebeiis nullus hic locus, quos mancipiorum loco habent, & obediendi necessitatem impositam putant, nullam autem sinunt habere deliberandi libertatem. Conventus hic celebratur in hunc modum: Imperator citat Nobiles, qui sunt de privato illius consilio; itemque Patriarcham; qui dein advocat Metropolitanos duos, totidemque archiepiscopos, & episcopos, qui inter illos dignatione præcellunt, abbates item atque monachos. Hi ubi

ad

ad aulam venerint, sessionis dies à Principe decernitur, qui plerumque est Veneris, ob diem illius apud ipsos celebritatem & religionem. Vbi dies hic illuxit, Ecclesiastici primi locum publicum, qui *stolie* ipsis dicitur, ingrediuntur: dein, Principe cum suis proceribus adventante, Patriarcha cum clero ipsi obviam egreditur, ipsi benedicit, duobus primoribus digitis suis Principis fronti & genis admotis, & dexterum pectoris latus deosculando. Tum atrium simul ingrediuntur, & suo quoque ordine consistunt, in hunc modum: Princeps thronum occupat; & juxta illum quadratæ mensæ (quæ duodecim circiter personarum capax est) assident Patriarcha & præcipui è nobilitate & clero, cum duobus scribis, (*dumnoy dyacks* vocant;) reliqui in sedilibus secundum dignitatis gradus in ambitu atrii locum sortiuntur. Vbi omnes confederunt, unus scribarum recitat id de quo deliberandum fuerit. Tum Patriarcha & reliqui ecclesiastici primorogantur quid ipsis de re proposita videatur: qui jam ante parati ut plurimum uno eodemque modo respondent: Principem illiusque consiliarios ea esse prudentia & rerum gerendarum usum atque experientia, ut ipsi melius iudicare

F

eare

care possint quid reipubl. utile sit quam se sacris tantum operantes & religioni intentos: itaque pergat in determinando; se, quod sit officii sui, precibus & votis auxiliaturos. His à plerisque dictis, monachus aliquis ad hanc scenam paratus, Principem rogat, ut planius suam de re proposita mentem exponere digneretur. Tum Scriba Principis nomine responderet; celsitudini illius, & nobilibus consiliariis, rem propositam utilem & necessariam reipubl. videri: nihil tamen fecius, quia ipsi, quid rectum pravumve sit, optime possint discernere, ab ipsis obnixè contendere ut sententiam suam libere proponant: & si rei propositæ consentiant, suum calculum adiciant, quo res plene possit determinari. Illi autem nihil cunctati rem propositam probant, & benedictione Principi impertita cum venia illius discedunt. Princeps autem Patriarcham ad exterius atrium deducit; dein rursus confidet, donec pompa sit parata qua ipse domum reducit. Actis denique & scribis confectis, eadem in omnibus provinciis & oppidis per Duces aut Scribas promulgantur. Conventusque absoluto Patriarcha & cæteri ecclesiastici solemnī epulo à Principe excipiuntur, & sua quique loca repetunt.

Dignit

Dignitatum gradus & ordines
populi.

Dignitatum gradus post Principem hi fere sunt:

1. Nobiles; qui quatuor sunt generum. 1. Principes; qui *Vdelney Kasey*, id est, exempti & privilegiati Duces appellantur. quorum potestas primum à Principibus Russiæ multum imminuta, ad extremum à Ioanne Basilide penitus sublata fuit; ita ut nunc non minus quam cæteri servitutem serviant, quam antea libere in suis quique territoriis, ad Germanorum Principum modum, imperitarent. 2. *Bojarens*: nimirum illi quos Princeps præter nobilitatis titulum, consiliariorum munere dignatur. 3. *Vayvode*; qui militares copias Imperatoris Russici auspiciis duxerunt; nam id nomen cum præcipua dignatione post præcedentes nobilium ordines, etiam ad liberos & nepotes transmittitur. Hi tres nobilium ordines tanquam dignitatis notam agnominibus suis addunt *Vich* vel *Wish*; & multam indicunt illis qui hanc notam in alloquendo ipsos addere negligunt; quæ multa *best chesst* ipsis vocatur: atque hac ita tum ent omnes, ut etiam ii quos fortuna ita destituit ut aliis famulentur, multam hanc negligentibus impingere satagant.

ii. Proximum post nobiles locum occupant ii quos vocant *Sina Bojarsky*, id est, nobilium liberi, qui stipendiis Principis militanti; insolentissimum hominum genus: & scribæ, sive *Dyak*, qui proximum locum in oppidis obtinent post præfectos sive Duces.

iii. Infimus ordo plebeiorum est, quos vocant *monfiks*; inter quos agnoscunt mercatores; sequuntur mechanicarum artium periti. despiciatissimi sunt agricolæ, quos *Christianci* appellant.

De regimine provinciarum.

Rossia principatus omnis dividitur in quatuor partes sive tetrarchias, quas ipsi *Chetfrds* appellant. quarum singulae plures provincias comprehendunt, & certis officiis sunt annexæ, à quibus & nomina sortiuntur.

Prima tetrarchia vocatur *Posfsky Chetfrd*, sive iurisdicatio muneris Legatorum, & plerumque addicitur principali Secretario, qui quotannis illius nomine percipit centum rublas.

Secunda dicitur *Rosfradney Chetfrd*, quæ fere supremo Comiti stabuli, quem *Rosfrade* vocant, attribuitur, cum stipendio itidem e rubl.

Tertia vocatur *Pomestney Chetfrd*, quia attribuitur illi qui servat indicem omnium

omnium terrarum quæ Princeps Nobilibus suis aliisque attribuit; cum stipendio annuo 10 rubl.

Quarta denique *Cassausky Dvoretz*, quia tribuitur illi qui jus dicit in regno Casan & Astracan & oppidis ad Volgam sitis, cum stipendio et rubl.

Extra has tetrarchias censetur Principis patrimonium, vulgo domanium; quod ipsi dicunt *Vochin*: quod xxxvi oppida cum suis territoriis comprehenditur. Itemque peculiares quædam iurisdictiones, uti Vagæ provinciae & similia.

Atque hi quidem præcipui sunt principatus ministri, qui fere in civitate Moscuæ agunt; aut quando cum principe aliò digrediuntur, officii sui munimenta & ministeria secum ducunt. Sunt autem illorum partes, quærelas omnes, aliaque quæ è suis tetrarchiis ad ipsos deferuntur, ad principalem Senatû referre: & quæ à Principe & Senatu decreta mandataque fuerint, in suis item provinciis promulganda & exequenda procurare. In quibus provinciis Duces sive præfecti constituuntur, qui per *Dyacs*, id est, scribas, omnia fere agunt quæ agenda sunt: nam ipsi infima dignatione inter nobiles censentur. Estque eorum munus, primo civiles omnes causas in suo di-

strictu audire & determinare. In quem finem officiales habent sibi subordinatos : quales sunt *Gubney starets*, quireos carceribus mancipant : *Soudie*, iudices inferiores, qui de causis quibusdam cognoscunt & judicant in suis balivariis, ita tamen ut ab ipsis ad Ducem sive scribam detur provocatio; sicuti à duce & scriba ad aulicum Senatum appellatur : denique *Sotskey starets*, id est, aldermannos sive balivos centuriarum. Deinde munus illorum est, de criminibus, furto, homicidio, prodicione, &c. cognoscere, reos captivare, examinare; & examen cum omnibus suis circumstantiis ad præfectum tetrarchiæ suæ qui in aula residet mittere; nam ipsis reos plectere aut capitis damnare non licet. *Tertio*, leges aliæque edicta nomine principis promulgare, tributa colligere, militem delegatus habere, & sacramento adactos ad locum à Principe dictum destinare.

Porro hi duces & scribæ ab ipso Principe eliguntur, & ad suas quique provincias destinantur, & ut plurimum singulis annis mutantur, nisi aliter principi videatur; & quum fere adventæ sint in illis provinciis, nullo populi favore, sed principalis legationis metu subsistunt; & qui plurimum

c ru.

e rublas, alii minus quotannis pro stipendio accipiunt : quo fit ut plerumque inopes provinciales misere spoliati; quod à primoribus illis eò convenientius toleratur, ut ipsos veluti spongas exprimere & repetundarum postulare possint : raroque munere decedentes penam evadunt, quam *pudkey* vocant, ubi flagris ceduntur; quorum ipsi haud ignari, tam licenter prædantur, ut & Imperatori & præfecto tetrarchiæ partem erogate, & nonnihil sibi ipsis valeant retinere. Atque tales quidem fere in mediterraneis oppidis munera hæc publica forbetur; in quibus plerumque bini, & non raro & consiliarios principum ordine constituuntur. Hæc oppida sunt, Smolensko, (quo Polonus jam potitur,) Volsko, Novogrod, & Cazani; quorum tria priora Polonus & Suecos vicinos habent; posterius, licet è longinquo, Tartaros Crimeos. Horum ducum & dignitas major est, & potestas amplior; ita ut etiam criminum manifestos plectant. Stipendium eorum annuum ecce rublæ, quorundam & 1000.

Moscu civitas, uti Principis domicilium, ab ipso solo & Senatu regitur.

F 4

Sena-

Senatores enim in diversis tribunalibus causas civiles & criminales audiunt atque dijudicant. Urbis tamen negotia alia, qualia sunt platearum cura, tributorum collectio, & similia, duo nobiles & totidem scribæ procurant; quorum tribunal *Tempfkey* vocatur. Ad quod oppidani famulos suos furti suspectos adducunt, flagro aut alio tormento examinandos. Præter hos duos Nobiles & totidem scribas, sunt Aldermanni, *Starus* ipsi, singulis tribubus præfecti, in quas plebs omnis divisa est: illi sub se habent suos *Sothkey*; & hi suos *Decerskrys*, id est, decuriones, qui decem familiarum inspectionem habent. Priores illi Nobiles & scribæ ab ipso Principe constituuntur; qui Aldermannos suos eligunt, & illi porro *Sotfkeyos*; *Sotfkeys* autem decuriones.

De Consilio privato Principis.

Russorum Princeps plurimis Nobilium tribuit titulum & dignitatem Consiliariorum; quorum tamen operararo utitur, quique rarissime ad Senatorum habendum vocantur. hi generatim *Boiars* appellantur: quum ceteri, quorum opera quotidie utitur, in omnibus publicis negotiis *Dumney Boyars* appellantur, & sedes illorum *Boarsua dumna*. Horum numerus cer-

tur

tus iniri non potest; &, prout in aliis quoque aulis evenire cernimus, alii, prout gratia florent apud Principem, ita potissimum rebus agendis adhibentur. Iis adfident quatuor Secretarii, quos *Dumney Dyakey* appellant. Dies quibus ordinariò conveniunt, sunt Lunæ & Mercurii atque Veneris; idque mane hora septima: Quod si extra ordinem conveniendum sit, à summo Connestabili per Clericum Consilii monentur atque vocantur.

De Iudiciis in causis civilibus.

TRia fere apud ipsos habentur tribunalia; ubi de causis civilibus, puta de contractibus, & similibus, jus dicitur; sibi invicem subordinata.

Insumum est illius quem *Gubney starust* vocari diximus, item illius quem *Sotfkey starust* appellant, id est, Aldermanni & Bailivi centuriæ, quam dicunt *Seacke*. qui inter vicinos & qui intra Centuriam illorum degunt, lites componere satagunt, antequam contententes ad tribunalia convolent.

Secundum est quod in præcipuis oppidis uniuscujusque provincie à duce & scriba administratur: à quibus ad tertium & summum judicium aulicum appellatur.

Actiones instituuntur in hunc modum;

F §

dum;

dum : Actor per libellum supplicem explicat, à quo quantum læsus sit ; & impetrata venia per *vvepis*, id est, indultum judicis, per apparitorem (*prastave* illis) sisti & in judicium accersi curat reum ; qui cogitur fide jubere, se dicta die judici se stiturum, aut alioqui licet apparitori ipsum, detinere quibuscunque modis potest. Vterque autem tam actor quam reus propriam causam agit, nullo subsidio procuratorum aut advocatorum. Si causa testibus declarari non possit ; sacramento terminatur : nam quum judici non satis liquet utra pars jure nitatur, solet alterutrum rogare, an crucem osculando firmare velit se verum dicere ; quod si annuat, statim ad templum ducitur, & cruce osculata non modo causam, sed & id quod adversarium suum poscit, obtinet. Hanc crucis osculationem *Chrenstina chelovianian* vocant, & tanti æstimant quam jusjurandum. Quod si ambo ad id parati sint, tum sorte causam dirimunt. Qui causa cadit, nisi statim creditori suo satisfaciat, ad *Praveus* ducitur, id est, locum publicum ubi ejusmodi condemnati singulis diebus mane ab hora octava ad undecimam fustigantur miserum in modum, tantisper donec satisfaciant : quod si per

per annum integrum in hunc modum fustibus subacti tamen solvendo non sint, uxores & liberi veneant necesse est, donec creditori suo reddant ultimum quadrantem.

Cæterum Russi nullam habent legem scriptam ; voluntas Principis & Senatus judicium suprema lex est ; tantum habent indiculum, in quo præscripta sunt temporum momenta, & aliæ circumstantiæ, itemque judiciorum formulæ.

V.

Reditus Principis quibus rebus consistit.

Reditus hujus Principis, ut ferè aliorum Principum, constat primo, patrimonio principali, id est, annuis redditibus, quos Princeps percipit è terris quæ ad ipsum principatum peculiariter spectant. Has terras conjunctim ipsi vocant *vochin* ; quæ completuntur triginta sex urbes, cum suis territoriis & agris. Inter has urbes amplitudine reddituum præstant *Alexandrisca*, *Corelska*, *Otser*, *Slobodey*, *Danielska*, *Moisalskey*, *Chara*, *Sametska*, *Strararouse*, *Bransoue*, &c. *Opidani* & agricolæ harum urbium & agrorum quotannis pendunt principi,

par-

partim certos census in pecunia numeratur, partim in frugibus terræ, ut tritico secale, hordeo, avena, &c. (hoc tributorum posterius genus ipsi vocant *obrokey*.) Itemque in animalibus terrestribus aut volatilibus & domesticis avibus; denique in aliis terræ frugibus, materie, cera, melle & similibus. Quidam etiam illorum tenentur aliquot jugera terræ in usum Principis colere; certa aliqua pactione in proprium usum ipsis attributa. Annona autem quæ hoc pacto Principi colligitur, longe copiosior est quam aut in familia illius expendi, aut per pensiones, quas familiaribus suis aut nobilibus pro mercede attribuit, (*selaveney* vocant) exhauriri possit: itaque reliquum venundatur magno pretio, & nummi in Principis ætarium inferuntur.

Id redituum genus sub dominatu Ioannis Vasilovick (qui splendidissime vivebat) quotannis vix superabat sexaginta millia rublarum: sed sub filio illius Theodoro ad 150000 summam excrevit; maxime industria Thesaurarii illius Gregorii Vasilovick Godonove. Maxima autem pars huius provenientis expenditur in stipendia ministrorum, qui aut in familia Principis aut extra illam Principi serviunt.

Secun-

Secundum redituum genus appellatur *tagla* & *podat*, quod est quatuor imperii huius tetrarchiis colligitur. Est autem *tagla* annuum tributum, quod solvitur pro singulis *vvitn* (id est mensuræ apud illos genus) farris quod in singulis provinciis provenit. Id colligitur à iuratis, & ad ætarii regii ministros afferitur. *Podat* vero est census annuus, qui imponitur singulis provinciarum dicecesibus aut hundredis. Ex hoc redituum genere conjunctim ingens pecuniæ gazæ quotannis in principis ætarium inferitur: Vti videre est è sequentibus:

Provincia & oppidum Volsko solvit quotannis utriusque nomine 18000 rubl.

Novogrod	35000.
Torshocke & Otser	8000.
Rezan	30000.
Morum	12000.
Colmigroe & Dvina	8000.
Vologda	12000.
Casan	18000.
Vstug	30000.
Rostove	50000.
Mosko	40000.
Siberi ky	20000.
Castrome	12000.

Summa totalis est 400000 rublarum. quæ singulæ, libræ Flandricæ aut sex florenis æquiparantur. Hoc tributigenus

nus kal. Septemb. à quibus Russi annum auspiciantur, ad quætores affertur.

Tertium reddituum genus (quod ipsi *bulsha prechod*, id est, magnum tributum vocant) colligitur è vestigalibus & portoriis civitatum & municipiorum totius principatus. Oppida autem, quæ grandiora vestigalia quotannis solvunt, sunt hæc fere:

Mosko reddit	11000. rubl.
Smolensko	8000.
Vobsko	12000.
Novogrod Velica	6000.
Stararoufe	18000.
Torshock	800.
Otser	700.
Yaruslave	1200.
Castrome	1800.
Nisna novogrod	7000.
Cazan	11000.
Vologda	2000.

Atque hoc quidem vestigal è majoribus urbibus certum statumque est, quia ita quotannis redimitur, redemptorum quidem damno, si minus reddat, Principis vero emolumento, si amplius. Reliquarum urbium incertius pro commerciorum incrementò aut decremento. Certo tamen constat ex Rationalium archivis, nunquam hoc reddituum genus minus quotannis reddere quam 340000 rubl.

His

His accedit tributum annuum quod colligitur è thermis & cauponis publicis; quod licet incertum sit, tamen valde opulentum esse, ex ingenio incolarum judicari potest, qui utrisque hisce locis inprimis delectantur.

Item in causis criminalibus, & convictorum & damnatorum bonis fiscus Principis capit semissem, delator quadrantem; & magistratus reliquum quadrantem. tribunal ubi hæ causæ aguntur vocant *Roubinam*. Præterea quum *Roscradæ* officio certi & magni redditus annui attributi sint, quibus milites conscribant & alant; atque paucis tantum opus sit tempore pacis, magna pars eorum reddituum superat, & in ætarium infertur; ita ut non raro ad 250000 rub. ascendat. Eadem est ratio officii illius quod *Strelletskey* vocant; cui redditus annui concediti ad stipendia sclopetariis numeranda, qui tam ad aulam Principis (numero XII M) quam alibi prefidia habent, & custodes sunt corporis principis. Nec alia officii *prebaste shefney nemshoy*; quod curat milites mercenarios externos; itemque *pusharskey*; cui similes redditus annexi ad apparatus bellicos & nitratum pulverem coacervandum. Quicquid autem ex omnibus hisce sub finem anni superest, id omne in æra-

ararium Principis seu *prulsha* *prechod* infertur: ita ut universa summa receptæ pecuniæ à *prulsha* *prechod* quotannis ascendat ad octingenta millia rubl. aut circiter.

Ratio autem ab omnibus his quæstoribus redditur in Principis gazophylacio; ubi omnes ipsius gemmæ, & ceimelia, corona, sceptrum, aurea argenteaque vasa, aurum argentumque eusum, & alia hujusmodi custodiuntur. Qui accurate rationem accepti & expensi tempore Theodori principis inivit, Angliæ Regiæ Legatus Agidius Fletcher, vir prudentia singulari, scribit, in universum quotannis in pecunia numeratâ in ararium inferri 1430000 rublarum, demtis omnibus expensis tam domesticis quam militaribus. Nec tamen in hanc rationem venire pretiosas pelles, quas immensa copia è Siberia, Pechora, Permia triburi nomine accipit, & advenis mercatoribus vendit: neque mulctas, quas fiscus capit è condemnatorum bonis, licet sæpe ad grandem summam ascendant.

Quid multa? Princeps adeo est absolutus, ut numquam egere possit quando subditis illius aliquæ opes supersunt.

De moneta Russica.

VT melius intelligantur quæ de rebus Principis jam diximus, moneta Russica explicanda erit. Eam habent quadruplicem: Moscoviticam, Novogrodensem, Tverensem, & Plescoviensem. Moscoviticus nummus non rotunda sed oblonga, & ovali quodammodo forma, *denga* dictus, diversas habet imagines: in antiquioribus ab una parte rosa, ab altera homo equo insidens: alii utrinque literis sunt inscripti. Eorum sex faciunt *altinum*, viginti *grifnam*, centum *polinum*, ducenti *rublam*, quæ ad nostræ monetæ valorem comparata, sex ut plurimum florenis nostratibus, sive libra Flandrica æstimatur.

Tverensis utrinque scripturam habet, & valore æquiparatur Moscovitico. Novogrodenfis ab una parte Principis solio insidētis & hominis se illi inclinantis imaginem, ab altera scripturam habet, atque duplo Moscoviticum superat. Grifna quoque Novogrodenfis xiv dengas, rublus cccxii complectitur.

Plescoviensis, ab una parte caput tantinum coronatum, ab altera scripturam ostentat. Habent præterea cupream monetam, quæ *polani* vocatur: horum

lx dengam Moscoviticam valent.

Aureos non habent, nec eundem ipsi, sed Hungaricalibus fere, interdum etiam Rhenanis utuntur; pretium eorum sæpe mutant. Rigensibusque rublis utuntur propter vicinitatem: quorum unus valet duos Muscoviticos. Moneta Muscovitica est ex puro & bono argento: quamvis nunc quoque adulteretur: Nec audiui, ob hoc facinus in quemquam animadversum esse. Omnes ferre aurifabri Muscoviæ nummos cudunt; & quicumque adfert massas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum & constitutum pretium est, quod ultra æquale pondus solvendum est aurifabris, parvo aliqui labore suum vendentibus. *Hæc ex Herberstein.*

Anglus quidam, qui scripsit anno 1554, monet tres esse nummos argenteos in Russia, *poledengam*, *dengam*, & *novogrotam*; qui ad valorem Anglicæ monetæ comparati sonant dimidium denarium, denarium & duos denarios. Nummos hos ita computant; *poledenga*, *denga*, *altin*, *ruble*: binæ enim *poledengæ*, *dengam*; harum sex *altinum* efficiunt: *altini* denique *xxiii* & *i* *dengæ* *rublum*.

De militia Russorum.

Milites (inquit Fletcherus jam sæpius nobis laudatus) Russiæ appellantur (*smaboranesky*): sunt enim fere nobilium filii, atque adeo ipso militiæ dignatione generosi. neque ulli in Russia sunt nobiles præter homines militares. Nam nobilium filii simul atque ætatem justam attigerint, quæ arma ferre possunt, nomen suum apud magnum Conestabilem proficuntur; qui ipsis certam portionem agorum attribuit, ut plurimum eorum quos parentes illius possederunt; nisi forte militum numerus tantus jam sit ut nullæ terræ quæ assignari possint super sint, & patris agri pluribus sufficere nequeant: quo casu in aliud tempus differuntur: & sit sæpe, quum plures sint filii unius familias, ut minores natu aut egere aut alii vocacioni se addicere cogantur, & non raro malis artibus & latrocinii sese applicent. Vbi autem numerus militum completus est, ita se habet: Nam primo stodes *xv* *cio*, cum suis tribunis & cæteris officialibus, *Dvoraney* appellantur. Sunt autem trium generum; qui & stipendiis & dignatione multum inter se

se differunt. Primi vocantur *Dvvoraney bulsky*: quorum alii 100, alii 80 rubl. annuatim capiunt; nulli infra 70. Secundi *šeredney dvvoraney*: qui 60 aut 50 rubl. accipiunt; nec infra 40. Tercii *Dyta bojarsky*: qui 20, 30; non autem minus quam 12 rubl. annuatim merent. Atque hujus quidem stipendii dimidia pars in urbe Moscua ipsis solvitur. reliquum in castris, quando illorum in bello opera requiritur: & tum universum eorum omnium stipendium annuatim requirit 55000 rubl. Præter hoc stipendium etiam agros sibi assignatos obtinent pro sua quique dignitate & merito; ita tamen ut agri isti ad minimum ipsis annuatim reddant 20 rubl.

Præter hos sunt alii ex summæ dignitatis nobiles, qui, veluti prætoriani apud Romanos, Principē comitantur, quum ad bellum gerendum ipse progreditur; & tum ipsi subministrant equitum sexaginta quinque millia cum omnibus armis suis ad Russorum modum; ideoque annuatim pro se & copiis suis percipiunt quadraginta millia rublarum; & quotannis cum omnibus suis copiis versus fines Tartarorum Crimæorum movent, sive bellum cum illis sit sive induciæ. Periculosum videri possit Principi aut Statui, tantas copias ad nutum nobis

nobilium in unum locum convenire: hic tamen discrimine vacat: primo quia nobiles hi pro arbitrio Principis mutantur, & quum plures sint, non facile inter se conspirare possunt; & , quod summum est, ut plurimum sunt aulici & familiares Principis, atque adeo consiliarii: nec stipendio potiuntur, nisi quum jam aliis erogandum est; ita ut potius quæstores sint Principis quam tantarum opum possessores. Atque in hunc modum equestris militia constabit octuaginta millibus; magnum robur si disciplina & vigor cæterarum gentium Europæarum accederet.

Peditum, qui *šrelsey* dicuntur, continuo alit duodecim c10, omnes scopearios. quorum v c10 circa civitatem Moscuam agunt, aut aliam urbem in qua versatur Princeps; atque 11 c10 in ipsa aula, qui *šremaney šrelsey* appellantur; reliqui in limitaneis oppidis in prædiis occupantur. His annuum stipendium datur vii rublæ, & secalis atque avenæ xii modii.

De peregrinis militibus nihil dicere necesse est, quos non alit nisi quum necesse est, & semper quamplurimos alere potest, quum opibus abundet. appellant autem peregrinos & mercenarios milites *nimsey*.

Præfectorum five ducum militarium ordo talis est; 1. Generalis Principis vicarius, quem *Voyavodey bulshaina*, id est; magnum Capitaneum dicunt; qui plerumque est unus & summa nobilitate, licet neque prudentia neque bellicarum artium scientia emineat. 2. Ideoque illi adjungitur Legatus, nobilitate quidem inferior, sed belli usu præstantior. 3. Sub utroque sunt quatuor veluti Marecallis; inter quos copiarum omnes dividuntur. Partes autem hæc quatuor distinctis nominibus exprimunt: primam vocant *prava polskoy*, id est, dexteram alam; secundam *levoy polskoy*, id est, sinistram alam; tertiam *rusnoy polskoy*, interruptam cohortem, quia ex illa speculatores emittuntur, & subsidia reliquis submittuntur; quartam *streshovoy polskoy*, id est, vigilum cohortem. Singuli autem hi Marecalli duos habent legatos, qui bis singulis hebdomadis copias in armis exercent, & ins dicunt inter milites, puniuntque delicta; atque hi fere sumuntur ex illis ex de quibus ante dixi. Sub his porro complures sunt tribuni; quales sunt *gulavoy*, qui est, qui lo, & qui c militibus præsumunt item *petyde stskoy*, qui L; & *decetskies*, qui x tantum præsumunt.

Sunt præterea in castris *Vaiyoda* duo magni

magni nominis, quorum primus vocatur *Naradna vaiyoda*, & præest tormentis omnibus bellicis. alter *Vaiyoda gulavoy*, quasi præfectum velutum dicat, qui speculatoribus cis præest; & curam gerit lignei castelli, (quod *bez aut gulay gorod* ipsis dicitur) quod semper cum castris circumfertur, in usum peditum, qui eo utrimque concluduntur; interdum ad aliquot milliaria in locum extenditur, ex asseribus ita compositum ut nullo pene labore & conjungi & dissolvi possit; egregio munimento adversus Tartaros, qui arcu & sagittis solummodo armati facile ligneo hoc ut ita dicam vallo sustinentur.

Russorum equitum arma fere sunt arcus & sagittæ, & gladius; paucis breves sunt hastæ aut spicula; omnia facta ad Turcarum modum: quibus ad Tartarorum modum uti edocti sunt. Peditum sclopetum five bombardæ, securis & gladius. Commeatus nulla principi cura, unusquisque sibi ipsi prospicit; vili enim cibo contenti sunt Russi milites; neque fere quicquam usurpant præter panes siccatos, quos *suchary* vocant; & cruda farina, quam temperatam & in massam rotundam coactam *tollockno* dicunt. Quod si Russi tantum robore & fortitudine animi scientiaque militari valerent,

quantum corporis viribus & laborum tolerantia, facile ceteros Europæos superarent: nunc ingenii tarditate, & serviendi consuetudine, nec magna appetunt, nec asséquuntur. In oppidis quidem defendendis strenue adversus validas obsidentium vires laudem meruerunt; in acie adversus Polonos ac Suecos ut plurimum victi magnas sæpe clades acceperunt.

VIII.

*De familia magni Ducis Moscoviæ,
& Principum successione.*

A Russica Narva, (inquit Thuanus lib. xxi) anno c^{ro} cccc à Moseis condita, ex adverso Narvæ Livoniæ sita, medio flumine cognomine, (unde utraque nomen sortita est,) in orientem ac septentrionem tendentibus ad mare Caspium & usque ad Tartarorum hordas, Moscorum imperium late patet. Cui ab arce & flumine cognomine Mosca in Occam & Volgam influente nomen est; (ubi ante cē circiter annos Ioannis Danielis filius castrum ædificavit; sicut Sigismundus Herbersteynius ex eorum annalibus refert;) non à Moseis ultra mare Caspium Colchis finitimis, quorum meminit Strabo, & quos Plutarchus

tarchus à Cn. Pompeio subjugatōs scribit. In iisque regionibus Russi rerum potiti sunt, à Roxolanis forte, deslexo paulum nomine, oriundi; atque eorum Principes ad Varagos originē referunt, gentem transmarinam, ut ipsorum annales testantur, qui imperii sedem primo Novogrodia, dein Kioviæ, ac postremo Vlodimiria habuerunt, antequam Moscoviam transferretur.

Clarissimus vir Fletcherus monet, familiam Principem Russiæ appellari *Bealam*, atque ex eo conjicit, originē ex Hungaria cepisse; ipsumque Ioannem Basilidem sæpius jactasse se ex Germanica esse origine, non autem è prosapia Russica.

Ruricus (inquit Thuanus, ut supra) ex ea gente bello contra Bulgaros successu quam feliciter rem consecisset, reberis ejus, quos domi reliquerat, Novogrodia interim exactis ab Vlodimiro quodam verna ex ancilla nato, cui urbis custodiā reliquerat, ab eo genus ducunt, qui postea in eo imperio, in xii principatus (quos filios reliquit Vlodimirus) distributo, fuerunt, Iapulocho Rurici fil. & ipsius posteris avitum imperium frustra recuperare enixis. Deinceps fide Christiana imbuti sunt, & occasione non minus honorificæ quam faustæ assumpta.

finitatis, cum Vlodimirus ipsorum Princeps, qui Kioviæ jam tum sedem fixerat, Annam, Basilii Porphyrøgeniti F. & Constantini Imper. sororem uxorem duxisset, circa annum Christi 100000 unde & Græcæ Ecclesiæ ritus etiam hodie servant. Hoc ita tradunt Russorum & post eos Poloniæ annales; de quo tamen Byzantina historia omnino tacet, ut mirum sit, homines vanos ac levis rem adeo memorabilem silentio præteruisse, qui alioqui consentanea cum iis, quæ de Russis diximus, memorie prodidere. Nam Ioannes Zonaras scribit, Nicephorum Phocam à Bulgariæ Principe petisse, ut Hungaris ac Turcis per ejus fines in Thraciam irrupentibus transitum impediret: cum vero se excusaret Bulgarus, infirmitatem & ædus causatus, per Calocyrum Chersonesi Tauricæ Principis F. Rossorum Dynastam ab eo sollicitatum, ut bellum Bulgaro inferret. Itaque Spendostabulum (ita Rossium vocat) coacto ingenti exercitu in Bulgariam descendisse, & longè lateque populato agro innumerabiles prædas abegisse. Demum Nicephoro sublato, idem Zonaras scribit, sub Ioanne Zimisce Rossos, Bulgarorum gente ac provincia subacta, nunc cum Ducibus Borise & Romano, patriæ obli-

illis imperii sedem figere decrevisse, Calocyri impulsu, qui, si ab eis Romanorum imperator salutaretur, se Bulgaria ipsis celsurum & perpetuum fœdus percussurum receperat. Verum Zimiscam, cum honorificas ejus condiciones illi non solum superbe recusassent, sed legatos etiam indigne habuissent, contra Rossos bellum suscepisse: Tauroscythis vero adventu ipsius perterritis, Calocyrum ad Rossos confugisse. Demum, conferto ad Dristerum in Istri ripa positum proelio, Rossos cæsos; iisque cæsis Dristerum diuturna obsidione à Ioanne cinctum fuisse. Tandemq; Rossos omnium rerum inopia laborantes, ex Spendostabli consilio & autoritate, prælii aleam rursus tentasse; qua post longum & anceps certamen postremo Rossos profligatos esse. Postea Ioannem cum Spendostabulo his conditionibus transegitse, ut relicta Bulgaria domum rediret: sed in reditu ipsum & Rossos omnes, Pazinacarum insidiis exceptos, ad interneccionem cæsos esse. Hæc Zonaras; quæ cum iis, quæ de Rurici expeditione Russici annales memorant, mire conveniunt; & in alterum annum Zimiscæ imperii, hoc est, in Christi 100000, incidunt; quo tempore Basilii Scamandrus, post Theophylactum Romani

Romani Lecapeni F. Patriarcham, Constantinopol. Ecclesiæ præfecit; à quo & Russorum annales nomen Russicum ad religionem Christianam perductum tradunt.

Sequentibus temporibus Andreas Dux Susdaliensis, ab Vlodimiri stirpe profectus, fœdere cum xi cognatis icto, Micislao dejecto, qui Kioviam tenebat, sedem primus Vlodimiriam transtulit, & imperium in Susdaliensi domo firmavit, quavis in alios agnatos Duces principatum minime exerceret, magni tamen Ducis usurpato nomine, hoc etiam obtinuerat, ut illi comiter majestatem suam cohererent. Sed quum Tartari, impressione in Russiam facta, Cottianam Poloscororum Ducem, & Micislau Romanum, Siernaviensem Ducem, atque alios complures auxilio evocatos, die xvii Maii anni c10 cc xiv, & sicuti annos Russi ab Orbe condito numerant, vi c10 1000 xxxii, insigni clade profligassent, & rursus xiii annis post, Duce Batti, domitis Rosanensibus & Vlodimiriensibus ceterisque; fere Ducibus, Russiam omnem imposito provinciarum tributo in potestatem redegressent: ab eo tempore magni Russiarum Duces à Tartaris peti ceperunt, qui fere à Susdaliensibus dabantur.

Tandem anno Christi c10 ccc iv, Andreas

Area Alexandri F. mortuo, cum Michael Iaroslai F. Tuerensis & Georgius Danielis F. Moscoviarum Dux de magno Vlodimiræ principatu contenderent, & uterque eam à Tartaro peterent; primum secundum Michaellem pronuntiatum fuit, sed interjecto aliquanto tempore Georgius eandem, rejecto Michaelle, obtinuit anno juxta Græcorum calculum vi c10 10 ccc xxv; qui imperii sedem Moscoviam transtulit, & magnum principatum posteris suis reliquit, adversantibus initio Russis universis, qui hunc honorem Susdaliensi familiæ restitui à Tartaro debere contendebant.

A Georgio illo Ioannes Danielis filius, nisi idem sit, profectus, primus Moscoviarum castrum condidit; cui Ioannes alter, & Ioanni Demetrius, ac Demetrio Basilii, qui Sophiam Vitoleni Lithvanie Ducis fil. uxorem duxit, ordine ac directæ serie successerunt. Hujus Basilii filius Basilius, conjuratione à Demetrio Siemacha Georgii fratris F. Sueriensis, Ioanne Andreæ fil. Moscovitæ, & Borislao Alexandri fil. Tuerensis Ducibus facta, regno pulsus & luminibus orbatus fuit; sed Novogrodiensium ope adiutus regnum postea recuperavit, & pacate usque ad mortem tenuit.

Huius Ioannes fil. successit; qui se univ.

versæ Russiæ Principem primus appellavit, Magni nomen ob id sortitus. is Ducem Tuerensem, ex cuius domo uxorem duxerat, ultionis paternæ prætextu principatu exiit: nec multo post Novogrodiam magnam fraude interceptam sui juris fecit: ceterosque fere Russiæ Principes, ex ipsorum dissensionibus occasione captata, in ordinem redegit: ac tandem Tartarorum jugum, à quibus majores sui jus & inaugurationem petebant, excussit, à Sophia, è Palæologorum gente ingentis animi femina, quam mortuâ Tuerensi duxerat, persuasum: semper fere victor & felix, si cladem in Livonia & ad Plefcoviam paulo ante obitum acceptam excipias; quam Lætanorum induciis refarciit.

Eadem felicitate usus Basilus illius fil. Nostra ætate Smolecensem principatum, ac quidquid Siverensis ditionis supererat, imperio adiecit. Casanensem mari ac terra oppugnavit; agnatisque suis omnibus regni possessione, quam adhuc tenebant, exturbatis, Plefcoviensem civitatem in servitutem redegit: ac *Ciarii*, quod lingua Slavonica regem sonat, quum alii *Knesor* tantum appellassent, nomen sibi sumpsit.

Huic anno 1110 xxv decedenti Ioannes fil. successit, qui astum, industriam &

& severam disciplinam in propagando imperio ad majorum artes adiecit; effecitque, ut ab iis accepta non solum retinuerit, sed etiam magna accessione locupletaverit. nam Casanense & Altranense regna à patre summis viribus tentata, novo & iis populis incognito belli genere usus, in potestatem redegit: ac fere omni Caspio mari sui juris facto imperium in Persidem usque protulit, multis aliis præclare, non sine tamen crudelitatis infamia, gestis. De his variorum historiæ loquuntur; præsertim vita illius à Paulo Oderbornio tribus libris descripta. Ioannes Basilides (inquit Thuanus lib. lxxx) magnus Moscorum Princeps, ob immanitates inauditas à Paulo Oderbornio & Alexandro Guagnino studiosius fortasse quam veracius descriptas, infamis ultimum diem clausit v 11 kalend. April. anni 1110 lxxxiv, quum lvi annos vixisset, xxxix regno præfuisset. Ex Anastasia prima uxore, duos filios suscepit; Ioannem cognominem sibi, quem casu interfecit; & Theodorum regni heredem, quem moriturus proceribus convocatis valde commendavit, curatioribus ei attributis, quorum ex consilio rempubl. administraret.

Theodorus Ioannis fil. Irenæ Theodori

dori Godonovii filiam statim in uxorem duxit, & cum ea iv kal. Quintiles inauguratus fuit. verum idem Thuanus ad annum c10 12xcviii scribit. Theodorum hunc, quum xiv annos à morte patris rerum potius esset, annos tantum xxxvi natum sine liberis decessisse, anno à mundi condico vii c10cxvi, id est, à C. N. 1598, administratione imperii penes conjugem & Patriarcham relicta. Eam, (inquit lib. cxx) ob speciem & mores, quum filius Theodorus patre superstite in uxorem delegisset, ex eaque nullos liberos suscepisset, dimittere illam sepius ab illo iussus quidem erat; sed ad mortem usque patris callide procrastinabat. Erat ei Borissius Godonova frater, astutia innata & affectata comitate maximam in aula & toto regno auctoritatem consecutus, quam & ad mortem usque Theodorus retinuit quam veneno acceleratam non desuere qui putaverint, ducta ex Borissii ingenio serieque rerum ab eo in civis administratione gestarum conjectura. Theodorus postremis tabulis, regni administrationem uxori viduæ commendaverat. quam quum illa haud invitae suscepisset paulo post, mutata voluntate an ex compacto, imperii administrationem in proceres transferre se velle dixit.

& mundo mutato habitu renunciare. ægerrime id tulit populus, acrisque seditione orta, donec Borissius se exorari passus est, ut imperium pro sorore capesseret, postquam affectata quadam recusatione, uti putatur, diu proceres & populum suspendisset. Tenuit autem principatum ad annum c10 12cv; quo tempore multæ calamitates, & præsertim dirissima fames, Russos afflixit; ipseque vitam lamentabili exitu clausit. Rem gestam ita describit Thuanus lib. cxxv. Ioanni Basilidæ (inquit) præter Theodorum alter erat filius Demetrius, biennio ante mortem è nobili juvenula susceptus, hoc est, anno c10 12 Lxxxii; qui ad Vielicam, longe dissitam, è à Moscuæ metropoli-miliaribus, educabatur. Borissius, qui superstite Theodoro jam tum tyrannidem affectabat, quum omnia quæ desideris suis improbis obflare poterant circumspiceret, parum se Theodori imbecillitate profecturum iudicabat, nisi spem resurgentis in principali familia imperii per Demetrii mortem exingueret. Itaque de eo ex medio tollendo ante omnia cogitans, corruptis qui circa eum erant, sic dolum instituit. Pulso majore tintinnabulo, (id erat signum populi ad incendium restinguendum vocandi,) observatum erat

ad strepitum concurrentis multitudinis Demetrium conclavi exire solitum, qui in illo tumultu confodiendus erat. & ita factum, dum per scalam desilire. inde rumore mortis sparso, populus à reslinguendo incendio revocatus ad arcem venit; & omiſſa comploratione domesticos obvios obtruncat, publica ultione cedis invidiam in ſatellites Principis reſectam à ſe amoliri cupiens. quam tamen minime evitavit: nam Borissus, ut omnem ſuſpicionem purgaret, immaniter in oppidanos ſaviit, & arcem incendio delevit. Verum Demetrium hac conjuratione oppreſſum, qui in Moscovia tunc erant, & de ea relationes conſecerunt, conſtanter affirmant. Alii ut motibus poſtea ſubſecutis colorem reperirent, ſic rem narrant: matrem Demetrii de deſcendendo Borissii conſilio per amicos monitam in tempore ſuſpiculo prævertiſſe, ſuppoſito in eius locum puero ætate & ore perſimili, qui à ſicariis non per ſcalas deſiliens, ſed in lecto jugulatus eſt, Demetrium autem verum in tutum ſubduxiſſe, ſtatimque ſuppoſiti cadaver à Germano aulæ magiſtro, qui aſtum excogitabat, ne agnoſceretur, ſarcophago incluſum ſine ulla pompa terræ mandatum eſſe. interire ſamam ſparſam, quaſi Demetrius peſte abſumptus eſſet.

Ut ſit, in Poloniæ & Moscoviæ ſinibus aliquot poſt annos comparuit homo, qui altero brachio brevior & verruca in facie, quæ in vero Demetrio olim notata fuerant, cæterum ingenio acri, præſentia animi, liberalitate, comitate non indignum, ſe regali proſapia ferebat. is leſuitis patribus, qui in Polonia pollebant, primum innotuit, & ſpem fecit, ſi ad regnum paternum recuperandum adjuvaretur, fore, ut primam ac præcipuam cultus divini in imperio Moſcico inſtaurandi, & illius ad Eccleſiæ unionem adducendi curam haberet. res initio teſta, monito prius Pontifice, ut negotium, quod ad bonum religionis & amplificationem Sanctæ Sedis pertinebat, opibus propriis & commendatione ſua apud Poloniæ Regem & regni proceres adjuvaret. quod & ſecundo factum per ipſos leſuitas, qui ſupplicem ad Georgium Micieſium ſenſu domiriſem Palatinum introduxerant, in regno præpotentem; jam tum ſide clam data, ſi compos votorum evaderet, ut filium Palatini, in quam ille oculos conjecerat, in uxorem acciperet. In Livonia abſecto cucullo aliquandiu latuere didicit, & ad Clementem VIII Pontificem Maximum literas manu propria

pria non inieganter scriptas dedit. & cum per Sendomiriensem & ejus generum Vifnovitium ad Sigismundum esse admiffus, mafcula oratione ufus dictum meminiffet, fe in carcere & captivitate natum, & inde divina providentia ac mifericordia liberatum; proinde humana cogitaret, & eodẽ fato adfectis fubveniret. Ioannes Sigismundi parens ab Enrico fratre ob fufpicionem in carcerem injuriofe trufus fuerat, ficuti ad an. clo. 1561. demonftravimus, in quo ex Catharina uxore Polonicæ atque adælagellonicæ ftrpis ipfum fufulerat. Igitur Regis favore, & Palatini pecuniæ annuentibus fequitur, exercitum x bellatorum clo in Polonia confcribit, ab hisq; omni re & apparatu inftructus in viam fe dat, & per Ruffiam iter faciens Colæ eos genus hominum bella externa & prædas feftantium fibi conciliat, & ingentibus promiffis oneratos in regnum paternum, ut aiebat, ex iis x clo fecum ducit. Boryfthene fuperato ad Zernigam extra limitem castra primum polita, & Demetrii regni legitimi heredis nomine dedito Imperata; ac citra vim falfæ Ioanne Takmenio, qui cum Boriffio fimplicitates exercebat, in partes novi principis tranfeunte. Cofacis præerat Corelas homo præftigiis magicis notus. 90 Put

Putinæ obfidendæ auctor, urbis populoſæ, quam Michelovitzius Soltekovius, cum VIII clo Cofacorum Volgodensium tenebat, Michelovitzio primum detrectanti ad extremum perfuaſit, ut urbem dederet, & Demetrii partes ſequeretur. Boriffius inter hæc copias inſtruit c bellatorum clo conſtantes. & ante omnia ad Sigismundum & Polonicum Senatum legatos miſit; commemoratoque foedere, de pace ſive induciis inter utramq; gentem, ipſos de ſanctiõne ejus interpellavit; & ementitum Demetrium, ſacerdotis nefando conceptum filium, & magicis præſtigiis infamem ſibi tradi vivum vel mortuum petebat, & ne auxiliis juvaretur, enixe petebat, minis additis, ſi contra facerent Poloni, quanto ſuo cum periculo præpotentem principem eſſent laceſſituri. ad minas additæ ſingulorum procerum preſentationes occultæ, ut regem & ſenatum abſterreret, quo minus auxilia ſupplicii ſubminiſtrarent. verum Pontificis & Jeſuitarum prævalente auctoritate nihil obtineri potuit, Rege, & qui cum Rege ſentiebant, ad auxilia præſtandam animos obſtrimentibus; quippe qui reamicitiam cum Moſcis firmendam, & majorum religionem ſublata ſiſſura conſli.

constituendam, fore commodissimam rationem. tandemque utriusque exercitus in aciem ad Novogrodiam instructi, & Sandomirienfis summus copiarum dux, qui defectionem in hostili exercitu futuram sibi pollicebatur, temere in medios & bene concordēs ruit, & post exiguum certamen undique à maiore numero circumventus funditur fugaturque exeunte Ianuario huius anni. collectis deinde ex tanta clade reliquiis Palatinus Carmhoviam primum ac Putivolum, ac deinde in Poloniam suam se recepit. Demetrius cum paucis ad Rileum arcem in finibus receptum habuit; ubi suis desertus minime se deseruit. is locum, ut religionem & pietatem suam omnibus approbaret, duos è Cisterciensium ordine Theologos duxerat, qui strensis vite & incommode viæ perterriti, post aliquot dierum iter ad sua reversi sunt. præterea etiam duos è sodalitate Iesuitico, Nic. Cherracovium, & Andreæ Lovitzium, qui expeditionis austores constantiam servaverant, & hominem per se satis bene animatum ad idis hortamentis & propriæ patientiæ exemplo ad rem strenue persequendam incitabant, ipse bona conscientia uti præ se ferebat, fretus, cum ad manus veniebat, ita Deum compellat.

solitus erat, ut ab omnibus audiretur, & hac oratione fere utebatur, manibus expansis & oculis in cælum erectis: Me, inquit, iustissime Iudex, prius fulmine perime, me primum dele, huic Christiano sanguini parce, si injulte, si avare, si impie, hoc quod vides molior. tu vides innocentiam meam; justam causam adjuva. tibi me, cælorum Regina, & meum hunc militem commendo. Quæ si vero referuntur, nec vere ille Demetrius fuit, oportet eum aut præstigiatorum gnaviter impudentem fuisse, qui cum sciret, quæ diceret, vera non esse, tanta vultus constantia mentiebatur; aut si male persuasus, eum se credebat, qui non erat, profecto fortuna, ut aliis imponeret, insigni læti primum successus, mox tristis atque adeo tragici exitus exemplo, mire ipsi imposuit. Iam Borisiani ad Rilei arcem, ad quam copias contraxerat Demetrius, eo situ ut subiecto agro late imperitet, cum parte exercitus venerant, Martioque ineunte conflictu acri inter equites facto, inclinavit miro fortunæ ludibrio ad nuper victos victoria, qui numero imparēs interfectis primo concursu ceteros in fugam vertunt: suorum ordines in fugam perumpentes impeditatam omnem sol-

vunt; & hosti ad internecionem expositum relinquunt. Parta ingenti præda Demetriani Putivola triumphantes reversi sunt, statimque sive odio veteris domini, sive novarum rerum desiderio quinque præcipuæ in propinquo arcum cum oppidis ac territorio in partes Demetrii concesserunt, & Bialogroda una ex illis c. l. majores machinas victori subministravit. arcium præfecti captivi Demetrio traditi: & paucis post diebus secuta Ialekæ & Leptinæ deditio, in qua famosus magus Hinsko Otiopelus quoque captus est. Mox & universa Severia, qui est principatus amplissimus, ac præterea viii castella in fidem accepta sunt. Magna moderatione Demetrium victoria tam insperata usum memorant, qui hæc scribunt, de cætero sollicitum, quomodo Cromo arcem à reliqua exeret, hostilis parte arte cinctæ in tempore subveniret. sed cognito ex literis interceptis obsessos aliquandiu ad sustinendum pares esse, consilium suspendit, minime accelerandum ratus, ne tantæ victoriæ fructum tentata temere prælii alea amitteret. interea dum ad Putivolum sedet, eventum operiens variis insidiis petitus est, missis à Borissio, qui venia admissorum promissa insuperque præmiis præpositis Russos ad Demetrium inter-

interficiendum aut captivum sistendum invitarent: additum præpotens telum ab Archipopo, (ita Patriarcham suum vocant Russi,) mandatum, quo cuncti rebus Demetrii faventes extra Ecclesiæ communionem positi pronuntiabantur. re ex captivis quæstioni subiectis & literis inter ocreas insertis cognita, nihil inclementius in eos decrevit, sed venia concessa literas ad Archipopum humanissimas dedit, quibus eum officii admonerebat, & ne injustæ causæ religionem prætexeret, hortabatur. scripsisse & ad Borissium dicitur, se respiceret, regnoque, quod injuste invaserat, mature cederet, & monasterium, quod vellet, ingrederetur, oblati ipsi & familiaris optimis conditionibus; quas ille contemptim nec citra indignationem respuit. id incidit in tempus, quo Daniæ Regis & Caroli Sueci legati in ejus aula erant, ex Polonorum in Moscoviam impressione fœderis cum Moscis faciendi occasionem capientes, quo Sigismundi rebus incommodarent. in ea consultatione cum vehementius incantur, Borissius, subito corruisse dicitur, magna vi sanguinis per os, naris & aureis profusa: & exeunte Aprili vitam cum morte commutavit. alii apoplexia, alii veneno propinato extinctum mem-

morant. utunque sit, in imperio per septennium possessio moriens non omnem auctoritatem statim amisit. nam fama mortis vulgata magno initio populi concursu uxor vidua cum filio in folio collocata est. & adacti in fidem proceres, corpore defuncti in sepulcro regum sine pompa illato. mortuum laudavit luculenta oratione Regiomonti excusa Constantinus Fidlerus Livonus Rigenfis, qui Gasparem fratrem habebat imperatoris Moscovitici domesticum. continuo Petrus Busmanius, qui magnas res sub Borissio gesserat, cum summo imperio ad exercitum mittitur. Ad Cromi obsidionem hærebat Ioannes Hodunius cognatione Borissio proximus, in qua ante & post Borissii obitum, & obsessi, & qui locum oppugnabant, nihil reliquum ad summam virtutem fecere. decies vis facta, & toties summa ab obsessis pertinacia repulsa. De exitu veritus Demetrius Zaporium cum delectis ad opem laborantibus ferendam miserat, qui astu, cum vi non posset, metum & trepidationem per hostium castra sparsit. simplicem hominem, qui deceptus alios deciperet, ad obsessos in speciem mittit cum literis, qui xl. clo auxiliarium in propinquo esse nuntiaret, eaque spe obsessos ad

con-

constantiam hortaretur, cum per viam ab hoste infessam ut caperetur deduci curat. igitur captus cum literis & tortus, cum eadem quæ literis significabatur, quippe vera credens, confirmaret, ingens tumultus & seditioni propior in castris ortus. Hodunius præmissis bis mille & cc. equitibus aditus omneis ad obsessos insidari jubet. ipse reliquum exercitus robur ad hostem ducit. Zaporius ut rumori per hostium castra diseminato fidem faceret, aciem instruit, laxis & omni comitatu quo maior numerus appareret equos incendere iussit. missi & qui auxiliares in propinquo visos confusus vocibus clamabant. Acriter initio ab Hodunio certatum. Polonis hastatis incumbentibus & mox crebrescente de auxiliariis rumore, Russi cedere, & de defectione seu deditione cogitare ceperunt. primusque Petrus Busmanus, tanto in honore à Borissio, dum viveret, habitus, cum aliquot clo ad Zaporium transiens, quam potuit alta voce in Borissianorum conspectu exclamavit, Demetrium imperii Moscici legitimum heredem esse; proinde qui Mosco nomini bene vellent, se sequerentur. quo audito fremere universi, plerique transfugere, & Petrum sequi paratos se dixerunt. Tum ad Petrum se

aggre-

aggregantes proceres, 10 ē suo numero ad Demetrium, qui Putivoli erat, miserunt, & benigne accepti in fidem ab eo adaſti ſunt. Id actum x kal. Iunii. Ioan. Hodunius ſummus copiarum imperator, (nam Mierſlavius & Suiſeus, qui poſt eum primas tenebant, ſuperſeſſe Borifſio & iubente Moſcuam revertent,.) ē fuga retractus, quod coram Demetrio caput inclinare in ſignum ſubjectionis & Kneſaris titulum tribuere detreſtaſſet, in vincula eſt conjeſtus. in Borifſii caſtris lxx machinæ repertæ, & quædam tantæ magnitudinis, ut ſingulas bini viri brachiis circumdare vix compleſti poſſent. ut in caſtris, ſic & Moſcæ ſecuta animorum magna inclinatio; & jam ad Demetrii nomen populo exultante, uxor vidua defuncti cum filio & filia in cuſtodiam data fuerat: ubi hauſto veneno mater, quæ ſibi ob mariti odium & à Demetrii adventu metuebat, ultro periit, quod & filio & filia pariter, ut eos ludibrio victoris eximeret, propinaverat; & filius quidem ex eo pariter periit. filia contrario poculo ſtatim ſumpto ſervata eſt. ita ſcribunt, qui Demetrio favent. nam alii juſſu Demetrii cum filio matrem veneno necatam, filiam ad ſtuprum ſervatam tradunt. magnam ad eam converſionem

ſionem momentum attuliſſe dicuntur Germani, qui in Borifſii caſtris militabant, qui tranſfugientes ſecum multos traxere. Biduo poſt ſolutam Cromi obſidionem magno procerum conſenſu Demetrius Moſcuam petiturus viam ingreditur. Cromo Tullam itum, ibique biduum reſiciendo militi datum. inde Orlam ventum; per vias occurrente ad novi principis ſpectaculum multitudine. tandem viceſimis caſtris regiam urbem ingreſſus eſt xii kalend. quintil. Ruſſorum imperator, magnus dux Moſcoviæ aliarumque regionum princeps, & Aſtracani ac Caſſani Rex, quas duas Provincias Ioana. Baſſides imperio adjunxerat, feſta populi acclamatione ſalutatus. præcedebant Poloni equites, more gentis lanceas cuſpide ferrea præfixas geſtantes, cum tubicinibus & tympanis. hos ſequebantur aliquot ſclopetariorum clo, interque eos medius Demetrii curruſ ſex junctis equis, inde equi ſellarii principis preciſiſſimis monilibus & auro inſtrati. proxima ſecundum principem clericorum turba quorum ſingulis appenſa erat aut Divi alicujus imago, aut Evangeliorum liber. Popæ B. Deiparæ Virginis, & D. Nicolai, quem Moſci tutelarem colunt, imagines

gines præferbant. quorum agmen Patriarcha sive Metropolitanus, præcunctibus in corymphis claudebat. interjecto aliquo spatio solus Demetrius candido asturcone uestus incedebat, hinc inde nobilissimorum & procerum cæterva stipante: deducuntibus Popis princeps ad templum B. Virgini sacrum venit, precibusq; conceptis inde ad D. Michaelis archangeli ædem, in qua parens ejus humatus fuerat, ducitur: in quo cum rescivisset Borissium sepultum esse, & vestigio cadaver erui, & in aliud sacellum humiliter extra urbem transferri mandavit. ædeis ejus peculiares transiens aspicere non sustinuit, sed missis operariis statim dirui iussit, addita causa, quod magico maleficio infames essent: & statua in loco subterraneo collocata dicebatur, lampadem ardentem manu gestans, artificio in speciem superstitioso, & desosso subtus pulvere strato copioso, rebus ira attemperatis, ut deficiente oleo & disrupta lampade ignis pulveri illapsus, domum à fundamentis convelleret, & proximas secum in aërem tolleret. sed fraude detecta statua antequam artificio suo nocere comminuta ferebatur. quod illi superstes Borissius, idem mortuo Demetrius objectabat; ut sunt frequentes admo-

dum illis locis de magicis præstigiis suspiciones ac querimonie. Novus princeps inde in regum palatium protinus migravit, & publicam imperii administrationem avidè capessivit, à Russiarum procerum familiaritate sensim alienior, & ad Polonorum externorum & Russiarum invisorum arbitrium cuncta dispensans. qua in re gravissime peccavisse à multis existimatur. nam iustas causas habenti, sive hinc suspicionis, sive inde gratiæ, opportunius expectandum fuit tempus, ut animum renudaret, & quod mente conceperat, tempestive firmato imperio voluntatis desiderio, & eorum qui circa ipsum plus iusto poterant suavis, effectum est, ut impatientia, omnis moranimis longa videretur, & præcipitatis consiliis unà se fortunamq; in exitium miser juvenis præcipitaverit. Primi dies accipiendis proceribus insumpti & rebus bellibus puniendis insumpti & replius LXX, quæ Borissium cognatione contingebant, vel à partibus ejus steterant, extra imperium deportatæ, ut bona eorum, sicuti jactabatur, inter externos atq; ad Polonos dividerentur, & novorum hominum colonia in Russiam deducerentur. Hinc prima odii in novum principem semina, quæ eadem & in

& in Hungaria fuerunt, his proximis temporibus. Quibus & tandem effusum, ut ad ea accedente contemptu, commotis proceribus Matthias regnum cum adjunctis & ex eadem successione venientibus provinciis vivo videntique fratre Cæsare creverit. inter hæc severitatis initia insigne fuit clementiæ exemplum, quo Demetrius erga Theodorum Suiscium Romani fil. è Boiarico genere virum primum ad mitigandam proseriptionum invidiam usus est; quæ ipsi fatalis fuit, occulto Dei iudicio ita retemperante, ut esset, qui debita poenæ per benignitatis ostentationem exemptus, ceteros immerita poenâ affictos ulcisceretur. is novi imperii periculus & pejora in posterum metuens, spreto periculo, cum cuncti in adulationem effusi ad pedes novi regis prociderent, solus fere pertinaciam servavit, contumacia sua ejus iram provocans, ac præterea injuriis de ipso sermonibus paratis, quasi advena & terræ filio, qui de Russici imperii templis cum infestis regni hostibus (Polonos his verbis designabat) evertendis cogitaret, & antiquam nobilitatem ascitis novis hominibus omnino exterminare in animum induxisset. ea de re cum se in procerum Senatu multis verbis (erat enim persuadendi

dendi efficax) purgasset, rejecta in auctorem calumniæ invidia, in Suiscium protinus comprehensum lata sententia fuit, quæ ob verborum petulantiam, morti addictus est. & cum vi eid. quintiles, qui dies supplicio designatus erat, duceretur, & jam in genua prolapsus, post preces publicæ conceptas carnificis ictum exspectaret, diplomate missio princeps executionem inhibuit; & mox vitam gratiam fecit. post tantum favoris undique affluentis concursum, soli Plebscoviani in pertinacia perseverantes imperium detestabantur: quos ille missis literis, & venia præteritorum facta una cum Palatino ipsorum vix tandem ad officium inflexit, & in gratiam recepit. Hucusque fausta omnia ac fortunata imperii initia, & publicæ vota pro Demetrii salute nuncupabantur, cum Borisii contra nomen esset detestabile. Statim etiam cula moneta ad memoriam principis & usum populorum, ad felicia omnia in posterum sibi de illius imperio pollicerentur, invidiosas in amplius myriadas excedentem auri & argenti vim, duodecim margaritarum & gemmarum modios; quæ omnia aut ab ipso superflite brevi per profusiones

consumpta, aut ad ostentationem cre-
dita, cum ipso evanuerunt. Dicta dies
inaugurationis ad kal. Septemb. fuerat,
à quibus Russi annum suum, sicuti &
Iudei olim, auspicantur. sed multis de
causis anticipandum ratus, Quintili de-
sinente solemnitate celebrari voluit:
& ante eam, ut fides legitimæ successio-
ni astrueretur, matrem Demetrii, quæ
post filii eadem falso creditam Boristii
iussu procul à regia exiguo monasterio
inclusa fuerat, accersiri placuit. missus
ob id honorificentissimus comitatus, &
venienti obviam ipse pietate adfectata
processit, conspectaque longe ex equo
desiliens, pedibus aliquanto spacio iter
fecit, & cum lacrymis in complexum
ejus ruit, & aperto capite ac pedes matris
maternum ad arcem usque profo-
cutus est: unde illa paullo post in mo-
nasterium, in quod totius Russiæ virgi-
nes & viduæ nobilissimæ de more sece-
dunt, cum gynaecio suo migravit. Toto
hoc tempore à curiosis observatum,
tanto sive vero sive simulato cultu
matrem veri Demetrii, pari affectu re-
spondisse, quæ ex tristi solitudine in læ-
tam frequentiam retracta non poterat
vel falsi Demetrii, cujus hoc beneficium
id debebat, præsentia non magnopere
gaudere. Regnum incunat, post per-

actas ceremonias, P. Nicolaus Chermi-
covius, è Iesuitico sodalicio, luculenta
oratione gratulatus est, pari à Senatu
gratulatione exceptus. Ipsi Iesuitici am-
plum Moscæ hospitium haur longe ab
arce attributum, in quibus sacra more
in Ecclesia Romana recepto libere per-
agerent; & jam tum ipsis annitentibus
animi sensum renudasset, nisi à Suisicio,
quem modo dixi, qui jam tum de im-
perio cogitans firmandis rebus suis op-
portunitatem majorem querebat, pro
tempore prohibitus fuisset. Secura pa-
ce, ut sibi videbatur, foris & domi par-
ta, proxima fuit cura de gratia bene-
meritis Polonis rependenda, de fœdere
cum ipsis sanciendo, & nuptiis ac prole
ad firmandum amplius imperium susci-
pienda. decreta ob eam causam hono-
rificentissima in Poloniam legato ece-
equitum, quam Athanasius Rosclovius
Ioannis filius, regni thesaurarius obivit,
qui xviii kalend. Decembris Craco-
viam venit, & ad Sigismundum Regem
introducitur commissa mandata expo-
suit; principio à Polonorum, quorum
adversus levissima atq; adeo Russorum
suorū suspecta ingenia opibus munire se
decreverat, benevolentia captanda sum-
pto; Non dubitare quin Rex & univer-
sus regni senatus magnam ceperit ex eo

voluptatem, quod spe & omni opinione citius in paternum & antiquum regnum restitutus sit, ea in re & summam Dei benignitatem, & regis ceterorumque regni procerum, quibus secundum Deum hanc gratiam debeat, beneficium agnoscere, nec ejus unquam fore inmemorem. Ceterum animo versanti, quomodo Christiani nominis ac religionis finis amplificare possit, molestissime accidere, quæ per tot annos damna ab infestissimo Turcorum tyranno regno ac ditionibus Christianis impune illata & insidita audiat, dolere insuper sibi Hungariæ regnum olim florentissimum tot vulnera ab eodem accepisse, & quotidie accipere; quod non probro invicissimi Imperatoris Rodolphi dicat, ejus cura & potentia sciat injurias à terribissimo vastatore illatas pari fortitudine vindicatas esse, nec mediocriter angustata cogitatione cruciari, quod loca illa sanctissima CHRISTI vestigiis impressa, ejusdemque vita, miraculis ac pretioso sanguine consecrata, à cruciatibus & nefanda superstitionis sectarum infesta, citra reverentiam & cultum in religiose conculcentur. ad ea recuperanda cum potentissimo Polonia Regi ac ceteris Christianis principibus conjungere vires, & nec sumptu nec pro-

prio sanguini parcere decrevisse, interrim æternum fœdus cum ipso sancire statuisse: eoque sine rogare, ut sibi cum bona ipsius gratia è Polonorum gente uxorem ducere liceat Georgii Miecinski Palatini Sendomiriensis filiam Annam Mariam. id beneficiis à patre exceptis se debere, qui & exultantem in Polonia honorifice exceperit, & pecunia ac militæ periculum comitatus sit. Rex benigne accepto legato in hæc verba respondit: Grati ac benevoli animi testem legationem non posse non summa benevolentia excipere, vicissimque pro tam honorifica salutatione mutuam salutationem impertiri, eique & novo imperio omnia fausta comprecari. magnoque gaudio intelligere, tam brevi tempore regnum quod legitimæ successioni debebatur, recuperatum. justissimi doloris sensum non posse non summo opere laudare, quem de Turcorum successibus capiat, & de sedere contra Turcos libenter assentiri, ea tamen in re nihil nisi de communi procerum ac totius Senatus consensu posse decernere. Quod vero Sendomiriensis Palatini filiam in uxorem petat, non solum se volente, sed optante id, illi facere liberum esse; ex eoque matrimonio, ut Dei gloria

amplificetur, & æternum inter potentissimas gentes fœdus sanciat, à divina majestate vicissim petere ac sperare. Secundum hæc octavo post die fiduciarie nuptiæ contractæ, præeunte in verba Bernardo Maczieioveschi episcopo Cracoviensi Cardinali, epulo optimo nupta & parens ejus cum Legato Moscovico à Rege excepti sunt. mense assidere ceterorum Principum & Regis Persarum, qui tunc in ea aula erant, oratores. pro bellariis dona à Demetrio nuptæ & parenti ejus missa sunt allata, quæ cœ aureorum cœo excessisse memorant qui hæc scripsere.

Mosciam sponsam, cum Moscovico legato, parente, & patruo sponse, & toto gynæceo lente incedentem multi comitanti fuerant, studio longinquas provincias lustrandi & nuptialium orgiorum occasione tanti imperii magnitudinem & opes in publicam læticiam effusas visendi. multi & lucri causa è Germania & Italia mercatores illuc profecti erant: quorum sperata gaudia tristis exitus frustratus est: nam plerique in illo ludicio vitam amiserunt, pauci sine ingenti damno mortis periculum evasere. longinquitas itineris ex eo æstimari potest, quod cum exeunte Ianuario proximo in viam se dedissent, tantum sexto kalendas

lendas Majas Moscuam appulerunt, ubi aliquot dies antequam in conspectum mutuum venirent, consumpti sunt. septimo post die Petrus Basmanius qui in aula gratia pollebat, cum comitatu aulico, & ingenti nobilium Bojarici generis numero, sponsam in arcam adduxit. in vestibulo, tubicinum, cornicinum, idque genus musicorum instrumentorum vario concentu salutata, & à sponso perbenevole accepta, vicissim illustreis matronas & virgines obviam profectas humanissime salutavit; & ex gentis instituto in ea haur diu morata, ad monasterium, in quo focus principis parens degebat, divertit, ubi usque ad nuptiarum sollemnia se contineret. Quarto demum post die, jam cunctis ad magnificentiam comparatis rursus inde in conclave regaliter instructum deducitur, & postridie post preces versperinas sollemnia celebrata sunt, verba faciente Russorum Patriarcha. Regina itidem coronam sumpsit sollemni ceremonia; in qua sceptrum, pomum, & ensis Imperatori marito (hos enim titulos Russorum princeps sibi sumit) prælata. corona Imperatricis capiti imponenda, pulvinari holoserico rubri coloris itidem prælata; templi parietes aulæ ejusdem coloris aureo filo sim-

briatis regia magnificentia velati erant, inde vir & uxor uterque coronam capiti impositam gerentes eadem pompa inter grandem musicorum & bellicorum instrumentorum strepitum in arcem reducti sunt: ubi nox, ut in tali re, hilariter transacta, non tamen vacuo à gravibus curis Demetrii animo. multa illum conjuratione ante vi menseis adulta & jam urgente terrebant; adversus eam externas opes & præsidia novus princeps parabat. & jam ab initio Germanos satellites ex Polonia adduxerat: quod cum Russos ægre ferre intelligeret, tanquam qui plus peregrinis hominibus, quam indigenis regnorum suorum subditis fideret, eaque res etiam exemplo careret; (nam neminem decessorum externo satellitio uti sum;) non satellites tantum, verum etiam cunctos aliarum nationum milites, quos circa se habebat, præcipitato consilio dimisit; Russis rem gratam facturum se ratus; illi vero sine stipendio plerique dimissi indignam meritis suis gratiam referre quærentes, ad confinia cum Polonis itidem dimissis se consulere, & inaudita sevitia diu grassati sunt, quod Russos jam alienatos non parum exacerbavit. nec deerant procerum quorundam, qui vel Demetrii natalis sus-

pectos

pectos habebant, vel consilia & mores non probabant, pronumque in externos & Polonos favorem indignabantur, instigationes. inde in dies alie atque alie coitiones, quæ primo per suspectorum crebras quæstiones, flagellationes, exilia, proscriptiones, supplicia, caedeis imperatas irritatæ magis quam repressæ sunt, & ad extremum in apertam defectionem deserunt. id cum periculo proximo præsentiret Demetrius, dimissum militis sera subeunte poenitentia, novum satellitium è Livonis & Germanis scripsit, quibus & è Gallis, Anglis, Scotis centenos addidit. Gallorum id armorum genus, quod pertusanas appellant, ferentium centurio erat Iacobus Margaretus Sequanus, quem nos postea vidimus. Vestitus iis ex holoserico auro intertexto. Inter Anglos Matthias Cnotsemius: inter Scotos Albertus Lanta centurionis officioungebatur. iis arma bipennes, & vestitus ex holoserico festis diebus, profectis ex rubro panno optimo. Tum stipendia solito maiora & pro dignitate procedebant, sera & infirma adversus pestem imminentem, subsidia. Paulo ante diverso itinere Polonicus legatus venit Alexander Gosenskius Corvinus, cum donis multiprecii: qui literas à Rege suo ad De-

metrium habebat; quæ, quia Imperatoris & Monarchæ titulus ascriptus non erat, nec acceptæ nec resignatæ sunt. his excusandis acria nec Russis ferenda verba à legato addita; Iret, & Turcorum tyranno hos titulos eriperet. quæ tamen caute Demetrius dissimulavit, opes Polonorum jam salutaris expertus, & in posterum necessarias judicans. Dies sequentes inutiliter inter ludos & delidiam consumpti. qui muneribus mercatorum pro more gentis accipiendis impensus est, in Saturni diem incidit. festo tunc inter Russos maxime solemnem, & quem illi superstitione Paschali præferunt. Inde ad odium jam manifestum nova offensio, cum viderent imperatorem suum & imperatricem coronatos in cænaculo pompa regali sedentis acceptis donis nuptialibus sumptuosum epulum tam suis quam exteris præbere. Aderat Polonus legatus, qui denuntiari ante iusserat, nisi locus in mensa principis, sicuti Moscico Cracoviæ factum fuerat, sibi daretur, ad convivium omnino se non venturum. quod enixe à Russis primo negatum, ac tandem à Demetrio concessum. multa in eo petulanter & licentiose acta, ac fortiter rixas, Polonis quasi victoribus in Russos subjugatos intemperanter ac superbe

perbe se gerentibus. Postridie in patinis deauratis fercula ostiarii iis qui munera attulerant, circummissa: sed ne quis munus munere compensatum putaret, mox patinæ repetitæ. inter tubarum clangores & tympanorum aheneorum fragores aliquot dies exacti: machinæ etiam bellicæ displosæ, & ad castellum ligneum militari specie ludicrum certamen commissum. Iamque conjurationis indicia undique afferebantur, ante novæ sponse adventum initæ, sed dilata à Russis, qui Polonorum spoliis inhiabant, qui & tantam de ea fiduciam ceperant, ut, ne mora languesceret, minime vererentur. Demetrius initio præfidens, tum demum metuere cæpit, & Polonos, ut sibi caverent, monuit; ipse satellites novos omnes in aulam accersivit. jamque dies Veneris inierat, & cum hinc ad defensionem Poloni, hinc Russi contra eos se pararent, (nam inter eos solum, non etiam contra principem, certamen futurum putabatur.) sub vesperam à proceribus populo denuntiatur, ut postridie in armis præsto esset: imperatrice interim secura, quæ ingenti magnificentia epulum Domini- ca die celebrandum apparabat. verum non ulterius cunctandum rati conjurati, Saturni die, qui in xvi kalend. lunias inci-

incidebat, summo mane conveniunt, aggregante se ad eos non solum nobilitatis globo, sed plebeia multitudo: moxque inter eos promiscuus tollitur clamor ad Polonorum & Demetrii eandem se cohortantium. alii prædæ avidi confestim ad Polonorum hospitia properant, eaque obvallant, expugnant, diripiunt, cædibus cuncta permiscendo. alii ad arcem tendunt. rari in ea satellites, quasi mora in Demetrio securitatem, in conjuratis alacritatem augeretur, nec quisquam præfectorum visus. Maresgaretus ex morbo decumbebat, sicut mihi postea narravit, qui fuit illi salutaris. tanta celeritate ac furore res acta, ut plerique Russi Polonorum more vestiti, antequam agnoscerentur, sine interfecti. in arce cum pauci satellites arma corripulissent, moxque posuissent, Petrus Basmanijs ad tumultum seminu- dus venientibus occurrit, & à domestico quodâ suo confossus est. Suiskius qui agmen ducebat, altera crucem, altera gladium strictum manu gestans, sub id majus tintinnabulum in incendii signum pulsari imperat, ut Demetrius excitaretur, & extra conclave procureretur: fama per urbem ad plebem accendendam sparsa, Polonos in armis ellos, & Russos ad internecionem delere con-

stituisse.

stituisse. Demetrius strepitu excitatus, cum non jam incendium, sed majus periculum instare cerneret, acinacem Turcicum corripit, & per fenestram subito se demittit, præcipiti lapsu femore luxato, ex quo vix resurgens & claudicans statim à circumfusa turba capitur, & in majorem aulam, in qua oratores externorum principum audiuntur, Suiskii jussu ducitur. ibi cum quidam è Bojaricis prodicionem, imposturam, vitam sceleratam ei injuriose exprobraret, ille, ut erat ad iram promptus, acinacem, quem gestabat, subito strinxit, tantoque impetu libravit, ut hominem humi uno ictu straverit. inde ad proceres conversus humiliter rogavit, ut sibi populum alloqui liceret, & quicquid erat palam confiteri. quod illi negatum. Alii alter narrant, & cum se premi videret, à Suiskio contendisse, ut de impostura sibi objecta per Ioannis Basilidæ, quæ in urbe erat, uxorem veritas exquireretur. nam si quidem illa se Demetrium non esse diceret, non recusare, quin proximum morte afficeretur. Suiskium autem feminam è proximo monasterio accessi jussisse. quæ coram proceribus religiose sacramento adacta, Demetrium Ioannis Basilidæ ex se genitum filium, ante plures annos insigni Borisii perfidia im-

mani.

maniter occisum esse affirmavit: se vero ad tantum populi favorem ac concursum initio dissimulasse, neque ægre vidisse & tulisse eum, quem teterimo tyranno dejecto Demetrii veri ultorem à Deo suscitatum putabat. quibus intellectis, cunctos in impostorem è vestigio ruisse, eumque multis vulneribus confecisse. Hæc ita in Petri Patersoni Vpilasensis, qui in Russia tunc erat, relatione perscripta sunt: cum alii, qui de Demetrio adhuc dubitant, in conjuratorum invidiam torqueant, quod paucorum dierum princeps, cum suppliciter id peteret, publice non auditus sit, & quicquid tandem confessus est, ab ipsis causæ sit suppressum, & satellitem quidem Germanum qui aderat, cum herus interrogaretur, ne quid per illum emanaret, unâ interfectum fuisse. ipsi autem crudeliter lancinato, funis per pudenda transmittitur, & corpus projectum pœcœnum ad forum trahitur; ubi miserabili utrique spectaculo, ut erat luto & sanguine fœdatur, per quadriduum in mensa extentum jacuit, & sub ea Petri Basmanii, qui fidem semel datam constanter usque ad exitum servavit, cadaver. ad majus ludibrium ventri supine cæsi principis larva obscenæ & prodigiosæ deformitatis imposita, inter ge-

næci

næci cimelia, ut aiebant, reperta; & fistula utricularis, qua Poloni rustici untur, ori inserta, cum denario promusci cantus auctoramento, sive, ut alii interpretabantur, quem pro portorio transiture ad inferos solveret. Hæc crudelis lascivia in mortuum exercita, quem vivum proceres nuper tanta veneratione coluerant. Sendomiriensem, quod diversorium delectis firmatum haberet, incessis aditibus claudere contenti, ad aliorum Polonorum domos diripiendas discurrunt, multi se gnaviter defenderunt, nec inulta morte ad extremum numero victi ceciderunt. unus Viteneskus cum Russorum impetus cum multa cæde aliquoties repulisset, ubi machinas adduci vidit, vexillum album in deditiois signum extulit, pecunia per suos, qua patebat aditus, (sic enim jussérat,) sparsa; cui legendæ inviam aperuit, ipse cum suis gladio sibi mox à Bojaricis ex arce supervenientibus in fidem receptus. Misera sponsa non solum inestimabili gaza, sed mundo domestico spoliata, tanta de patre & patruo sollicita, belle secum actum iri putabat, si omni re exuta, ceterum vita salva in patriam, unde cum tanta pompa nuper venerat, reduceretur. interea

progre-

precarium spiritum ducens exigua spe,
dum vulgi furor defeviret, sine veste
qua se tegetet, sine lecto cui incubaret,
vili indusio velata exspectabat. Nec mi-
litares tantum viri, & qui Demetrium
secuti fuerant, sed mercatores multi
male habiti. Ambrosius Cellarius præ-
ter xxx aureorum clō jacturam, in illo
conflictu vitam amisit. Iacobus VVinus
proprio ense capite truncatus. Nathan
vita salva et florenorum clō, Nic. Lim-
burgensis i. jacturam fecere. Nemtescius
iōstitor Polonus pridie quam cædes fa-
cta Demetrio gemmas aliasque merces
pretiosas dederat. Duo Augustani ultra
ducenties millium aureorum, quos De-
metrio crediderant, debito defraudati.
Marcellus e florenorum clō amisit. Alii
in illo tumultu clō et Poloni interce-
pti, plures à Bojaricis servati; ecce Russi
desiderati. Rabies tandem cum solis
occafus occidit, & nocte illa totis plateis
altum silentium fuit. vix à plebe furiosa
impetratum, ut jacentium corpora post-
quam in cœno per triduum volutata
sunt, in cœmeterio Germanorum terræ
mandarentur. Sedato tam cruento tu-
multu à Bojaricis in consilium itum, &
prima ac inprimis seria de principe eli-
gendo consultatio fuit, ne vago imperio
materia novis motibus subinde exori-
turis

turis praberetur. ibi Suiskius, qui mul-
torum favorem in se inclinare cerneret,
quo sibi magis eos conciliaret, & prære-
torum invidiam à se amoliretur, hac
oratione usus dicitur: Dirisimi tyrannī
odio, Proceres & cognati, & amici cha-
rissimi, multa à me admīssa agnosco,
quorū piget pœnitetque; sed præcipuus
erga principalem familiam cultus, &
patriæ charitas culpam excusare debet,
& jam in ea emendanda vobiscum non
parum elaborasse videor. Deus maximo
huic inter Christianos imperio princi-
pes antiqua origine & longa serie ductos
dederat, quos Ioannes Basilides ordine
successionis excepit; qui quantumvis à
multis injuriose proscissus, tot regalis
fastigii, adjunctis ad imperium pater-
num regnis amplissimis, monumenta
post se reliquit, ut, quisquis imperii am-
plificatione gaudet, non possit non ma-
gnopere ejus animi magnitudinem lau-
dare. ab eo olim missus pacem cum Ste-
phano Polonorum Rege feci, ab eoque
tempore ita in republ. & pace & bello
versatus sum, ut nemo studium, curam,
charitatem merito desiderare possit. vi-
vis exempto Ioanne res labare cœperūt,
Theodori infirmitate; ad quam & acce-
ssit fatalis orbitas, ut non tam virtute
principis, sicut antea, sed alieno arbitrio

imperium regeatur. uxore sterili abdica-
ta, uti per regni leges fieri oportuit &
licuit, ne aliam duceret, qui impedivit,
is in imperio, ad quod jam tum aspira-
bat, successit, altero herede puero inte-
rim per sicarios insidiosè sublato. postea
sublato ipso latentis veneni vi, ut credi-
tum est, Theodoro, & occasione affi-
nitatis, Borisso (ad nominis invisi men-
tionem horret animus) ad imperium
evecro, quæ non lamenta, gemitus, ca-
lamitates, ac desolationes, toto quo re-
rum potius est tempore, fuerunt? Ita-
que Demetrio, quisquis tandem ille fuit,
(nam impostorem fuisse minime nunc
ambigitur,) venienti, & nos à jugo di-
rissimi tyranni liberanti, fateor, manus
dedi, & ut eum pro legitimo regni herede
acciperetis, cum sententiam meam
rogaretis, suasi & auctor fui. sed mox
subeunte penitentia, cum peiora ab eo,
quam quæ nuper passi eramus, jure me-
tuerem, religionem majorum periculi-
tari, leges antiquas violari, exoticos mo-
res invehi, libertatem patriam evertere
externos homines cervicibus nostris
imponi cernerem, audacter restiti, &
cultum, qui legitimo principi debetur,
huic novo tyranno cum vitæ periculo
deferre detrectavi. dolet mihi summo-
pere huic vitam debuisse, qui mortis jus
ia

in me non habuit: sed debui, ut latro-
ni, qui, cum posset, non eripuit. & ta-
men hic aliquandiu me scrupulus reti-
nuit, dum plus famæ, quam conscientiæ
& salutis publicæ tribuo. vicit tandem
pietas, & patriæ charitas, & cum vos vi-
derem adeo bene animatos, me duce-
m vobis præbui, plus de regni incolumita-
te & magnitudine, quam de rumoribus
sollicitus. itaque consilium tam justum,
tam honestum, tam necessarium ac salu-
tare, atque utinam non tam cruen-
tum, concordēs unâ suscepimus, quod
Deus regnorum unicus dispensator exi-
tu probavit. nunc cum crudelissimum
Tyrannum à nostris cervicibus depule-
rimus, nec sit, qui præstigiis suis magi-
cis, & imposturis amplius Russico no-
mini illudat, restat, ut extincta, pro do-
lor! antiqua principum stirpe, quem
in familia non habemus, in republica
quæramus. eum autem quærere debe-
mus, qui generis dignitate præcellat, &
ante omnia majorum sacra, ceremonias,
ritus religiose colat, cunctas vir-
tutes sublimitate regia dignas adjunctas
habeat, experientia rerum per ætatem
valeat, qui non pompa & fastu maje-
statem regiam, sed justitia & tempe-
rantia tueatur, qui firmas regnorum ar-
ces in suorum benevolentia sitas putet,
K 2 & po-

& populorum opes & divitias de aëre-
rio securus proprias existimet. cum ta-
lem dico, fortasse me fingere putatis
eum, qui non sit, & vix esse possit. at
boni & laudati civis votum est, eum
optare principem, qui optimus sit, aut
si non sit, qui talis esse à subditis existi-
metur. Quibus dictis missi in suffragia
proceres protinus eum in principem de-
legerunt. ille autem primo modeste se
excusavit, & post gratias actas principa-
tum concordibus votis honorifice dela-
tum cupide amplexatus est. id actum
xiii kalend. lun. ante omnia scripto
publicato, ut jure casum Demetrium
omnibus appareret. mortuo crimini
datum, quod ex vili homuncione mo-
nasticam in cœnobio, quod in arce est,
professo se pro iohannis Basilide filio ges-
sisset; nam ei verum nomen Griskos,
sive Gregorio Strepio fuisse; itaque
nunquam cœnobium illud intrare vo-
luisse, ne à monachis agnosceretur. ado-
lescentem autem bonis literis operam
dedisse, & historiarum lectione se exer-
cuisse, musices item peritum fuisse, eo-
que in genere ministerii Patriarchæ alle-
quandiu inservivisse; magis itidem ad-
dictum fuisse, eoque maleficio multas
victorias obtinuisse, & ad imperium
pervenisse, magna nominis Russici infam-
ia.

nia. Obiecta itidem hæresis, quod nec
gentilitia jejunia aliosque dies festos, &
solemnis in Ecclesia Russica ceremo-
nias observet. insuper datam ab eo si-
dem Pontifici Romano ad extirpandam
majorum religionem; prolataque Pon-
tificis literæ, sive veræ sive falsæ, ut quod
promiserat cito præstaret, & lesivitis
templa, collegia aliaque; necessaria abun-
de subministraret, adhortantis. Prolatæ
item & recitatæ literæ, quibus Smolo-
scienssem Palatino Sendomiriensi socero,
filix uxori Novogradensem princi-
patum, filiis vero soceri & affinibus Ob-
birienssem præfecturam attribuebat. Ob-
jectum & quod de magnatibus & nobi-
libus interficiendis, & Polonicis familiis
in eorum locum substituendis cogita-
ret: in id specie certaminis ludici tor-
menta muralia producta quibus urbem
oppugnaret, & in miseram servitutem
redigeret. & libertate Bojaricorum op-
pressâ absolutam in totum imperium
potestatem usurparet: querelæ item cum-
mularæ procerum & aliorum, quod
nullus ad ipsum pateret aditus, multique
non auditi à conclavis foribus per ostia-
rios injuriose repellerentur, cum Poloni
intus admitebantur. si qui audiebantur,
jus petentibus minime reddebatur. Impensæ & nimis luxus mortuo

exprobratus, quibus nullæ opes, nulla vestigialia satis esse possent. thronum ex argento inaurato sibi fabricari iussisse, cuius latera seni leones hinc inde gradibus divisi ambiebant; quo fastu nullus decessorum fuerat usus; ut nec illo, quo sceptrum & coronam sibi tanquam Regi præferri voluit; gemmis præterea & unionibus aliisque exoticis mercibus cœmundis, tum immodicis in ganeones, parasitos, moriones, citharædos largitionibus ætarium exhaustisse arguebatur; magnam insuper pecuniæ vim in Poloniam misisse, nullum interim benemeritis honorarium aut stipendium perfolvisse. Additum horrendum crimen, quod Borissii filix, cuius matrem & fratres necari iusserat, vitæ gratiam fecisset, ut eam postea stupro contaminaret, quodque monasterium, in quo sponsa diversabatur, frequentans, indignis spectaculis, saltationibus & impudicis cantuineulis profanasset, virginum devotarum aureis & oculos cum publica indignatione offendisset, plebasque ex iis stupro icidem inquinasset; monachos & alios devotos indignum in modum habuisset, quosdam etiam flagris affecisset. monasteria ipsa rapacitate inaudita spoliasset, grandi pecunia ab iis mutuo sumpta, quam nunquam

quam erat redditurus, omnium etiam damnorum quæ Poloni alique milites dederant, culpa & odium in ipsum derivabatur. ejus iussu sive prævaricante indulgentia Astracam secundum Volgam late porrectam provinciam, ejusque portus omnes, omni mercimoniis & Persia proxima advecti copia abundanteis, à piratis & prædonibus direptos. Postremo Polonorum tanquam in regno armis parto insolentium superbia exaggerata, per quorum effratam libidinem ne quidem licebat magnatum uxoribus in publicum prodire. plerasque etiam & domibus & quasi & maritorum sinu abreptas; & cum frequentes querelæ de hac inaudita protervia ad Demetrium deferrentur, nullum tamen in delinquentis statutum fuisse exemplum. unum tanto tempore judicum sententiis damnatum, sed cum ad supplicium duceretur, occiso carnifice à Polonis quibus nihil non licebat impune, & lictorum manibus ereptum fuisse. Postremo ad plenam imposturæ fidem faciendam, cum sub id insolito his mensibus gelu fruges ubique adstæ essent, plebe jam cædibus efferrata id ad iram divinam referente, miseræ Demetrii corpus, quod extra urbem loco profano conditum fuerat, subito

refoſſum, & publico iudicio igni conſumptum eſt, cineribus in aërem ſparſis. Veruſne an falſus hic Demetrius fuerit, ſama in ambiguo reliquit, quæ cum nuper, diu poſtquam interfectus putabatur, blandiente primis auſpiciis fortuna ſuſcitaverat, ita ruruſ poſtquam ab omnibus viſus mortuus & creditus eſt, denuo per novum ludibrium ſuſcitavit, ſparſo rumore, alium ruruſ pro Demetrio in arce occiſum eſſe: ipſum autem ſe cauta celeritate cum paucis in tutum ſubduxiſſe. rumor ex eo fides acceſſit, quod in hipponeſii loca equis generoſis vacua in illo tumultu reperta ſunt, quos ille, ſicuti jaſtabatur, fugiens ſecum abduxerat. itaque qui res turbatas in Ruſſia malebant, adiunctis ſibi Coſacis genere hominum impacato & ad prædas & violentiam militarem nato; cum Suifkium regno inauguratum minus patienter ferrent, hoc colore arma ſumpferunt, & Demetrio, nuſquam poſtea viſo, pro duce uſi, bellum cum Suifkio obſtinate gerentes diu poſt Ruſſorum credulitati illuſerunt, fidemque primo Demetrio habitam hac nova impoſſura non mediocriter infregerunt. Poſt ſcriptum hoc ad leniendam facti invidiam publicatum prima cura fuit, ut legatio in Polo-

Poloniam decerneretur. Serius legati à Sigifmundo admiſſi, cum motibus domeſticis in regno laboraretur, ineunte Ianuario. De Sendomiriens, qui interrim arctiore cum filia cuſtodia tenebatur, præcipue querebatur novus princeps, illum clandestinis artibus, largitionibus ac promiſſis, multorum in Ruſſia animos ſibi conciliaſſe, eorumque ope & auxilio maledictum illum monachum necromanticum & ſpurium (ſic Demetrium vocabat) in Ruſſiam cum filia traduxiſſe, qui neſarie occupato regno peregrinam religionem cultumque Dei his regionibus ignotum introducere, templa præcipua occupare, & tantas turbas dare auſus eſſet; ut eæ amplius ſummæ dignitatis proceres in iis perierint. Ceterum cum apud ipſum inventæ ſint literæ quæ fidem faciant, hæc omnia conſiliis & ope Polonorum facta eſſe, itaque rogare Suam Majeſtatem Ruſſorum proceres, diſerte reſpondeat, an ipſe earum rerum particeps fuerit, & conſenſu ſuo probaverit. nam ſi juſſu ſuo facta ſunt, ſuam Majeſtatem ſatis intelligere, pacem à deceſſoribus tam religioſe juratam eo facto violatam eſſe, & belli inter eos ſolam viam reſtare. præterea petere, ut pecunia & alia ab impoſtore illo in Poloniam

transmissa, si pacem malit, restituantur, & bona mercatorum à fisco possessa veris dominis reddantur. nisi faciat, decrevisse bellum ipsi denuntiare ac in Poloniam cum potenti exercitu descendere, & conjunctis cum Carolo Sueco Sudermaniæ duce copiis tantas injurias manu armata ulcisci. Ad hæc Sigismundus, qui motibus interkinis regno laborante, gentem præferocem nollet lacerare, summa moderatione præterita excusavit, nihil se aut Sedomiriensem fecisse, quo pacem inter Polonos & Russos innatam violasse dici possent. legitimum heredem, quem talem semper credidit, in regnum reductum. eo sublato restare, ut damna utrinque accepta sarciantur, & pacis inter utramque gentem instaurandæ rationes quamprimum incantur. Ita sine belli necessitate discessum. Interea Poloni & Germani aliquæ ad clostrum caute à Suiskio novo principe ad exonerandam Russiam dimissi, xv kalend. quintil. quibus, quia re omni spoliati erant, singulis vestes singulæ è panno vili donatæ sunt. cum exigua stipe, quæ vix ad limitem deductis sufficere potuisset ut per vias turpiter mendicare cogerentur. in tres autem turmas divisa omnis turba, ne quid conjuncti in limite mo-

liren-

issentur: eoc via quæ Smolenscum ducit, id in Livoniam, & id eoc per Vidim & Ploschoviam deducti sunt.

Extat apud Purchasum exemplar literarum ipsius Basilii Iohannis fil. Suiskii ad magnæ Britanniae Regem; quibus inter alia scribit, Demetrium illum fuisse vero nomine Yovvshco, Boyvgdani Otrepoyve fil. in oppido Galitz, & in monasterio Chovvdo artonsum, ob crebra facinora tandem fuga se subduxisse in Lithuaniam, ibique Polonorum instinctu technas hæcæ commentum, quæ Russiam tantis cladibus cumularunt.

Porro Suiskii haud melior fortuna neque fama fuit; quippe quem malis artibus & Tartarorum ope multos nobiles sibi suspectos interemisisse scribunt, & inprimis tres fidos sibi ministros, cognomine Michaëlides; quia è fortilegis & divinis intellexerat, quemdam Micholovvich ipsi in principatu successurum. Poloni quoque haud segniter novum Demetrium in scenam produxerunt, (& si vera narrant Angli, etiam conjugi alterius per hunc illuserunt, licet hic priori omnino esset dissimilis,) qui quum metropolim Moscoviam acta obsidione jam premeret, auxiliis per Sueciæ Regem Russiõ submissis territus suos deseruit, & noctu cum paucis aufugit.

git. Interim Poloniæ rex cum maximis copiis in Russiam descendit, & Smolenskam obsedit; & mox alter Polonorum exercitus una cum novo hoc Demeerio Moscuam. Suiscius denique, ad extrema redactus, quum monasterium esset ingressus, à furente vulgo extractus, & Polonis una cum arce fuit traditus. Poloniæ quoque Rex post diuturnam obsidionem Smolenska potitur, anno 1610, mense Iulio; & cum captivo suo in Poloniam revertitur. Longum esset, neque huius operæ, referre omnia quæ crudeliter utrimque in Russia gesta fuerunt; Historiographis ista relinquimus.

Postquam Suiscius in hunc modum principatu excidisset; mera anarchia in Russia aliquandiu fuit. Nam australes Russiæ provinciæ ad Vladislauum Poloniæ Principem se applicuerunt; septentrionales alium requirebant; relicta Demetrii cum novo marito res novas in Altracanenfi provincia moliente. Legatio ad Poloniæ Regem decreta, & pacta quæ inter supremum exercitus Poloni præfectum & quosdam Russiæ magnates intercesserant ex parte confirmata: à quibus tamen Russi, animorum inconstantia, & peregrini dominatus metu, quantocius resiliunt; mule

multum indignante Polono, qui & Cancellarium Russiæ Albertum Iuano-viz Mscilavsky detinuit.

Dum omnia in Russia perturbatissima sunt; quietis lux affulsit ex inopinato unius hominis, & quidem ignobilis, audaci pariter & forti facinore. Is fuit (uti memorant) lanius quidam, vir robore præstans, qui circa Dyvinam in partibus septentrionalibus, in nobilium ignaviæ & quæstorum rapinas invecus apud vulgus, author ipfis fuit ut sortem aliquem virum in Ducem sibi legerent, & fidos quæstores constituerent, atque ita forti animo Polonos è finibus suis eliminarent. Assensit vulgus, & ipsius consilio usum, nobilem quendam inopem, sed militiæ valde gnarum, & rebus bene gestis clarum, atque è vulneribus quondam acceptis jam debilem, (Pozarzky illi nomen,) sibi in Ducem elegerunt, & lanium hunc ærario, quod prompte ab ipsis congestum, præposuerant. Vterque autem tam fideliter & fortiter suis partibus functus est, ut magnus exercitus quantocius collectus, & Moscuam ductus, Polonos ab obsidione arcis discedere coegerit. Dehinc Knesio Demetrio Mastrouksvich Tartaro, qui alia parte cum exercitu Cosacco-
rum

rum res gerebat, sibi adjuncto, cum Borissio Liciu, militari laude inter Russos claro, deliberare ceperunt de eligendo Principe qui universis Russis imperaret. Variatum primo sententiis; sed tandem convenit, filium Cancellarii in Polonia captivi Michaëlem Phederovvich in Russiæ Principem assumere. Legati dein ad vicinos reges & principes, nec non longinquos missi; &, legatis magnæ Britanniæ regis, aliorumque Regum, principumque, atque adeo & fœderati Belgii Ordinum generalium, annitentibus, pax cum Sueciæ Rege, & induciæ cum Poloniæ Rege perfectæ; & pater Principis è carcere dimissus in Russiam rediit, &, Patriarchæ dignitate assumptæ, rerum summam una cum filio feliciter hæcenus moderatur.

IX.

De Samœdarum moribus.

A Belgis nostris fuit observatum, Samœdarum habitum & mores feritatem quidem præferre; esse tamé ingenio satis capaci & ad res percipientias idoneo, quum & de maris vicini natura apposite responderent. Vestitum habent è pellibus renonum, quibus à capite ad calcem usque muniuntur. Co-

ma

ma omnibus promissa, eaque in cirrum composita de scapulis propendet. Statura illis brevis, facies lata & plana, oculi parvi, crura breviora, genibus prominentibus. Agiles sunt, cursu juxta valentes atque saltu. Trahas eorum renones promovent, tam celeri cursu ut equos superent. Sunt idololatæ, habentque sigilla quædam lignea, imposita & rudia, quæ numinis loco colunt precibus & sacrificiis. Nullas habent urbes, sed gregatim in campis degunt, regunturque à senioribus aliquot. In victu sunt immundi; visitantque ferina fere; frugum panisque penitus ignari. Optimi sunt sagittarii: accepto namque nummulo, & stipiti affixo, tam certo è longinquo ut vix videre illum possint eum tangunt, ut miraculo sint intuentibus. Arcus è lento & flexibili quodam ligno fabricant: sagittas lapidibus acutis aut piscium spinis asperant; ejusdem spinas pro acubus usurpant; uti & nervos quorundam animalculorum pro filis. Tuguriola sua pellibus alciæ & similibus animalium contegunt. Divitiarum ipsis magnus contentus; adeo ut ne pretiosas quidem pelles, quibus supra modum abundant, ullo loco habeant.

X. Ma-

Magnus Moscorum Dux.

Magnus Dux Moscorum est dominus amplissimæ regionis, inter cujus fines comprehenduntur multæ ditiones. Septentriones versus pertingit ejus ditio ad Oceanum septentrionalem, protenditurque à sinu Gradico ad Oby fluvium: à meridie continuatur ejus imperium, secundum cursum fluvii Volgæ, ad mare Caspium usque: ad occasum attingit fines Livoniæ, habetq; fere pro termino Borythenem, sicut ab ortu Volgam. Dicunt aliqui totum hoc Imperium in longitudinem protendi ad tria milliarum millia, in latitudinem ad mille quingenta, quo spacio continentur 1. Ducatus, 16 Provincie, & duo regna. Mosci quondam Tartaris subditi erant: nam Boidorum Princeps anno 1140 subjugavit totam Moscoviam; sed Iohannes I Magnus Dux confusus discordiis Tartarorum, qui se mutuo vexabant, negavit eis tributum. Progressu temporis, cum à Tartaris Precopensibus superatus esset Ammetes, ultimus successor Boidi, qui mortuus est Vilnæ, adjunxit Magnus Dux suæ ditioni Permiam, Vcatiam & Jugriam, quæ Ammeti subditi erant.

Cre-

Crescentibus itaque semper magnorum Ducum viribus, cepit Basilius Cazan, & Iohannes II Citrachan provincias; quæ nomina regnorum habent. Ut dicatur quod verum est: Magni Duces valde dilatarunt suum imperium: ceperunt magnum Ducatum Severiensensem & Smolensensem, Bielschienstensem, Prescovienstensem, Novoguardienstensem, Iaroslavienstensem, Roscovienstensem, partim à Polonis, partim ab aliis principibus: occuparunt magnam Livoniæ partem, feceruntque se terribiles vicinis. Principes & primariæ civitates harum provinciarum sunt Mosqua, ubi Metropoli habitant: Roscovia & Novoguardia sedes Archiepiscoporum: Gortisa, Refania, Columna, Susdolia, Casanum, Vologda, Tueria, Smolenzco, quæ Episcopatus sunt: deinde Prescovia, Porcovia, Staricia, Slaboda, Iaroslavia, Volodomeria, (unde Imperii sedes translata est per Iohannem II in civitatem Mosquam,) Mozaiconum Nicolai, Sugana, Vitiud, Cargapolia. Princeps habitat in civitate Mosqua; quæ nomen sumit à Mosco flumine, quod 90 millaria altius oritur. Fuit civitas Mosqua quondam major, quam nunc est, habebatque in circuitu novem millia, sed postquam anno 1570 direpta, flammisque tradita

L

fuit

fuit à Tartaris Precopenſibus, non habet nunc in ambitu ultra quinque miliaria, ſtabulanturque in ea cum hominum 30 millibus boves, aliaque talia pecora, ſecundum relationem, quam Poſſevinus, non minus iudicio bonus, quam diligens ſcriptor fecit. Novoguardia cognomen magnæ habet, & tamen idem ſcriptor ei attribuit ultra 20 habitatorum millia, ſicut & Smolenzko & Pleſcoviæ. Quod mihi difficile creditur videtur, ſi verum eſt quod alii ſcribunt, ſcilicet quod cum Pleſcovia obſideretur à Stephano Rege Poloniæ, in ea fuiſſe 50 peditum & 7 equitum millia: is numerus adeo magnus eſt, ut quamvis totus ex indigenis conpoſitus non fuiſſet, requirat tamen frequentiam hominum ſupra dicta maiorem. Vbi enim princeps intrudit implicatque 57 pugnantium millia, necelle eſt, ut ordinarius inhabitatorum numerus multo maior ſit. Volunt quidam hanc regionem præteritis temporibus frequentius inhabitatam fuiſſe: ſed quod poſtea tribus de cauſis habitatoribus infrequentior facta ſit: prima fuit peſtis (res nova in Moſcovia) quæ multa hominum millia abſtulit: altera principum crudelitas, qui multos, potiſſimum nobiles, occiderunt: tertia

excursio

excursiones & deprædationes Tartarorum Præcopitarum & Nagaïorum, qui nunquam quieſcunt, nec vicinos quiete frui ſinunt: non deprædantur ſolum agros, ſed & abducunt totos populos, quos poſtea vendunt Turcis, aliisque gentibus. Vt uno verbo dicam, Magnorum Ducum irruptiones in longinquas regiones magnam fecerunt vaſtationem. Nulla in re melius perſpicitur principis prudentia, quam in bene diſpiciendo, quæ expeditio ſuo ſtatui ſit futura damnosa aut utilis, & dum ducem ſe non patitur vana ſpecie amplitudinis arripiendæ, quæ non ſit ei futura firma & ſtabilis, ſed ſecuritatem ſuam turbatura. Is enim, qui ea ſpe ductus ut ſtatum ſuum ampliſcet, eum aut populo aut opibus enervat, mihi ſimilis eſſe videtur illi, qui ut muros & tecta ſuæ domus altius tollat, conſcindit fundamenta ædificii. Totius dignitatis caput eſt, conſervare: ſed acquisitiones illæ, quæ ſunt diminuendo vires proprias, illi legi adverſantur: cumque acquisitiones ſint tanquam inſiderem, non deteriorem facere debent. Sicut enim ſunt inſitiones, aut ad nobilitandam, aut ad domeſticam redendam arborem ſylveſtrem, aut ad

I 2

plaa.

plantam infrugiferam emendandam, & ut fertilis sit faciendum, ita & expeditiones principum tales esse debent, ut commoda & beneficia referant, alias sunt inutiles labores, qui plus destrunt quam ædificant, & plus perturbatio- nis quam securitatis reddunt. Ejusmo- di sunt ordinarie bella, quæ moventur ad acquirendum regiones longe distitas, quæque nihil contigui cum nostris habent. Cum enim tam procul ab- sunt, requirunt maiora præsidia, quam nostræ facultates, ut eas conservemus, ferunt. Omnis itaque deliberatio ex- peditionum, tribus capitibus inniti de- bet: prima est causæ æquitas: altera facilitas vincendi: tertia fructus victo- riæ. Bella autem quæ suscipiuntur sine spe alicujus fructus, sunt meræ ameni- tæ. Magni Duces sæpe terminos sui imperii dilatarunt, sed potentiam non auxerunt. Nemo expeditiones longin- quiores, majorumque expensarum fecit, quam Magnus Dux Iohannes. Ce- pit enim regna Cazan ad Volgam, & Astrachan ad mare Caspium: subjuga- vit bonam partem Livoniæ, in quibus expeditionibus perlit magnus homi- num numerus, in itineribus, in præ- liis, aduultibus, ferro, morbo, fame, aliisque incommodis. Postquam ea ac-
quis

quisivit, fuit opus ibi habere magna præsidia, deducendo eò totas colonias. Cum itaque homines essent longe à domibus, implicati aut in acquirendo alieno, aut in conservanda parte, man- serunt domi uxores, quasi viduæ absque prole. Cum itaque homines in extre- mis regni finibus consumebantur, re- mansit regni medietas tanquam cor exangue, privatumque alimento. cumque ab Stephano Rege Poloniæ impeteretur, defuere ipsi domi vires ad resistendum. amisit itaque Poloniam, aliaque magni momenti loca, quæ ei erepta fuere, ac necesse habuit tradere Polonis totam Livoniam. Ut ad no- strum institutum revertamur: Mosco- via magna ex parte est occupata sylvis immensis, & lacubus. Sylvæ sunt rami Herciniæ, quæ se per totum Septentrio- nem diffundit, sed plus forsitan in hac provincia, quam in alia. Hic arbores immensæ magnitudinis videntur, sunt- que propter earum spissitudinem Solis radiis impenetrabiles: ex iis arboribus incredibilis resina & picis quantitas ef- fluit. Hic producit copia mellis & ceræ inexhausta. Apes enim absque cura humana, faciunt alvearia in corticibus & cavitatibus arborum. Hic est copia omnis pecoris & ferarum, ut sunt mar-
tutes,

tures, zibellini, lupi; ex quorum pellibus fit dives mercatura. Ex his sylvis excinditur fere omnis materia, tam domibus, quam munitionibus fabricandis apta. Muri enim civitatum sunt ex trabibus simul conjunctis in quadrante, implentque vacuum gleba & terra: faciunt quoque ex eisdem trabibus turres, tantæ altitudinis & crassitudinis, ut omne tormentum bellicum, quantumvis magnum, ferant. Cito flammis corripuntur, sed non tam cito cedunt quassationi quæ sit tormentis bellicis. Disputant aliqui, quales munitiones meliores sint, num ex lapide, aut ex calce, aut ex terra. Pro ultima sententia adducunt tales causas, quod citius fiant, & minori expensa, meliusque resistent quassationi, & quamvis facile destruantur, reficiantur quoque brevi tempore; faciliusque mutatur (si casus & occasio necessitasque requirit) latus ex terra constructum, quam ex lapide. Sed his non obstantibus debent præferri munitiones, quæ muros ex lapide habent. Cum enim quatuor modi ostendendi munitionem sint, tormenta, cuniculi, ignis, excisio, (quæ ligone & saculo fit;) murus ex lapide, forte minus resistendo quam terra, cedendo tormentis bellicis præstabit. Sed adversus

cuni-

cuniculos, ignem, & excisionem, longe excellit murus ex lapide. Et ad jungendum muro quod in munitionibus, ex ligno & terra constructis, boni est, eriguntur aggeres intrinseci. De aquis nihil opus est dicere. Moscovia enim est mater fluviorum & lacuum: Dvina, Borysthenis, Volga, Desna, Onega, Mosca, Volisca, & fama celeberrimi Tanais: lacus Ina, ad quem est magna Novogardia: Voloppo, multorumque aliorum. Aquarum abundantia reddit aërem magis frigidum, quam generationi animalium & propagationi plantarum requiritur, et si frigus calore salubrius esse aestimatur. Pecudes parvæ sunt, & segetes aliquando non perveniunt ad maturitatem: terra fere ab aquis absorpta, ut plurimum levis est, & arenosa, ideoque & siccitas & pluvia immoderata, facile consumunt fruges. Hyems durat novem menses, paulo plus aut minus, & tamen hic copia est frugum, hordei & pascuorum, & ex consequenti carni, tam ferinarum, quam mansuetarum. Moscovia producit poma, nuces, corylos. Aliorum fructuum vix habent notitiam Mosci, qui ex piscibus faciunt magnum lucrum; eorum siquidem maximam abundantiam habent. Indurant eos frigore & vento,

L 4

sicut

sicut fit in Norvegia, aliisque in locis septentrionalibus, servantque eos pro bona annona tam in prædiis munitiorum, quam in domibus privatorum. Regio non est multum mercaturæ dedita, quia indigenæ suapte natura non sunt admodum industrii. Nec possunt ibi esse multa mercimonia, ubi non florent artes & artificia: tum quod Moscæ non licet ditione sui Principis excedere. Ob has causas non habent ullum usum maris. Commutant tantum ea quæ regio fert, nempe pelles, resinam, cum panno, aliisque quæ Armeni perferunt in Astrachan ad mare Caspium, & Angli ad sanum Nicolai, ad sinum Graduicum.

Regimen.

Magnus Dux Moscorum regit suos populos magis despotice, quam nullus alius Princeps, quem novimus: disponit enim absolute de personis subditorum, & ipsorum rebus. ideo dicebat Mahumetes Vestrus, quod Moscus & Turca, soli inter Principes essent domini suorum dominiorum, eaque de causa putabat expeditionem Stephani Regis Polonorum plenam difficultatibus fore. Ut in sua potentia & auctoritate se Magnus Dux conservet, utitur artificio & industria incredibili. Primo non licet cuiquam suorum vasallorum exire

regni

regni fines, sub pena mortis. Hac de causa nemo suorum subditorum navigat, nec cum legato externi Principis loqui potest, nec uti opera externi medici, in suis morbis, nisi cum venia. Utitur apparatu inæstimabili in vestitu, addens ornatum Pontificium cum majestate Regis: fert capite mitram, margaritis & gemmis preciosissimis nitentem: si eam capite non gerit, habet eam coram se in suo throno, mutatque eam ad ostentandam amplitudinem multis vicibus: in sinistra manu tenet pastorale ditissimum, indutus veste, aut tunica longa, illi non absimili quam Papa gerit ingrediens sacrarium: digitos annulis aureis refertos habet: imago Christi ad dexteram, & sanctissimæ matris virginis super cathedram, in qua sedet, est. Regia & proregia camera est plena viris, vestibus auro depictis usque ad talos indutis. In ceremoniis ad religionem spectantibus utitur exquisita sagacitate solertiaque. Cum assidet mensæ, quoties mutantur patinæ, aut vult bibere, multa signa crucis edit. In jejuniis exhibet singularem venerationem, & in templo præ devotione fronte terræ percutit, sicut & alii. Ne alius plus ipso scire possit, nulla ibi scholæ, præterquam in quibus docetur legere & scribere. Nihil legunt præter

Evangelia, & aliquam historiam, aut descriptionem vitarum sanctorum, aut homiliam S. Iohannis Chrysostomi, aut alterius; haberetque eum suspectum, qui demonstrationem faceret, se velle in literis majorem progressum facere; nec impune ferret: id facit, ne aliquis plus ipso, aut quantum ipse sapiat: indeq; accidit, ut scribæ, nec ipsimet antiscribæ, ordinarie nō scribant nec respondeant Legatis Principum externorum, nisi in quantum Magnus Dux eis dicat. Cum negotiantur, nunquam Magnus Dux nominatur, quin omnes assurgant in pedes, cum magna veneratione: idem etiam ad mensam fit, quando ipse ad bibendum invitatur, aut participem facit suæ patinæ aliquem. fit id quoq; in mille aliis similibus occasionibus. Docentur à pueris Mosci credere & loqui de ipsorum Principe sicut de Deo: Deus solus (dicunt) & magnus Dominus scit hoc: Magnus noster Dominus scit omnes res: Omne quicquid habemus, sanitatis & commodi, procedit à magno Domino. Accidit inde, ut sui subditi, videntes tantam amplitudinem maiestatemque in suo Principe, nec aliarum quàm ejus rerum notitiam habentes, revereantur ipsum, obediantque ei non sicut subditi, sed tanquam mancipia, habeantq; eum pro

pro Deo potius, quam pro Principe. Non habet sub se dominos titulis insignes, sicut internos sunt Duces & Barones. Si ipse alicui pagum aut prædium concedit, non transit ad hæredes, nisi id ipse confirmet. Et si ipse aliis ea concesserit, villici tamen persolvunt ei portionem fructuum, debentque ei operas: id in causa est, ut unusquisque à nutu Magni Ducis dependeat, & quanto aliquis ditiore sit, tanto ei plus debeat. Ut obviet seditionibus, transfert integras familias ex uno loco in alium, mittitque in præsidia quos vult, longe à domo, tanquam in exilium.

Divitia.

EX iis, quæ dicta sunt, fieri potest iudicium de ejus divitiis, opibusque. Cum itaque ipse adeo absolute omnium rerum dominus sit, utitur opera subditorum pro libitu, & tali parte ipsorum bonorum, sicut ipsi placet. Arrogat sibi ex ferarum exuviis talem portionem ac vult, & ex piscibus omnis generis quantum vult: pellicea vendit aut dat dono, prout libet: pisces vento siccati servantur pro munitione. In foro nemo sua vendere potest, nisi Principis primum vendita sunt. Mineras auri & argenti nullas habet. Civitates mercimoniis celebriores, unde ipse maximâ reddituum partem

partem percipit, sunt Astrachan ad mare Caspium, quo deferuntur merces Persiæ & Armeniæ, & fanum Nicolai ad sinum Graduicum, quo appellant naves Anglorum & Hollandorum oneratae aere, aliisque mercibus, quæ inde Vologdam ducuntur. Vbi sui legati domum sunt reversi, aufert eis lautia, quæ à Principibus acceperunt, dando aliquid in illorum vicem, & aliquando nihil. Ut finem faciam, sibi meriti capitque quidquid in sua ditione aut boni aut preciosi est. Putatur ipsum aliquem thesaurum habere, in arcibus Mosquæ, Iaroslavæ, & lacus Albi. quod verisimile est. Magnus enim Dux Iohannes spoliavit calicibus, reliquiis, crucibus, & argento totam fere Livoniam, nec concedit aurum & argentum sua ditione efferri, nisi in redemptionem bello captivorum, aliorumque qui in captivitatem abducti sunt. Verum quidem est, quod amissione Livoniæ, quam an. mille simo quingentesimo octogesimo secundo cessit Stephano Regi Poloniæ privatus fuit ea regni parte, quæ erat ditissima, propter commercium maris Balchici, & meliori ditione quam habebat, in qua erant 34 arces.

Vires.

MUnimentum regionis consistit & in pluralitate paludum fluminumque,

que, & in densitate nemorum. In usum habent Mosci, loca hostibus proxima depopulari, ut densæ sylvæ ibi crescant: quod & fit ob terræ humiditatem. sunt. quæ ex civitatibus non secus ac sepes ac valla pro munitione. Multum laboris id Polonis attulit. Ut enim sibi itinera ad oppida hostium pararent, necesse eis fuit excindere sylvas, & magni temporis iacturam facere. Habet Magnus Dux munitiones, quæ partim ex lapidibus, partim ex lateribus, Italico more, constructæ sunt, sed absque lateribus & arte ædificatoria: tales sunt arces Mosquæ, Novoguardiæ, Plefcoviæ, Porcoviæ, Stariciæ, Slobodæ, Alexandri: partim ex gleba viminibus contexta, & probe calcata, qualis est Smolenzco. Sed ordinariè exstruuntur muri locorum fortium ex magnis trabibus, inter quas consistant terram, relinquendo ad defensionem foramina pro pyrobolariis. Talis ædificatio commoda est defensioni, contra tormenta bellica, sed non resistit igni. Subditi Magni Ducis inferiunt suo Principi in bello, sicut ante de suo regimine agentes diximus, sed se potius timere poenam (si se non strenue gesserint) quam promptitudinem alacritatemque monstrant: Capitaneis ad nutum sunt, patiuntur omnem incommoditatem,

ditatem, non curant frigus nec pluvias, patiunturque incredibiliter inediam, famemque; suntque parvo contenti. *A*ssimantur itaque aptiores defendendis castris, quam praeliis campestribus. Illi enim muleum valet patientia & tolerantia, hic autem requiritur audacia animusque. Poloni sunt meliores conficiendis campestribus, quam propugnandis arcibus. Magnus Moscoviarum Dux Iohannes, experientia edoctus de suorum in velitationibus & praeliis ignavia, & de Polonorum audacia animisque, dicebat suos opus habere calcaribus, quibus impellerentur, Polonos freno, quo retinerentur. Vires præcipuæ huius Principis consistunt in equitatu, sed quem equorum numerum educere possit, difficile dictu est. Nec tamen credo ipsum trecenta millia armis instruere posse (sicut aliqui dicunt.) Habet enim ditissimam vastam, & pro maiori parte incolitam. Ab Caslano enim Astrachanum usque vix invenitur pagus, quamvis inter ea oppida aliquot dierum iter sit. Bello quod ei intulit Stephanus Rex Poloniæ (qui tamen non ultra 1. x millia tum equitum tum pedum habebat) ipse tantum militum colligere non potuit, quo non dico se ei aperto Marte objiceret, sed nec potuit ipsum divertere ab oppu-

gnatio-

gnationibus Polotiæ, Vilicoluci, aliorumque locorum, nec aut ab obsidione Plescoviæ. Anno millesimo quingentesimo septuagesimo penetravit Princeps Tartarorum Præcopitarum, cum octuaginta equorum millibus, usque in viscera sui Imperii, tradiditque flammis ipsam Moscuam urbem regalem. Sed ii qui dicunt Magnum Ducem, e e c & Regem Poloniæ e e equorum millia educere posse, potius numerant capita equorum, quam equitum. Etsi enim tot equorum millia sint, non tamen omnis equus bello bonus est, nec unicuique equitandi ars, aut se armandi facultas est: undeest animus, alteri opes non suppetunt, alteri vires corporis, alteri animi fortitudo alacritasque desunt. Quamvis in Moscovia tot equorum hominumque millia essent, quot illi dicunt, admodum difficile tamen esset (imo vix possibile) eos in unum locum cogere, nec Principi in hoc suppetere pecuniæ, nec commeatus sufficerent. Ducenti enim equi præliatores requirerent in Moscovia ter centum elitellarios, ac alios toridem ministros, quibus omnibus oporteret sufficere commeatus; sicut & annonariis, mercatoribus, artificibus, famulis, qui in bello requiruntur. Necesse itaque esset totam Moscoviam in

MILLIA

unum cogi; ac tum verendum, ne in tanto itinere ab una parte regni in regionem directo contrariam, & hominum & jumentorum vires labascere. Quamvis etiam possibile esset, tantum numerum (sicut dictum est) equorum colligere, id tamen statui non expediret. Necessè enim esset denudare confinia præsidii, provincias nervis, civitates magistratibus, campos agricolis. Inde clare apparet, Principem, cujus status centum & quinquaginta millia equitum cogere posset, abunde præstare, si tertiam eorum partem in exercitum regalem educat: de bellis, non excursionibus loquor. Scribunt aliqui, qui in affirmando magis moderati sunt. Moscum cogere posse centum & quinquaginta equorum millia, si necessitas se defendendi id requireret. & quod Iohannes III eduxit in expeditionem Astrachanensem centum viginti equitum, & viginti peditum millia. Idem adortus est Livoniam, tempore Regis Alexandri, magnis exercitibus, retinuitque adhuc alium ad regni sui fines. Equitatu addidit Magnus Dux Iohannes aliquot millia pyroboliariorum, quos ipse instituit, inter quos erant multi externi milites, qui ipsi præstiterunt egregiam operam in defensione suarum urbium. Quoquo

secundo

secundo aut tertio anno describit per regiones bello aptos. In commentariis referuntur filii nobilium, & numerus famulorum, equorumque equites. Ditiore præcipue utuntur thoracibus æneis, galeis, & laminis subtilibus & tenuibus, quæ ex Persia adferuntur, & lanceis. Alii gestant thoraces, gossypio quam optime farcitos, qui sagittis resistunt. Hi utuntur arcu, multi eorum selopeto, omnes ense & pignore. Et inferviunt quoque Germani in bellis & in fortificandis locis.

Principes finitimi.

Magno Moscorum Duci junguntur Præcopus, princeps Tartarorum, Tauricæ Chersonesi Circassi, quinque montium; (inhabitant hi regionem, quæ se ad 7 dierum iter extendit, regunturque à septem Ducibus, Helvetiorum modo) Tartarus Nogay, Reges Sueciæ & Poloniæ. A Præcopo recipit multum damni, nec ei spes est de sumenda vindicta, quod cum Turca confederatus est Præcopus, instruiturque à Turca selopetis, tormentisq; bellicis, habetque in sua ditione loca fortia, cum præsidio Turco: itaque eum invadere difficile factu arduumque esset. Concitaret enim in se potentiam illius. Præcopo commodum est (sicut & pluries fecit) subitam

M

excurs-

excursionem facere in provincias Maghi Ducis, sicut & potest facere in provincias Regis Poloniae, diripereque obvia. Si magnus Dux subjugavit Tartaros Cassanenses & Astrachanenses, accidit id beneficio tormentorum bellicorum, quibus illi carebant. Duxit hic inter alia contra Cassanenses aliquas huiusmodi machinas. Temoni plaustrorum affigebat tabulam latam & crassam, cum multo foramine, trajectiendo sclopeto & moschetto inventum. Cum itaque ipsi graviter ferirent hostes, (qui sagittis tantum utebantur, quibus Mosci lædi non poterant) non fuit difficile eos vincere, subjugareque. Sed Præcopus habet usum sclopetorum, & quod amplius est, amicitiam & protectionem Turcæ, qui, ut sibi iter aperiret in Moscoviam, aut in mare Caspium, tentavit annis jam elapsis ducere fossam à Tanai ad Volgami (hoc molimen altioris erat animi, quam Turcæ plerumque faciunt:) sed ejus milites fugati fuere à Moscis, in hoc adjuti à Tartaris, qui verebantur, ne plane à Turcis pessundarentur, si illud opus ei succedisset. Nec solum ruperunt classem Turcicam, ceperuntque ejus partem: sed & exitio dederunt exercitū terrestrem, in quo numerabantur 80 Tartarorum, & 25 Turcarum millia, inter quos erant

ter mille Ianizari. Circassi vivunt (sicut diximus) more Helvetiorum: non nituntur ut sibi aliquid acquirant, sed tanquam mercenarii milites militanti Turcis, Persis, Mosco; à quo tam longè distici sunt, ut non habeant occasionem sibi timendi ab ejus viribus. Tartari Nagai magis formidandi sunt, propter subitum impetum & excursionē, quam propter justam potentiam, quæ eis sit ad suscipiendas expeditiones regias. Annis retro elapsis, cum se movissent, ut Mosco damnum inferrent, retrogressi sunt placati donis quæ eis missa fuere. Cum hi, sicut & Arabes, dediti sint latrocinii & grassationibus, facilius est ipsos avertere donis, quam pugnando. Quod plus est, cum ipsi nec civitatem, nec munitionē habeant, quæ expugnata, & in dominium hostis redacta, deprimi, & tanquam freno cohiberi possint; bellum ipsis inferre, est expensas facere sine lucro. Adversus hos tenet Magnus Dux magnum equitatus numerū, in Citrachan, Casan, & Viatica: habet quoque præsidium in Culagan contra Rege Sueciæ jungit fines Moscus, præcipue ad partem Finlandiæ, ubi Suecus (cum quo diu bellum gessit) paucis retro annis ei eripuit munitiones Sere-

nosco, Pernaviam majorem & minorem in Livonia, aliaque loca, cum Moscovus impeteretur à Rege Stephano. Tenebat Suecus in extremitate finis Finlandiæ munitionem Viburgum, magno præsidio & expenſa, ut reſiſtat Ruſſis, & Magno Duci. Habet quoque in illo mari & portibus vicinis ſuas naves bellicas, tum ut obviet omni tentamento Magni Ducis, tum ut impediatur, ne ex Germania in Moscoviam vehantur arma & apparatus bellici: Nec aliæ naves quam ſux ad illas oras appellere poſſunt, niſi permiſſione, propria Regis manu ſignata. Hoc præcommodum claſſis, & potentia navalis, fecit Regem Sueciæ, iis locis ubi hanc vim armorum explicare poſſet, Mosco ſuperiorem, cepitque hac via ab hoſte multa loca in ora Livoniæ, locaque vicinis. Sed ubi equitatus Duci frequentiaque populi uſui eſſe poſſet, nempe in campis apertis, & in locis longe à mari Balthico diſſitis, videtur Magnum Ducem potiores quodammodo partes habuiſſe: ſemper enim ſere invaſit Suecum. Non poſſunt tamen ſibi invicem multum damni inferre, propter aſperitatem montium, frigus, glaciem, nivemque. Superest Poloniæ Rex, inter quem & Magnum Ducem, eſt differentia, quod Moscus plus regionum habet, ſed
Poloni

Poloni melius inhabitatas civilioresque: illi plures ſubditi, obediētioreſque ſunt: huic autem audaciores & animoſiores: illi ad reſiſtendum quam aggrediendum ſunt aptiores, hi ad invadendum: illi ad defendendum munitiones, hi ad aperto prælio pugnandum: illi magis juncti unitique ſunt, hi magis deliberati ad factionem expeditionemque: illi timent minus inediam & incommoditates, hi mortem & ferrum. Sed utrique tantum valent, quantum eorum Princeps virtute & fortitudine præſtat. Magnus enim Dux Baſilius cepit magnum Ducatum Smolenscenſem & Poſcoſcenſem, & ampliſſimam ditionem in Livoniâ. E contrario Stephanus Poloniæ Rex eripuit ultimo bello Iohanni Magno Duci, filio Baſilii, Poſcoſco, aliaque diverſa magni momenti loca: obſedit civitatem Pleſcovienſem, coëgitque tandem Moſcum tota Livonia decedere. Inde videtur populum tantum valere, quantum ingenio animoque valet Rex.

Hæc, ex Ioanne Botero à Inſtro Reiſenbergh expreſſa, hic addenda duximus, ne Lector fruſtra deſideraret ſuperiorum authorum de Moſcorum republ. iudicium.

TARTARIA.

I.

Excerpta à Michalonis Lituani fragmentis de moribus Tartarorum.

E fragmento primo.

TAmetsi Tartari, barbari & inopes habeantur à nobis, gloriantur tamen continentia vitæ & antiquitate gentis sue Scythicæ, asseverantes eam semen esse Abrahæ, & nemini servivisse unquam, licet vexatam interdum ab Alexandro, Dario, Cyro, Xerxe aliisque Regibus & populis potentioribus: & varias nunc divisam in Ordas, id est, nationes: Si quidem ultra vicinos nobis Precopenses, complicesque eorum Belhorodenses, & Dobricenses Moldaviæ finium accolæ, Ordæ sunt potentes, Precopensibus infensæ, Orientem versus. Alia Mahai, alia Chastorakani, alia ultra amnem Tanaim, qui Volha appellatur, Zavvolsca, Cæsaris Bati Vngariæ vastatoris patria, Moscorum olim & omnium Ruthenorum dominatrix, Naniæ huiusmodi nunc adhærens, alia Kozanib, alia Kazaczka, item Buchar, Samarchan

& alia dicuntur plures, XII Imperatoribus dispartitæ, ut promiserat Dominus, progenitorem eorū Ismaëlem (Gen. 17.) XII duces generaturum, & evecturum in magnam gentem. Ex omnium autem nationum Tartaris soli tenuiores, sed regionibus nostris citimi, Precopenses, infesti sunt nobis, cum ignavia freti nostra, sum vicinitate, locorumque opportunitate receptaculi sui. Habent vero Precopenses receptaculum, si apte natura munitum. Lacus enim duo palustres, quorum alter Mæotis dicitur, ex mari in continentē ad circiter triginta millia in longum porrecti, & seorsum tantundem pene in initiis & progressu suo distantes: sinibus vero ad invicem reflexi, & angusto quodam interstitio sicco cohibiti quin congrederentur, detius exaggerato, completente portam, quæ unica est ingrediendi provinciam illam per aridum. unde & castellum ad portam illam situm, & tota sinu illo inclusa peninsula appellatur à nobis Prekop. cui Tauricæ alias nomen fuisse fertur: incolatus vero & imperium Græcorum Trapezuntinorum, ut hucusque retinent Græci suam & ibi linguam Græcam & religionem. Adjacet autem peninsula ea ipsa mari Pontico, quod illa ex

parte pontus Euxinus dicitur. & quamvis munita sit situ, non adeo tamen illis suis, nec lacubus amplis, nec fossa nec vallo arduis, neq; castello firmo, ut arceatur à transitu exercitus paulo instructior. Et pervenitur ad portam Tauricæ unicam illam ab arcibus ultimis Lituanicæ Czerkasi & Braczlavv, diebus sex, graminosis semper & planissimis ubiq; campis, non monte interpolatis usquam, non sylva, non palude, nec amne transmissu difficili, præter Borysthenem. Sic enim ipsa Taurica citra Alpes & maritima, quæ montosa passim, habet & sylvosa, & quæ nunc ab Aboriginibus Græcis inhabitantur. aliàs vero tota est campestris, Tartaris illic incolatum præstans, & ubique victui mortalium commoda & facilis, facilis admodum Cerere, Libero, carne, & sale. siquidem sal ibi in lacunis, quibusdam aquis in se, ad instar glaciæ, à calore solis concretis, nascitur, à solstitio æstivali copiosus & pelucidus, nonnulli ut crystallus. Et frumentum omne, ac uvam vini generat ibi copiose tellus, semel subacta, & fronde occata utrunque. Pecora item & submenta hyeme quoque in pascuis & subdio semper fovet læta: quæ etiam fatigis exinanita, macilentæ & strigosa, postquam abijciuntur, ibi in campo repinguescunt.

guescunt. Herba floccida, calcitratu exnivibus quæsitæ, haud infelicius quam melioribus pabulis & sub tecto apud nos: quoniam & cælum ibi est aliquanto clementius, & terra ubi cænosa ibi falsa. & herbæ genus sapidius quoddam, semper virens, & mirum in modum jumenta vegetans, quod appellatur *tipez*. Vnde tantam olim frequentiam incolarum fuisse ibi memoratur, quod singulæ quædam illic ex urbibus Græcorum, millena habuerint templa, & clero interrim insolenti adeo, quod non nisi equites ingrederentur sanctuaria antistites & archimandritæ eorum. Atque nunc etiam urbes ibi nonnullæ quamvis profundatæ, amplitudine tamen ambituum suorum & ruinarû, superbæ olim fuisse apparent, & præsertim quæ à nobis Solholt, à Moësis Krym, à Græcis Theodosia appellabatur quondam, & metropolis vetusta Korsunii, quæ genti Ruthenorum princeps dedit baptisma & nomen Christianum, postea vero prædam gentibus nostris, excisa ab eis. Vnde Kiovia nostra in templorum suorum lithostratis, asarotis, & incrustamentis, retinet hucusque certa prædæ illius insignia, è quibus & Gnesnensi Basilicæ valvam largita est. Et illa ipsa Korsunii tractata sic à nostris, dedisse fertur jactura

sua necessitatem Tauricenfibus Christianis, luxui & ignaviae deditis, recipiendi in suppetias ad feudalem incolatum, reprimendis gentibus nostris, manū Tartarorum ex Orda, Zavvolskæ adscitæ: Et sensim deinde invalescens ibi illa Tartarorum vis, ad justumque populi examen propagata, protulerit sibi in Principem Temirkuthla quendam sanguinis sui, appellato eo Cæsare. At progenitores S. M. V. perdomitis Cæsarianis illis, iniquis Græcorum vassallis, dabant eis in Cæsares, subditos suos hinc ex Lituania Tartaros. Vltimus vero ex Lituania Cæsarum Aezkirei, hic apud Troki natus, & hinc à divo VVithovvdo ad imperium illud missus, genuit imperans ibi in Taurica filium Menglikirei. Menglikirei vero modernum Cæsarem Sappkirei & fratres ejus natu & imperio priores, Machmethkirei, Sadetkirei & Chaskirei. Sic enim nobili recepta hinc progenitoris sui nomenclatura, gaudet nunc omnis sequens eum in fascibus illis posteritas. Hæc igitur est Kireorum stirps, dextra forti progenitorum S. Mis Vestrae ibi plantata, quæ nunc referendo gratiam provectionis suæ, jube facessit nobis negotium. Atque vigente sic Taurica & populo & imperio jam advenarum: urbes tamen ejus Mancup, Cassa, Kereze, Kozlevv.

Kozlevv, & aliæ maritimæ, servaverant se immunes ab illis, donec Turcica manu, opibus Constantinopolitanis exauctâ, caperentur ab annis hinc circiter septuaginta. Et illinc missi sub jugum Turcæ pendunt ei censum, à capitibus suis singuli illic Aboriginum Græcorum superstitēs. Qui tamen & nunc agricolæ, videlicet vitatores & pastores, non inopes sint, imo etiam non sine argentea suppellectili plerique, utpote in tranquillitate & justitia publica, rationabiliore Ethnicorum administratu viventes, minus tamen jucundam agunt ibi vitam: Quippe, qui nullo honore digni, imo nullius omnino reputationis habentur à portitoribus rerum Mahometicis: ac omni illorum nedum commercio, sed & intuitu non torvo dedignantur, angarianturque laboribus, dominicis præsertim, ac etiam pascualibus diebus, ipsi met argenteæ suppellectilis domini. Nequaquam enim retinet auctoritatem ibi Christianus nec in servum nec in filium paulo proterviozem, qui scilicet Magistratui se præsentandum duxerit semel. Atque etiam ipsi patrifamilias mutandus est status, si deferatur præsumpsisse de religione ipsorum quicquam verbo, aut saltem digito uno, & minus etiam serio protento.

Iam vero quam inconstans sit vicissitudo rerum, vel ipsa sufficit indicio Taurica, videns nunc mutatum sic popularium suorum statum, & patritiorum superstites, honore, libertate simul ac patribus orbatos, in servitutem redactos, spreto, capite diminutos, capiteque cencos Mahometicis, & antistites illos, insolentes quondam ecclesiarum Dei contemptores, contemptos nunc ipsos, & abjectos, obrepere sub truncibus Tartaris & Turcis. Urbes quoque suas opibus immensis, superbia, læticia, ac omni luxuriæ strepitu perfundas, debiscere nunc plerasque inanes, cæteras vero solo æquatas, obsoletis jam & nominibus; & imperitare nunc sibi, non Christianos nobiles, & nativos suos patronos, sed peregrinam Ethnicam, ac non ita pridem servitute emersam, atque & imperio simul & libertate donatam hinc vasallorum stirpem. Adco increbuerunt in Taurica Tartari, quod circiter triginta millium exercitum compleant ad bellum, sed coacti, ut solent universi, & gregarii ac imbelles, quicunque saltem valeant conscendere equum. Vt me præsentem ibidem medietatem eorum & filium suum mitteret Cæsar, in subsidia Turcæ proficiscenti novissime in Vngariam, quindecim millia eorū tunc enumerata sunt.

Pro-

Proficisciebantur autem quamvis lectiores illi, consuetudo tamen apparatu suo, inermes videlicet plerique, & vix decimus aut vigesimus quisque eorum pharetra fultus aut framea, lorica vero multo rarior; sed alii scipionibus saltem muniti osseis, alii ligneis, alii vacuis telorum accincti vaginis. Clypeorum autem & hastarum, vel huiusmodi armorum generis expertes penitus. Sic enim semper illi, nec armis, & nec cibariis, præter nonnihil milii tosti, aut casei comminuti, & neque ullis onerantur impendio ad bellum impedimentis. Verumtamen nemo illorum, sine pluribus recentibusque loris proficiscitur, & præsertim quando nostras excursitandum est in regiones: Quoniam tunc solliciti fiunt vinculorum, ad vincendum membra nostra, plus quam armorum ad tutandum sua. Eorum vero semper fulciuntur ad bellum copia, ut magna pars exercitus eorum quinos singuli ducunt equos, eosque intactos. Vnde excursiones & omne iter, crebra huiusmodi equorum mutatione freti, velocius perficiunt, & hostem insequentem se effugiunt facilius, ac etiam terrefactant amplitudine vestigii sui, & non metuunt ipsi in copia eorum fatigam nec famem. Præstant etiam in bello tolerantia famis, sitis, fatigæ, pervigilii,

gilli, æstus, alboris, & omnis inclementiæ celestis omniumque ærumnarum. Nam expeditiones bellicas perficiunt absque curribus semper, & absque omni commeatu, præter illam quam dixi equorum copiam. Solitudines item camporum vastas, invias, brumali etiam tempore, altitudine nivium & pruinis acerbis, quamvis excoriatis dura nive & glacie equorum cruribus, hæud ægre tamen & haud gravatim superant. Amnes amplos rapidos, atque hiberno etiam rigore, aquilonumque & glacierum fragoribus horride stridentes & trajetibus difficiles, absque tamen navigiis, sed tantum equorum ipsi júbis adnixi, sarcinis vero ad caudas super tignis, seu arundinum fasciculis alligatis, tranando incunctanter, expedit & prompte transmittunt. Et in prælio pugnant, fortius multo quam Moscovitæ, quamvis minus armati, & semper primo in congressu, sinistram adversi exercitus conantur occupare cornu, quo dexterius ipsi petant sagittis. Sæpe quoque in fugam versi, terga dando resistunt, & hostem insequentem se diffusum sparsim, interceptant ex insidiis, & sic eripiunt nonnunquam victi victoribus victoriam. Quando vero præter technas & strategemata, sed recta & cominus, collatis.

latis signis, venit conferenda cum eis manus, prævalent tunc in eos pugnatōres nostri, etiam si non paulo pauciores fuerint. Id quod crebrius experti sumus sub victoriosissimis vexillis divi parentis S. Majestatis V. Nam & post infelicem Christianorum cum Mahometicis, patruclis vero S. Majestatis V. Regis Ludovici ultimam pugnam, mense quinto, kalendis Februariis, anno Domini supra mille quingentos & viginti septimo, in campis planis illis prope Czerkassî, ad fluvium Olšanicza, viginti quinque milia illorum Præcopensium Tartarorum cæsa sunt ad internecionem à nobis, qui non plures fuimus ibi quam quingenti & ter mille. Et ante apud Kleczko, considerata sunt septem & viginti millia eorum, prostrata novem millibus nostrum. Ita quoque alias, & apud Davidis Castellî & apud Streffino, Czersko, Lepusino, & in campis etiam vastis illis, in Lebedino, & ad templum album, & ad fluvium Sula, & aliis in præliis, quot ævo præsentî fuere genti nostræ cum illis, expertum est robustiores esse nostros. Nam & apud Sokal, non robore virium superatus, sed dolo & loci iniquitate circumventus ab illis, succubuit exercitus noster, perductus insidiosè in arcem oppidi recens exultis, crebris præ-

præcipitiis cellariorum, id est, antris, cavernis & cryptis subterraneis dehiscentem. Et illinc primum arrigi cœpit in nos cornu stirpis Kiriorum, perlatis sibi in Tauricam exuviis cruentis militis nostri. Atq; deinde apud Oczakovv, tamen si fortis itidem ac etiam victor in illos fuerit miles noster, at imprudens interrim, ut qui donaverit ultro victoriam victo Oslam Soltano, mittens ad eum in castellum duces suos colloqui gratia, ignarus dictum esse, Circa rem bellicam dolus an virtus, quis in hoste requiratur? Sic igitur semper robustiores fuere nostri Præcopensis, præter solas technas, dolos & strategemata illorum. Vita autem Tartarorum, qua gloriantur, est prisca, pastoritia, quam olim in aurea ætate sancti vixerunt patres, & ex qua Duces etiam eligebantur populis, regisque & prophetæ, dicente quodam eorū. Tulit me dominus cum sequerem gregem eorum. Ita enim agunt hætenus Tartari, sequendo greges, & peragrando cum eis campos hinc inde. Septa nulla habent, nec domos, præter tabernacula gestatoria, ex viminibus & arundinibus compactis, ciliciis velata, storeis & matris scirpis munita, quæ uxoribus & pueris referta, vesticant secum in plaustreis. Terram non colunt, etiam fertilissimā,

con.

contenti spontaneo fructu ejus, herba ad pascendum pecus. Vnde juxta Salomonis consilium, lacte solum absq; pane & sicera vivunt, sobrii & abstemii; cum lege quoque prohibitum habeant potum vini, ac esum suillæ. Et quamvis exterorum pecorum ac jumentorum, etiam equorū vescantur carnibus, non tamen apud se, nisi penitus mortuis aut pene morticinis, parcendo scilicet vididis gregum suorum. Nam in gregibus rotam suam conditant substantiam; nihil immobile possidentes privatim, præter puteos, & eos contribulibus quibusq; communes. Mobilium etiam curæ atque oneri non impendio se applicant, præter quotidianam & eam tenuem utensilium supellestem, & equitatus bellicæque rei levissimum etiam instrumentum, ad quod solum accurati sunt; præter vero id, ad aliud operis profani alicui rei navare operam virum ingenuum dedecori habent, quo sedulius obsequuntur præscripto legis suæ, vi & armis propagandæ. Atque in ea feritate nihil habent antiquius temperantia & continentia, vivuntque citra exuperantiam ac defectum ultimum omnes. Vnde quemadmodum in sacris litteris dicitur, Scio & satiari & esurire & abundare & penuriam pati: Item,

N

Qui

Qui multum, non abundavit; & modicum, qui non minoravit. Ita nunc in barbaris illis, nemo abundans suffocatur ingluvie, nec egens extinguitur fame, neque algore conficitur, nemoque mendicat in tanta eorum inopia & penuria rerum. Nam ut non frequens apud eos heluo: sic non fame laborans, nec mendicans, nec fraudulentus, alieni haustor, non litigator, nec iudex iniquus, non testis perversus, non pejorator, item non fur, nec latro. Vnde minime opus est apud eos angiquam sollicita rerum suarum custodia, nec se armis onerari domi ad privatam sui defensionem. Nam iter habenti intra regionem eorum ferre telum, enorme & illicitum est. Sancte enim colunt illi apud se pacem & iusticiam, reddendo unicuique quod suum est, integrum, non imminutum, in gratiam magistratus, ex decimatu, nec ullo alio nomine. Non quæstui etenim, sed pietati, impij ethnici illi habent iudicandi officium. Quod etiam est eis non laicum, sed religiosum, & per religiosos id exequuntur Cadios, quæ eo religionis intuantur peculiariter secundum iusjurandum, jam alioqui lecti tales, qui minime inhiunt rebus profanis, de quibus alios iudicaturi sunt. Et quo expediat

vigat

vigeat iusticia, nequaquam iudicium ibi prorelatur subterfugijs cavillatorum, nec obtenditur calumniis vicilitigatorum. Siquidem reus diffugium caprans, dum per actum oræ vestimenti sui vocatus ab actore in iudicium non paruerit illico, extunc velut compertus jam in reatu vapulat. Verberat enim fuste, certo & ex lege domini præscripto plagarum modo. Actori item & testi locus in iudicio non est, qui necessaria salutis non satis perfecte ex lege calleat, aut qui gustasse aliquando vinum seu alio notatus vicio deprehenditur. Parent quoque foro eidem, hoc est, Cadii iudicio, & proceres ac duces cum popularibus pariter & absque discrimine, ac præter summum principem: cuius Majestati plus etiam quam humanæ deferunt; ipsi in universum, atque ad unum omnes uno eodemque jure vivunt. Item & habitu conformi & victu compari, reddunt se pariles, nefas videlicet & piaculum habentes, fuste etiam expiandum, præsumi à quoquam gentis suæ, ut vestitu præcinctuve, aut pileo seu casaria, utatur non suo patrio ac vetusto ritu: utve cibarium privatim à se promptu, non commune habeat unicuique præsentium, aut sumat illud ejus parte ex aliqua patronus ipse prius, quam expo-

suum in medium, frustulatum fuerit concisum, & commissum diligentius, ut eadem scilicet cederet qualitate cuilibet presentium Et in itinere nedum viaticum commune habent, sed etiam inserviant majori natu aut imbecilliori cuilibet, alacrius unus præ alio. Domi hospiti cuilibet obiterario etiam & ignoto exponunt gratuito & cibum & nidum, sed eminus à serie stativarum suarum: Quoniam alias non adeo jam sunt civiles, quippe qui feminas suas ab hospite, amico etiam & conviva quantumcumque gratiofo, conspici nequaquam licitum habent, tenentque miteras caveis suis abditioribus reclusas & nedum conviviorum sed synagogarum quoque & omnis consuetudinis forensis penitus expertes, laboribus etiam omnibus sartoriis & sutoriis rejectis in eas, sed neutiquam tamen invitas. At ipsi interrim non sunt contenti conjugii earum singuli singulis, more hominum prius, in hoc se iactantes, iidem & lege sua suadente uxores unicuique quaternas, & in singulas earum pellices denas. Et quo perfectiores præstent se viros, non divitias quarunt sponsarum, nec species earum corporales, copulanturque eis, minime à se antea in facie visis, sed animis duntaxat moribusque earum explo-

exploratis; & non dedignantur in conjugia ancillas quoque suas captivas, ac emptitias. Vnde habent eas in matrimonii constantes, morigeras, invicem concordēs, & pellicibus suis in gratiam maritalem æquanimēs, item pudicas, ut inauditū sit penitus in eis adulterii crimen, capitale alioqui, & nece expiandum illico. Et præterea, cum intelligant barbari illi, nihil salubrius esse gentibus virtute & disciplina militari, in arduitateque consistere virtutem: ideo molliciem & voluptates averfando, asperitatem student ex infantia, & jam inde ab incunabulis gestantur inequitando, nec desuescunt equitare vel decrepiti. Vehiculi vero usum vetuli quoque vel valetudinarii detestantur, molliciem devirando & parcendo equis. Parci enim sunt equorum, adeo ut Baro etiam eorum, equitet intra patriam solus, qui foris centenis concomitatur equitibus suis peculiaribus. Et mulier apud illos etiam primaria, & vel Cæsaris necessaria, regiam accessura, non verecundatur caveæ suæ obturata reclusa, auro vel gemmis intro nitens, bove vehi uno, aut propter plautri grossiciem duobus. Equum autem vel deterrimum jungi vehiculo, nefas est & religio cui-

libet eorum, milenos etiam in equis suis habent equos. Est autem vita hominum illorum tetra, sic & aultera vulgo eorum communis, at non Principibus: Quoniam Principes Scytharum in publica populorum suorum frugalitate ipsi lautius interim vivunt. Ut Precopenus modernus Cæsar, negotio bellico in filios nunc rejecto, ipse propensius voluptatibus intendit, in topiaris mulierum suarum, intra viridarum quoddam, amœnitate loci, nec non ædificatu, cultu, herbarumque ac arborum varietate, & quincunciali earum situ elegans. Quo quidem in paradiso suo, hospites etiam exceptat ille convivii optaris, licet ipse quidem velut fastidio & contemptu divitiarum ligneis & fictilibus vescens ex vasculis, attamen auratis innitens pulvinaribus & cubitis & pedibus, ad argentamque discumbens mensam, aureis & gemmatis oneratam phialis, & variis lascivens dapibus, nec non melodis fidium, cymbalorum, crotalorum, psalmorum, aliisque nugis ostentans delicias suas, liberius quicquid sibi præsumens in publica populi continentia.

Agunt vero populi Tartarici continenter auscultantes Sacre Scripturæ dicenti: Vinum non bibetis, domum non ædificabitis, sementem non seretis, vineas

neas non plantabitis. Sed in tabernaculis habitabitis, ut vivatis diebus multis super faciem terræ. Sic ergo vivunt illi super faciem terræ diebus multis liberi, immunes, & ab ultimo suo excidio tuti semper: Dum deliciis contemptis, nihil fixum expugnationique obnoxium possidentes, tota ipsorum quocunque migrent comitetur eos substantiâ. Quam ideo fugitivarii ipsi condant sibi universam in mobilibus, in moventibus sese pecoribus ac etiam servis.

Quamquam vero habeant Precopenes pecora se penes, copiose pullulantia, servos autem aliunde captivos, eo tamen altero facultatum suarum genere plus fortunati sunt. Non habent enim pecora tot, quot mancipia: nam hæc externis quoque largiuntur provinciis: Si quidem adventant eis naves crebræ ex ulteriori Ponto, & Asia, portantes arma, vestes, equos, & solvuntur ab eis onerata semper mancipiis: Quoniam omnia illorum emporia ac telonia, celebrata sunt solo eo mercium genere, quod etiam ad manus est eis semper, & mercatui, & pignori & dono; ac unusquisque eorum equi saltem ascensor, etiam cum nullum actu habeat mancipium, potentia tamen, tertio semper copiam peculii ejus habere se præsumens, pro-

mittit in contractibus creditori cuiuslibet numeraturum se ad certum diem pro vestibus, armis, & equis vivacioribus, vivaces etiam, verum non equos, sed homines, eosque sanguinis nostri. Et statur huiusmodi promissis eorum secure, perinde ac si in vivariis & cortibus suis reclusos semper habeant illi homines nostros. Vnde Iudæus quidam ibi in Taurica ad portam ejus, unicam illam, telonio præsidens, & innumeram semper hominum nostrorum captivorum multitudinem importari illuc cernens, quærebat ex nobis, utrum adhuc homines in regionibus nostris super sint, nec ne, & unde hic tantæ mortalium copiae. Est autem id ipsum facultatum genus latrunculis illis in promptu semper, necdum in commercium quodlibet ad externos, sed domi etiam, & sævitæ eorum perferendæ & ludicris.

Crebri enim ibi ex miseris ipsis viri robustiores, si non castrantur, auribus tamen & naribus mutilantur, genis & frontibus cauteriantur, pedicisque & nervis compediti angariantur, interdum laboribus, noctu carceribus; prætenuique foveantur cibo morticinæ, ejusque putridæ, vermibus scatulentis, canibus etiam abhorrendæ carnis.

Fœminæ vero teneriores in lasciviis habentur.

habentur, & quædam convivii etiam adhibitantur hilarandis, psaltni, fidicinatui, gesticulatuque artificiose edoctæ. Quæ liberali forma ex nobiliorum gentis nostræ sanguine rapta, adducantur Thalassio & paradisi colæ illi.

Es fragmento secundo.

Tartari in equitatu sunt assidui: absque curribus bella gerunt, equis peregrinis abundant, urbibus quas tumentur carent. Mosci quolibet vere ex Orda Tartarica Nohaiensi, permutatione vestium, & rerum aliarum vilium, multa millia equorum bello aptissimorum accipiunt.

Tartari equorum ditissimi, ne Principis quidem suæ vehiculo jungi patiuntur equum.

Tartari tunicas habent absque plicis & rugis longas, equitanti dimicantique commodas; leves & pileos albos acutos non ad fastum paratos, quorum eminentia atque nitori in agminibus, licet minime galeati esse soleant, apparent illustriores, & hostibus formidandi.

Es fragmento tertio.

A Romatis adeo abstinent, ut & in epulis paschalibus contenti sint his condimentis, sale lutulento, sinapi, allio, capis, suæque telluris fructibus, non solum vulgus, verum etiam optima-

tes, & summus dux illorum, arcium nostrarum ereptor, quas jam LXXIII enumerat jactanter.

In mensa Principis convivali, inter aurea vasa & vernaculas dapes, nonnihil quidem piperis, non tamen cocti, in trullis seorsum apponitur, sed à nemine attingitur.

Tartari Precopenfes itidem aromata averfantur, vivuntque potu lactis & aquæ putealis, quæ in ambitu Tauricæ campestri, raro invenitur non amara, clara autem rarius, nisi in visceribus terræ profundissime quæsitæ. Apud Tartaros qui modo vinum gustaverit, is & octoginta fustuariis ictibus percutitur, & totidem nummis mulctatur.

E fragmento septimo.

Tartari suas mulieres in abditis semper tenent locis. Sequuti ducem naturam, atque laudabilem præcorum hominum, de quibus in Bibliis, consuetudinem, plures simul singuli uxores habent. Ex quibus numerosas filiorum & affinium copias consequuntur. Et uxores, quanto plures, tanto sui amantiores habent, faustisque fruuntur matrimonii. Nec sponfarum magnas dotes quærunt, nec formas nec inclytas familias; adeo ut summi principes ex captivis emptitiis conjuges sumant. Nec ita pridem

dem in copiis Ollam Soltan fuerunt collectanei ejus, cujusdam Omeldefz XL filii simul, robusti, uno anno & mense fortassis ex uxoribus & pellicibus earum procreati. quæ cohors XL fratrum germanorum conspicua fuit. & hic apud fluvium Vaka villa Tartarorum frequens est, antiquitus XL Tartarorum, id est, fratrum, appellata. Mercandarum sponfarum morem, qui est apud Tartaros, patet fuisse etiam apud Israëlitas, Genes. 29. & 1 Reg. 18. quemadmodum & in nostra olim gente solvebatur parentibus pro sponfa pretium, quod *hieno* à Samagitis vocatur.

E fragmento decimo.

R Eligio seu lex est communis Tartarorum cum Turcis atque aliis Saracenis, quæ Iudaismum olet, & hæresim quandam Nestorianam. Deum unicum & simpliciter profitetur. Christum vero, sanctum Prophetam & judicem mundi postremum, virgine pura natum, sed non passum credit. Circumcisionem observat. Sed eam tam adulta ætate suscipit, qua Ismahel patriarcha illorum circumciscus erat. Orta autè hæc secta proditur in Mecha oppido Arabiæ, anno salutis humanæ pene sexingentesimo, suggestentibus eam Iudeis, ibi post evertam Ierusalem degentibus, machinatione cujus-

cujusdam Sergii monachi & apostatae nefandi, in perniciem Christianitatis.

Religionem suam assiduo conatu propagant. Diem à precatione auspiciantur, & precibus finiunt. quotidie mane, vespere, & pomeridianis horis orant: nulla, quo id minus agant, necessitate avocari se sinunt. non id opus in solos sacerdotes rejiciunt: etsi illos solos à precatione & lege interpretanda habent. quilibet pro se tam clericus quam laicus pariter, & clam & coram hominibus curmatim in cœtibus Deum confitentur. Semper sobrii, aqua lustrali membra loti, terram in qua cum Deo loquuntur, imitati sacram scripturam, pro sancta ducunt, & insternunt. Nulli sedilibus in fanis utuntur. characteres præscriptos & certos gestus adhibent, palmas ad cœlum expandunt, genua flectunt, incurvantes se usque in terram proni in faciem procidunt, toto corde & omnibus membris orationi incumbunt, in qua non valde multa verba repetunt, sed hæc præcipua: *Soli Deo immortalis Creatori cœli & terræ, præter quem non est alius, honor & gloria in sæcula sæculorum.*

Precationi adjungunt jejunium. affligunt enim totos dies animas suas non solum fame & siti, sed ab omni opere & verbis profanis abstinentes, nihil præter

præter divina curantes usque ad intempestam noctem, capientes cibum non ad luxuriam, sed ad virium refectiorem. Rident jejunia nostra, non fame, non siti, non cinere, non rerum divinarum contemplatione, non vigiliis, non orationibus condita.

Sunt & in eleemosynis dandis liberales. neminem enim suorum unquam mendicari, aut fame vel algore perire patiuntur. Adhibent tamen in hac beneficentia judicium. nam non dant iis qui eleemosynam in ingluviem & luxum convertant: sed pauperibus, debilibus, peregrinis, scholasticis, literis & ritibus Religionis ipsorum cognoscendæ studentibus.

Arcana divina scrutari nefas prophetaeque esse existimant. nostram temeritatem execrantes, quod quidam ex nobis de judiciis & secretis divinis, quæ magna abyssus vocantur, in suis comensationibus dispucent, nomen divinum frustra usurpent. Irrident Tartari nos Ecclesiastas seu prophetas, taxant templa suppellectilibus, sedilium, ararum, simulacrorum, & Dei ad senectutem vergentis, & mulierum venustiarum, lasciviarum moventium, plena.

Nos æris pulsu, illi certis laudis divinarum verbis ac vociferationibus ad templa se in-

se invitant: nos quod in laudibus divinis aures delectemus nostras, buccinis, organis, harmoniis, verba precationis obscurantibus, & organis interea nostris naturalibus silentibus, reprehendunt.

II.

De Tartarorum origine, moribus, tam domi quam in bello, disciplina.

E Thuano lib. hist. LXVII.

Per vastas Scythiæ solitudines ad septemtrionem porrectas habitant Tartari in Europa & Asia, quibus olim unus Chanus sive dominus, nunc plures scisso imperio dominantur. Proximi Polonis sunt, quos & continuis excursionibus vexant Præcypenses Europæi Tartari, qui inter Tyrā, hodie Nestorum dictum, & Beslarabiæ sive Valachiæ inferioris montes, lacum Vivodum & Bialogrodum civitatem, ad Pontum Euxinum habitant, & rursus trans Tyrannum campos vastos inter eum & Bogū occupant: in quibus Oscovia arx oppido celebri conjuncta, Olbiopolis olim Plinio & Ptolomæo appellata, ad Borysthenis rapidissimi & latissimi ostium sita, qua in Carcinu sinum influit. Supra Oscoviam IV miliaribus Bogus Borysthenis exci-

excipitur; qui si Hypanis est, ut autumat Martinus Broniovius, corrigenda sunt Ptolomæi tabulæ, quæ Hypanim trans Borysthenem ortū versus ponunt, cum Bogus ad occasum Borystheni influat. In iis solitudinibus Sauramenses campi & Circassii sunt, & trans Borysthenem Osfovienses ab arce & oppido dicti, quod in faucibus Tanais, qui est Donus hodie, qua Mæotidem paludē ingreditur, positum est. In iis ad peninsulam usque, qua Dromon Achillei olim vocatā Borysthenes & subiectus Carcinites sinus effluit, per tuguria ac mapalia circiter xxx miliar. spatio late Tartari habitant. His adjacet Taurica Chersonesus Peloponneso paullo minor, olim feritate damnata regio, & immani homines mactandi & immolandi ritu infamis, in cujus faucibus Precopia est, à qua Precopenses Tartari appellantur. Heracleotis olim, ut creditur, dein Eupatoria & Pompeiopolis dicta, in qua Chani Tartarorū Palatinum seu præsidem, quem illi Begum vocant, perpetuum habet, qui Borysthenis & Tanais trajectus servat. firmo addito præsidio, & fossa ducta, in qua XVII turres excitatæ Sacha in beicro Chano in peninsula imperante, qui Tataros Noagienses in Asiatica Tanais ripa de imperio illi controversiam facientes infliguit

gni ac memorabili clade ad Precopiam olim profligavit. Eo cum Chanus expeditionem aliquam suscipit copiae convenerunt; sed nullum nisi consulto Turcorum imperatore & consentiente bellum suscipere Chanus Tauricus potest nisi adversus Moscum. postquam Selimus peninsula in potestatem redacta Chanos Precopienſis juris Othomanici fecit. In qua præter Precopiam dignitate antecellit Beccarium Principum domicilio clarum, cui quasi adhæret Salatica & modico intervallo Sortasius pagus adjacet, legatorum, qui ex Polonia. Moldavia, Moscia adveniunt, diversorio celeberrimis, ubi perique à Genuensibus originem ducentes ædem Christianis sacris iniciatam frequentant. Hinc non procul Cimenſis arx visitur, ubi argenteorum numorum officina est. nam aurum omne Turcis ex conditionibus pacis à Solumo post debellatos Tataros dare cedit. Eodem porro in oppido arx est, ubi Saro (sic principem vocant) in bellum proficiscente, uxores ejus custodiuntur. Secundum istas urbes mediterraneas, præcipue sunt juxta mare Cafa, olim Theodosia, Genuensium colonia portu & commercio insignis, quam communi jure Turci cum Tataris administrant. In templo ingens ibidem & pretiosa ve-

terum

terum librorum suppellex nostra adhuc memoria erat, donec Italicorum sacerdotum vel sordibus vel contaminata vitæ effectus est, ut templum ad Armenios transferretur. Oppida deinde numerantur Sudagra tribus arcibus munita, Balachenum, Iambogia, Ingermentu, Corsuna. quæ Cherſonitarum civitas appellatur, olim splendore ædificiorum, marmoreis molibus, ac templis regali superbia elaboratis conspicua, nunc rudibus ac ruinis deformis, asportatis à Turcis & aliis victricibus nationibus hue illuc marmoreis & æreis rari operis columnis. Et à Christianiorum quidam reliquias, quæ inibi sunt, constanter proditur, Vlodimirum Roxolanorum Principem duas portas æris Corinthii & imagines ex monasterii templo prædæ loco ablatas secum Kioviam deportavisse, quas Boleslaus II Poloniae rex postea inde Gnesnâ, ubi ad majores templi valvas hodie visuntur, transtulerit. Vlodimirum autem illum eam urbem Ioanni Zimisce Constantinopolitano imperatori cepuisse, quam Basilii & Constantini Augustorum sorore Anna in uxorem accepta & sacris Christianis ritu Græcorum in eodem monasterio à Patriarcha quoddam initiatus postea restituerit. Ante urbem promontorium est Parthenium Straton

O

boni

boni dictum, & postea Margotium sive Mancopia, & ultima Carcinium sinum respiciens Costovia. Vinum heic nulla adhibita cura copiose crescit; fruges nullo labore, quasi sponte proveniunt; gregibus & armentis in peninsula innumeris pascua abunde suppetunt, virentibus etiam hieme pratis, quippe cum aqua nec glacie nec nive pruinave concreseat; quo celi temperamento fecunditas soli maxime adjuvatur. Fructibus statim suppetentibus non solum modice, sed etiam intra modum utuntur, & frugalitate valetudine firmata innatam fortitudinem tuentur, ab omni luxu & delicato victu alieni. atque adeo ebrietas inter eos grave crimen censetur; ad ulterius vero, quæ luxû consequi amant, capite puniuntur. In civili administratione duo illa iustitiæ columnina, ut ne cui noceatur, & communi utilitati servari, religiosissime omnium servant, & quod magis mireris, in tā barbarā & fera gente bellis & prædis assueta, nulla latrocinia aut furta sunt, nullæ res amicis deperduntur, adeo ut in solitudinibus illis iter facere, quam in frequentissimis regionibus & urbibus versari plebunq; sit tutius: siquidem apud eos cum relo ambulantes tanquam sicarii coërentur. cetera crimina brevibus definita

legi-

legibus, quarum custodia & interpretatio penes Mahumetana sectæ sacerdotes est, severe vindicantur. Chanus ipse, qui & Sarus dicitur, in iure dicundo assiduus est; cui à dextra Galga (ita militiæ præfectus vocatur) usq; maximus natu frater Sari est; à sinistra Soldani, qui filii Principis sunt, cum primum adoleverunt, cum aliis Senatoribus, qui Atali dicuntur, iuri dicundo assidere solent; quorum rogatis sententiis ille decernit, nec nisi finita lite inde pedem cuiquam movere licet. Sunt & in oppidis iudices Haionati vulgo appellati, qui ius inter nobiles Murfos vulgo vocatos dicunt, & mensæ à Principe adhibentur: quod virtutis præmium in mediocribus hominibus minime pervulgatur. Ceterum ex iis majore in dignatione sunt, qui plures captivos possident. cum moriuntur, arma præstantiora cum equo præcipuo capit filius natu maximus; reliqua bona inter filios æqualiter dividuntur, tutelā ad paternos delata. Principis frater, quem virtutis opinione jam ante Galgam designaverunt, decedente Saro ad regnum vocatur, vel eo deficiente filius defuncti natu maior: ceteris præter Soldani nomen honoremq; nulla pars ditionis & imperii cedit. Princeps autem ipse nulla prædia, nullū ex agris vestigal

arariumve habet, præter equos ex singulis fontibus singulos, & portoria, quæ cum Turcis communia sunt: metalla item, præter aurum, quod ex fœdere Turci est, ejus propria, accedentibus ad hæc decimis ex prædiis omnibus; item ex villis captivis majoris pretii III, ex villoribus singuli aurei seu chequini Chano penduntur. Annonam populus domi & in militiam sponte suppeditat, ex ærario etiam Turcico quinquies mille & 10 aureos quotannis accipit, filio oblide dato, his tenuibus opibus immane quantum virium & copiarum sustentatur, quæ omnibus Christianos exercitus numero vincunt. etenim si educere exercitum est opus, CL CLO equitum, in singulis tuguriis tantum relictis singulis viris, qui locos & lare tueantur, celerime conveniunt; quibus si Circassii & Astracani se conjunxerint, ut fere solent, bis centum erunt & amplius millia. Si quis ad diem indictum non convenerit, capitale est. Singuli porro plureis equos ducunt, suisque subito, ne pascua vastent, singulis excurrunt, annonam militarium mensium secum portantes, carnem scilicet exsiccatam, allium, caseum, herbarum radices, quas aromatum loco habent, & à nostris ideo Tartarici vulgo vocantur. ditiores etiam species

alias

alias addunt. de pane & vino solliciti non sunt; aquam etiam nullam obesse posse existimant, alio prius sumpto. Lingna quædam & una cum annona unico equo vehunt, quibus instar tugurii erectis palea superposita, foliis arborum aut gramine teguntur. quæ si defecerint, detractis equorum ephippiis capita reliquo corpore instructo cooperiunt. Alii equis pharetas & arcum imponunt, alios & fere viliores initio ascendant. ipsi de via fatigati sumpto alio & iis, quas dixi, radicibus pro cibo utuntur, & vireis recreant, hausto etiam pro vino sanguine, & interdum equarum lacte, quod singulare adversus famem, sitim, æstumque præsidium in deliciis habent. Pro vexillis dependentis ex hasta crineis ac feras gestant, excepto principis signo, quod à Turcorum imperatore acceptum ex holoserico præferri solet. Inter incedendum nullum aciei agminis ordinem servant. quoquo versus circumsepto principe globi instat, quo pabuli copia suppetit, procedunt, nullis eos fluminibus, quæ vastissima & rapidissima illis locis sunt, nullis aquarum gurgitibus tardantibus; ita & equi & homines simul narandi periti sunt. & si quidem alta & late patens aqua fuerit, caudis equorum ephippia cum sarcinis, ad-

junctis juncorum arundinumve fasciculis quibusdā alligant. ipsi jubeis adherentes nudi, laxato freno, altera manu virga vel ipso alvei cursu quasi gubernaculo, quo intendunt, equum impellente, transmittunt. sic ubi contra humilior aqua obtigerit, in equum ex flumine insiliunt, paululumque interquiescunt, dum equi spiritum ducere ac respirare possint. Principi autē transmissuro connexis equorum caudis & adjunctione juncorum plexu sedes sternitur. Vbi fretum aut mare superandum occurrit, occisis equis villioribus pelles detrahunt, ex ipsi inversis ac pinguedine oblitis, etiam coctis trabis loco intextis naviculas constructo crinibus celeriter corio conficiunt, quibus singulis octoni homines cum cotidem extra utrinque ad latera attractis equis transportari queunt. sin autē curus & vehicula traducenda fuerint, rotis exemptis crebros juncorum manipulos vehiculis imponunt, equorumque caudis annectunt, atque ita tanquam in navicula perito natatore equos dirigente trajiciunt. Si quid in transmittendo periculi inciderit, signo ex herbis posito, socios, qui sequuntur, præmonet; cuspidi, modi notis & interdiu vias distinguunt, noctu ut nautæ in mari ad parvam exploratam profectionis cursum dirigentes.

tes. Arma illis in usu sunt arcus, machæra, clavus ferreus & globus à fune aliquot ulnarum pendentes. hastas & scopetos nostros fere negligunt, in quibus curandis plus operæ quam in usu utilitatis esse censent, atque adeo ad venationes domum relinquunt. Viros, quos hostili in solo obvios offenderunt, ne exploratas ipsorum copias enuncient, omnes occidunt, mulieres & pueros inviolatos relinquentes; neque donec revertantur, de captivis aut præda laborant, sed omnia, nisi pactionibus aliter cautum fuerit, devastant ac perdunt. Vbi certamen incidit, neque prælii fortunam temere tentare, nec nisi bene ominatis diebus periclitari solent, ac numquam fere universis copiis decernunt, sed emissi aliquot, qui hostem velitatione pertentent, auxilia deinceps suis summittunt, quandiu eminus pugnare datur: sin comminus erit necesse, horrendis clamoribus editis & densatis agminibus vim faciunt. cum re gesta domum revertuntur, in sinibus ante omnia ex communi præda damna, quæ focii acceperunt, arbitrio principis compensant, tum residuum inter se æqualiter dividunt: ubi si quid quis socios celaverit, prædæ partem cum vita amittit, quo fit ut de victoria magis quam

de praeda solliciti sint. Quàm infesti vicinis & in hostico terribiles, tam domi pacate & inter se innocenter degunt. & hieme quidem in tuguriis sive mapalibus per vastos illos, quos dixi, campos ex materia tenui, limo, ceno vel pecorum & aliorum animalium fimo oblitis ac contectis se à frigoris asperitate & cæli injuria defendunt. ineunte Aprilis cum uxoribus, liberis & omni familia, mancipiis, pecoribus & armentis in domibus rotundis vix quinque homines capientibus (pileata tentoria vocat Laonicus Chalcondyles, quæ rotis duabus sustentantur) quasi in plaustris vagantur, unde olim Hamaxobii appellatur, Ex ea gente prodiit famosissimus ille orientis vastator, & secundum Attilam Hunnorum Regem, alterum Dei flagellum Tamerlanus, homo specie deformis, & altero pede claudus, nec vegeto satis ingenio. qui cum in Carmania seu Cilicia in schola operam literis daret, à condiscipulis qualiter ludibrium in ludo electus est, ceteris puerilem dignitatem resutantibus. qua ille tanien joco accepta pollicea serio usus est. nam adultior in illa sociorum frequentia animos verberios sumpsit, & contractis jam pedibus se majoribus copiis blandiente

licent

licentia etiam multos eorum, qui Bajazeti tunc militabant, ad se ludicri regni specie pellexit. quibus postremo fretus, Bajazetem, qui parva hæc initia imprudenter contempserat, postremo ad prælium adactum, fufumq; ac capeum, fœdissimam servire servitutum coegit. quod vero è literario ludo prodissilet, quibus iisdem initiis & Scirisorum, qui nunc in Mauritania regnant, imperium fundatum est, ut suo loco diximus, cum Turcica lingua Thamer diceretur, Tamerlanus appellatus est, quasi Thamer è schola dicas. nam Turcis, lanus, schola est: quamvis alii Temurem dicant, cui Leugi, quod claudus esset, cognomen additum sit. Tartarorum autem nomen circa annum clo cc xxviii primum innouit: qui bipartito agmine Europam & Asiam eodem tempore invaserunt. & qui Asiam petiere, Georgianam superioremque Armeniam pervagati, Iconium usque, Turcorum regiam, pervenerunt. alia manu Batho duce, vastatis Suldalis & Smolenibus Moscoviz provinciis & Kiovia Russorum metropoli funditus destructa, Poloniam & Hungariam ingressi, Sendomiria ac Cracovia à Boleslao Pudico desertis, etiam Vratilavia potius sunt, & Henricum Pium Quadorum ducem S. Henricus

O 5

duigis

duigis filium ad Lignitiam cum exercitu trucidarunt. inde in Marcomannis descendentes in Hungaria conjunctis viribus etiam Belam quater profligant anno illius seculi xli; biennioque in ea consumpto per Valachiam & Podoliam domum redeunt. Quo tempore Innocentius 1111 P. R. missis ex concilio Lugdunensi legatis Bathum, ut religionem Christianam susciperet, hortatus est, exiguo fructu. nam ille quidem indicias aliquot annorum concessit; ceterum Saracenis instigantibus Mahumetanam perfidiam constanter amplexus est. Cum autem gens ea Scythica initio in vii veluti tribus seu hordas distributa esset, quarum hæc erant nomina, Tartar, Tangur, Cunat, Tatair, Sonic, Mongli, Tebeta; & angustam inter Ripros montes & mare Caspium pro multitudine regionem à Georgianorum regulis in Asia incoherent: senex quidam prudentiæ & sanctitatis opinione inter eos insignis ex tribu Tartar, Changius nomine, socios ad libertatem vocavit, iisque se ducem præbuit; qui ex angustis illis egressi, quum felici victoriarum cursu late imperium in Asia propagassent, Tartari à tribu sua universi dicti sunt. alii à Tataro fluvio, cujus accolæ Sumogli sunt, dici volunt, & in illa

Ioane.

Ioannes Leunclavius harum rerum diligens scriptor. alii denique Tartaros lingua Syriaca residuos ac reliquos dici autumant, quasi hi ex Israelitarum sæce reliquæ sint; cui rei firmandæ argumento est, quod illi etiam ante Mahumetis adventum circumcisione, utpote à Iudæis accepta, uterentur.

III.

*Tractatus de Tartari Præcensibus,
Chersonesibus & Bosphoriis.*

TAurica Chersonesus, arboris folio similis est, quod pediculo suo Scythiæ continenti jungitur, ac alteram alam in paludem Mæotidem, alteram vero unâ cum extremitate aut cuspidem in Mare magnum extendit. Veteres Gazariam eam dixerunt; ac celebris fuit tum propter soli ubertatem, tum etiam propter piscationes. Longo tempore Bosphorani vocabantur; qui Principes regiminis forma, donec eam Tauri, Scythiæ populi, occuparunt, ac Tauricam eam nominarunt. Mithridates potestatem vasti sui adjecit imperio, ut qui ejusmodi acquisitionibus, tanto potentior esset contra Romanos. quos etiam bello

bello aggredi ausus est; in quo tamen nihil fecit aliud, quam quod propriam sibi acceleravit ruinam. A Romanis enim victus, non Tauricam modo & Bosporum cum aliis suis novis acquisitis, sed & Pontum (regnum suum proprium) amisit. Et post hanc victoriam, Romani novos in hisce partibus constituerunt reges, quos Bospori Reges appellarunt.

In Imperii divisione provinciarum hae orienti ascriptae sunt: quo nomine etiam Genuenses, qui tunc in flore erant, maiorem ac meliorem Tauricam partem classibus suis occuparunt, novamque coloniam Theodosiam (quae hodie Caffa dicitur) deduxerunt, ac totam fere maritimam Provinciarum partem possederunt. Anno postea c l c c l, Tartari vi eam ingressi, Genuenses quidem non prorsus expulerunt, quamvis maximis eos affecerint damnis, donec in donata quidam tributorum loco consentire coacti sunt, Tartaris reliquum, tam in paludis Maeotidis & Maris majoris littoribus, quam in continenti, campis scilicet fertilissimis, ac etiam extra peninsulae, eam Scythiae partem quae Crimea dicitur, usque ad montes Rhipaeos possidentibus.

In hoc itaque tractu nunc Tartari
Pre-

Precopenfes habitant, qui magnam acque amplam tam in longitudine, quam in latitudine regionem possident, ac dominium suum, usque ad Tanaim Europae terminum versus Orientem, & ultra Borysthenem versus Occidentem extendunt, ubi Polonorum contingunt limites; ac illi ipsi sunt, qui frequentibus suis excursionibus Poloniae à partibus Podoliae & Rusciae sunt infesti quemadmodum & Moscoviae, quam ad Septentrionem contingunt, multa damna inferunt. A Meridie Turcae sibi habent imminentes, qui maximam ac meliorem nunc Tauricam partem possident, & praecipue Caffam Genuensium, ut dixi, coloniam, quam Mahometh ille, qui anno c l c c c x x v Constantinopolim cepit, ipsis extorsit. Vbi Genuenses (amissa Pera, atque omni alia commo-ditate subsidii ad illorum locorum defensionem submittendi) non destiterunt tamen terrestri ex Italia aliquot equitum turmas, tanta cura, tamque memorabili simul & mirabili alacritate, tantisque sumptibus mittere, ut vel maximum totius mundi Principem, praeter longi itineris pericula, detinere potuissent. nequaquam tamen & potentiae & felicitati Mahometis resistere potuerunt. Eodem hic tempore Tartaros

Precopenſes tantum non in ſervitutem redegit, coſctos ut ipſius ſigna (quocunque etiam vocarentur) vel minimis ſequerentur ſtipendiis. Neque ullis aliis unquam familia Ottomanica, quam hiſce Tartaris, uſa eſt; ac hiſ iple Baiazerthes quoque contra patrem, contracta cum ipſis affinitate, uſus eſt. Verum quidem eſt, quod, quum majori coguntur exire numero, Nochaienſes in ſocietatem vocent, qui ultra Tanaim in proximis Alie limitibus habitant, ac numeroſiſſimi ſunt, atque ex principali ſua horda uſque ad ſeptuaginta colonias deduxerint: ſed tamen Turce nunquam, cum quem poſſent educunt numerum, veriti ne vim aliquando ab ipſis pariantur: neque etiam Precopenſes ex ſuo territorio plures quam triginta aut quadraginta, ad ſummum, equitum (nam pedites non militant) educunt, qui non amplius quam unicum Sultaninum (monetæ genus eſt) pro toto anno, in ſtipendio accipiunt, cætera raptò aut ex præda quætere coacti.

Sub ſuo hi vivunt Règè, qui pro more Chan aut Czar dicitur. Familia autem Regia Cherel vocatur. Ingenioſi ſunt, & animoſiores quam reliqui in vicinia Tartari. Regia ipſorum civitas olim Solgati, ab aliis autem Crim dicebatur.

Datur, in ſuperiori Taurica ſita; unde & illi populi ab aliquibus Hiſtoricis Crimæſes, quemadmodum & illa extra Iſthmum provincia Taurica Crimæa (quod, ut Polonorum dicunt Hiſtoriæ, munitione ſignificat) vocatur. Sed ego antiquius illud puto eſſe nomen, atque illud eſſe emporium cujus Herodotus meminit, Cremini illud vocans, ac nomen explicans, dicendo id eſt, prærupta, quod ita deſcribit, ut proprie ſitui in quo Crim eſt conveniat. Poſtquam autem hæc natio pedem in Taurica fixit, regiam quoque ſedem eo ac in civitatem Bavalaria tranſtulit, quæ in Tauricæ meditullio ſub montibus jacet, qui ab oriente verſus occidentem extenſi, totam eam regionem in duas partes fere æquales dividunt; quarum optimam (verſus meridiem nimirum) hodie Turcæ poſſident; altera (ſeptentrionali ſcilicet) Tartariſ relicta. Habent autem & alias civitates in peninſula hac, nempe Chercharden, Cremum, Surgati, Taſtre, hodie Precopiam dictam: extra vero peninſulam uſque ad Boryſthenis ripas, habent Nigropolim, ac alias, nullius tamen momenti, civitates. Et ultra Boryſthenem eſt Orcicovia, in qua Princeps plerumque propter Maris commoditatem, & quod Poloniæ ſit vicinior, & ad

ad excursions oportunitior, habitat.

Nomen Præcopenſes à foſſa habent: nam præcep ipſorum lingua foſſam ſignificat. Putant autem aliqui foſſam hanc in Taurice iſthmo factam, eo nimirum perfoſſo, ut inſulam eam faceret. Sed quum nemo ſit, qui id pro certo doceat, non poſſum & ego dicere, quæ aut qualis ea foſſa fuerit, à qua nomen hoc deſumpſerit, an nimirum ad fortificationem aut munitionem, an vero ad irrigandum ſolum ducta ſit, neque quiſquam mihi hætenus (quamvis diligenter inquirenti) occurrit, qui certi quid hac de re attulerit. Neque ego etiam adduci poſſum ut credam eam hanc eſſe foſſam, cujus Herodorus libro quarto meminit: quod nimirum Scythiæ à longa & diuturna illa Aſiæ & Mediæ expeditione redeuntibus, ac uxoribus tantæ abſentiæ tædio ſervis ſibi conſugio junctis, ex quibus numerofam juventutem ſuſceperant, inventis, bello eam adorti ſint, in quo hæc ad ſui deſenſionem à Tauricis montibus uſque ad paludem Mæotidem latam foſſam duxerit. Nam ſi nomen ipſis hinc datum, necesse erit ut ipſorum ea Tauricorum opus fuerit; alias enim neſcio quomodo ab eo antiquo opere cognominari ita poſſint. Verum ſi ſit qui me informet,

informet, nullam aliam in ea provincia eſſe foſſam notabilem, quam hanc à Scytharum nothiſ ductam, aſſentire ſorte. In medio autem relinquo, hoc ſaltem addens, quod foſſa hæc à ſervorum (qui cæci plerique erant) filiis ac Scytharum nothiſ ducta, Oriza nominata fuerit, fortaiſſis à ſine: Ideo enim à montibus Tauricis qui in Scythia erant (è qua illi egreſſi ſunt qui Cherſoneſo de qua nunc agimus, nomen dederunt) uſque ad paludem Mæotidem eam deduxerunt, ut ea regione, quæ Cherſoneſus non erat, domum redeuntibus dominos excluderent.

Cherſoneſus, aut Cherroneſus (eodem enim modo ſcribitur) Græca vox eſt, & peninſulam ſignificat, hoc eſt, regionem totam fere aqua circumdatam. Veneti corrupte Poloneſam (*Poleſine*, aut *Poleſine*) vocant: quod nomen non à Pò (ſic Padum dicunt) derivatum, ut putant aliqui, ſed à voce Peninſula corrupta deductum.

Sunt & aliæ Provincie, præter Tauricam, quæ Cherſoneſi dicuntur; nempe Cimbrica & Aurea, & aliæ ſimiles, quarum aliæ aliis ſunt celebriores: imo eſt & quæ particulari hoc gaudebat ulim nomine, quæ nunc Galipolis: & ſita eſt inter anguſtias *il Stretto di Galipoli* Italicæ

liæ dictas, & sinum Candia. & in ipsa Græcia duæ quoque similes reperiuntur peninsulæ, in sinu Salonichiano seu Theſſalonicensi: quarum alteram Acanthion, ejusque isthmum Acanthion vocarunt: altera hodie caput sancti Gregorii dicitur. Extra Græciam tota Africa peninsula est, neque ampliore quam sexaginta miliarium in latitudinem continenti jungitur spatio aut isthmo. Morea quoque, quam veteres Peloponnesum vocarunt, peninsula est, & forma & magnitudine Tauricæ fere similis. Peninsula itidem est Scandia, aut Scandinavia dicta, quæ Regna Sueciæ, Norvegiæ, & Daniæ partem, cum Bodnia & Finmarchia continet, ac usque ad Mare glaciale, à quo & sinu Bodnico aut Finnico parvo separatur terræ spatio, extenditur. Peninsula quoque est Peru, aut America Peruviana, hoc est tota illa Novi mundi pars, quod *Mare del Norte*, & Mari meridionali, quod *Mar del Zur* nautæ vocant, alluitur: ac versus meridiem freto Magellanico à continente separatur: versus septentrionem autem parvo isthmo eidem jungitur, ut in tabula Mercatoris & aliorum videre est. Hinc paulo ulterius occurrit alia peninsula, versus sinum Mexicanum, quæ lucatan provincia dicitur.

De harum autem peninsularum aliquibus, præcipue autem de Taurica, Cimbrica, & Aurea, proferam ea, quæ notabiliora sunt, aut saltem ea quæ in mentem mihi revenient. Et quia Taurica huic dissertationi præcipue occasionem præbuit, pauca quædam, præter ea quæ superius dicta sunt, de ea adjiciam.

Hæc à scriptoribus vocatur aliquando Taurica, aliquando vero Scythia: à recentioribus autem Gazaria dicitur. In circuitu habet circa 10 miliaria. In altero latere occidentem versus alia est parva peninsula, quam proprio nomine Cherronesum vocant, in ejus superiore parte civitas est antiqua, eodem nomine celebris. Solebat autem hæc Cherronesus esse provincia valde populosa; ac circiter triginta in ea civitates fuisse memorantur. Quod factum est propter magnam omnium ad victum necessariorum ibidem copiam, mari pisces & vicina Scythia, vinum vero & frumenta ipsa terra in magna abundantia subministrantibus: tota enim frumentorum fertilissima est, unde & habitatores ejus agricolæ dicuntur, ad vicinorum Scytharum (qui Nomades, id est, pastores dicuntur) differentiam: qui ipsi frumentis etiam Mithridati regi tributum pendebant: Et testantur historia, quod

Græciam aliquando paverint, quemadmodum & hodie magna copia Constantinopolim deportatur. Præcipue autem merces, quæ ab illis proveniunt partibus, sunt sal, mel, quod subamarum est, & cera. Frequentes enim ibi sunt sylvæ, in quibus apes alvearia sua condunt. Item pisces sale conditi, qui tum in Mari majori, tum in palude Mæotide, maxima capiuntur copia. Atque hinc frequens Caffæ erat mercatus, dum in Genuensium fuit potestate. Sed tamen Tanæ, ad Tanais fluminis fauces sita, ubi in paludem Mæotum id se exonerat, frequentior fuit mercatus. Eo enim & aromata ab Indicis maribus ad Indum fluvium, hinc ad Oxam, inde ad mare Caspium, atque inde rursus ab oriente occidentem versus, usque ad Citracanum aut Astracanum, celeberrimum ejus temporis Tartarorum Astracanensium emporium, hodie Moscovitis ad Volgæ fauces situm, ac Rhædum, inde demum Tanam Carovanis deportabantur, atque Venetorum & Genuensium navibus in Italiam delata, alias quoque provincias distrabebantur.

Illis temporibus Veneri suos consules atque alios nobiles propter commercia illa tam in Caffa quam in Tana habebant. Nostro autem hoc tempore, longe

ge diverso itinere aromata illa devehuntur, neque forte abique insigni Divinæ providentiæ consilio; quæ non vult, ut unus idemque populus tantis semper gaudeat divitiis, sed per ejusmodi vicissitudines ita eas repartitur, ut omnes iis frui possint. Præter autem frumenta aliasque merces Constantino-polim etiam deportantur pisces sale confecti, atque omnis generis salsamentia, quæ per totam inde sparguntur Græciam, ac loca ei vicina, usque ad Italiam etiam, ut sunt sturiones, palamides, & botarghæ majores, quæ cera inducuntur: minores autem aliunde veniunt, nempe è sinu Sartano, (*Golfo di Santa Italice dicto*) prope Corsu: & è Bojana prope Albanæ Scutarium, ac aliis.

Nulla autem amplius vel Caffam, vel Tanam Italica commeat navigia, neque etiam aliorum populorum Christianorum, ne se indifcretæ Turcarum barbariei exponant. Veniunt autem aliquando Genuam Cassanæ naves. Vectores quoque se à Genuensibus descendere profitentur, ceterum tamen & morum & linguæ & religionis patriæ oblitum, cum vix centum & quinquaginta annos sub Turcarum fuerint potestate. Audio interim esse homines sic satis civiles, forte propter

pter Italicam originem, aut etiam celsi inclinationem aliquam. Sub sexto enim habitant climate, in regione frigidiuscula: quæ quamvis vites ferat, ac uvas ad maturitatem producat, brumæ tamen tempore terra operiendæ sunt, quemadmodum & in majore Germaniæ parte fieri solet.

Isthmum autem, aut angustum illud solum, è quo peninsula hæc à continente dependet, ut Strabo dicit, ab aliquibus octuaginta in latitudinem patere putatur milliariis: ac scripsit ipse, superius nominatum Michridatem Europatorem muro eum clausisse. Sed credo etiam in hoc spacio numerari lacum, qui paludis Meotidis pars est, atque in ipso isthmo reflagnat, in quem per angustum canalem ingreditur. Atque rectæ illius spatium multo erit angustius, ac folii, cui & Tauricam assimilavimus, pediculo persimile: quod & ab incolis, cum Itali sua ibi adhuc haberent commercia, *zuccola* vocabatur. Quod nomen nescio an ab Italis mutuarint qui cucurbitam *zuccam* dicunt, quasi cucurbitæ folio esset similis; an vero barbaræ sit, ac aliud quidpiam significet. Hoc autem observavit Strabo in hujus regionis descriptione, quod quamvis extra nostrum sit propositum, non tamen

men incommode hoc inferetur loco: nimirum primum qui Bospori hujus suscepit dominium, Parisadem fuisse nominatum, cujus posteris multis postea seculis in eo regnarunt, donec tandem sub ejusdem nominis postremo in Mithridatis potestatem devenit. Quod & in aliis regnis observatum est, quæ in eodem quo ceperunt nomine tandem desierunt. Imperium Romanum in Augusto cepit: in Augusto aut Augustulo desit. Gothorum in Italia Regnum ab Alarico fundatum, in alio Alarico extinctum est atque deletum. Constantinopolitanum Christianorum Imperium in Constantino S. Helenæ filio initium habuit: sub alio Constantino, etiam Helenæ, sed non Sanctæ, filio finem sortitum est.

Faxit Deus Omnipotens, ut etiam aliquando in Mahumethe & sectam & tyrannidem Turcicam finiri videamus, quemadmodum & in Mahumethe ceperunt, & multis indicis in occasum vergere videntur. Et hæc quoad Tauricam Chersonesum sufficiant.

Operæ pretium nunc erit ut de Bosphoro (seu Bosporo potius) aliquid dicamus. Non autem hoc Provinciæ nomen est, nisi valde improprie sumatur, sed angustiam significat, per quam mare

ex uno in alterum perfluit sinum : neque hoc nomine plures quam hæc dux, Thracia nimirum & Cimmericia, appellata sunt : ut altera Bosporus Thracius, altera Cimmericus dicatur. Imo nomen hoc ab una ad aliam translatus aut derivatum est. Fabulosus enim ille Io virginis in vaccam mutatae è Thracia in opposita Asia litora transitus, nomen huic angustiae dedit, ut Bosporus diceretur, tanquam *Bovis transitus*. atque hinc illud nomen alteri quoque angustiae propter similitudinem inditum est, ut Bosporus Cimmericus diceretur, per quam palus Mæotis in Mare maius se exonerat, quemadmodum & per Thracium Bospori Mare maius in (Ægeum) Ambobus hisce Bosporis Europa ab Asia separatur: atque hi & Tanais, *Don* nunc dictus, veri ejus sunt termini. Distant autem quingentis inter se miliaribus Thracius, ubi angustissimus est, eam habet latitudinem, ut canum latratus, & gallorum cantus ab una in altera audiantur ripa, imo & distinctæ hominum provinciae. Thracius ab uno latere habet Constantinopolim, ab altero vero Chaleedoniam, hodie Scutarin dictam Bithy.

Bithyniæ hæc civitas est, à Megarensi- bus olim ædificata, unde ab oraculo tanquam cæci derisi sunt, quod tam felicem Constantinopoleos situm nec elegerint nec viderint: ubi hic omnibus carebat commoditatibus, propter rationes quas recitat Polybius, quæ hic & nimis longæ relatu, nec ita faciles intellectioni sunt.

Hunc Bosporum audio ab iis qui viderunt, à Propontide usque ad Mare majus, ad viginti extendi miliaria: ac nunc ab utraque ripa sumptuosos palatios & hortis amenissimis esse ornatum, quamvis solum sua natura sterile ac arenosum sit: unde magna hic opus erat industria. Sed Imperii Ottomanici magnitudo, atque ejus aule divitiarum superarunt: quamvis maxima tantarum fabricarum causa, & frequentium illarum habitationum, gubernationis iniquitati attribui possit. Nam qui ibi vel minimum possidere putatur, continuis ministrorum (seu aulicorum Turcicorum) extorsionibus expositus est: unde etiam qui aliquid habent, aut aule vicini habitent, ubi aliquanto meliore vivitur & proceditur iustitia, aut saltem aliquo ejus meliore respectu. Unde & illi qui ex hac Constantinopoli-

lios ejusque pomeriorum dilatatione & augmento, quo totam potius provinciam habitatam quam civitatem refert, potentiz ac magnitudinis Imperii argumenta deducunt, falli possunt. Quinimo timoris potius & debilitatis hoc certissimum est signum. Est enim tanquam concursus aliquis sanguinis ex membris remotioribus ad cor, quo vel ipsum aliquando suffocatur: aut tanquam lien, quod quanto magis in corpore humano crescit, tanto reliqua decrescunt membra. Et huic solebat Constantinus Imperator fiscum comparare Principum.

Bosporum hunc Darius Xerxis pater, contra Græcos exercitum movens, instravit. Xerxes autem Hellespontum, qui hodie Fretum Galipolios vocatur, ubi *Dardanella* Italis dicitur (aut *Dardaneli*) nunc sunt, ponte junxit. Hic autem non vocatur Bosporus: quamvis inter ipsas Dardanellas, castra in utraque ripa posita, quæ veteres Sestum & Abydum dixerunt, non habeat majorem quam unius miliaris latitudinem, paulatim tamen postea in amplius distenditur spatium.

Bosporus Cimmericus, qui ab Italis vulgo *Vespero*, aut *Bocca di S. Giovanni* dicitur, ut Strabo putat, nomen hoc à Cim-

Cimbris sortitus est. Sed ego falli eum arbitror: Cimmericæ enim nomen multo antiquius & ab Homeri temporibus cognitum fuit. Thracio hic latior est: in aliquibus enim locis ripæ latius quam milliari inter se distant; in aliquibus etiam usque ad duo, & ulterius. In longitudine autem, qua (ut dixi) Europam ab Asia separat, ad septuaginta se extendit milliaria. In qua mensura (si non hallucinantur illi qui vidisse se proferunt) Polybium & qui eum sequuntur necessario insigniter errasse credendum est. Spectaculum autem præbet amœnissimum, multis in utraq; ripa ornatus civitatibus, quæ celebres apud veteres fuerunt, & præcipue illas, quam Panticapean aut Bosporum in specie nominarunt, in qua frequens erat mercatus. Itali hodie *Vesperum*, incolæ autem Chertz eam vocant. In Europæ latere sira est, nimirum in Taurica, in ipso canalis medio, à quo civitati nomen inditum est: quamvis verum Bosporani dicebantur olim illi qui ab altera canalis parte habitabant: qui etiam Imperio suo usque in Tauricam prolato, nomen etiam suæ eo intulerunt nationis. Sed ego credo olim Bosporanos dictos, quos nunc Circassios, aut Zicchos vocamus, homines à Tartariis

taris ducentes originem, sed professione Christianos, ritu autem Græco; de cætero autem nulli rei nisi furtis & latrocinii intentos.

Bosporus hic Cimmericus, quemadmodum & vicinæ paludis Mæotidis partes, hyberno tempore ita congelantur ac indurescunt frigore, ut non solum equos & carros onustos, sed etiam integros ferant exercitus. Imo de Mæothridate tradunt historiæ, quod Bosporanos eodem in loco æstate prælio navaliter vicerit, quo hyeme eos equestri superaverat. Unde etiam apud Romanos in proverbium cessit, Frigus Cimmericum; ut omnes regiones frigidiores Cimmericas vocarent. Nondum enim magis versus septentrionem jacentes regiones, neque Norvegiam, minus etiam Schricfinniam, aut Finmarchiam, aut Gronlandiam, aut novam Zemblam cognoverant. Quamvis credibile sit cognoverant. Quamvis credibile sit ipsos Islandiam insulam vidisse, quæ circiter viginti gradibus Cimmerica septentrionalior est, ac eam Thylen dixisse. Sed illi qui aliquanto melius in historiæ lectione sunt versati, hanc facile rejicient opinionem, quamvis communem. Non enim Islandiam, sed Scandiam hoc nominant modo, quam in expeditionibus Anglicanis detexerunt; neque

neque unquam ad Islandiam, vel ad mille usque millaria accesserunt. Atque hæc sunt quæ de Bosporo Thracio & Cimmerico dicenda occurrerant.

Sunt quidem in diversis mundi partibus & aliæ ejusmodi angustiae, sed neque hoc notata nomine, neque tam celebres, excepto freto Magellanico, admirabili naturæ opere, de quo forte alia península tractabimus. Superius quoque Helleponti feci mentionem, qui etiam fretum Galipolitanum dicitur, ubi duo sunt castella, quæ Dardanella vocantur, Asia quoque est ejusmodi angustia, in sinus Lepanthi ingressu, ubi etiam duo sunt eodem nomine castella. In ipsa quoque Taurica, de qua superius egimus: fretum etiam tale est in Isthmo, quod est palude Mæotide in alium lacum extenditur, quam Bugis fluvius, est montibus Riphæis descendens, efficit. Hujus autem nulla est apud historicos mentio. Straboni quidem meminerunt aliqui, & Strabo lacum Putrem, aut Sapram, (quod idem est) nominat, ab effectu scilicet, & ob putredinem aquæ. Alii Bricen vocant. Et videtur inuere ibidem Strabo, quod lacu illo Putri non numero, Isthmus non amplius quam quinque millaria in latitudine habeat. Neque

Neque dubito quin in tam immensa
terræ marisque spaciis, plures, ut dixi,
aliæ ejusmodi angustię inveniantur, sed
his neque similes, neque tam celebres,
neque etiam hoc notatas nomine, cum,
quo Græci non pervenerunt, neque etiam
nomen tale pervenire potuerit. Græcum
enim nomen Bosporus est, & voce &
historia, sive fabula, quod ipsi nulli alii
angustię aut freto indiderunt quam
hisce duobus, Cimmerio videlicet &
Thracio: atque illi propter eam quam
cum hoc habet similitudinem. Et scien-
dum, Græcos & in Taurica, & in Cim-
meria ac Bospero habitasse: ac omnes
fere civitates ab ipsis & eorum colo-
niis edificatas esse, vel ex nominibus
(quanquam ad Barbarismum inflexis)
certum est.

An autem ab initio ab universæ hujus
fabricæ autore & creatore Deo ita factę
ac ordinatę: an vero post aliquem au-
torum decursum natura vi sibi viam
faciens eas aperuerit, ut nimio se exor-
naret pondere, neque ego dicere pos-
sum, neque quemquam pro certo asse-
raturum puto: sed conjecturis his
agendum est.

Et revera qui mundi positorem con-
siderat, ac Scythis altitudinem perpen-
dit, à qua tot in paludem Mæotidem
decidit

descendunt fluvii, facile is creditur, quod
cum ea tantam aquarum copiam ac
colluviem retinere non possit, ideo præ-
cipue quod & ipsa paulo sit altior, neque
adeo profunda sit, naturali ponderis sui
violentiā viam sibi per eas partes, in qui-
bus minus vel à montibus, vel à faxis,
vel ab aliqua altitudine insuperabili, im-
pedimenti fuit, inundationibus per loca
subiecta decurrens aperuerit: impetum
etiam augente aliorum fluminaum, quæ
è diversis regionibus & locis in eam il-
labuntur, decursu, ac in iisdem partibus
concentru. Ita etiam, quod Borysthene,
Tiro, Danubio, qui à partibus Occi-
dentalibus præcipuus est, ac aliis fere in-
finitis, à circumjacentibus Asiæ regio-
nibus in mare majus, aut Mare nigrum,
ut nunc vocant, (Veteres Pontum Euxi-
num, aut Axenum, id est, inhospita-
lem aut innavigabilem, dixerunt) ir-
ruentibus, hoc nimio pondere grava-
tum, ac toto ejus impleto spacio, exi-
tum sibi per Bosporum Thracium fece-
rit: ac postea rursus Propontide, quam
Mare de marmora hodie vocant, impleta,
per Hellepontum aut fretum Gallipo-
leos, in loca se inferiora effuderit: ubi
novis rursus restagnantibus aquis, no-
vum mare effecerit quod Adriaticum
aut mediterraneum vocant. Quo etiam
reple-

repleto ac multis maximis aucto fluvii,
ne littora sibi opposita inundaret, viam
sibi vi ac celeri decursu in Siciliam &
Africam aperuit: quæ cum satis ampla
non esset, perrupto etiam eo impedi-
mento, Siciliam etiam ab Italia separa-
verit, ut per duo illa ostia liberius in
oceanum procurrere, eique seungere
posset. Hac tali quali facta conjectura,
veniamus etiam ad Columnas Hercu-
lis, aut Fretum Herculeum, quod hodie
Stretto di Gibraltari vocant. De quo
aliqui pro certo affirmant, quod ex
aquæ impetu quæ viam vi sibi fecerit,
provenierit. Id si verum esset (quod
equidem affirmare non ausim, sed pro-
babilibus tantum innixus rationibus)
dicerem, quod quemadmodum palus
Mæotis veteribus Majoris appellabatur
mater, ita & Mediterranei maris pater
dici possit. Atque hæc mea opinio eo
fit verisimilior, quod experientia do-
ceat, tam paludem Mæotidem per Bos-
porum Cimmericum, quam Mare majus
per Thracium semper absque intermis-
sione fluere, ac immensam aquarum
copiam provolvere, quæ nullo eo re-
fluxu redeunt.

Dicamus etiam aliquid de palude
Mæotide. Vocatur illa à recentioribus
mare Tanæ, aut mare Zabacharum, aut
mare

mare Ciabaci, de cuius nominis etymo
aut origine nihil habeo quod dicam.
De primo autem dicunt, deducum il-
lud esse ab ejus regionis populis quæ
Mæotes olim dicebantur. Secundum à
Tanai fluvio habet, ita magnis duobus
ostiiis in paludem effunditur, ita ut ab
eo solo ea fieri putetur. Palus quidem
dicitur, quasi stagnans aliquis esset lacus
& limo oppletus: sed revera mare po-
tius est, quod mille in circuitu habet
milliaria, quamvis Iornandus Gottus
centum & quadraginta saltum (qui
proculdubio manifestus est error) ei tri-
buat. Multas habet in circuitu civitates
populosas. Romani nullam ejus ha-
buerunt notitiam, nisi post Mithridati-
ca bella. Tota plerunque hyeme con-
gelatur, ea saltem excepta parte quan-
tanais suo impetu excepta parte quan-
cat, quemadmodum & ipse solus ex
omnibus ejus regionis fluminibus, pro-
pter suam rapiditatem, frigore non con-
stringitur. Causa autem quod palus di-
citur, est quia adeo est humilis, ut non
nisi scaphis & minoribus navigiis na-
vigari possit; neque enim tempore Po-
lybii, ut ipse scribit, in maxima altitu-
dine ultra quinque cubitos habebat.
Iornandus autem octo eum in aliqui-
bus locis habere dicit. Et judicat Poly-
bius

buis temporis progressu minorem eam futuram, propter magnam arenarum copiam, quam Tanais ac alii fluvii in eam decursu suo provolvunt. Idem quoque de Mari majore judicat. Sed neque in hoc neque in illa evidens aliqua apparet mutatio; quamvis Maotis in hodiernum usque diem nulla majora admittat navigia; neque ante Mithridatem, neque etiam postea esse. Vero non tantum palus Maotis, sed etiam ipsum mare Nigrum tam dillicilis ac periculosa putabatur navigationis, ut præter titulum quo Euxinus aut Axenus, hoc est, Inhospitalis dicebatur pontus & innavigabilis, veteres etiam pro miraculo habuerint Iasonis in Colchidem, qua tam breve confecit iter, & Peloponneso videlicet usque ad Phasiam navigationem, quæ cum nostri temporis audacibus navigationibus collata, ludus aut fabula videbitur. Et si Argonnavem in cælum transulerunt veteres, quid Victoris navis faciens, quæ totam mundi circumivit machinam, & illis quibus Draco Anglus itidem totum in circuitu mundum perstravit?

MARTINI BRONIOVII
de Biezdzfedeæ, ad Tartarum
Legati, Tartaria.

*Campi Sauranenses & Oczacovienses,
qui inter Bogum & Neustrum
fluvios siti sunt.*

BRatislavia seu Braslavia oppidum in extremitate Podoliæ, quod etiam si cum arce satis obscurum & humile sit, verum incolas quingentos, & amplius sclopetarios optimos, ac cum Scythis crebris levioribusque præliis bene versatos ac exercitados, præsidii quasi loco perpetuo habet. Illi in campis ductores viarum peritissimi sunt, à Tartaris ac Kozacis, qui in campis perpetuo vagantur, prælia & pericula, si eis comitatu impares sunt, evitare probe norunt. Ex Bratislavia non admodum densis sylvis, in quo loco Bratislavienses propter Perecopienstem, Oczacoviensem & Biachorodensium Tartarorum incursum, Valbogi vel Hispani fluvio, penes Oczacoviam usque itur: proinde ad Trestenevium, Bersadum, Olsancam, Sauranam, (unde campi Sauranenses dicuntur,) rivulos, Oniffionis cujusdam ignobilis

Rusci alvearium, in quo altissimæ quercinæ arbores apparent. Demum in Bogo pons lapideus & balneum, quod Vicoledi magni ducis celeberrimi ac belliciosissimi Principis Lituaniæ quondam fuisse perhibetur, ruinæ lapideæ, testudines & sepulchra, quæ Turcica vel Tartarica fuisse dicuntur, ac vulgo Cessennia, quasi monumenta appellantur, videntur. Coudeman Romani cuiuspiam Rusci idiomate Dolniam Horodisslâ Horodisslâ vel territorium ruinosum lapideum, quod illi Pritolce seu propugnaculum nominant, ac ibi Sinavoda, quasi caruleus rivulus, vulgo ita dictus, Bogum insluit. Prohibet vel porta potius inaccessibilis, natura loci ita facta insula saxosa in Bogo, à ripa utraque montosa, quam fluvius undique circumluit, eaque facta ampla locique natura munitissima est, quæ nostris hominibus à Tartaris & Vandalis receptui tutissima est, hominesque plurimos illa capit. Præsertim vero Bratislavienfisbus annis singulis in ea mensibus aliquot piscantibus præsidii quasi loco est, ac in ea ducenti vel paulo minoris comitatus sclopetarii in Aprili & Majo ac Iunio mensibus, in aliisque in Bogo insulis, quibus ille plurimū abundat, multi admodum semper reperiuntur. Cernencucum, lapideam ruinam

ad Bogum sitam; Certelnam minorem, annem luciorum, (nam luciorum ferax est) appellant Piescanibrod, seu Arenosum vadum, quem cum in confines Pogolia veniunt Tartari transeunt. In Bogo fluvio apparet Cercicesseniam Turcæ; Getricessenia vulgo dicitur: illa cuiusdam Tartari vel Turcæ locupletioris mercatoris sepultura fuisse perhibetur; ac ex lapide cæso & polito, ac sumptuoso opere in Mahometicum cultum facta erectaque, nunc etiam à viatoribus conspicitur. Certelnam majorem, rivum Capcacleium ad arcem collapsam seu ruinosam. Ac ibi Capcacleius fluvius Bogum insluit, plurimosque lacus habet: Hancroericum, seu, ut Tartari, Chamfus est, & rivis limpidissimis abundat: Berezaniam lacum cannosum, qui ex adverso Oczacovix, mari Euxino vel Pontico & Borysthenis seu Nepri fluvii in mare sese eo exonerantis meatibus proximus est, & alluitur. Ille campus quinquaginta vel amplius miliaribus benemedis, sex vel septem dierum vel diatatori iter accelerant, expedito viam usque constat. Feras, bisontes, alces, equos, cervos, arietes, qui unicum tantum cornu habent, capros, apros, ursos

ursos campestres habet: Etsi à decennio, vel paulo amplius, hiemis asperitate, niviumq; magnitudine, fame ac siti pluviumq; admodum enecatæ fuisset dicuntur, earumq; in campis ingêtes ossium acervi reperiuntur. Tum etiam ovium, bouum ac equorum Turcicorum, & Tartarorum greges innumerabiles, qui ibi perpetuo pascebantur per Rusciam, Volsiniam, Kioviâ, Podoliam & Moldaviâ finitima, eolq; prorsus licentiosos homines, nō ita pridem penitus deleti sunt. Cozles seu tumuli, vulgo Mogilii dicti, altissimi, maximi & frequentissimi, maximorum ac cruentissimorum, ut plurimi asserunt, verisimile rationiq; consonum videtur, quondam bellorum certissima signa, seu illustrium virorum sepultura, conspiciuntur. Ille campus solo fertilissimus est: plurima loca ad colendum inhabitandumq; commoda, aptissima, amœnissimaq; habet: gramina & herbas natiuitate loci odoriferas, præsertimque ad pascendum greges procumentorum vel animalium plurimis infert. Ad confluentem Bogi plurimis in locis montuosus, quoad vero ex parte sylvestris, verum in patienti ad Nestrum vel Tyrâ fluvium, Moldaviâ campestris est planissimus omninoque campestris est majorique ex parte lignis caret.

Mol-

Moldavia seu Valachia inferioris pars, quæ olim Bessarabia dicta fuit.

EX confinibus autem Podoliam, Moldaviâ, seu Valachiam vicinis, Camentiam, Chotimum, Sorocham, vel Olpida & arces ad Nestrum sitas pervenitur. Proinde Pruto sive Hieraso Moldaviâ fluvio trajecto Stepanovetiam, vel Iassi primarium Valachiam oppidum, vel rectius ad Prutum Techniam oppidum, & arcem Turcicam, non ita pridem ad Confluentem Nestri munitam, ac ibi Technienses vel Moldavici in Nestro trajectus aliquot recta in campos repariuntur. Verinens vero per lacum Vidovo seu Obidovo ducitur, quem quidam ab Ovidio nuncupatum fabulose fortassis autumant, qui latissimus est, & in Pontum Euxinum in eo loco exoneratur, etiamque ex adverso Bialogrodi. A veteribus Moncastrum ea arx & civitas dicebatur, quæ non ita pridem à multis annis Valachorum seu Moldavorum Regulis à Turcis crepta & possessa est. Tyras influit. In ipso Tyræ seu Nestri ostio turris lapidea existit, quam Neopolemi & vicum Hermonactis, ac in utraque Tyre ripam civitates duas conditas, Niconiam in dextra, à lava vero Ophiufam, nominatas esse ex Astrabonē

liquet. Ex adverso itaque Majaci trajectus ille Bialogrodo navibus in campum Bialogrodensem, & Oczacoviensem superatur. Militem quendam Majacum ibi fuisse fabulantur; ac in eo loco Nestro trajecto. in ripa lapidei parietes ruinosi, & quasi quædam ruinae apparent; eam ruinam Turrim Neoprolemi fuisse Strabo refert.

Campi Bialogrodenses & Oczacovienses. Qui inter Tyram & Borysthenem fluvijs, ac ad mare

Euxinum sunt.

DEmum vero Beribonium Turci, alias Licastemum Colum lupinum appellant. locus ille fossas altissimas & amplissimas mari vicinas, lacus & rivus amoenissimos habet. Cacibiei Horodisæ, quasi territorium collapsum, quem lacus amplissimus ad Confluentem Nestri mari vicinus alluit, ac ibi portus non ignobilis quondam secundo Nestro extitisse memoratur. Adzigoli ille locus tres fossas celebres, lacus amaros & saluos quam plurimos mari proximos habet, ibique magna vis Kozakorum perpetuo confluit, mutuisque bellis & caeteribus frequentissimis concidunt. Idcirco ille locus viatoribus adeo terrori est, ut in eo non solum per noctem quiescere, verum ne pabulari quidem satis secure

habeant. Nam non raro accidere solet, ut quod si non Kosacones ipsi, cadavera tamen hominum ibi sæpe reperiantur. Domina Dolnia seu fossa, quæ maxima & amplissima lacubus & rivulis limpidissimis frequens est, Berezani lacu angustissimo, verum profundissimo, ac ibi in sinum Carcinitum & mare Ponticum sese exonerantis trajectu superato, Oczacoviam pervenitur. Berezaniam lacum, & Carcinitum sinum, Tamiraci & Carpanci sinum seu lacum fortasse nuncupatum esse Straboni placet. Ab ostio Tyrae fluminis insulam Leucam intra pelagus educatam intervallo quingentorum stadiorum distare, ac Achilli sacram nuncupatam esse Strabo asserit, quæ in eo Berezani lacus trajectu optime à viatoribus conspicitur. Borysthenem fluvium ad stadia sexaginta inde distare, & amnem Hypanim seu Bogum ei vicinum esse, ac inde ostium Borysthenis insulam quandam existere, in qua portus quondam fuit, idem Strabo memorat.

Oczacovia arx & oppidum.

Oczacovia, quæ Olbia, Olbis & Borysthenes Olbiopolis, quasi beata civitas, à Ptolemæo & Plinio dicitur, ad Borysthenem Carcinitum fluvium seu sinum sita est, ac in eum sinum mari

Euxino vicinum Borysthenes ibidem exoneratur, quam à Miletiis conditam esse, & amplum emporium habuisse Strabo refert. Arx lapidea, nec bene tum munita, oppidum ignobile Turcarum ditionis est. Borysthenes seu Neprus altissimus, rapidissimus & latissimus fluvius, qui à septentrione labitur, in Carcinitum sinum seu fluvium ac Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit. Supra Oczacoviam vero miliaribus quatuor Hypanis seu Bogus fluvius in Borysthenem exoneratur. Ad Oczacoviam vero per Borysthenem & sinum Carcinitum stadiis ducentis (ut vult Strabo) tractus latissimus, & navibus majoribus ac minoribus in librum ibi superatur. In eo tractu & transitu à peregrinis & mercatoribus vestigal perpetuum Imperatori Turcarum solvitur.

Isthmus, qui inter Pontum Euxinum & Borysthenem est.

Continens, seu Isthmos ab antiquis ita dictus, inter Pontum & Borysthenem angustissimus unius diei itineris spatium, admodum arenosus, colibus, lacubus, paludinosus salis depositis. ac ibi per Borysthenem sal deponitur, arbores etiam humiles virgultis parvis insertas habet. Cervis, utrisque capris

capris, & apris campestribus frequens admodum est.

Tartarica tuguria, & manendi illorum in campis modus.

Iste continens agris, pratis, tuguriis Tartariis, quæ vulgo *ulnsi* à Barbaris nominantur, ac ut pagi ex tenuissimis lignis, limo vel ceno stercorebusque pecorum seu animalium oblitæ, facti, & arundine tecti sunt, Perecopiam usque miliaribus amplius triginta extenditur, rivisq; abundat. Verum æstate & in autumno Tartari in eis tuguriis non degunt. nam in Aprili cum uxoribus, liberis, familia, mancipiis ac domibus, quæ rotundæ penulis obstitæ quatuor vel quinque hominibus ad degendum vix commodæ sunt, & in carris rotis duabus sustentatis, camelis duobus, vel uno, vel bobus, itidem cum familia & suppellectili vehuntur. Camelos, equos, pecora, & oves, innumerabiles greges secum ducunt, alios vero commodioribus in pascuis relinquunt. Perecopiam vero inter Borysthenem & mare Euxinum, vel extra Perecopiam nō raro in Tauricam ipsam, vel ex adverso Perecopiæ Ossium seu Azaphum (ut Turcæ vocant) oppidum ad Confluentem Tanais vel Doni, rapidissimum & maximum fluvium, à veteribus quondam Græcis, proin-

proinde Genuensibus Italis, cum arce
munitum, ac non solum ibi præsidio
firmissimo Imperatoris Turcarum, ve-
rum etiam ejus loci Præfecto imposito,
à Turcis habitatū, erectum contendunt.
In Isthmum seu campos planissimos, &
maximos eos, qui inter Borysthenem ac
Maotim paludem ac mare Ponticum
sunt, ac in peninsulam ipsam de loco in
locum ad pascua commodiora semper
progrediuntur & migrant. Verum in
Octobre frigoribus, imbribus ventisque
perpetuis sævientibus ad tuguria ea rure-
sus redeunt. In primis enim à Kozacis
Nizoviis nostris hominibus, quod se-
cundo fluvio in cymbis ibi vagantur
inde nuncupatis, ac iis sclopeteriis qui
æstate & autumnō in Borysthene in
cymbis majoribus & minoribus perpe-
tuo vagantur, subitasq; & damnoas in
eos incurfiones faciunt, magnopere sibi
metuunt. Attamen frugibus & gram-
nibus collectis Borysthene glacie con-
creto cum familia propriisque animan-
tium gregibus commodius per hyemē
stativa sua habere solent. Isthmum illum
Zenonis Cheronesum Ptolemæus vo-
cat. Et Strabo ad telluris magnæ Cher-
sonesi cum adhærentem, Roxanos feri-
bit & Roxolanos, quos nos Russos seu
Rutenos nunc dicimus. in campis illis
inter

inter Tanaim & Borysthenem pascua
herbosa semper sætatos memorat, ac
adversus Mithridatis Lupatoris ductores
Tassium, Palacum, & Selurum socios
belligerasse. & cum pugnacissimi judica-
rentur, Barbara (inquit Strabo) natio o-
mnis infirma prorsus apparuit, & quin-
quaginta millibus adversus sexaginta
millia milititer acie instructa, ductu &
auspicio Diophantis ducis Mithridatici,
resistere ac sufferre impetum non vā-
lentes, maxima ex parte trucidati sunt.
Galeis, thoracibus, & scutis ex crudis
boum corrigiis eos usos fuisse, ad per-
eutiendumque lanceas, arcus & gladios
habuisse scribunt. Tentorii centonum
instar pilo contextis utebantur: in plau-
stris vitam degebant, & circum tento-
ria pecora comitabantur, à quibus vi-
ctum capiebant. Lacte, caseo, & carne
vescebantur. Tartari illi etiam eadem
ratione fere vitam degunt, agros tamen
non paucos illi nunc habent & colunt,
herbas etiam non raro colligunt.

*Taurica Chersonesus, antiquis minor
Tartaria, Barbaris Gadzaria, Pere-
copia arx & oppidum.*

Perecopia, à veteribus Græcis Eupato-
ria, Pompeiopolis, sacer locus, Dro-
mon vel Curfus Achillis, seu Græcida,
Hera-

Heracleum vel Heraclea appellata, in confinibus Tauricæ seu Scythicæ Chersonesi, vel peninsulæ dictæ, primum oppidum obscurum, & parvum, arx lapidea, nec satis munita est, in qua Principes Tartarorum vel Chani, ut Tartari eos vocant, quasi Reguli seu supremi domini Palatinum, quem illi Begum seu Perecopensem omnium vocitant, perpetuum habent, qui Borysthenis & Tanais seu Dni fluviorum transitus & trajectus, & confines universos vigilantissime perpetuoque observat, ac universis Tartaris iis, qui in campis ad Perecopiam & ultra Perecopiam sitis degunt, præest. Illud oppidum una cum arce ipsa, ut ex ruinis videtur, à priscis & antiquis peninsulæ Tauricæ quondam vel Bosporanis Regibus sive Imperatoribus Græcis in angustissimo continente, eo quem una ex parte à septentrione palus Mæotis, (Partem lacum cum Strabo nominat) altera vero mare Ponticum à meridie alluit & cingit, universamque peninsulam ambit, excitatum est. Et quoniam ibi per universum, ut Strabo isthmum dicit, qui inter paludem & mare dimidii miliaris tantum spatium fere continetur, fossa profundissima & lata facta, oppidum fossæ appellationem sortitum est.

est, quam in hodiernum usque diem à Tartaris ac ipsis pariter Turcis sermone illorum retinet. Lacum à mari separatum esse stadiis sexaginta, Putrem seu lacum ipsum stadiis quatuor millibus, Tauricæ vero seu peninsulæ isthmum trecentis & sexaginta stadiis contineri Strabo refert. Enitivero Sachibgerio Chano Tartaro in peninsula imperante, qui Tartaros Noagienses pro imperio bellum illi facientes, insigni ac memorabili strage ad Perecopiam prostraverat, deviceratque, turres lapideæ XVII in ea fossa excitatæ fuere, fossaque altius reparata. Proinde vero in signum memorabilis victoriæ cruentissimique belli, nonnullæ turres ex capitibus caesorum ibidem factæ fuissæ à Tartaris perhibentur. Cum itaque in peninsula ille transitus pateat, Tartari perpetuas excubias Perecopiæ agunt; ne minem peregrinum, qui in peninsulam tem transire permittunt. Denique cum in bellum descendere Chanus cogitaverit, vel aliquod periculum aut bellum Tartaris imminet, universi Perecopiam frequentissimi semper conveniunt.

Coslovía arx & oppidum.

Crecopit ad mare sicum milliaribus septem distat. Emporio non ignobili præfectum arcis & oppidi Chatus proprium & perpetuum ibi habet.

Ingermenum arx & oppidum.

Ingermenum milliaribus xii vel amplius à Coslovía distat. arcem lapideam, templum, & specus sub arce & ex adverso arcis miro opere ex petra excisos, habet: nam in monte maximo & altissimo sita est; ac inde à specubus Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile, opibus æternum, celeberrimum, & natura loci maxime admirandum, copiosissimumque excolebat. Ex adverso oppidi promontorium extenditur in latitudinem stadiorum aliquot spatio; in longitudinem vero iii vel iv milliaribus oris angustissimis. Euxino mari medius est. Portus tres habet illos: Paftorum, à quo alter efficitur portus (Crehantem Strabo vocat.) ad quos naves multæ commodè accedere, & à tempestate fluctibusque maris in locis illis consistere possunt. In ea angustia Taurorum nationem Scythicam latronum manus constituisse, ac impetum in eos, qui eo divertissent, fecisse Strabo memorizæ prodidit. In montibus saxosis, qui

qui ibi sunt maximi & admirandi, vestigia certa apparent, quod antiquissimi populi Græci lapides grandes ibi excidebant; navibusque ea angustia oris deportatos Corsonum seu Cherfonam Peninsulae urbem ea tempestate clarissimam & antiquissimam ex illis extruxisse, nunc etiam à Græcis Christianis dicuntur. Heracleenses Ponti accolæ coloniam conduxisse, ac urbem Cheronesum ibi appellatam esse, ac à Tyra flavio stadiis iv millibus & cccc cursu maris emetiendo eam distare Strabo meminit. Ingermenum arcem satis & magnificam à Principibus Græcis extructam fuisse apparet: nam portæ & ædificia adhuc nonnulla integra Græcis characteribus exornata, & cum insignibus eorum insculpta conspiciuntur. Ac per universum illum isthmum quondam ibi usque ad urbis mœnia ædificia sumptuosa extitisse, plurimi sunt integri; ad extremum vero duas vias Regias grandes lapidibus stratas esse, certo apparet. In eo isthmum portæ, horti, vineæ plurimæ & optimæ, à Græcis quondam cultæ, (Belbecum nunc etiam appellantur,) quas Christiani Græci vel Itali & Iudæi, paucique Turcæ nunc possident, in loco eodem visuntur. Ex Ingermeno Corsonum terrestri

itinere eundo est isthmus inter oris angusti portum, & mare Euxinum, quem stadiis sexaginta constare, & parvam Chersonesum appellatum esse, ac portionem magnæ Chersonesi occludere Strabo describit. Est ille isthmus ad levam & lacus maris Euxini planissimus, & solo fertilissimus: ad dexteram vero portus oris angusti, habet quidæ agrum satis uberem, montibus tamen & collibus, in quibus vineæ & pomaria infinitæ erant, septus est. Incolis & pagis ad urbem ipsius mœnia caret, & in vastitatem porfusus redactus est; tamen greges initio ovium, pecorum & animalium propter nimiam soli herbarum uberitatem à Turcis ibi perpetuo pascuntur. Ex edificiis illis ruinosis, quæ ibi conspiciuntur, animalibus illis per singulas turmas domini proprii Turcæ vel Tartari castellas maximas conficiunt & sepeliunt.

Chersonesus seu Corsunum urbis

Taurica antiquissima.

Chersonesum seu Cherronesum, Corsunum, vel Chersonam, Sari Germanum, quasi flavam arcem, Turcæ urbem eam vocarunt: nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quæ quod superba, dives, delicata & clara quondam Grægentis colonia fuerit, universæque penitus antiquissima, frequens, magnifica,

fica, portuque nobilissima exiterit, admiranda ruinæ illius manifeste testantur. In extremitate isthmi illius, quem parvam Cherronesum Strabo vocat, & in ostio ipsius portus oris angusti, ac per universum isthmum sicut latitudo ripæ utriusque maris est, urbs murum altissimum & magnum turresque plurimas & maximas ex secto & grandi lapide erectas nunc etiam habet, ac tota mari exposita existit. Aquarum ductus, qui miliaribus quatuor cuniculis ex petris excisis in urbe ducebantur, in quibus nunc etiam aqua purissima est, ad urbem ipsius mœnia conspiciuntur. Est in eo loco unde rivulus ille delabitur pagus quidam non ignobilis, & non procul in ripa maris, in monte saxoso, Græcum monasterium, Sancti Georgii solemne; anniversaria devotio Græcis Christianis qui nunc in Taurica sunt reliqui, in magna frequentia ibi fieri solet. Urbs illa à multis non solum annis, verum sæculis, & hominibus & habitatoribus prorsus vadastra est. Muri & turres integræ adhuc & miro opere sumptuose factæ conspiciuntur. Principum Regia vel domus in ea isthmi parte, & urbis mœnibus, turribus, & portis magnificis existit. Verum à Turcis insignes columnæ marmoreæ

& serpentina; quarum intus adhuc loca apparent, & grandiores lapides, spoliata & per mare ad sedes eorum in ædificia publica & privata deportata sunt. Idcirco ad maiorem ruinam ea urbs pervenit: non ædium & templorum ulla vestigia quidem in ea videntur. Vrbis ædificia humi prostrata & solo æquata sunt. Monasterium Græcum maximum in urbe est reliquum: parietes templi apparent quidem, sed testitudinem non habent, & ornamenta ædificii ejus, quæ ibi erant insignia, diruta & spoliata sunt. Ex illo monasterio duas portas ædis Corinthii, quas Græcorum presbyteri Regias portas vocant, & imagines insigniores, Græcos aliquos ad Volodimirum magnum Russorum seu Kioviensium Principem ea tempestate prædicto loco Kioviā deportavisse, postmodum vero à Boleslao secundo rege Polonie Kiovia Gnesnam prædictam inde locumque in templi maximi portam nunc etiam ibi videntur, delatas esse, Russorum & Polonorum annales memorie prodiderunt; Volodimirum Principem Ioanni Zemizæ Constantinopolitano Imperatori eam urbem quondam eripuisse; verum Basilii & Constantini Imperatorum Anna sorore in matrimonio ducta, & sacro fonte ritus Græci in eodem monasterio

à Pa-

à Patriarcha quodam iniuncto, restituisse. Quod & in hodiernum usque diem in locis iisdem à Christianis Græcis, quorum obscuræ & parvæ admodum reliquæ super sunt, prædicatur. Ante urbem promontorium existere, & Parthenium, id est, virgineum appellatum esse, dextæque illius ædem ac statuam habere. Ac eam urbem liberam fuisse, propriisque legibus vixisse; verum à Barbaris direptam, & eoque necessitatis deductam esse, Eupatore Mithridate præfule sibi delecto adversus Barbaros bellum gessisse, & tanta spe erectum exercitum in Chersonesum misisse, ut & Scythias pariter Strabone teste intulerit, & Scilurum liberos quinquaginta (ut Possidonius scribit) captivos habuerit, & à Perside præfecto loci ditione accepta Bosphopotitus sit: Ac inde ex eo tempore in hunc usque diem Chersonesitarum civitatem Bosphoranis Regulis subiectam fuisse olim idem Strabo asserit.

*Iamboli, seu Balacheum, arx
& civitas.*

Iamboldum seu Iamboli Græci Balacheum, quasi piscium arcem & civitatem eam (nam in eo loco mare piscibus ferax est) Turcæ dixerunt. Ea in altissimo magno & saxoso monte ab Italis Genuensibus munita & habitata fuit:

superbis enim & pessime tunc inter se convenientibus ac ignavis Græcorum, qui tunc eam partem Taurice tenebant, Ducibus ignominiose sine aliquo eorum præsidio ab eis erepta fuit. In ea civitate commoditate loci naturalis Genuenses usi portum celebrem, ac utilem, munitissimum sumptuosissimumque propugnaculum, excitavere. Est ibi etiam sinus maris angusti penes civitatem & inter promontorium non exiguo spatio distans, qui portum non ignobilem continebat, ut ex mari magno naves non paucæ ibi tuto descendere & consistere possent. Arces, ædes, mœnia & turres sumptuosæ cum plurimis Genuensium insigniis & titulis prostratæ & omnino dirutæ jacent. Civitas illa à paucis Græcis, Iudæis & Turcis incolitur, à paucioribus itidem mercatoribus & peregrinis per mare frequentatur.

Mancopia seu Mangutum, ut Turci vocant, arx & oppidum.

Mancopia civitas ad montes & sylvas magis porrecta, & mari non jam propinqua est; arces duas in altissimo saxo & perampro conditas, templâ Græcâ sumptuosâ & ædes, plurimos rivus, qui ex saxo decurrunt, limpidissimos & admirandos habuit. Postquam vero à Turcis ea capta esset, postmodum vero anno

anno decimo octavo, ut Christiani Græci perhibent, subitaneo & horribili incendio orto funditus fere demolita est. Idcirco nihil quicquam insignius præter superiorem arcem, in qua porta insignis cum Græcis textibus multo marmore ornata, & domus alta lapideæ est. In eam domum Moscorum nuncios Canorum barbarico furore nonnunquam detruduntur, ac durius ibi asservantur. Templum Græcum S. Constantini, & alterum S. Georgii humile admodum nunc reliquum est. Presbyter Græcus unicus, Turcæ & Iudæi aliquot ibi habitant, cætera in ruinas, vastitatem, & omnem fere oblivionem versa sunt. Nec homines jam super sunt, nec Ducum, nec gentium earum, quæ eas urbes & arces maximas possidebant & inhabitabant, annales aliqui reperiuntur. Nam in locis singulis eos summo cum studio & impendio meo conquiebam. Verumtamen à Presbytero quodam, Græco homine jam annoso, probo, & non rudi, quem ibi vidi, accepi, quod paulo ante civitatis ejus à Turcis obsidionem Duces quidam duo Græci, quos Constantinopolitanorum vel Trapezuntii Imperatorum sanguinis fuisse certe apparet, patruus & nepos ibi mansissent. Græci vero Christiani non

multis tamen annis eam inhabitaverunt ac paulo post ab infideli & immanissima Turcarum gente civitas illa fide eis data & violata erepta fuit. Duces illi Constantinopolitani vivi abducti, à crudelissimo & sceleratissimo Turcarum Imperatore Selimo ab annis centum & decem crudeliter contrucidati sunt. In templis illis Græcis in parietibus effigies & habitus exornati Imperatorum & Imperatricum earum, ex quorum sanguine eas ortas & prognatas fuisse appareat. Arx & civitas quondam antiquissima Mancopix, & Cercelligermen à Turcis arci novæ & à Cercellio nominata, proxima est, nec ea à Turcis & Tartaris, ac ipsis etiam Græcis, propter nimiam vetustatem aliquod cognomen nunc habet. Græcorum tamen Ducum temporibus, de quibus in eo loco plurima nefanda, quæ in Deum hominesque illi perpetrabant, prædicantur, ea corruit. Ac in eo monte saxoso, in quo sita est, in saxo miro admodum opere domus excisas habet, quarum etsi ille locus nunc sylvestris est, integræ tamen plurimæ reperiuntur. Phantum marmoreis & serpentinis columnis ornatum humi jam prostratum & corruptum, insignem & clarum quondam eum locum extitisse testatur.

Chia-

Chanorum Regiæ & sedes.

Chanorum Regiæ seu domus in Mediterraneam (ut eam Strabo vocat) Tauricam porrectæ sunt. Oppidum non ignobile, & domum lapideam primariam, in qua ille semper residet, Baccasarium nuncupatam ille habet. Illud oppidum inter duos montes situm est, & flavius parvus, à quo oppidum cognomen retinet, medius defluit. Mahometicum templum lapideum, & sepultura Chanorum, ex ruinis Christianorum penes oppidum exstructæ sunt. Non procul etiam ab illo oppido monasterium Mahometicum, & plurimæ sepultura Tartaricæ, ex ruinis Græcorum non ignobiliter excitæ sunt. In extremitate oppidi istius aliud oppidum est Salaticum dictum, ædificiis non ignobilioribus à Turcis incolis exornatum. Chanorum Regiæ vel domus, à prisca Tartarorum Principibus sumptuose ædificiis, templis, sepulchris, & balneis magnifice exornata est. In eam domum Principes, quum otio, deliciis, oblectationibus & recreationi vacant, cum uxoribus non raro descendunt. Locus ille enim seu tractus venationibus expositus est. Pomaria, vineas, hortos & agros infinitos & præstantes habet, ac rivis limpidissimis irriguus est. Montes & sylvæ plurimæ illic sunt, in

R s qui

quibus ruinosæ ædificia plurima, & maximæ arces & civitates conspiciuntur, à paucis tamen & nullis hominibus illæ habitantur, & desolatæ jacent. Almatia-
rai ad confluentē Almx est Chanorum Regia, seu domus, in qua ille raro manere solet, quod non ita commode sicut alibi ibi degere & cum aula sua divertere potest; nam pagus tantum unicus & obscurus ibi est. Arces & oppida obscuriora sunt aliquot vicina, in quibus uxores suas alere solent. Arces itidem nonnullæ sunt, in quibus Sultani Chanorum fratres vel filii & uxores illorum perpetuo habitant. Pars illa Cherfonefi, quam Chanus cum suis Tartaris possidet, à Perecopia versus paludem ad Cremum civitatem culta, plana, campestris, fertilis & herbosa est; Verum versus mare & ipsam Chani Tartarorum Regiam, ejusque oppida, arces & pagos, monstruosa admodum, sylvestris, cultissima ac uberima existit. Montes sunt maximi & celebres in ea parte. Maximus vero omnium altissimus est, & in summitate lacum sane non exiguum habet. Illum etsi ego non ascendi, verum ab aliquot miliaribus ille bene conspicitur, & nō vulgare altitudinem & magnitudinem demonstrat. Fluvii plurimi non parvi admodum ex montibus illis decurrunt.

Pisci-

Pisciculos etiam si non magnos (nam aqua non est profunda) sapidissimos tamen & delicatos plurimos habent. Sed quoniam Tartaris piscium rarus est usus, Christiani tantum & peregrini nostri cum eò veniunt in capiendis eis operantur. Est præterea avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquando scolopartarii Christiani vel Turcæ, rarius tamen nostri peregrini, petere solent. Venationes cervorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina sunt plurimæ. Solet etiam non raro diebus aliquot Chanus ipse ibi venari; sæpius vero cum canibus venaticis Turcicis vel Tartaricis in campum descendit. Sortassus pagus Tartaricus Chani Regiæ vicinus, in quem Lituanici & Moscovitici legati non raro divertunt, ille satis amplus & amoenus est. Enimvero cum Taurica seu peninsula Chanorum ditionis esse cepit, Itali non pauci Germanenses nobiliores post subactā à Turcis Capham, Tartarorum Principibus juris & proprietatis suæ litteris eorum conscriptis & consignatis, quas ego apud eos vidi & legi, eum pagum cum specialibus immunitatibus illi obtinuerant, sive hoc auro, quod illi tū ex sedibus suis secum asportaverant, sibi comparaverant, sive etiam ministerio, dum Chani in

able-

ablegationibus apud Christianorum Principes nō obſcure operam ſuam navabant. Templum Catholicum in pago illo extruere iſpis permiſſum fuerat, in quod, dum ego ibi manerem, aliquoties deſcendebam. Preſbyter tamen unicus Franciſcanorum ordinis Frater, quem Chriſtiani illi ex Turcica captivitate ære proprio tum redemerant, in templo illo fuit. Ille poſtmodum cum Tartarico legato, qui apud Sereniſſimum Regem non ita pridem fuerat, in Lituaniam Vilnam uſque advenerat. Reverendiſſimum Ioannem Andream Caligarium Sedis Apoſtolice Legatum ſæpius ille accedebat, ac cum iſſdem Tartaris, dum aliquot ſeptimanis manſiſſet, iterum in Tauricam ille reverſus eſt.

Cremum arx & civitas.

CRemum, ſeu ut à Tartariſ Crimū dicitur, civitas & arx muro antiquiſſimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricæ, Cherſoneſi mediterraneæ, (nam eam Ptolemæus ita nominat,) admodū diſſimilis eſt. Ptolemæo fortallè Taphros, Plinio vero Taphræ eam antiquis nominatam fuiſſe placet. Illa poſtremis jam temporibus ante Genuenſium in Tauricam adventum à maximo populo Mahometico, qui ex Aſia eo tum migraverant,

rant, culta & inhabitata fuiſſe videntur. Nam templa ſeu delubra antiqua Mahometica non ſolum in civitate ipſa, verum & ultra civitatem, plurima admodum cum characteribus Chaldaicis in grandioribus ſaxis exciſis conſpiciuntur. Turcæ ſeu Tartari non pauci admodum incolæ, Græci tamen rariores, hoc referunt, quod maiores ſui conſtanter meminerint, eam civitatem à Perſarum olim gente inhabitatam, præſtantem ac primariam fere officinam mechanicarum artium quondam eam extitiſſe. Liqueſcane ex ipſis ruinis, & loci amplitudine, urbem eam quondam clariffimam, & maximam gentium coloniæ extitiſſe. Tartari ab eo loco Crimæſes vulgo nunc appellantur. Officinam monetariam, quam Chanus eudit, in ea civitate perpetuam habent. In arce, quæ maxima ad civitatem eſt, uxores Chanorum perpetuo aſſervantur & conſeſcunt.

Sidagios arces tres & civitas.

Sidagios à Græcis, à Genuenſibus vero Sudacum, arx & civitas illa dicta fuit. Tartariſ proſus incognita eſt. In monte altiffimo, ſaxoſo & peramplo, ad mare ſito, in ſummitate montis, arcem ſuperiorem, alteram mediam, tertiam vero inferiorem arcem, muro & turribus cinctas & munitas Græci ſeu Genuenſes Itali

Itali condidere. Tempia Græca ex grandioribus saxis infinita esse, & quasi cella pauca admodum, nonnulla vtergra visuntur, plurima vero in ruinâ versâ & humi jam prostrata jacent. Superbi, discordes & desides Græci à Genuensibus Italis fracti & debilitati civitatē amiserant. Non contemnenda Genuensium vestigia Græcis multo clariora ibi conspiciuntur. At insignem locum, quondam, ut ex ruinis videre licet, extitisse, à Christianis Græcis, quorum parvæ admodum reliquæ ibi sunt, memoratur: Græcorum gentem eo discordiarum & inimicitiarū devenisse, quod familiarē, quæ dissidiis laborabant, ne devotionem, quidē publicam fieri eque interesse volebant. Propterea templa illa infinita quam plurimè ædificavere, quæ aliquot centena ibi extitisse Christiani perhibent. Tempia tria maxima Catholica, domus, muri, portæ, ac turres insignes, cum textilibus & insigniis Genuensium in arce inferiori visuntur. A Metropoli quodam viro Græco & honesto, qui ex insulis Græcis ad visitandos presbyteros illos tum eò advenerat, & hospitio me exceperat, accepi, quod cum immanissima gens Turcarum eam civitatem ingenti maritimo exercitu oppugnasset, à Genuensibus fortiter & anti-

mo se illa defenderetur. verum cum obfidionem diuturnā ac famem Genuenseros exercitus Turcarum sustinere amplius possent, in maximum templum illud, quod adhuc ibi integrum est, centeni aliquot, vel, ut ille asserbat, mille fere viri egregii sese receperant, per dies aliquot in arce inferiori, in quam Turcæ irruerant, fortiter & animose sese defendentes, insigni & memorabili Turcarum strage edita. tandem in templo illo universi concidere. templi illius portæ & fenestræ à Turcis muro impletæ. castrorum cadavera in eum usque diem impulta jacent. In id templum ne accederem, à Caphensi Seniaco quondā Turca, quem in ea arce perpetuum ille habet, ego prohibitus sum. Portorium non ignobile civitatis ejus fuit. Vineæ & pomaria, quæ ad duo & amplius milliaria extenduntur, fertilissima à Caphensib, Turcis, Judæis, & Christianis nunc etiam ibi coluntur. Nam universæ Tauricæ vinum optimum ibi nascitur. Rivis amœnissimis, qui ex altissimis & mediis montibus & sylvis, quæ admodum frequentes ibi sunt, decurrunt, universus ille tractus abundat.

*Civitarum maritimarum distantia
& descriptio.*

Civitatibus illis superioribus, ac de-
mum Sudaco ipso jam emenso usque
ad Theodosiam, quam Genuenses Itali
Capham dixere urbem, Taurica ripa per
stadiorum mille longitudinem aspera
montanaque & aquilonibus procellosa
exiit. Ante illam urbem promontorium
quod ibi conspicitur in pelagus in meri-
diem versus Paphlagoniam Amastrum.
que urbem valde procumbere, ac à Gre-
cis Orium & Opon, frontem arietis, ap-
pellari Strabo refert. Opponitur illi &
aliud promontorium Carambis Paphla-
gonum, quo pontus Euxinus in pelagus
geminum dividitur, ac id utrumque eu-
ripius angustat. Carambis à Cherone-
sitaram urbe stadiorum duobus millibus
& quingentis, ab arietis autem fronte
multo minore numero distare Strabo
memorat. Post eam montanam, ut eam
Strabo regionem vocat, Theodosiam
civitatem jacere; campos uberitate præ-
flantes, portum vel centenis navibus
commodum habere, eumque finem Bos-
poranorum & Taurorum agro antea
asscriptum fuisse, idem asserit.

Capha seu Theodosia civitas.

Capha seu Theodosia urbs universæ
Tauricæ clarissima, munitissimaque,
à Ge-

à Genuensibus Italis condita & ad mare
sita est. Portum copiosum illa semper
habuit. Genuensium tempore appareret
eam divitem & habitabilem admodum
extitisse. Postquam vero à Turcis ab an-
nis plus centum Genuensibus erepta
fuerat, Christiani Itali in angustum ita
reducti sunt, ut exiguae & obscuræ ad-
modum eorum reliquæ in ea supersint.
Civitas pristinum splendorem maxima
ex parte amisit. Tempia Christianorum
Romana demolita, ædes dirutæ, muri
& turres, in quibus Genuensium pluri-
ma insignia & inscriptiones Latine vi-
suntur, collapsæ jacent. Tempia tantum
Catholica duo, & Armenica itidem in-
tegra supersunt, in quibus Presbyteros
propriis alere, & devotioni publicæ in-
teresse à Turca antiquo jure eis conce-
ditur. Turcis, Armenis, Iudeis, Italis &
Græcis Christianis paucissimis habita-
toribus referta, negotiationibus portu-
que universæ ejus Tauricæ nunc etiam
nobilis est: vineas, pomaria, & hortos
fere infinitos illa habet. Capham non
raro navigatur ex universis vicini-
oribus & remotioribus Græciæ insulis, sæ-
pius vero ex urbe Constantinopolinam
secundo vento duorum tantum dierum
spatio, vel paulo amplius, navibus eo
veniunt.

Telluris Tauricae distantia & descriptio.

Tellurem aliam deinceps fertilitate conspicuam usque ad Panticapeum Bosporanorū metropolim, quæ in ostio Mæotidis sita est, existeret, ac inter Theodosiam & Panticapeum stadiorum quingentorum & triginta intervallum esse Strabo refert. Tellus illa frumenti ferax est, & vicos habuit olim multos, sed nunc Tartarica tuguria plurima ibi sunt. Vrbem portus optimi Nympheum dictam, & tumulum Panticapeum habitaculis frequentibus circumpositum stadiorum viginti insignem esse, ac ad ortum portuum navium triginta quondam ibi extitisse, & arcem à Milesiis conditam ibi fuisse Strabo asserit. Est quidem ad eum tumulum nunc etiam civitas & arces duæ, quæ fortassis à Turcis & Tartaris Cercum & Thamanum appellantur. In ipso Mæotidis ore, quod Strabo Bosporum Cimmerium vocat, ejus vero initium ab ampliore latitudine ad septuaginta stadia. ubi est Panticapeis locis ad Phanagoriam propinquissimam Asiæ civitatem, divisionem inchoant. ad angustissimum Euripum terminari: illud vero angustia Asiæ ab Europa separare: simul & Tanaim fluvium ab Arcto in paludem ad stadia sexaginta inter se distantibus alveis crumpi, ac totam circum-

circumtionem paludis illius stadiis octo milibus constare Strabo tradit. Magnam Cherronesum seu Peninsulam ipsi Pelloponneso forma & magnitudine perquam similem esse, eam vero totā Bosporanos Principes assiduitate bellorum vastatam habuisse: Illam etiam Bosporanorum Tyrannos parvam quidem Mæotidis ori & Panticapeo adjacentem Theodosiam usque tenuisse, plurimam vero partem usque ad isthmum sinumque Carpenoitem Tauros gentē Scythicam habuisse: Atque sane etiam oram totam, & aliquid extra isthmum usque ad Borysthenem parvam Scythiam vocatam; propter transeuntem vero Tyram fluvium & isthmum eam terram habitantium, multitudinē hujus & partem magnam Scythiam parvam nuncupatam fuisse; cum Thraces partim vi, partim malignitate loci (est enim plurima palustris) eam concessissent; Strabo memorie prodidit. Idem etiam subjicit, Cherronesum sane in mare vergentem Theodosiam usque in campis frugiferam, non sic autē montanam frumento admodum beatam esse. Vbiunque forte fossore proficilla fuerat, modiorum centum & octoginta millia, ducenta vero argenti talenta tributi nomine cū Asiānis locis Sindicem circumadjacentibus

Mithridati solutos fuisse, Græcos frumentariorum commeatuum, & è palude salubamentaria Leuconem Regem decem adducenas modiorum myriadas (est autem myrias decem millia continens numerus) à Theodosia Atheniensibus transmississe, ex Strabone liquet.

Cercum arx & oppidum.

Cercum arx & oppidum Tartaricum Chanorum ditionis obscurum & humile admodum. in ostio (ut Strabo vocat) Mæotidis, & ad eam angustiam, quam Bosporum Cimmerium ille cognominat ac tumulum Panticapeium, & civitatem simul ab eo dictam, situm est. Ex adverso oppidi vel arcis illius in ripa altera angustie illius, quæ amplius unum milliare in latitudinem continetur. Tamanum arx munitissima; quam fortasse Phanagoriam appellatam à Milesiis quondam conditam fuisse, & emporium in ea nobile extitisse Straboni placet. Illæ arcis à Genuensibus quondam excitatæ & munitæ fuisse videntur, & non ignobile præsidium ibi illi semper habuere. Cercum arx diruta est; nam Turcarum Imperator in universa Tartarica nullam arcem aliam præter Peticopiam ipsam præsidio firmare Tartarum seu Chano permittit. Tamanum arcem, quæ

quæ in extremitate Taurica sita est, & Peticorensium amplissimæ provincie, quam Colchidem Ptolemæus & Strabo vocitant, jam contigua existit, Seniacus seu præfectus ei impositus præsidio firmo perpetuo eam munivit.

Peticorensium populi & provincia.

Peticorensium provincia, seu Colchis, ad mare Caspium seu Hyrcanum usque extenditur. montibus & sylvis maximis est obnoxia, quæ jam in ea extremitate conspiciuntur. Gens illa liberissima est. Duces habet plurimos & strenuos, quibus singuli populi & familie obediunt. Ac etiam si Christianos se esse profiteantur, & liqueat Genuensium tempore plurimos illorum Christianos fuisse, attamen presbyteris ac templis deinceps destituti, opinionem solummodo religionis illi nunc retinent. Plerique illorum majorique ex parte idololatæ inter suos rapaces violentique, sed in peregrinos hospites & liberales sunt. Parentes quamvis ex insignioribus vel agrestioribus illi sint, liberos proprios, filios in servos, filias in uxores Turcis vel Tartaris, nonnullique etiam Christianis, ac eos quos inter se furta subtrahere illi solent, ac extra mare plusquam barbarico more barbaris peregrinis occulte vendunt.

Taurica seu Peninsula locorum & civitatum distantia & descriptio.

Inter Perecopiam, Cremum, & Cossiam oppida à Septentrione Taurica seu Peninsula planissima nec admodum montosa omninoque campestris est. Solum fertilissimum, magna ex parte saxosum, aquam vero bonam rarissimam habet. Attamen fontes seu putei altissimi mira profunditate & difficultate à veteribus Græcis seu populis illis antiquissimis & maximis, qui eam Peninsulam ante Græcorum tempora incolabant, quondam excisi & facti per diversa loca plurimi reperiuntur. A Perecopia per unum milliare stagnum magnum sale admirabili natura concretum est, ex quo purissimum & optimum sal, quasi glaciale perpetuo colligitur; cæterosque lacus salfos quam plurimos habet. In quibusdā etiam commodissimis & plurimis locis in montibus ac sylvis arcium, civitatum, templorum monasteriorumque antiquissimæ & maximæ Græcæ ruinæ frequentissimæ admodum reperiuntur, quæ quum multo sæculo habitatoribus caruere, propter antiquitatem temporum cognomina sua amiserunt. Univerſa Taurica seu peninsula illa, ab occiduo & septentrione planissima & campestris est; oppida paucissima, vicique

que plurimos habet; in longitudinem milliariibus ad summum quinquaginta protenditur. Verum à meridie & oriente montuosa & sylvestris, montes altissimos, amplissimos, saxosos, frequentes admodum & admirandos habet, in quibus inter Cremum & Capham auri argentique metalla & ferrum optimum quondam ab incolis repertū fuisse perhibetur. solum fertilissimum, fluvios, rivus amœnissimos, pisces, prata, pascuas, feras sylvestres plurimas, cervos, capras, apros, urſos, vineas, pomaria, agros, campos, oppida, vicos, pagos, prædia plurima optimaque habet. Taurica seu peninsula in latitudinem quibusdam in locis unius vel alterius diei itineris spatium, nonnullis vero in locis unius ferme diei spatium, in orbem quasi extenditur.

Taurica, quæ Turcarum Imperatoris ditio est, descriptio.

Perecopia & Cossiovia, arcibus oppidisque maritimis ac nonnullis oppidis ignobilioribus paucisque Christianorum Græcorum pagis exceptis, arces & civitates maritimæ, reliquæ universæ peninsula, quæ ordine suo descriptæ sunt, cum vicis & pagis Christianorum Græcorum plurimis, Imperatoris Turcarum ditiois sunt, ejusque Imperio universæ parent, firmissimoque præsidio tenentur.

Peninsula, quæ ab oriente & meridie à Perecopia media est, hyemem placidissimam & aërem temperatissimum habet. Nam in fine Decembr. hyemis initium, in medio vero Februario hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quam frigida & gelu confusas est. Nec diutius quam ad initium Martii illa durat. Sub initium itaque veris, & in autumno, fere calidior aër pestilens plerumq; efficitur.

Camporum distantia & descriptio.

Bratissavia, Sauraméses, Oczacovienses & Bialodogrodenses campi inter Hypanim seu Bogum, Tyram seu Nestrum fluvios consistunt. A septentrione versus Neprum seu Borythenem ac Bogum aliqua ex parte plani & campestris, verum ab Occiduo versus Nestrum & Prutum sive Hierasum flu. magis sylvestri & montosi sunt. Podolia, Camenecia, & Moldavia inter Nestrum & Prutum flu. mediæ Tachmiæ & Bialogrodo, quod ad lacum Vidovo seu Obidovo & mare Euxinum est, confinis; ab Occiduo campis & mari Euxino, à Meridie Bialogrodo Kibizæ & Danubio fluvio ubique vicina est. Oczacovia à septentrione Borythenem, in quem Bogus ibidè exoneratur, camposque amplissimos, à meridie mare Euxinum, & Berezaniam lacum salum &

& resurgantem, ab occiduo Nestrum fluvium proximum habet.

Continetis distantia & descriptio.

Deinceps vero continens ille, qui est extra Oczacoviam & Borythenem in formam insulæ, quasi inter Borythenem, Mæotim paludem, & pontum Euxinum, ab occiduo Borythenem habet, à septentrione Tanaim seu Donum fluvios, ab oriente vero Mæotidæ paludem & Tauricam seu Peninsulam, à meridie mare Euxinum, ac illum isthmum seu continentem: extra Oczacoviam vero & Borythenem Perecopiam usque quibudam in locis continens ille est angustissimus: verum extra Perecopiam ad Ossôvum arcem, quæ ad Tanaim est, amplissimus, solo fertilissimus, ac universim in isthmo illo universi fere Perecopienfes & Ossôvenses Tartari pecora & animalia sua pascunt, ac in eo per æstatem & autumnum degunt. Continens ille seu isthmus ab Oczacovia usq; ad Ossôvum (nam ibi terminatur) in longitudinem, quantum ex dictis Tartarorum patet, milliariibus amplius centum constat: in latitudinem autem non pari modo protenditur; nam tam extra Perecopiam, quam ad Oczacoviam vel Borythenem latior est.

*Perecopenſium Tartarorum deſcriptio,
& in Tauricam ingreſſus.*

TAuricani vel Cherſoneſi, qui nunc Perecopenſes vel Crimenſes Tartari dicuntur, Iavolgenſes à Rha ſeu Volga fluvio orti & appellati fuiſſe ex vetuſtiſſimis Scytharum ſcriptoribus certo videntur. Porro inter celebratiſſimos, altiſſimos & maximos Tanaim ſeu Doni & Boryſthenem ſeptentrionis fluvios, in campos paulatim progreſſos fuiſſe, ab annis vero centum ſexaginta vel paulo amplius in Tauricam ſeu peninſulam eos perveniſſe manifeſte apparet.

*Chanorum & Ducum eorum genus
& cognomina.*

CHanorum vel Principum Tartarorum illorum Cygiſſonum genus antiquitus nuncupatum fuit, ex quo Lochtonus quiſpiam Chanus, à quo univerſi Chani ortum trahunt. Ille primus Tauricæ vel Cherſoneſi in Taurica ſeu Peninſula Imperator extitit. Sirinenſes, Bachinienſes, Mangutenſes, cæterosque Kivazios vel Duces, (ex quibus Jacacchi, qui Chanorum conſiliarii & præcipui officiales ſunt, procreantur, eorumque filia vel ſorores eis nubunt) Vlanos, (qui ex Chanorum ſanguine antiquitus orti ſunt, ac, ſi Chanorum legitima & ultima poſteritas defecerit, in principatu ſuc-

tu ſuccedunt) Murios vel nobiliores ſingulorum, (eorum poſteritas & nunc etiam manet) cæterosque Tartaros belli-coſiſſimos, ad aliquot dena millia in comitatu eum certo habuiſſe, ac in Tauricam ſeu Peninſulam cum eo migraviſſe veriſſimum eſt.

Chani Tauricanum regnum occupant.

Duces Græcos, qui Mancopix & Ingermen, ac Italos Genuenſes, qui Iamboldi & Caphæ incolabant, tum populos in Peninſula reliquos invenerat, cum quibus amicitiam, pacem & pacta donec à Turcis deviſti belloque attriti illi fuere, Chanorum prædeceſſores incorrupte & conſtanter coluere, & monetam multis annis communem, quam ego vidi, habuere.

*Imperator Turcarum Tauricanos
Tartaros ſubjugat.*

ENimvero Selymus Turcarum Imperator populis illis debellatis, arcibus & civitatibus ſerè univerſis Peninſulae maritimæ ereptis & occupatis Mechmet Gereium Chanum ad imperium ſuum adegit, ſubjugavitque: illum Sachmates Iavolgentium Tartarorum princeps in ſigni & memorabili ſtrage deletum centum millium ejus exercitu proſligavit. Ex quo ſummum Turcarum imperium Chani agnoſcunt, Tauricæ ſeu peninſulae

sula Tartarorum Reguli seu Principes ab eis constituuntur, vexillum accipiunt, & filios vel fratres Soldanos in obsequia perpetuos Turcis dant.

Successorem perpetuum regni

Tartari eligunt.

VERUMtamen antiquissimo gentis more Galgam seu imperii successorem (Galli Delphinos itidem) præficiunt fratrem vel filium natu maximum magisque idoneum, penes quem in pace beloque summa potestas est; verum cum consensu insigniorum Tartarorum Chani ipsi perpetuum eligunt & præficiunt. Quod si etiam inter Soldanos vel Chanum ipsum dissensio vel bellum alium quod pro imperio exoritur, Turcarum Imperator Sultanorum obsidem cum exercitu & vexillo in Tauricam seu peninsulam expedire non negligit: Chano Sultanisque bello sedatis & pulsatis in Principem sufficit; quapropter Ianizeros plurimos in Taurica seu Peninsula perpetuo ille alit.

Antiqua Chanorum electio.

CHANorum electio pro antiquo gentis more liberis Ducum Murzonum eximiorumque Tartarorum quondam vocibus constabat. Porro propter frequentissimas illorum dissensiones, maximaque bella, quæ à Nogaiensibus Tauricæ seu peninsule

peninsula vicinioribus Tartaris pro imperio ab eis mota sæpius fuere, Sachib-giereus & Deuletigerius, Chani insignioribus potentioribusque Tartaris è medio dolo sublati, & in vincula compacti, ad se posteritatemque suam electionem pertrahere, absoluteque Imperatore Turcarum eos iuvante & confirmante, Tartaris dominari ceperunt.

Chanorum in Soldanos fratres naturales tyranni.

QVod si vero non fratrem, sed proprium filium, ut plurimum contingit, in Galgarum Chanus constituere voluerit, propter seditiones illas, mutasque inter se cædes, Soldanos fratres universos dolo & arte circumventos clam è medio tollit, plerique tamen illorum ad Turcam, à quo benigne accipiuntur, & consolantur, confugiunt, ac ab eo stipendium perpetuum habent.

Soldanorum apud Tartaros curatio

& provisio.

SOLDani Chanorum filii minores à Tartaris vel Murzis insignioribus educantur, & curantur, ne cum adoleverint propter illorum pluralitatem dissensiones aut bella aliqua moveantur: Singuli enim Chani summi agnoscunt imperium, & cum adoleverint, idonei certis Tartarorum turmis præficiuntur, plurimosque

mosque Tartaros voluntarios ad se pertrahunt; plerofque; tamen parentes eorum, quos chariores magisque idoneos putaverint, Nogaiensibus Tartaris præficiunt, pecuniis & equis remunerant. Nonnunquam etiam insidiarum inter se vel seditionum metu, curatorum tamen favore adjuti, ad viciniore gentis suæ vel Christianos Principes confugiunt.

Chanorum consiliarii & aulici perpetui.

Consiliarios Attalicos, quos à curatione sceminarum, parentum vel uxorum suarum ita illi vocant, à quibus Soltani illi perpetuo ex ephebis etiam educantur & curantur; Hamiatos, qui Principum peregrinorum fautores vel negotiorum promotores apud illum sunt; ac officiales etiam Curense Chanus perpetuos habet. In primis vero Duces, Coraceios, Vlanos & Murzas insigniores in negotiis gravioribus ad consilia semper adhibet, & ad se convocat. Aulæ ministros præcipuos & idoneos viros, quorum in legationibus aliisque diversis negotiis necessariis & servitiis suis opera utitur, qui in Consiliarios & officiales Curiales promoventur, ille habet. Illos etiam qui ex insigniori & nobiliori Tartarica juventute delecti sunt, mensibusque alternis in aula ejus versantur, & cum idonei efficiuntur, illisdem dignitatibus

tibus honorantur, perpetuo alit. Attamen Cerecensis Nogaiensibus & Petigorensibus, qui nimium industrii, robusti, audaces, & in bellum promptissimi sunt, in primis & plurimum ille delectatur. Præcipuis dona honoraria & stipendia annua ille elargitur, ac eorum aula ejus non raro frequentior esse solet. In aula Principis insigniores Tartari & nobiliores non ad fastum vel superfluum luxum, verum pro necessitate & honestate satis splendidi & civiles sunt. Etenim ignavia & incuria, in primis vero in Deum, impietate viciniorum Christianorum populorum, celeberrimis incurfionibus & bellis adeo ditati, opimisque spoliis referti sunt, ut eximiores & nobiliores privatis opibus & splendore domestico, quem illi habent, non admodum Turcis impares esse possint. Feminas Mahometica lege quot possunt & volunt alunt, & in uxores à Petigorensibus plerumque emunt; quas etsi non superbe, verum satis pro gentis more culte & civiliter, cum quibus vero prolem habent, quam honorifice & splendide sustentant, & curant. Liberos filios à prima ætate Arabicis literis instituendos, filias vero non domi alunt, verum propinquioribus sanguine curandas illi tradunt. Filios adultos Chano vel Soltanis in

in ministerium, filias nobiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis in matrimonium collocant.

Religio Tartarica.

Tartari illi Mahometani sunt; presbyteros & templa Mahometica habent; literis Chaldaicis vel Arabicis à Turcis paulo corruptioribus vel rudioribus illi utuntur, etsi antequam in Tartaricam seu peninsulam venerant, moribus multo agrestioribus gens ea fera & campestris, quod nunc etiam ex agrestioribus manifeste apparet, fuisse videtur: nam illis Mahometicis legibus, literis & moribus illa tum prorsus caruit. Enimvero à Turcis humanitatem & salum illum cultum Tartari edocti majori nunc ex parte hospitalitatem nobiliores colunt.

Legum severitas.

Ivs vel iustitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in civitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Soldanorum. Presbyterii Cadii vel Iudices in pagis Begi vel praefecti, qui iniurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, sanguinis, furti, quas criminales, fundi, quas civiles seu officii causas nos dicimus, Chanus ipse cum Consiliariis suis decernit. In quibus exponendis causidico opus

opus non habent; subtilitatibus juris, calumniis, excusationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini homines coram iudicibus & Chano ipso, à quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias suas ipsi perse libere admodum exponunt; universis enim semper ad illud aditus patet. Cum in publicum exit, miserrimæ fortis homines non excluduntur, à Chano vero conspecti examinantur, videlicet ut siquid opus habeant referant. Nam non solum legibus obedientiam magnam illi præstant. Principes suos Deorum loco ipsi adorant, & venerantur. Iudices pro lege sua Mahometana perpetui spirituales pro Divis, indubitataque omnis æquitatis & integritatis fidei & opinionis viris inter illos habentur. Principes & Magistratus imperata & iusta fidelissime cum alacritate, promptitudine, ingentique metu quam celerime exequentur, & expediunt. A controversiis, criminatibus, iudicis oburgationibus minus necessariis & particularibus, invidia, odio, tetris excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorsus alieni sunt. Mensibus amplius novem ibi ego mansi, nec audiivi prorsus aliquem actum criminalem, nec civilem inter eos

eos contigisse, nec inimicitiarum causa compositionem aliquam obtigisse.

Tartarorum in aula Chani & inter suos securitas.

IN aula Principis nec inter suos gladios, arcus, nec alia aliqua arma illi gestant, exceptis viatoribus vel peregrinis iter facientibus, in quos admodum humani & hospitales sunt. Illi à prædonibus semper securi: verum à latronibus vel furibus noctu, qui nihil quicquam aliud præter equos illis furantur, nisi perpetuas excubias agant, minus cui esse solent.

Tartarorum rei familiaris, vestis, & manendi ratio.

Rem familiarem, etiam si solam fertile illi habent, nobiliores & agrestiores tamen, iique pauci curant: plerumque etiam agros non colunt, nec ferunt equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ovibus abundant, ac inde victitant. Nobiliores tamen panem, carnes, cibum, vinum crematum & mulsum potum habent; agrestiores vero pane contenti, verum milio concusso, lacte & aqua diluto, quem *casta* vulgo nominant pro cibo: pro potu lacte equino & caelo utuntur. Camelos, equos, & boves onerant inutiles vel jam moribundos jugulant, ac ovium carnibus non raro vescuntur.

Nobi-

Nobiliores non in campis, verum in Taurica seu peninsula pagis, qui in sylvis proximi sunt, habitant. et si pagos proprios plurimi non possident: attamen agros & fundos proprios ibi habent. Quos Vngarorum, Russorum, Moscorum, Valachorum seu Moldavorum mancipiis, quibus abundant, colunt, ac ut iumentis ad opus omne utuntur. Aedificia & domus ligneas similes admodum Turcico mori ædificant: Verum Græci Christiani, qui in paucis villis sunt, ut mancipia operantur & agros colunt: Tartari autem Chano, vel inferioribus Tartaris, ut tantum victum habeant, & vestiantur, nullo pretio conducti inserviunt: Ceteri vero, iique plerumque, semper otiosi sunt. In civitatibus vel oppidis pauci admodum mercantur: mechanicas autem artes rarissimi exercent: & quicunque mercatores vel artifices ibi reperiuntur, vel Christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cerecii, Petigorenses, qui Christiani sunt, Phylisini vel Cyngani, obscuræ & extremæ conditionis homines sunt. Tartari illi, qui in campis extra Perecopiam vel in peninsula degunt, sylvas nulas, fontes quos ubique locorum mancipia illorum excavant, ligna ex pecorum stercorebus, quæ mancipia in campis le-

gunt, & in sole siccant, & domus earum, & in superiori descriptione mentio fuit, habent. Tartari illi Chanorum Soltanorum, cæterorumq; insigniorum Tartarorum servi, vel subditi, sunt innumerabiles dominorum suorum semper procurant & pascunt, ac etiam si de loco ad locum in campos & pascua semper vicatim vel pagatim progrediuntur, villis, vel pagis aut turmis singulis, quarum cognomina & dominorum eorum præfæsti habentur, procedunt, ut quos Tartaros captivorum causa nostri requirerunt, facile eos ibi inveniant.

Donativum Chani, & Legatorum Principum apud eum ratio.

Donativum annuum à Rege Poloniarum, magno Ducatu Lituanie, Moscorum duce, Palatino Moldavie, & Cerecensis Nogaiensibus Tartaris ex pactis & fœderibus Chanus perpetuum habent Legati, Oratores, Nuntii & Internuntii Principum eorum annis singulis ad eum veniunt, quos nonnunquam humanius & liberalius, aliquando vero plus quam Barbarico more excipit, violat, diutiusve detinet. Cum itaq; Perecopiam veniunt, unicuique Chani homo eis obviam venit, æstate in pratum vel campum, in quo sub tentorio quiescunt: Hieme vero in

pagum

pagum Almæ vel Bachasani oppido Regiæ ejus vicinum securius, quam honestius & commodius deducuntur. Postquam vero eò diverterint, per Consiliarios vel Aulæ ministros nomine Chani saluantur; comiteatu vel victualibus, bobus duobus, vel uno, ovibus aliquot, panibus, vino ac hordeo, non pro liberalitate, sed hospitalitate quadam, ac pro una vice tamen satis moderate procurant. Cum autem ad Chanum vocantur, Soldanis, Tuianis, Vlanis, Marzis, Consiliariis primoribus, cæterisq; quam plurimis aulæ ministris & insignioribus Tartaris præsentibus eos audit: per unicum tantum hominem ad Chani fores deducuntur, per Consiliarios vero duos introducuntur. Cum itaque introducti fuerint, antiquo gentis more Chanum illi adorant, illoque salutato genibus flexis exponunt, in ejusque convivium adhibentur. Poculis vel crateris deauratis & gemmis distensis multo impletis de more gentis in signum clementiæ & benevolentiae manu Chani porrectis, quos genibus flexis ebiunt, honorantur. Et cum expediuntur, in convivium eos Chanus iterum adhibet. Convivio itaq; peracto parum ante fores secedunt ejus palatii. Vestibus sericis auro intextis utique ad talos de more gentis compara-

tis, equo uno vel duobus non raro etiam captivis gentis eorum hominibus remunerantur. Ac ita vestibus amicti ad Chanum iterum redeunt, pro hospitalitate & liberalitate gratias ei referunt, & salutato illo ex convivio discedunt. A Chani unico homine comineatus exitus in ditionibus ejus cum iter arripuerint non raro illis procuratur, & ad Borysthenem usque ab illo deducuntur.

*Chani in Tauricam summa potestas
& reditus.*

Turcarum Imperatores eam potestatem perpetuam Chano in Taurica seu peninsula fecerunt, ut cum Capensis Bassa vel Seniacus moritur, universas in peninsula ditiones illi administret, donec Seniacum alterum Turca eo miderit, vel, quem ille promovebit, Capas præfecerit. Perecopiaz, Cosloviz, Capas, ac aliis, quæ Turcarum ditionis sunt, Tauricæ seu peninsula civitatibus Chanus telonium commune cum Turca habet. Contributionem à Tartaris, Armenis, Indæis, Cerceis, Perigorensibus & Græcis Christianis, quos ditionis suæ paucos admodum habet, Turcis tantum exceptis, exigit in annum: diebus singulis Chano taleri viginti quinque, Galgæ taleri duodecim cum medio; Solano obfidi taleri duo cum medio, ex

Tur-

Turco xario in stipendium perpetuum numerantur, ac eidem obfidi pagi & agri amplissimi ad Adrianopolim Ianbolu dicti à Turca conceduntur. Ducibus Caiaceis, Vlanis, Murzis, ac cæteris quam plurimis qui merentur, & pro singulorum conditione, stipendia perpetua dantur. Verumtamen captivos bello captos utriusque sexus, pelles nobiliores seu pretiosiores ac viliores, butyrum, sal, quo in Taurica seu peninsula ille plurimum abundat, Imperatori Turcarum annis singulis Chanus perpetuo pendit. Ac in quodcumque bellum missus vel vocatus fuerit, illud detrectare, nec cuiquam alii præter Moscorum Ducem Imperatore Turcarum infcio & invito bellum inferre potest. Reditus annuos pecuniarios è captivis insignioribus bello acquisitis aureos tres, à tenuioribus talem unum, eorumque decimam, à fontibus vero singulis, qui in Tauricæ seu peninsula campis ditionis ejus plurimi admodum sunt, equum unum à Tartaris Chanus exigit, aut urgente etiam necessitate aliqua contributionem certam universi Tartari Chano decernunt, nunquam tamen illis onerosus est. Insigniores Tartari diversigenis alimoniam (nam ei non colitur nec seritur domi, & bello etiam) Chano

semper præbent: equorum, camelorum, bouum, ac ovium infinitos greges proprios ille semper habet. Monetam propriam habet, cupream vilem, quæ in oppido ditionis ejus Crimo cuditur, nummos rotundos, quorum deni aspra argentea Turcica, quæ grossum unum vel minus Polonicum efficit, æstimantur. Me autem præsentē cudebantur nummi cuprei deargentati majores, qui aspris quinque computabantur. In cuedenda ea commodum seu quæstum uberrimum habet; nam tribus vel quatuor annis ex eadem moneta, quæ in officinam monetariam ab universis importatur Tartaris, vel peregrinis, moneta nova inventa perpetuo cuditur. Etenim in universa Taurica seu peninsula illa nemini licitum est Tartaro vel peregrino etiam in Turcarum ditionis civitatibus sub capitali poena bonorumque confiscatione, cujusve conditionis ille esset, aureum nummum Turcicum, vel peregrinorum talerum, vel aspram argenteam Turcicam valore alio in nummos Tartaricos computare. Nec moneta aurea vel argentea, verum Tartarica, mercari: quam universi peregrini, nullis exceptis, Chani edicto, perpetuo accipiunt.

CVm Chanus in bellum aliquod descensusus est, in primis Tartaris universis ditionum suarum per aula ministros significat, ac ut tribus vel ad summum septimanis quatuor ad bellum sese expédiant, & in menses tres vel quatuor commeatum sibi curent imperat. Alimonia illa in saccis è corio factis: illi sacci apud insigniores in equis portantur. Ac ejus generis alimoniam secum ferunt: Milium igne siccum, vel aslum contusum, vel emollicum (nam & molendina illi habent) ac inde cibum vel potum aqua dilutum plerique conficiunt. Caseum & carnes diversis generis, & equinas fumatas, in sole coctas, vel secas, eas frustillatim sciunt, & ossibus abjectis in saccis condunt. Equarum caseo, lacte, & acetoso lacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent obsonium, visitant. Quam ob causam à quodam Poëta omnes ejus tractus incolae Galactophagos quondam appellatos fuisse apud Strabonem reperio. Chanus unum tantum curcum propter aliquem morbi casum secum habet. Camelos etiam paucos, in quibus pro persona sua vinum crematum, vel aliquod parvum obsonium, quo

quo ille facile contentus est, portatur. Cæterum Tartari sigillatim cibum ei & aulicis ejus apponunt; insigniores iique pauci admodum Tartari panis sicci, vinique cremati modicum, in cameris vel in curribus levioribus non raro vehunt.

Chanorum & Tartarorum in bellum exeundi modus.

POSTquam vero expeditionem in bellum Chanus decreverit, exercitatos aliquot justo numero, eosque Tartaros non raro, crebrius tamen Cercessios Pontigorenses eligit, ac eos qui regionum & cæterorum Principum provinciarum exploratores & viarum duces peritissimi censentur, singulos locorum & confinium transitus & tractus optime norunt, quam celerrime expedit. Et cum in confines illi veniunt, in viciniores ditiones proficiscuntur, & singuli in locis diversis omnia explorant, & quot de captivis diligenter curant. Quos cum interceperint, celerrime ad Chanum cum eis veniunt, ex quibus, questionibus adhibitis, Chanus statum eorum provinciarum, in quibus illi exploratores fuere, facile agnoscit. Idcirco professionis diem exemplo Chanus Tartaris assignat, quo ille solus moveat & aulæ suæ ministros aliquot per horam

dam seu provinciam universam celeriter præmittit. Illi Tartaros & Christianos ditionis universos viros & adolescentescens, qui modo equis insidere possunt, præter imbelles & senes & tenuiores, qui etiam si equis & armis carent, à ditionibus tamen in spem prædæ juvantur, in bellum ire & Chanum sequi cogunt, & impellunt. In octiduo autem, vel ad summum diebus decem ab eo Chani discessu, universi in locis certis jam determinatis, qui extra Perecopiam ad Borysthenem sunt, eum insequuntur, collectis & convocatis Galga, Soltanis, Ducibus, Murzis, ac universi exercitus probatissimis, strenuis, & primariis bellatoribus & militibus, iisque ad consilium adhibitis in primis captivi recentiores & exploratores ipsi examinantur; demum de commoditate temporis, locorum, occasione rei bene gerendæ, & quonam bellum committitur persequendum sit, celeriter consultatur. Ac mutuo consensu & consilio facto & definito, nihil tamen multitudini promiscue horum significatur.

Tartarorum in hosticum procedendi ordo.

EX eodem itaque loco Chani, Galgæ, & Soltanorum aulæ ministris præeuntibus

euntibus Ducum, Murzonum & ceterorum insigniorum Tartarorum, agmina (quæ genere suo antiquitus ducunt, eisque præstant, ac ea vocabulis diversis sermone suo vocitant) ordine iusto subsequenter, de more gentis antiquo Chanus sub signis exercitum movet, postquam verò in hostico constiterit, iterum peritissimos ac exercitatissimos certo numero exploratores præmittit, illi exercitum universum præcedunt, obvios homines agrestes vel quospiam alios comprehensos Chano remittunt, ex quibus de statu & exercitu hostium Chanus certior esse potest. Cum autem Chanus exercitum hostium nullum obvium sibi fore certo compertum habuerit, consilium castrense cum suis primatibus & proceribus, quam late & profunde ditionibus hostium nocere debeat, iterum facit. Tum demum cum exercitu universo ordine iusto paulatim procedit, viros agrestes obvios sub capitis gravi supplicio necare universos imperat, ne à Tartaris comprehensi forte illi aufugiant, ac de exercitu hostes eorum certiores reddant, eorumque hominibus noceant. Porro sceminas & pueros non necant, nec comprehendunt, neque prædæ cuiusvis manus injicere audent, ne ea exercitus illorum oneretur, & moram aliquam in progrediendo protrahat.

oneretur, & moram aliquam in progrediendo protrahat.

Tartarorum in hostico castra & bellandi modus.

Cum autem ad arces, oppida, vicos, pagos, & loca cultiora Chanus cum exercitu pervenerit, Duces, Murzones & aula primarios, ac exercitus universi eximios, probatissimos, ac præcipuos bellatores viros decem vel ad summum quindecim millium deligit, & in stativis vel obsidione castris alicujus penes se relinquit: Galgam, reliquos Soltanos, Duces, Murzas, ac universum exercitum, qui demum aliquot millium censetur, Chanus expedit. Ac ille exercitus per agmina diversa, quibus singulis probatissimi & idonei viri præstant, in longitudinem milliariis amplius decem, in latitudinem totidem, sparsi extenduntur. Et, quemadmodum illi inter se conveniunt, ad summum septem vel octo, ad minus vero tribus vel quatuor diebus per loca diversa turmatim discurrunt, & palantes prædas agentes, ac obvia quæque gladio & igne vastantes, ad stativa revertuntur. Quod si autem ad conventum diem aliqui eorum ad stativa non redierint, nec is quidem expectatis mira celeritate exercitus universus ordine suo ex stativis movet.

Tar-

*Tartarorum dimicandi ac acies
constituendi ratio.*

ET cum ne tum etiam exercitum aliquem se consequi certum Chanus habuerit, equitum selectissimorum, & adhuc non fessorum millium aliquot exercitum in loca non tacta turmatim expedit. Totidem etiam ne in insidias vel comitatum aliquem ille exercitus incunctanter incidat, apud arces & oppida obvia Tartaros in insidiis in locis diversis collocat. Quod si vero ab exploratoribus de aliquo exercitu hostium numero certo acceperit, rem universæ dimicationi ille nunquam committit, verum cum exercitu suo caute & paulatim progreditur: si vero hostium copias numerosas & fortes Chanus esse certo cognoverit, paulisper ille desistit, cultiora & pacatiora loca petit, nimiaque celeritate, igne, gladio ea vastat citato cursu, & raptim præda abacta in sua redire intendit. Quod si ne tunc quidem hostes se consequi possit, eodem fere ordine, nec minimum tamen securus, ad fines ipsos utque cum exercitu contendit.

Captivorum in conspectibus divisio.

Quam primum autem in conspectibus ipsis constiterit, præcipuorum captivorum decimam ex universo exercitu

tu Chanus percipit. Agminum vero præfecti ex singulis turmis, ac ii qui captivorum majorem numerum adduxerunt ex reliquis, captivos præcipuos accipiunt. Reliqui etiam promiscuæ multitudinis Tartari per agmina sua captivos inter se partiuntur. Veruntamen antequam ad divisionem eam descendant, singulis iis, qui equos, vestes, vel quippiam aliud turmatim discurrerent amiserant, in primis satisfaciunt. Captivos nobiliores vel agrestiores, quod si pretium nullum quo se eximere possint cum eis constituerint, eo quod Chanus mercatorum muneribus corruptus ingens pretium decreverit, Tartaris vendunt.

*Captivorum apud Tartaros ratio
& redimendorum modus.*

Miserabilis admodum conditio apud Tartaros captivorum est; nam fame, nuditate, agrestiores vero & verbis ab illis vehementer premuntur, ut potius mori quam vivere illi magis cupiant: Plurimi vero præsentem calamitatem & stoliditatem ducti, nobiliores se esse, parces vel amicos claros & divites habere, Tartaris predicant. Precium ingens fereque inestimabile illis ultro pollicentur, quos gens barbara, impia, avara, famelica & crudelis, omni genere fallaciarum & questionum fere indies id augeri ab

ab illis cupiens, compedibus vincit, eoque durius servat. Cum autē nuncium gentis eorum ad Chanum adventare Tartari intellexerint, cum captivis suis ei occurrūt, à quo pretium nonnunquam ab eis falso nominatum, vel à captivis etiam aliquando promissum possunt verum nuncii, qui artes & falsitatem Tartarorum probe norunt, stoliditatem captivorum reprehendunt, eosque non nobiles nec divites esse, ac ne nosse quidem, neque precium illud illos unquam exolvere posse Tartaris prædicant, & nulla quasi prorsus pietate & religione moti à se rejiciunt. In catalogum tamē à nunciis inscribi curantur, ac si aliquos eorum tre proprio liberare cogitaverint, Iudæos vel Tartaros pecunia corruptos aliosque mercatores subordinare necesse habent: à quibus multo facilius pretio, à nunciis neglecti quasi rejectique, liberantur. Nihil itaq; captivis præsentius quicquam est, quam ut pretium hoc, quo Turcis ac Iudæis mercatoribus peregrinis aliisque extra mare venduntur, vel paulo majus, vel in duplo, si id præstare possunt, Tartaris promittant, vel offerant. quod si ab agrestioribus, vel aliis, ut plerumque Tartari inquirere solent de captivis, qui illi sunt, nihil cognoscere poterunt, facile acquiescent.

Nec

Nec tamen peregrinis, potius verò nuncio gentis suæ, illos vendunt. Quod si à nuncio eo non liberantur, ad parentes tamen vel cognatos eorum litteras scribere Tartari eis imperant. Captivi etiam plurimi Tartarorum captivorum permutatione, in quibus curandis & liberandis multo majorem pietatem, officium & studium Christianis nostris Tartari exhibent & impendunt, liberantur. Etenim omni pretio posthabito in primis à captivis nostris Tartaris captivos semper illi pascunt; quos, ut perique solent, cum illis promiserint, nec tamen præstiterint, multo majus incommodum sibi illi miseri accerunt. nam precium fere inestimabile, quo illi Tartaros suos pensant, ab eis possunt, quod cum illis solvendo non sunt, eo quo possunt ingenti, vel non raro nimio etiam pretio in servos perpetuos Barbaris peregrinis extra mare illos vendunt, vel quod si Tartari ditiores sunt, captivitate perpetua illos mulctant.

Tauricanorum Tartarorum Principis seu Chani exercitus.

Tartaricum exercitum universum ex equitatu collectum Chanus habet, centenis aliquot Ianizeris pedibus sclopetariis exceptis, quos vel à Turca auxiliares, vel proprios Chanus alere,

alere, & bombardas aliquot minores inferre bellum secum deducere solet. Ex Taurica seu peninsula Perecopenses & Cermenenses, Oslövienses, Nogarienses, Circassii, tributarii & auxiliares Circassiorum Petigorensium Duces stipendiarii vel mercenarii, & voluntarii Chano in bello praesto adesse solent. Oczacovienses & Bialogrodenses, etiam qui ex patris perpetuis, quæ cum Imperatore Turcarum habent, non raro etiam Dobruceses Tartari Danubii accollunt, iussu Imperatoris Turcarum in bellum eum sequuntur. Exercitus ille universus ex Tartaris iis collectus numerum centum millium & viginti, nonnunquam etiam amplius triginta conficere, non raro vero numerum illum superare solet. Quemadmodum ex plurimis Christianis fide dignis, qui Chanum in bellum sæpius sequebantur, ac captivis & nostris nobilibus, qui exercitum ejus sæpius viderunt, certo ego accepi.

Tartari quibus & quam numerosis equis in bello utantur.

Equos Tartaricos, elegantes, optimos, robustos, veloces, mediocres & commodos admodum ad labores sustinent, plurimos, ac pro necessitate universi habent. Chani, Soltani plerique, insigniores Tartari, Turcici, Car-

manici,

manici, Arabici caterisque Asiaticis, Tartaricis, optimis equis peregrinis in bellum utuntur. Perniciores tamen in maximo & inestimabili fere precio equi apud illos habentur. In campis Taurica seu Peninsulæ, sæpius vero ad Borysthenem & Tanaim usque fluv. aestate & hyeme eos perpetuo illi pascunt: nobiliores vero equos paucos admodum pro necessitate tantum, non fastu vel luxum aliquem, domi illi alunt. Equitatu vero inutiles & villiores curru rarissime jungunt; camelis enim & bobus omne opus faciunt.

Arma & apparatus bellicus Tartaricus.

Armis antiquissimis framea, seu gladio Tartarico curvo, oblongo, & spiculo Turcico, vel Persico breviori & latiori, ex ferro optimo, & opere bene facti; arcu Tartarico proprio, & Asiatico strictiori vel latiori, vel Turcico opere praestantiori; sagitta longa & pernici; pharetra; nonnunquam hasta breviori, Tartari ex antiquo gentis suæ more utuntur. Lorici, galeati, & in armis Persicis vel Moscicis, quibus Christianorum præda ditata abundat, incedunt. Sellas & frena de more gentis antiquissima, commodissima, non ad fastum vel luxum, insigniores tamè eleganter & fortiter ad necessitatem compendiose admodum parata habent. Plurimi vero in

exercitū illorum Tartarico prorsus inermes & imbelles sunt, ac ii propter numerosiorem exercitum equos pene infinitos in bellum secum ducunt. Nam extremæ etiam conditionis Tartarus unoquo vel duobus equis, verum tribus, quatuor & amplius, quos modo ad manum secum habere potest, vix contentus est. Idcirco tam numerosus, permagnus, & terribilis admodum Tartarorum exercitus efficitur, qui cum à longe conspicitur, ingens fere & numerosus plurimum exercitus Tartaricus à nostris hominibus esse putatur.

*Tartarorum ex hostico discendi ratio,
& turmarum dispositio.*

Cum jam exercitus Tartaricus in hostilem provinciam pervenerit, turmas seu cohortes nullas Tartari constituunt; nam omnes turmatim sese effundunt; & paulatim progrediuntur. Excubitores plurimos in partibus omnibus per turmas disponunt, quas subsidiarias majores vel minores illi constituunt. Postquam vero illorum primi hostem conspexerint, fugam simulant, ut eo facilius in turmas eas, quas insidiarum loco illi ponunt, hostem impellant, ac ea ratione eum opprimunt. Verum tamen cum exercitus hostilem numerum

merosum illi conspexerint, ad agmina, ordines, & vexilla sua tam facile & cito perveniunt.

Tartarorum in constituendis vel regendis cohortibus celeritas.

Maxima in constituendis & regendis cohortibus est celeritas; quandoquidem non solum ducum & praefectorum cohortium suarum admonitionibus, verum flagrorum etiam demonstratione, ut gentis ille mos antiquus est, & ad nutum etiam ita parent, ut quam facillime, cum opus fuerit, in ordines suos ipsi redigantur.

Chanorum & exercitus in hostico praesidium & vexilla.

Chanus aliquot millium numero insigniorum fortissimorumque Tartarorum cohorte, centenis aliquot lanizeris, peditibus Turcicis, & bombardis minoribus nonnullis in bello semper munitur. In cohorte Chani maxima cauda alba equina in hasta majori pro vexillo, ac Imperatoris Turcarum sericem viride & rubrum praefertur. Tartarorum ceterorum vexilla & signa plurima coloris diversis in turmis illorum apparent.

*Chanorum in Tartaros emeritos
& idoneos ratio.*

Apuđ Chanum, Soldanos, Kuia-
ros & Murzas insigniores milites illi,
qui in re bellica dexteritate & opinio-
ne sunt clari, operamque & facinus
aliquod insigne in bello navarunt, in
maximo honore habentur. Ac ea il-
lorum est ratio, ut non solum ingen-
ribus quibuscumque beneficiis & liberali-
tate ea qua Chanus potest eos consolat-
tur, verum etiam virtutum & merito-
rum illorum ita sit ille memor, suc-
cessoribusque eorum, inter Murzas in-
signiores in confessu, ac ut ipsis mos
est, apud mensam suam eis assignet.
Ille honor apud Tartaros maximus &
hereditarius est; nam & in bellum
euntes idonei & exercitati viri, qui
eum locum possident, eo honore in-
ducendis cohortibus à Chano dignan-
tur. Captivos etiam Tartaros aliquos
permutatione captivorum Chanus li-
berat; in reliquis vero redimendis ara-
rium proprium liberalissime profun-
dit, & qua ratione potest, eos libenter
consolat.

V. Ex-

V.

Excerpta ex Sabellii Ennead. ix. lib. vi.

Habuit gens hæc sedes in ea Scythiæ
parte, quæ est ultra Beliam mon-
tem, ut Aytonus scribit, ad quem
Macedonum arma Alexandri ductu per-
venisse dicuntur. Ferus his ab initio cul-
tus, sine moribus, sine lege, sine ullo vice
cultu, armenta pascere, obsecuri nominis
inter Scythas, finitimorumque vestigales.
Mox gens ipsa in plures velut tribus di-
visa est, cepitque sub ducibus agitare,
penes quos erat totius rei summa; pen-
dere tamen nihilominus vicinis accolis
vestigal, quum Canguista oraculo quo-
dam primus est rex ab iis creatus. Is re-
cepto imperio primum omnium malo-
rum demonum cultum abrogavit, edi-
cto; præcepit, ut tota gens Deum opti-
mum maximum coleret, cuius provi-
dencia regnū credi voluit à se receptum.
Edictum est deinde, ut quicumque per ata-
tem arma ferre possent, ad certum diem
regi præsto adessent. Estque militaris
multitudo in hunc modum distributa,
ut decuriones centurionibus parerent,
centuriones Chiliarchis, Chiliarchi my-
riadum. id est, denum millium præfectis.
Inde ad periclitandas vires imperii se-
ptem principū ex iis qui universa genti

V 4

ante

ante constitutum regnum præfuerant, filios parentum manu iussit interfici, facessunt illi imperium, etsi acerbum & atrox, cum multitudinis metu, tum religione adacti: credere enim vulgo cæli nume ejusmodi regni initiis interfuisse; non regem, sed deum ipsum violari arbitrantur, si illius dicto minus obtemperassent. His fretus opibus Canguista primum finitimos Scythas bello subegit, subactos vestigales fecit, & cum his eos quibus Tartari ad id tempus tributum pependerant. Inde remotiores populos suo subegit imperio. Cæterum dum bellis bella sefendo neque labori neque periculo parci, pugna quadam parum feliciter commissa, profligato exercitu, ex fuga in proximum vepretum sese conjecit, hærebat victor hostis à tergo legens fugientis vestigia. Et jam qui ad cædem festinabant, adorti erant locum perferutari, quum bubo avis alioqui inauspicata ad strepitum adventantium excita, præpere volatu regem servavit, quum vacuæ fecisset latebræ indicium. Et quia rex per eum modum servatus est, in magno jam inde honore fuit avis ipsa apud eam gentem: nulum gestamen pulchrius in his quam pennæ ejus volucris cono affixæ. Circumjectis gentibus domitis Canguista

studio

studio propagandi imperii ad occidentem Solem flexit belli impetum, & jam victor ad Caspium mare processerat: nam quid aliud Scythia egressus potuerit prius occurrere, haud sane intelligo. Cæterum, siue Caspium, siue aliud id fuerit ad quod ventum est, Canguista, quod satis constat, medio victoriæ cursu moriens duodecim filiis regnum reliquit, quos ille quum sub ipsum tempus mortis ad concordiam hortaretur, iussit ut duodecim sagittas quisque suam in unum conferrent, fascemque ex his facerent, inde singuli in orbem experiri jussi sunt, possent ne fascem infringere. Cæterum quum res ab omnibus frustrata esset, tam firmum, inquit, erit vestrum imperium, filii, si in eo tuendo concordēs eritis; contra fragile & hostium injuriæ obnoxium, soluto animorum consensu, seu, si fasciculus iste aut casu aut consilio solvatur, infirma erit sagittarum quælibet, ac cuique vestrum facile friabilis. Et ille similitudine haud quidem inepta docuit, res hominum concordia augeri, auctas discordia labefactari. Hocota qui omnium maximus erat natu, & ob eam rem cæteris facile cedentibus, rex post patris interitum dictus est. Assam invasurus mille lectos equites misit ad explorandum.

ejus gentis statum: hi ad angustias montium progressi ubi fores obdita sunt ferratis trabibus, Dyriodoro amne subterflante, castellum ibi munitum ad arcendas transitu gentes innumeras, velut altero terrarum orbe portis exclusas, primo accessu capiunt. Fuerintne Caspiæ portæ, ad quas illi venerunt, an Caucaasæ, nec Aytonus scribit, nec ipse utræ fuerint affirmare possum, inclinatum tamen ad Caucaasæ animus, quia oppidum ab Hoccoæ equitatu oppressum Alexandreta, ut Aytonus tradit, fuerit olim appellatum. Verum Plinius Alexandriam non in ipsis faucibus statuit ut ille, sed in Caucaasæ portis: contra Caspiæ non minori miraculo naturæ celebrantur quam Caucaasæ, cum castello in ipsis angustijs, cui Cumanae fuit nomen. Cæterum siue hæ Hoccoæ siue illæ, præsidio oppresso Hoccoæ equites locum tenere, inde in alterum velut orbem egressi, quum ad Arserem Turcorum urbem processissent, quia ingens vis hominum ad bellum instrui dicebatur, ut iussi à rege fuerant, post in pacatum abierunt. Hoccoæ, post suorum equitum reditum, quia ex his quæ illi renuntiabant apparebat possit Asiam facile subigi, tres filios cum tribus exercitibus ad bellum mittit: Iachis

natu

natu maximus ad occidentem Solem ire iussus est, Batho (quidam Bacho scribunt) imperium patris secutus ad septentrionem flexit: Tagladais (erat is natu minimus) terras & gentes, quæ ad meridiem vergunt, invaderet. Ipse quando multitudine abundabat, cum opulentissimo exercitu circumjectas gentes ad ortum Solis bello aggressus, celerrimo victoriæ cursu Cathaium usque extensione facta, longe lateque imperii fines propagavit. Est & Persarum regnum ex parte adeptus, quæ expeditione Tartari literas didicere, quum ad id tempus nullas genti fuisset literarum usus. Sed vix ea res tantum profuit ad vitæ cultum, quantum ad pietatem tuendam obfuit malorum demonum veneratio, quam magna pars victoris exercitus, commercio eorum quos vicerant, imbibit. Tagladais siue Cagadaus (nam utrumque egressus est, ad perio) qui ad meridiem egressus est, ad Indos usque Æthiopas, qui sunt supra Ægyptum, promovit arma: infelix tamen ejus militia: victus prælio ab Æthiopibus & in desertas terras incaute cum exercitu delatus, partem non parvam amisit copiarum. Apud quosdam reperio incidisse eos in genus hominum canino aspectu, mordicusque pugnando magno

magno incommodo affectos. Et Tagladais per hæc male habitus, ad occidentem Solem flexit iter, junxitque se cum fratre, qui res Turcorum circa Persidem, Assyriam, & Mesopotamiam vehementer affixerat; nam in has terras ille primum exierat, mox ad occidentem Solem iturus. Data sunt Tagladanis sedes ad inhabitandum, & recepti in partem victoriæ, ita tamen ut summa rei penes Iachin fuerit, & successores. Major celebriorque Bathonis victoria, qui Goniata Turcorum rege ingenti prælio victo, brevi omne ipsius gentis regnum armis domuit. Sine Goniata à Bathone Hoccotæ filio victus, an alio hujus nominis duce, quem ab initio ejus expeditionis missum cum triginta milibus equitum significare videtur Aytonus, ejus ductu magna ex parte accitæ sint Turcorum opes, parum perspicue traditur. Cæterum, sive hic, sive ille fuerit, qui Goniatam vicit, satis constat Latinorum auxilia Turcis eo prælio assuissæ. Bonifacius Molinus, Veneti sanguinis, & Ioannes Liminatius in Cypro insula ortus, auxiliariis copiis præfuerunt. Accidit hæc Turcorum clades in eum annum, qui humanæ salutis supra millesimum ac ducentissimum alter à quadragesimo fuit. Scun-

eundem eam pugnam, quam Batho in Turcos prospere depugnavit, Comaniam invasit. Quæ Comania fuit, aut ubi terrarum, loco non multum diverso est supra demonstratum in rerum relatione ad Ægyptios pertinentium: nam Comani fuerunt servi, qui ipsi genti imperitare cæperunt. Cæterum Aytonus non Cappadoces solum & qui illis finitimi sunt, sed omnes gentes usque ad Tanaim & Euxinum ad Comaniæ regnum pertinere persuasum habuit, ut mihi videtur. Comani, inquit, suis sedibus ejecti in Pannoniam fuga deferuntur ad consanguineos. Sed Hunni & Vngari ejus terræ advenæ, Scythæ, quod nulli est dubium, fuerunt. Verum quoquò modo hæc capienda sunt, Batho Comania subacta Rosulanos bello subegit, Iazygas, & Polonos. Comanorum inde vestigia secutus in Pannoniam processit, oppressique sunt ex his plerique ultra Histrum. Hinc fluminis magnitudine averfus, satis ad exitum rapien-
tibus, in Germaniam flexit cursum, estque in Austriam usque impetu delatus. Hic Dravum, credo, superare adortus, (nam Austriæ id flumen esse Aytonus ait,) quod ille primus omnium temere ingressus, magnum equitum globum secum traxit: fluminis itaque impetu &

& violentia victus, cum magna eorum parte, qui vorticosum amnem transnare conati sunt, mortem occubuit. Tartari, rege amisso, eas repetunt terras, quas bello suas fecerant. In his postea gentibus Bathonis filii late imperitarunt. Et hæc sunt memorabiles illæ Tartarorum expeditiones longe lateque septentrionem, meridiem, & ortum magno quidem humanarum rerum motu pervagatæ: de ejus regni origine & incrementis non ab re fuerit hæc in literas misisse. Cæterum quando eo venimus, ut de ejus gentis vetustate, & imperio non pauca dicantur, subtexam his breviter illius mores & ritus, ut gentis minus aliqui notæ sit vita cognita faciliior. Colunt Tartari simpliciter Deum optimum maximum, ad cujus providentiam omnia referunt. nec jejunia habent ulla, neque sacrorum ceremoniam. nullis utuntur precibus, quum quid à Deo impetratum volunt: Ayronus tamen autor est, aliquando exercitui universo indictum esse à rege jejunium. Homines interficere nullius noxæ est. Si frænum non redemerit is qui quadripedem misti in pascua, piaculam modo Fornicari ac Venerem quoquo modo exercere, neque probro, neque vitio datur. Multiplex connubium in usu: post

patris

patris obitum fas est novercam sibi matrimonio jungere; fas & quæ fratri nupta fuerit. Regi quicquid libitum est licet, & cuicumque velit, lege permissum est uxorem & omnia quæ velit adimere. Ex raptu plurimum vivunt, aut si hæc desunt, venatu. Equino bubuloque lacte victitant; vescuntur & equina carne, sed pe humanis quidem carnibus abstinent. Fallax ingenium. Vinum cupidissime potant; si fiat copia, bibunt & humanum cruorem. Pediculos estrant, uxor mariti, amicus amici, illud distantes, Sic regis hostes cant. Nuptæ mundum gerunt capitis in cistæ speciem figuratum, circa summum latiore, sesquipedali altitudine, serico & margaritis ornant. Puellæ adhuc innuptæ in discreto fere à viris habitu. hi pileo caput contegunt, mentro subligant. pilei forma pene plana, veste ad genua fere demissa, multifariam recisa à pectore. Arte magis quam viribus pugnant; gladio utuntur brachiali longitudine. ab una parte fastigiato. Corio teguntur aut laminis ferreis. equites agiles, sagittarumque scientissimi. is omnium fortissimus qui & imperii observantissimus. Sine stipendio militant. Pedices inutiles & insigni tarditate. Gens in præliis & rebus gerendis solers, & ad omnia mo-
menta

menta rerum imperiumque obeundum præsto; nec fuga turpis. si conducibilis sit, aut necessaria. Sagittas tanta vi intendunt, ut nullum armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capessunt, turmatim fugiunt, vulnifico sagittarum jactu sequentem hostem à tergo conficientes; id prementium paucitatem conspicati subito in pugnam redeunt, ac tum maxime vincunt, quum victi creduntur. Comiter & benigne colunt hospites. Aliena appetunt, negligunt sua. Sub tentoriis in aperto agitant, libentius hoc modo quam in oppidis aut urbibus. Viri à te bellica feriati aut venantur, aut se laudando exercent. Mulieres pelliceas vestes faciunt, ocreas & cætera, quæ eadem materia fiunt. Trigesimo die laetum finiunt. cum defuncto, si altiore fortuna sit, servum unum sepeliunt, & phaleratum equum. Socialibus bellis amites, ubi inferiores numero sunt, alioqui superbi in socios & contumaces. Veritatis studiosissimi, nihil tam capitale turpiterve admittunt, quod exposulati non sponte fateantur. Et Tartarigen Scythica in hunc modum se habuit ducentesimo abhinc anno, quum quæ de his breviter executi sumus, Artonus Armenius prodidit. Sunt quædam

dam his inserta, quæ Iacobus Planensis, & Benedictus Sarmata, Minoritani ordinis, explorarunt, ab Innocentio pontifice ad ejus gentis regem missi.

Ex Epistola à Polono ad Davidem Chytraum, scripta ann. 1581.

Tartarorum quidem copias minime contemnendas regis in castris per sepe vidi, atque hi ex Præcopienſium Horda advenerunt, ex qua nunc quoque militem conscripsit Stephanus victor. Cæteri Polonis notiores sunt Tauricenses, Asturcenses, Naja-nenses, Rezihorenses, & Circassii. Principem Hordæ sua lingua Czar, hoc est, Imperatorem appellant. Nobiles autem, quibus res mediocriter sunt secundæ, Cneſi, id est, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis fastus est, ut etiam titulos & magna miferi aucupentur nomina. Religio eorum sine dubio diversissima est.

Ego illorum ritus, qui regis nostri sceptrum agnoscunt, breviter attingam. Bellici sane tumultus eos à numinis cultu non avocant. Nam veneris die, cum vix sol ipse nitentes spargere jam exipit radios, in medio camporum æquore, frequentes convolant. Hic Papa nudo

vertice & pedibus complicatis humi sedens, schedulam sinistra in manu tenens, in hanc descripta ex Alcorano paradoxa aliquot congeffit, quæ voce clara ad circumstantes recitat. Illi si quando nomen Dei & Mahometis audiunt, genu mitu & capitis inflexione reverentiam suam declarant. Lectione finita, in stationem quisque suam revertuntur. Ceteri tamen, qui pacem bello, æconomiæ militiæ præferunt, aliis quoque ceremoniis occupantur. Hi uno à Vilna milliari, ad fluminis Velæ ripas, gurgus flua aliquot & pagum amoenissimo loco situm habent. Huc ego xii kal. Iul. cum Ioanne Gamrato Stralsundino, mercatore & cive Vlnensi, expaciatus, delubrum eorum intravi. In illo certe, nec alicujus Divi, nec attri Dæmonis simulacrum ullum videtur. Nudi ubique parietes. Area tamen pictis tapetis infiltrata est. Die Veneri dicata semper ad facta conveniunt, ea, uti opinor, de causa, ut significant, neque Iudæorum superstitiones, neque Christianorum nomen & religionem sibi probari. Delubrum nisi discalceato ingredi licet. Campanarū boarum minime tolerant. Papa autem, exorto sole, in summum templi exedra insistens, stentorea voce populum ad conciones vocat. Cumque

jā

jā frequentes adfunt, summo ad manum Alcorano, quem Arabicis literis scriptum mihi monstrant, numinis colendi rationem illis exponit. Postea de apotheosi Mahometis, deque illius majestate & præcellentia, carmen agreste decantant, & tunc comitorum finis est. Si Alcoranum, vel alium quemvis librum typis editum hic videre licuisset, eum certe, magno vel pretio comparatum, ad te misissem. In tanto autem librorum defectu nihil se vendere posse dicebant. De Deo Iesu Christo & Spiritu Sancto frustra eos interrogabis. Veram enim pietatem ita curant, ut numerum lupus aut torrentia flumina ripas. Non semel igitur admiratus sum cum inter Christianos habitent, cur adeo duri sint & Christianam religionem aspernentur. & video sane levisitarem nugæ, qui de convertendis ad Romanam Ecclesiam gentibus multa & grandia fabulantur, cum nequaquam hos, qui vicinis in patriis commorantur, à vana superstitione abducere possint. Neque tamen & hoc negare ausim, esse in Scythia homines Iesu nomen adorantes, cum dixerit per Davidem de voce Evangelii omnem terram exivit amussim eorum, & in finem orbis oratio eorum. Porro

324 **DESCRIPTIO**
non fugit excellentiam tuam, dogma
Mahometanum magna ex parte ludæo-
rum superstitionibus & somniis esse re-
fertum. Tartari igitur circumcisionem
quoque retinent, sed diversa ab Hebræis
ratione. Secundo enim & tertio annis
à nativitate, prout Papæ visum est, cir-
cumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomate
tam longe abest, ut hi in Scythiam, illi
in Sarmatiam commigrantes, rante So-
riphæ non injuria dici queant. Quira-
men in Polonia, & Lithuania, & utra-
que Russia longe lateque dispersi sunt,
plerumque hominum, quibuscum de-
gunt, linguam addiscunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in
sermone dixit: In multis suæ gentis re-
gionibus, solem, ignem, malos item
genios, tanquam Deos coli. Moribus fe-
ris sunt, & duri laboris patientissimi:
nec etiam una uxore contenti. Nam
plurimas ducunt, quarum pene miran-
da domi est concordia. Sed prior cæte-
ris gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos hic non cremant, sed despo-
liunt. Sponsos etiam fato functos, ad-
dita dote & rebus œconomix necessa-
riis, matrimonio jungunt: ridiculis me-
hercule ceremoniis, quos alio in orbe ex-
viaturos, & una semper futuros au-
rumant.

TARTARIAE. 325
tumant. De animabus demortuorum
ita sentiunt, eas videlicet ex uno corpo-
re in aliud tantisper demigrare, donec
præcellentem aliquam & diu quesitam
inveniant habitationem; atque hinc
magna ista mundi lumina, Cæsares &
viros principes, enatos esse.

Victus illorum miserrimus & Cyclo-
picus: Nam prandentes aliquoties cum
horrore aspexi. Carnes certe equinas ac
semicoctas avidissime devorant. nullus
illis mensarum & sedilium est usus. Cu-
tes equorum jam tum fumantes, & re-
cens beltæ detractas, pro scamnis con-
fessuri consternunt. Lac equarum tan-
quam vinum Cretense admirantur &
epotant. Hi in bellis, acinacibus, arcu &
sagittis pugnant, bellatorum præstantia
equorum omnibus facile anteponendi.

*Ex relatione D. Agidii Fletcheri Re-
gina Angliæ ad Russos Legati.*

QUUM Moscæ agerem anno c1010
LXXXVIII, venit ad urbem Kiriach
Morley, nepos illius qui tum Cremen-
sis imperabat, cum ecc Tartaris, &
duabus uxoribus; quarum altera ger-
mani ipsius vidua erat. Cui statim à
Russis missi fuerunt duo pingues equi
jam macati; equinam enim carnem
cuivis alteri præferunt; & tamen (quod
miraculo propius videatur) quum tot
X;
equis

equis in bello, tot in victu utantur, quotannis nunc xxx nunc xi equorum millia in Russiam venales adducunt. Ipsi equos vocant *cones*. Magnos quoque armentorum & nigrarum ovium greges alunt, non tam cibi gratia, quam & interdum bovillam & ovinam carnem usurpent in cibis, quam lactis (quod ubique circumferunt) & lanarum. Oryzæ, ficum & aliorum fructuum aliquis ipsis est usus. In porulæ aut sanguinem calidum è venis suorum equorum eductum usurpant. Nulla ipsis oppida, aut ne statæ quidem sedes; nulla domicilia nisi curribus imposita, pastorum tugurii similia. hæc una cum gregibus suis de loco in locum circumagunt, & ubi campum aliquem sibi placeantem occupant, currus hosce ita ordine disponunt ut plateas & oppidum aliquod referant. Ne Imperatori quidem aliud palatium nisi ligneum & in eundem modum compositum. Verno tempore domicilia sua movere incipiunt ab australibus regionis suæ partibus versus septentrionales, donec gramen omne ad extremum usque limitem depascantur; tum enim ad austrum regrediuntur, & hyberna sua figunt, decem aut duodecim milliarum inter singula intervallis. Monetæ aureæ aut

aut argenteæ usum ignorant; ære aut chalybe magis capiuntur; etiam ferro ad gladiatorum & cultorum aliorumque instrumentorum fabricam. Corpora ipsis agilia, crura breviora; facies lata & plana, colore fusco; oculi truces; crines rari. Sermo ipsis celerrimus & sonorus, è profundo gutture instar boatus erumpens. Sagittas jaciendi summa industria; quam liberos suos ab ipsa infantia edocent. Denique sunt veri Scythæ, quos veteres Nomades solent appellare. Porro Tartari, qui Russorum fines attingunt, varii sunt. alii enim appellantur Nagay, alii Cheremissæ, itemque Morduitæ, Chircassi & Schalcane; qui magis nomine quam regiminis forma à Crimeis differunt; exceptis Circassis, qui ad Africum incolunt, versus Lithuaniam, & cæteris sunt urbaniores, ei ad Polonorum modum se componunt, quorum regno nonnulli subditi sunt, & à Christianis sacris haud alieni. Nagay magis ad orientem degunt, qui bellicosissimi judicantur juxta & ferocissimi.

F I N I S.

X 4

IN.

I N D E X.

A.

A Bydus castrum. 234
 Alexandreta & Alexandria opp. 234
 Alma, Chanorum regia. 235
 Almassarai Chanorum regia. 235
 Arser Turcorum urbs. 37.
 Astracan emporium. 211.
 Atrali, vel Atrali i officiales. 211.
 Azaphum opp. Tart. 235

B.

B Achasanum, Chanorum regia. 235
 Bachinientes quinam inter Tart. 209.
 Balachenum arx & civ. 234
 Balia, id est, Seniacus officialis. 235
 Bavafaria civ. Tart. 208.
 Beccafarium, opp. Tart. 211.
 Begus, id est, Palatinus. 255. praefectus. 211.
 Belia mons. 235
 Berekua opp. 247.
 Berezina fl. 247.
 Bessarabia. 247.
 Besobia opp. 247.
 Bilogrod civ. 247.
 Bilogrodenfes campi. 247.
 Belerztero ducatus, lacus, urbs & arx. 19.
 Belskia ducatus. 247.
 Bogus fl. 247.
 Borythenes fl. 7. Neprus dictus. 249.
 ejus exitus. 219.
 Bospori Tart. 235
 Bosporani. 235
 Bosporus an a creatione. 238 Thracius. 235
 Cummerus. 234. Maotidis os. 235
 Bosporus Panticapea. 235
 Brallavia seu Brailavia, opp. 237.
 Bruce hagnum. 19.
 Bages fl. 237.
 Byela urbs cum castello. 238

C.

C Adii, iudices. 238
 Casta emporium Tart, Theopodia dicta. 238.
 238. 237.
 Cassensis navigatio. 238.
 Cassanensium origo. 238.
 Casacei quinam inter Tart. 238.
 Calami pop. 238.
 Camala fl. 238.

Camala

I N D E X.

Camena montes. 248.
 campi Bialogrodenfes. 248. Tartarici. 280. Oxca-
 covientes. 248. Sauramenfes. 207.
 Captivorum ratio apud Tart. 207.
 Carambis prom. 208.
 Carpenotes finus. 235.
 Cathajum urbs. 275.
 Cazan regnum & opp. 315.
 Cereffu apud Chanum primatii consiliiarii. 36.
 Cercum arx & opp. 237.
 Ceremissi pop. 274.
 Chaledonia. 35.
 Chanus, Tartarorum imperator. 211. ipse omnium
 caustarum iudex. 238.
 Chani donaria. 295. summa potestas & redditus.
 295. dominium. 284. 285. penitus Turcorum, impe-
 ratori pendenda; pacta: & moneta. 296. ex-
 ratas. 306. arma & apparatus. 305. equi-
 Chanorum regie opp. 264. aulici. 285. familia &
 cognomina, &c. 282. uxores ubi asservari so-
 litae. 259. accessus facilis, & veneratio. 209.
 praesidia & vexilla. 309. successio. 283. ele-
 ctio. 284. tyrannis in fratres. 285.
 Cherchiarden Tart. urbs. 285.
 Cheremissa Tart. 235.
 Chersona urbs. 237.
 Chersonesii vel Chersonesita. 277.
 Chersonesii. 225. 226. magna. 275. parva. 258.
 Chersonesus urbs Corfunum. 238.
 Chersafin Tart. 277.
 Chersanum empor. Tart. 207.
 Ciesma fl. 238.
 Cojacei consiliiarii Tart. 238.
 Colchis. 13.
 Comani qui. 286.
 Comgorcoia arx. 277.
 Condora regio. 47.
 Coporogia urbs, castrum, fl. 34.
 Coracei, consiliiarii Tart. 23.
 Corcella urbs. 366.
 Corfunum, Corfunum, Corfuna, Tart. opp. 33.
 Cosna. 209.
 Cossin fl. 39.
 Cosslovic arx & opp. 38.
 Colloma opp. 255.
 Collovia opp. 278.
 Cremum, Crimium, Crim, Crimenfes arx, urbs,
 regia, Tart. metrop. 185. 208. 223. 268.
 X 5 Crim,

I N D E X.

Crimo, Tartari Crimenes.	259-260
Crimenes & Taurica Crimæa.	261
Cumanæ castrum.	262
Carenfes officiales apud Chanum.	263
Cælus Achilles.	264
Crenus portus.	265
Czuczko vel Czudzín lacus.	266
D.	
Dardanella castra.	267
Dobruccenſes Tart.	268
Donas, Tanais.	269
Drochobutſch opp.	270
Dromon Achilles, inf.	271
Duna fl.	272
Dvviná fl. 8. prov. & opp.	273
Dyriodorus ann.	274
E.	
Edel, Volga.	275
Eupatoria.	276
F.	
Fontes in Taurica mire profundis	277
Fungus apud Papinos.	278
G.	
Gadzaria, Tartaria minor.	279
Gadachophagi qui ſic dicti.	280
Galea quis apud Tart.	281
Galipolis.	282
Gazaria, Taurica.	283
Genuculum apud Tartaros veſtigia.	284
colonia.	285
Græcida, Præcipia.	286
Grutintal pop.	287
H.	
Hælonati judices.	288
Hamati officiales.	289
Helleſpontus.	290
Heraclæa, vel Heraclæum.	291
Hercynia ſilva rami in Moſcovia.	292
Hiems opanta apud Moſcos.	293
Hierafus, Prutus fl.	294
Horde Scythica. 218. 298. Tartarica.	295
Iugra ann.	296
Bugritzchi pop.	297
Hypanis fl. 206. Bogus.	298
I.	
Iambogia opp. Tart.	299
Iamboldum vel Iamboli arx & civ.	300
Iamnia caſtrum.	301
Iaphanum opp.	302
Iaphan Trina opp.	303
Iaviniſium opp.	304

I N D E X.

Iavolgentes Tartari.	
Iayczk fl.	188
Ianiſſæa fl.	31
Iamen lacus.	32
Iagermenum Tart. opp. & arx.	30. 22
Ioggeri montes.	209. 216
Iorgotum opp.	33
Ithmus. 162. vide Continens. quid.	47
Itinera Moſc. &c.	240
Iogh fl.	38. 53. 54. 55.
Iugra ſive Iuhra prov.	35
K.	
Kritorium ſtirps, Cæſares Tart. Præcopenſium.	36
Kivarci quinam inter Tart.	282
Kirayſko lacus.	33
Korſſiani metrop. Præcopenſium Tart.	185
Kujaci officiales.	309
L.	
Lacus putris.	
Lacus ſa fl.	237-244
Ladoga lacus.	280
Lepantus ſinus.	31
Loppia regio.	238
Lovat fl.	35
Lucomorſia regio.	20
M.	
Mæotis palus, parens marium.	35
Mæotidis or, Boſporus Cimmericus.	241
Mancopia arx & opp.	274
Manganſoiſcoioratum opp.	210. 262
Manganſenſes quinam inter Tart.	46
Mangotum arx & opp.	282
Mare Adriaticum. 239. Caſpium, id eſt, Hyrcanæum. 239. Herculeum majus. 242. medietatem angulæ. 237. an à creatione.	262
Margatium opp.	239
Mercatoria Moſcovitum.	210
Mercatoria Tart.	168
Miliſina Ruſſi. Tart.	228
Miliſum bene meritum & emeritorum ratio apud Tart.	99
Monera Ruſſi. 99. Tart.	370
Monetaria Chanoium.	208
Moldavia pars.	269
Montes hyperborci.	247
Mordovores pop.	31
Mordova pop.	35
Moſqua vel Moſcua prov. 10. metrop. ibid.	26
161. Hum.	16
Moſcua	16

I N D E X.

Moscovia. vide Russia. fluviorum, & lacuum
mater. 167
Moscovia aquæ quales 167. carnes. ibid. equi-
tatus. 174. fluvii. 167. fruges. ibid. lacus.
ibid. pilæ. ibid. regimen. 168. scholæ. 169.
sylvæ. 167. vires. 172
Moscovia principum avaritia in spoliandis ce-
legatis; itemque Livonia. 172. habitus & ce-
remonia. 169. veneratio. 170. successio. 164.
Moscovum magnus dux. 160. ejus familia. 163.
Moscovum cum Polonis comparatio. 174. 189
Murfi, Murza, Murzones, quinam apud Tartar-
ros. 211. 284. 286. 295.
N.
Nagai. vide Nogai. 33
Nartæ Russia, foliæ lignæ. 46
Natum opp. 243
Navigationes insignes. 38
Naxinscoia. Vide Novinscoia. 210
Necum fl. 23
Neprus, Borysthènes. 210
Nerva Russia, Livonica, & fl. 246. 250
Nether, fl. 206. Tyras dictus. 14
Nisnovogrod. 207
Nogai, Nagai, Nogaïenses Tartari. 279. 284.
apud Chanum inter primores. 44. 46
Novinscoia, Naxinscoia. 17
Novogrodeck & Novogrod Siiverski. 211. 161.
Novogrodia, Novoguardia, &c. magna. 21. 161.
162.
Nymphæum portus. O. 274
O.
Obby fl. & opp. 53
Obdonia regio. ibid.
Obidovus lacus. 289
Obseca fl. 19
Ocka fl. 249. 250
Oczacovia arx & opp. 243. 248
Oczacovienses campi. 208
Olbiopolis Plin. & Ptolem. 47
Olsevoigorotum. 279
Opou prom. 212
Orcocovia urbs Tart. 213
Oreslick urbs. 213
Ozium prom. 213
Onga fl. 9
Oscovia arx cum opp. 208
Osovum opp. Tart. 214
Osovianes Tart. 207
Olachii pop. 207

Ora.

I N D E X.

P.
Pactorum portus. 228
Panticæpa, vel Panticæpeum, metrop. Bos-
poranorum. 216
Papini gens. 231. 274
Parthenium prom. 32
Pennisula. 210. 261
Perecopia. vide Præc.
Pennis regio & urbs. 225. 226
Perigorenum provincia, gens libera, & idolola-
tria, tyannis. 29
Petigorensis consiliarii apud Chanum inter pri-
mores. 277
Petzora regio & flum. 287
Phanagoria civ. 31. 38
Pissida fl. 274
Plescovienfis ducatus & metrop. 59
Pohemium. 21
Polina fl. 23
Polonorum & Moscovitarum comparatio. 23
180.
Pompeopolis. 147
Pontes Euxinus. 207. 213
Portæ Caspiæ, Caucasæ. 239. 242
Præcop, id est, Taurica. 314
Præcopus, Tartarorum princeps. 184
Præcopia arx & opp. 177
Præcopensis fossa. 207. 253
Præcopenses Tartari. 224
Præcopensium, aurum Turco proprium. 208. 212
servitus. 187. Casares. 186. soli coelique boni-
tas, temperantia, &c. 219. magnitudo. 211.
princeps, exercitus. 212. 215. nomen. 224.
Prædorum distribendarum inter Tart. ratio. 302
Prutis. 239
Prutus, Hierasus fl. 280
Pskovva lacus & fl. 21. 23
R.
Rha fl. 7. 39. 282
Rhezan ducatus & urbs. 15
Ruthovia ducatus & urbs. 32
Russi, opp. 27
Russia vide etiam Moscovia. 22
Russia topographica descriptio, fines, provin-
ciæ. 5. amplitudo. 6. 160. amplificationis &
immolationis historia. 160. 164. 165. solum
55. colum. 56. 58. flumina. 7. fontes. 69.
fruges. ibid. mercantia. 60. merces. 60. 61
Russia

I N D E X.

Russi quando Christiani dici coeperint. 105. 108
 Russorum servitus. 63. 93. ingenua. 65. 104.
 moniorum ratio. 71. sepultura. 74. mores.
 74. leges. 91. ordines populi. & dignitates
 gradus. 83. regimen. 77. 84. iudicia in causis
 civilibus. 89. ritus. 179
 Russorum principis consilium privatum. 88. cons.
 ventus supremus. 89. divitiae. 97. 171. reli-
 gios. 91. thesauri. 172. iurisdictione. 85. vicini
 principes. 177
 Richevva urbs. 19
 Richevix ducatus. 19
 S.
 Acer lacus, id est, Præcipia. 206. 207
 Salatica opp. Tart. 206. 207
 Salsamentaria Taurica. 206. 207
 Samocidæ vel Samogedæ, vel Samogedæ. 32. 206.
 rum mores, &c. 211
 gatus, id est, Chanus. 207. 211
 Sauramentis. 207. 211
 Sauramentis campi. 211
 Scholona amn. 211
 Scutaris, id est, Chalcidonia. 211
 Scythia, id est, Taurica. 21. parva & magna. 211
 Seniacus, præfatus. 277. Balla. 211
 Serpennovici pop. 211
 Sessus castrum. 211
 Severiensis vel Siberiensis prov. 17. & opp. 211
 Siber prov. 211
 Sidagios, arces tres & civitas Tart. 211
 Sindice urbs Alæ. 211
 Sirmenses quoniam inter Tart. 211
 Smolenskiensis prov. & urbs. 211
 Soiba fl. 211
 Soil Camscoy oppidulum. 211
 Soldani. 291. eorum curatio & provilio. 211
 fugæ. 286. Alpendia. 211
 Solgati, id est, Crim. 211
 S. Ihot metrop. Tart. 211
 Soloversko sinus. 211
 Sortassus pagus. 211
 Soisa amn. 211
 Stagonum sale concretum. 211
 Suchana fl. 211
 Sudagra opp. Tart. 211
 Suecus quæ Russi eniperit. 211
 Surgati Tart. opp. 211
 Sussaliensis ducatus & metrop. 211
 T.
 Tababus fl. 211
 Tachum fl. 211

I N D E X.

Tasre, id est, Præcipia. 211
 Taphra Plin. 211
 Taphros Ptolom. 211
 Tannum ark. 211
 Tamerlanus. 211
 Tana, emporia Tart. 211
 Tanais fl. &c. Don vel Donos. 211
 Tanais opp. 211
 Tartaria minor. 8
 Tartaria luguria, & manendi in campis 211
 Tartarici campi. 211
 Tartarici ducatus. 282. Græci, Itali; Gentenses. 211
 Tartari vel Tartari unde nomen. 211
 Tartari non litigiosi. 289. officii. 291. vine ab-
 nam non convertantur. 71. apud Chanum inter
 consiliatorum primores. 284. eorum divitiæ.
 ibid. femina. 284. eorum divitiæ.
 elocatio. ibid. 287. 32. hospitalitas. 288. le-
 gem securitas. 288. iudices spirituales. ibid.
 Tartarorum res familiaris. 290. municipia.
 391. civitates maritimas. 272. horde. 182.
 nationes. 327. origo. 182. 206. 311. veritatis
 studium. 320. mores, ritus. 319. 325. religio.
 203. 318. 321. Tempia. 323. Christianis inae-
 cella. 271. conjugia. 196. 202. circa mortuos
 ratio. 324. victus. 324. institutio militaris. 11.
 312. 345. vita & actus. 192. &c. 214. 324.
 transseundi pericula. 190. 214. fugientium
 stragemata. 190. 327. exercitus. 189. equi-
 tatus. 189. numerum ratio. 300. 301. 302.
 308. 309. Alpendia. 159. primus rex. 311. luc-
 cessus. 312. &c. securitas inter Tartaros quan-
 ta. 290.
 Tassa fl. 211
 Tauri gens Scythica. 43
 Taurica peninsula vel Chersonesus. 207. 219.
 219. 211
 Taurica sylvestris & montosa. 211
 Taurica a Turca subjugata. 211
 Taurica Tauricenis. 211
 quidam. ibid. olim reditus, & salsamentaria. 276
 Tauricani. 211
 Telta fl. 211
 Thamanum ark. 211
 Theodosia, Præcop. metrop. 211
 Theodosia parva. 211
 125. 208. 274
 Tingæ. 211

I N D E X.

Tingasi, vel Tingucsi, populi.
 Tinna opp.
 Toas fl.
 Tobol fl.
 Tobolsk metrop. Siber.
 Toira fl.
 Tooma urbs.
 Torgalt fl.
 Tuiani quinam inter Tart.
 Tverensis duc. & metrop.
 Tyras fl. 206. 247. Nollit.

V.
 V Achines pop.
 Valachie pars.
 Vergateria.
 Viadka regio & fl. 29. & opp.
 Vidovus lacus.
 Vlichara fl.
 Vivodius lacus.
 Vlani, consiliarii apud Tart.
 Vodka regio.
 Vogulici pop.
 Volga fl.
 Vologda prov. metrop. & fl.
 Vppa fl. & castrum.
 Vlunga prov. & metrop.

VV.
 VV Aga fl.
 VVeygats fretum.
 VVichrida fl.
 VViliera fl.
 VVistogda flum. & opp.
 VVolehovv fl.
 VVolodimena prov. & urbs.
 V.
 V Aroslavia duc. & urbs.
 Vitis fl.
 Vvanorogrod arx.

Z.
 Ergolta opp.
 Ziennopolis montes.
 Zicchi.
 Zelota babaidolom.

F I N I S.

